

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

TÜRK YAZI DEVRİMİ VE KAMUOYU

Yüksek Lisans Tezi

Burcu KURDAŞ

İzmir – 2019

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

TÜRK YAZI DEVRİMİ VE KAMUOYU

Yüksek Lisans Tezi

Öğrencinin Adı

Burcu KURDAŞ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Leyla KIRKPINAR

İzmir - 2019

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

25.06.2019

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı 2011880176 numaralı öğrencisi **Burcu KURDAŞ** ile ilgili Yüksek Lisans tez savunma sınavı tutanağı aşağıdadır
Gereğini arz ederim.

Doç. Dr. Başak OCAK
Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI

Tez sınav jürimiz tarafından incelenen "**TÜRK YAZI DEVRİMİ VE KAMUOYU**" başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 25/06/2019 tarihinde saat: 11.00 'da toplanarak aşağıda belirtilen şekilde işbölümü yaptıktan sonra adayın tez savunmasını dinlemiştir. Yönetmelik gereğince adaya tezi ile ilgili sorular yöneltilmiş ve tartışmalardan sonra adayın tezi hakkında aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL edilmesine

Oy Birliği ile

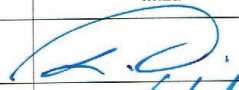

BAŞARI NOTU: (95)

RED edilmesine

Salt Çoğunlukla

Burcu Kurdaş

(**) DÜZELTME verilmesine

Tez Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Leyla KIRKPINAR	
Üye	Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK	
Üye (Diğer Üniversite)	Dr. Öğr. Üyesi Taner BULUT	

ONAY

Doç. Dr. Başak OCAK
Müdür V.

(**) Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci, en geç üç ay içinde gerekli düzeltmeleri yaparak tezini aynı jüri önünde tekrar savunur.

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türk Yazı Devrimi Ve Kamuoyu” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25 / 06 / 2019

Burcu KURDAŞ

29.06.2019

Ulusal Tez Merkezi | Tez Form Yazdır

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10261066
Yazar Adı / Soyadı	BURCU KURDAŞ
T.C.Kimlik No	48580328312
Telefon	5334264479
E-Posta	burcukurdas@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Türk Yazı Devrimi Ve Kamuoyu
Tezin Tercümesi	Turkish Writing Revolution And Public Opinion
Konu	Türk İnkılap Tarihi = History of Turkish Revolution ; Tarih = History
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Anabilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	150
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ LEYLA KIRKPINAR
Dizin Terimleri	Arapça harfler=Arabic letters ; Atatürk inkılapları=Atatürk reforms ; Türk basını=Turkish press ; Yabancı basın=Foreign press ; Latin harfleri=Latin characters
Önerilen Dizin Terimleri	

29.06.2019

İmza:.....

ÖZET

Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu yeni Türkiye Cumhuriyetine, çağdaş uygarlık seviyesini yakalamak amacı ile yaptığı devrimlerin içinde en çok ses getireni harf devrimidir. Arap harflerinin yerine Latin asıllı yeni Türk harflerinin kabul edilmesiyle milli kültür uyanışı gerçekleşmiş ve Atatürk'ün hedeflediği çağdaş Batı medeniyetlerine uyumumuz sağlanmıştır.

Devrim sürecinde ülkenin ihtiyaçlarından yola çıkılarak, Batı medeniyetleri hedeflenmiş ve çağın gerisinde kalan, uygarlık yolunu tıkayan her alanda köklü değişiklikler yapılmıştır. Eğitim ve kültür alanında da toplumsal gelişmeyi etkileyen en önemli unsur dildir. Dil alanındaki çalışmalar harf devrimi ile sonuçlanmış, böylelikle dilde reformlar yapılarak Türkçe zenginleştirilmiş, milli bir kimliğe bürünerek bilim dili haline gelmesi sağlanmıştır.

Yazı değişikliğindeki en önemli amaç halka kolay öğrenip kolay kullanabileceği basit ve sade bir alfabe vererek Atatürk'ün ilk hedeflemiş olduğu okuryazarlığı yaymak ve halk arasındaki cehaleti kısa zamanda gidermektir. Üç ay gibi kısa bir sürede hazırlıkları yapılan devrim, 1 Kasım 1928'de yasalaşarak Türk eğitim tarihinde geri dönüşü olmayan bir süreci başlatmış ve asıl hedefine ulaşmıştır.

Tüm bu değişim ve gelişim süreci kamuoyunda da çok ses getirmiş, ulusal ve dış basında da uzun süre haberlere konu olarak etkisini göstermiştir.

Yazı Devrimi; okuryazar oranının artması, kültürel değişimin hızlanması ile toplumun çağdaşlaşması ve millet olma bilincinin ortaya çıkmasında etkili olduğu gibi basın yayın hayatının canlanıp istenilen kamuoyu etkisinin oluşturulmasında da, etkili olmuştur.

ABSTRACT

The revolutions actualized with the aim of capturing the level of Contemporary Civilization to the new Turkish Republic founded by Mustafa Kemal Atatürk; the most evocative revolution among the others was the letter revolution. Accepting the new Turkish letters instead of Latin based Arabic letters, national culture awakening has come true and the harmony to the contemporary western civilization that was targeted by Atatürk has been provided.

In process of revolution, setting out the needs of the country, the western civilizations have been targeted and the factors that falls behind era, blocks the paths of civilizations have been radically changed. The most important factor which affects the social development is language in educational and cultural field. The studies in field of language are resulted with the revolution of the letter, so; by making reforms in language, Turkish language was enriched, with turning to a national identity it has become a science language.

The most important aim at changes in writing was to give the public easy and simple alphabet that can be learned and used easily, extending the literacy and eliminate the illiteracy among the people that was also the first goal of Atatürk. The revolution that has been arranged in a short time such as three months, passed into law on 1 st of November, 1928 and it has started an irreversible process in Turkish Education History and has reached its real goal.

All these alteration and evolution process has been effective in public opinion, being the main topic of the news in national and external press for a long time, it has showed its effects.

The Letter Revolution, not only increased the rate of literacy but also with the acceleration of the cultural changes, the modernization of the society and the consciousness of being a nationality has been appeared. Besides; it has freshened the life of press and has been effective to establish the desired public opinion.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	I
YEMİN METNİ	II
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
ÖN SÖZ	IX
TABLolar	X
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

YAZI DEVRİMİNE GİDEN YOL

1. TÜRKLERİN YAZI DEVRİMİ ÖNCESİNDE KULLANDIĞI ALFABELERE KISA BİR BAKIŞ ve TARTIŞMALARIN BAŞLAMASI	3
1.1 İslamiyet Öncesi Kullanılan Alfabeler	5
1.2. İslamiyet'ten Sonra Kullanılan Alfabeler	7
1.3. Türkçenin Latin Alfabesi ile Yazımının İlk Denemeleri	9
2. OSMANLI DEVLETİNDE HARF TARTIŞMALARI	12
2.1. Tanzimat Dönemi Harf Tartışmaları	12
2.2. Meşrutiyet Dönemi Harf Tartışmaları	14
2.2.1. Ayrışık Harfler ile Yazmayı Savunanlar (İslahatçılar ve Huruf-u Manfasalacılar)	14
2.2.2. Latin Harflerini Savunanlar	16
3. MİLLİ MÜCADELE SONRASI HARF TARTIŞMALARI	18

4. GAZİ MUSTAFA KEMAL ve LATİN HARFLERİ	20
5. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE HARF KONUSUNDAKİ İLK TARTIŞMALAR	22
6. YAZI DEVRİMİ ÖNCESİNDE HARF KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALARIN HIZLANMASI	25
7. YAZI DEVRİMİNİN GEREKÇELERİ	27
7.1. Arap Harflerinin Türkçeye Uygulanışında Karşılaşılan Zorluklar	27
7.2. Okur Yazar Oranında Artış Sağlamak	28
7.3. Batılılaşma Sürecine Hız Kazandırmak	30

BÖLÜM II

YAZI DEVRİMİ ve UYGULANIŞI

1. ALFABE SEÇİMİ KONUSUNDAKİ ÇEŞİTLİ ÖNERİLER	33
2. DİL ENCÜMENİNİN TEKRAR KURULMASI ve ÇALIŞMALARI	36
3. ATATÜRK'ÜN SARAYBURNU KONUŞMASI (GÜLHANE SÖYLEVİ)	38
4. DOLMABAĞÇE KURULTAYI	40
5. YENİ TÜRK ALFABESİNİN KULLANILMAYA BAŞLANMASI	41
6. İSMET İNÖNÜ'NÜN YENİ HARFLERE YÖNELİK TUTUMU	43
7. ATATÜRK'ÜN YURT GEZİLERİ ve BAŞÖĞRETMENLİĞİ	46
8. YENİ TÜRK HARFLERİ KANUNUNUN KABULÜ ve YAZI DEVRİMİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ	48
9. YENİ TÜRK ALFABESİYLE OKUMA YAZMA SEFERBERLİĞİNİ YÜRÜTEN UYGULAYICI KURUMLAR	52
9.1. Millet Mektepleri	53
9.1.1. Millet Mektepleri Talimatnamesi	53
9.1.2. Millet Mekteplerinin Örgütsel Yapısı	54
9.1.3. Millet Mekteplerinin Ders İçerikleri	55
9.1.4. Millet Mekteplerinin Gelir ve Giderleri	55
9.1.5. Millet Mekteplerinin Sönüşü	56

9.2. Halk Okuma Odaları	56
9.3. Halkevleri	57
9.4. Ulus Okulları	58
10. YAZI DEVRİMİNİN EĞİTİM ÖĞRETİM HAYATI ÜZERİNE ETKİLERİ	59
10.1. Eğitim Öğretime Katkısı	59
10.2. Basın Yayın ve Kütüphanelere Katkısı	62

BÖLÜM III

YAZI DEVRİMİ ve KAMUOYUNA YANSIMALARI

1. HALKIN YAZI DEVRİMİNE KARŞI İLGİSİ	64
2. YENİ TÜRK HARFLERİNİN KABULÜNE YÖNELİK HOŞNUTSUZLUK ve ELEŞTİRİLER	67
3. YAZI DEVRİMİNİN BASINA YANSIMALARI	74
SONUÇ	99
KAYNAKÇA	101
EKLER	116

ÖN SÖZ

Türk devrimlerinin yapılış amacı, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletine siyasi, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanlarda ulusal bir kimlik kazandırarak uygar medeniyetler seviyesine çıkarmaktır. Bu devrimler içerisinde Yazı Devrimi, geleceğe yönelik kalıcı ve kesin neticeler vermesi açısından Cumhuriyet Türkiye'si'ni ilelebet yaşatma amacını gerçekleştiren en önemli devrimlerden sayılır. Atatürk'e göre bilinçli bir toplum olmanın ön koşulu iyi eğitim gören bireylerden oluşmaktır. Bu da okuma yazma kültürüyle ilgilidir. Osmanlı Devleti döneminde Türkler, ümmetçi devlet anlayışı ve eğitim politikaları sebebiyle kendi öz dillerini yansıtmayan Arapça ve Farsçanın karışımından oluşmuş Osmanlıca adı verilen bir dille eğitim görmek zorunda bırakılmışlardır. Yazılışı Arap harflerinden oluşan bu dilin okunuşu Türkçedir ve halkın bu dille okuma yazma öğreniminde güçlük yaşadığı Tanzimat Döneminde anlaşılmalı olsa da yazı dilinde bir değişiklik yapma fikrini gerçekleştirmeye hiçbir devlet adamı cesaret edememiştir.

Bağımsızlık mücadelesinin kazanılmasının ardından kurulan yeni Cumhuriyet'te, Türk ulusunun çağdaş medeniyetler arasında yerini alabilmesi ve cumhuriyetimizin geleceği için zorunlu görülen harf devrimi, birtakım aydın kesimin haklı gerekçeleriyle karşı çıkışlarına rağmen Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün uyguladığı kararlı, kesin duruş ve zeki hamlelerle kabul edilerek Türk ulusunu bir boyuttan bambaşka bir boyuta geçirmiş ve Cumhuriyet tarihimizde geri dönüşü olmayan bir dönemi başlatmıştır. Devrimin üzerinden 91 yıl geçmesine karşın bugün gelinen nokta ise endişe ve üzüntü vericidir. Bu tez ile amaçlanan, Harf Devrimine hangi zorlu aşamalardan geçilerek varıldığını hatırlatarak kendi yazımıza sahip çıkmanın önemini vurgulamaktır.

Hayatımın her safhasında olduğu gibi bu tezi hazırlama sürecimde de varlıklarıyla bana güç veren canım aileme; bilgi, deneyim ve tarafıma gösterdiği hoşgörüsüyle destek olan değerli hocam, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Leyla KIRKPINAR'a, ayrıca bilgi ve görüşlerinden istifade ettiğim değerli hocam Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK'a minnettarlığımı sunarken İzmir Ahmet Priştina Kent Arşivi Müzesi çalışanlarına da teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Burcu KURDAŞ

İzmir – 2019

TABLÖLAR

Tablo 1. 1927-1933 Yılları Arasında İlkokullardaki Durum	61
Tablo 2. 1927-1933 Yılları Arasında Ortaöğretimdeki Durum	61
Tablo 3. 1 Aralık 1928 İtibariyle İstanbul'daki Gazetelerin Tirajları	85
Tablo 4. 3 Aralık 1928'den Sonra Gazetelere Yapılan Mali Yardım	86

KISALTMALAR

A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
A.Ü.D.T.C.F.	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
C.	: Cilt
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren
B.İ.U.M.	: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü
BTTD	: Belgelerle Türk Tarihi Dergisi
Ede. Fak.	: Edebiyat Fakültesi
Enst.	: Enstitüsü
Haz.	: Hazırlayan
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Mrk.	: Merkezi
No	: Numara
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayıları
S.	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Üni.	: Üniversitesi
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğunun dağılması ile birlikte laik, milli, modern dünya standartlarına uygun yeni bir Türk devleti kurulmuştur. Öncelikle yönetim sistemi ‘Cumhuriyet’ olarak kabul edildikten sonra bütün alanlarda büyük reformlara gidilmiştir. Örneğin; yeni bir anayasa hazırlanmış, din işleri devlet işlerinden tamamen ayrılmış, kılık kıyafet düzenlemeleri getirilmiştir. Ancak bu değişiklikler ile birlikte dünya devletleri ile uyumu yakalamak için kullanılan ve yazılan dilde de reforma gidilerek Arap harfleri kaldırılmış Latin harfleri kabul edilmiştir.

Osmanlı devletinin kullanmış olduğu Arap alfabesi yerine Latin alfabesinin kullanılmaya başlanması ile birlikte halk yeni bir alfabe ve dil öğrenimi sürecine girmiştir. Yüzyıllardır Arap alfabesini kullanan halk, artık modern alfabeyi kullanmaya ve öğrenmeye başlamıştır. 1950’li yıllara kadar bocalayan ve eğitim seviyesi oldukça aşağılarda olan Anadolu insanı, giderek yeni sisteme ayak uydurmuş ve yeni düzenin bir parçası olmuştur.

Aslında Cumhuriyetin ilk yıllarında Arap alfabesinin terki ciddi tartışma konusu olmuş hatta Kazım Karabekir Paşa, “Latin Harflerini Kabul Edemeyiz” başlığıyla 5 Mart 1923’te demeç yayınlarak Latin alfabesine geçişi reddetmiştir. Aynı zamanda 1923 yılındaki İzmir İktisat Kongresinde de Latin harflerine geçiş önerisi gündeme geldiğinde Kazım Karabekir, buna şiddetle karşı çıkarak bu durumun İslamiyet’in bütünlüğüne zarar vereceğini öne sürmüştür. Buna karşılık bu, 1924 yılındaki bütçe görüşmelerinde Şükrü Saraçoğlu (İzmir milletvekili) tarafından dile getirilerek halkın okuma yazma bilmeyişinin sebebi Arap harflerine bağlanmıştır. Çeşitli gazetelerde de bu görüşleri destekleyen haberler çıkmış, aynı sene Almanya’daki Türk öğrenciler “Yeni Harfler Birliği” adlı bir dernek kurarak bir de Yeni Yazı adlı bir dergi de çıkarıp bütün Türk illeri için Latin alfabesine geçilmesini istemişlerdir. Hatta 1928’e dek Arap harflerinin bırakılıp Latin alfabesine geçişin zorunlu olduğu bazı yazarlar tarafından gündeme getirilse de uygulamaya geçilememiştir.

Bu çalışmayla yazı devrimi konusundaki elde edilen bilgiler nesnel bir şekilde ortaya konmuş; günümüze kadar devam eden alfabe tartışmalarının sebepleri ve bu tartışmalara rağmen devrimin insanımız üzerindeki sonuçları tarafsız bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Üç bölümden oluşan tezimizin birinci bölümünde, yazı devrimine giden süreç

incelenmiş, Türklerin tarih boyunca kullandığı alfabelerden bahsedilerek harf tartışmalarına değinilmiş ve yazı devrimin gerekçeleri sunulmuştur. İkinci bölümde, yazı devriminin uygulanışı ve okuma yazma seferberliğini yürüten uygulayıcı kurumlar ele alınmıştır. Son bölümde ise devrimin halkın üzerinde bıraktığı etki, dönemin basın haberleri incelenerek anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, oldukça tartışmalı bir süreçten geçen ve günümüzde bile hâlâ tartışılmakta olan yazı devriminin dönemin basınında nasıl ele alındığı, kamuoyunda ne gibi tepkilerle karşılandığı, karşılaşılan güçlükler ve uygulamadaki kolaylıklar gazete haberlerinden yola çıkılarak anlatılmaya çalışılmıştır. Dönemin üç büyük şehrindeki (İstanbul-Ankara-İzmir) gazetelerinden yola çıkılarak taramalar yapılmış, 1928-1933 yılları arasındaki haberlere yer verilmiştir. Yabancı basının da devrime yönelik haberleri ve kurulan yeni Cumhuriyet'te çağdaşlaşma yolundaki çabalarını yakından izleme süreci ele alınmıştır. "Türk Yazı Devrimi ve Kamuoyu" tez başlığı ile devrimin halka tanıtılması ve ilanından sonraki beş yıllık süreçle izleme çalışması yapılarak konu başlığı sınırlandırılmış olsa da harf değişikliği günümüzde bile hâlâ güncelliğini koruyan ve etkisini hissettiren bir devrimdir.

Bu çalışmanın amacı; yazı devriminden sonra yaşanan dalgalanmaları ortaya koyarak uygulanması esnasında ve sonrasında yaşanan problemleri değerlendirerek konunun kamuoyunda nasıl bir yer işgal ettiğini ortaya koymaktır.

BÖLÜM I

YAZI DEVRİMİNE GİDEN YOL

1. YAZI DEVRİMİ ÖNCESİNDE TÜRKLERİN KULLANDIĞI ALFABELERE KISA BİR BAKIŞ ve TARTIŞMALARIN BAŞLAMASI

Türk dilbilimcilerine göre Türkçenin bir yazı dili olarak ortaya çıkması günümüzden yaklaşık iki bin yıl öncesine dayanmaktadır. Bilinen ilk Türkçe yazılı metinler Orhun Abideleri olup bu anıtsal yazılardaki dilin gelişmişlik düzeyi, uzmanları Türkçe için daha eski bir geçmişe sahip olduğu düşüncesine itmektedir. Daha önceki dönemlerde ise Yakutça ve Çuvaşçayı da kapsayan bir Proto-Türkçe (ön Türkçe) adı verilen bir dönem de var olmakla beraber, bundan öncesine dayanan bir Moğolca ve Altay dilinin de varlığından bahsedilmektedir. M.S. 6. ve 9. yy arası Göktürkçe ve Uygurca Türkçeye hâkim durumdadır.¹

9. yy'dan itibaren sürekli göç halinde olan Türkler, sürekli yeni insanlarla etkileşime girerek yeni kültür ve dinleri tanımış, dolayısıyla da bunun etkisinde kalmışlardır. İşte bu sebeple Türk dünyasında hiçbir zaman ortak bir yazı dilinin oluşup devam etmesi mümkün olmamıştır. Uzun yıllar boyunca devam ettirilen bu süreçte Türkçe, çok değişik alfabelerle yazılıp ifade edilmeye çalışılmıştır. 1300 senelik bu uzun süreç için Talat Tekin, Türklerin on iki değişik alfabe kullandığını belirterek “*Tarih boyunca Türkler kadar çok alfabe değiştirmiş bir başka millet ya da Türk dilleri kadar değişik alfabelerle yazılmış başka bir dil ailesi yoktur.*” der.²

10. yy'a dek Uygur yazısı hâkimiyetinde olan Türkler, bu yy'dan sonra İslamiyet'in de etkisiyle Arap harfleriyle tanışıp Arap alfabesini kullanmaya başlamışlardır. Anadolu halkı İslamiyet'i kabul etse de kendi öz dilinden vazgeçmemiş, konuşma dili olarak yaşatmaya devam etmiştir. Selçuklu Devleti zamanında saray çevresi Arapça konuşurken, edebiyat dili Farsça olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunda ise halifeliliğin de ele geçirilmesiyle din merkezinin İstanbul olması Arapçaya verilen önemi arttırmış, eğitim işlerinin tümüden Arapça yapılmasını sağlamıştır. Netice itibarıyla Arapça ve Farsçanın etkisi altına giren Türk dili ve yazısı giderek saflığını yitirmiş ve karma bir dil olan Osmanlıca adı verilen bir dilin ortaya çıkmasına neden

¹Bozkurt Güvenç, **Türk Kimliği**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000. s.107.

²Talat Tekin, “Tarih Boyunca Türkçenin Yazısı”, **Ulusal Kültür**, S.2, 1978, s.17.

olmuştur.³

Türkçenin yüzyıllar boyu geçirmiş olduğu bu etkileşim ve değişim sürecine bakıldığında 1928'deki yazı değişikliğinin bir ilk olmadığı, daha önceleri de denenmiş olanların bir tekrarı olduğu kabul edilebilir. Ancak yazı değişikliğinin kökten biçimde kesin olarak kısa bir zamanda gerçekleşmesi, durumun 'devrim' olarak adlandırılmasına sebep olmuştur. Nihayetinde de eskiden kopuş ve uygarlık yolunda çağdaş bir çizgiye ulaşma hedeflerini sağlamış olması sebebiyle de yazı devrimini bir 'kültür devrimi' olarak nitelendirmek yerinde olacaktır.⁴

18.yy'da Osmanlı İmparatorluğunun çağının oldukça gerisinde kalmış olmasından ötürü bazı aydın kişilerin birtakım yeniliklerle gelişmişlik seviyesini arttırma çabaları tam manasıyla başarıya ulaşamamıştır. Tanzimat döneminde başlayan Batı'yı model alma, modern bir hukuk devleti olmak için yalnız orduda değil devletin tüm kurumlarında yenileşme isteği kendisini en çok eğitim alanında göstermiştir. Tanzimat dönemi aydınları, Osmanlı tebaasında yaşayan azınlıkların eğitim ve öğretim hayatında, Osmanlılardan daha ileride oldukları fark etmişler bunu da okuma yazma oranının düşük olmasına bağlamışlardır. Okuma yazma faaliyetlerine ağırlık vermek isteseler de yazının zor olması, devlet dilinin anlaşılmazlığı, devlet ile halk arasındaki dile dayalı kopukluk onları dilin sadeleşmesi yolunda çalışmalar yapmaya zorlamıştır.

Bu yoldaki ilk adım okuma alışkanlığı kazandırmak adına, Mustafa Reşit Paşa tarafından atılarak, Ahmet Cevdet Paşa aracılığıyla Encümen-i Daniş'te kitapların herkesin anlayabileceği bir dille yazılması gerekliliği vurgulanarak yapılmıştır. Akabinde Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin başkanlığını yapan Münif Paşa, bu derneğin yayın kolu olan Mecmua-yı Fünun dergisinin sade anlaşılır bir dille çıkarılmasını istemiştir. Böylelikle dilde sadeleşme hareketleri başlamış ve Agâh Efendi, Şinasi, Muallim Naci ve Namık Kemal gibi dönemin birçok edebiyatçısı tarafından bu yönde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.⁵

Ancak yine de, hâlâ saltanatın var olması ve bazı dinsel kaygılar sebebiyle sadeleşme işi bu dönemde tam manasıyla çözüme kavuşturulamamış ve sorunun gerçekte Osmanlıcanın imlasından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Meşrutiyet dönemi ve Mütareke yıllarında da aynı soruna dair tartışmalar devam etmiş, ancak kökten bir çözüme ulaşma gerçekleşmemiştir. Tartışmaların ana noktası iki temele dayanmaktadır: Ya alfabede birtakım düzenlemeler

³Tekin Erer, **Türkiye'de Dil ve Yazı Hareketleri**, İkbal Kitabevi, İstanbul, 1973, s.354.

⁴İhsan Sungu, "Kültür İşlerimiz", **Ülkü**, C.VIII,S.45, 1936, s.244.

⁵Agah Sırrı Levend, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, TTK Yay., Ankara, 1960, s. 81; Bilal N. Şimşir, **Türk Yazı Devrimi**, TTK Yay., Ankara, 1992, s.20.

yapılmalı ya da alfabe değiştirilmelidir.⁶

Anlaşıldığı üzere alfabe ve dille ilgili sorunlara yönelik çözüm bulma çabası her dönemde var olmuştur. Ancak bu sorunu tam manasıyla ortadan kaldırmak Yeni Türkiye Cumhuriyetinde yapılan planlı ve kapsamlı dil çalışmaları ile sonuçlanan Yazı Devrimi sayesinde mümkün olacaktır.

1.1. İslamiyet Öncesi Kullanılan Alfabeler

Tarihin her döneminde Türklerin geniş alanlara yayıldığı, buldukları şehirlerin kültür merkezlerine dönüşmesinde büyük katkılarının olduğu ve yaşadıkları çevre göz önüne alındığında çok çeşitli alfabeleri kullandıkları bilinmektedir. Coğrafi genişliği büyük alanlarda ve değişik kültürel yapılar ile yoğrulup oluşan bu alfabelerin kronolojik olarak; Göktürk (Orhun, Yenisey), Tinet, Çin, İbrani, Soğdi, Brahmi, Nasturi, Süryani, Mani, Uygur, Peçenek, Arap, Passe-Pa, Yunan, Ermeni, Latin, Latin-Slav, Slav (Kiril) ve Latin alfabeleri şeklinde sıralanması mümkündür.⁷ Fakat adı geçen alfabeler arasında yer alan Göktürk, Uygur, Arap ve Latin alfabeleri, daha fazla kullanıldıkları için Türklere ait milli alfabe olarak kabul edilmektedir.

Yenisey yazıtları ve birkaç yüzyıl sonrasında ise Orhun Kitabeleri'nde ilk defa kullanılan Göktürk Alfabeti, Türklere ait ilk milli alfabe olarak kabul edilmektedir.⁸ Bu iki Kitabe (Abide), M.S. 1000 yılının ortaları itibariyle Türklere ait gayet iyi bir yazı sisteminin olduğunu göstermektedir. Ayrıca adı geçen yazı sisteminden Türklerin söz haznesinin çok zengin ve gramer yapısının oldukça gelişmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu Abideler, Türk dilinin her yönüyle tamamen temsil edilebileceği bilimsel bir yapıya sahip olan bir alfabe durumundadır. Böylesine kıymetli bir yazı geleneği bin yıldan fazla bir birikime sahip olmalıdır.⁹ Bartholt'a ait eserde, Sibiry'a'daki Yenisey adı verilen havzada görülen Türklere ait ilk alfabe karşılaşılan alfabe örneklerinin M.Ö. VII. asır, hatta VI. asırdaki örneklerde de görülmüş olduğunun belirtilmesi bu durumu doğrulayıcı niteliktedir.¹⁰

Göktürk alfabesinin bilinen diğer adı Runik yazısıdır. Runik kelimesi, okuryazarlık oranının fazla olmadığı dönemlerde eski İskandinav alfabesine verilmiş olan isimdir. Türkoloji

⁶ Levend, a.g.e. , ss.263-264.

⁷ İskender Pala, "Osmanlı Harfleri Döneminde Türk Dilinin Latin Harfleri ile İmlası ve Kullanımı" ,**Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992 (26 Eylül- 1 Ekim)**, Ankara, 1996, s. 253

⁸ Muharrem Ergin, **Türk Dünyası El Kitabı**, C. II, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1992, s. 259

⁹ Gülzura Cumakunova, "Atatürk'ün Harf Devrimi ve Kırgızistan'da Alfabe Meselesi", **I. Uluslar arası Atatürk ve Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri (6-7 Ekim 2000)** , Kültür Bakanlığı Yay., Ankara , 2001, s. 65.

¹⁰ W. Bartholt, **Türkistan**, Çev. Fuat Köprülü, İstanbul: 1940, ss. 268-270.

çalışmaları öncesinde İskandinav sahasındaki çalışmaların başlaması sebebiyle Runik, ilmi terim olarak kullanılmıştır. Göktürk yazısı ile karşılaşmış olan akademik çevre, benzerliğinden dolayı bu yazı sistemine de Runik yazı adını vermiştir.¹¹

Göktürk (Runik) alfabesi, Orhun Kitabelerinde 38 harflik bir alfabe dönüşmüştür. Orhun'daki harflere ait genel özellik; keskin düz çizgilerden oluşup bitişik olmamalarıdır. Yazının sağdan sola doğru yazıldığı ve kelimeleri birbirinden ayırmak için üst üste iki noktanın kullanıldığı görülmektedir.¹² Sekizinci yüzyılın birinci yarısına bakıldığında Bilge Kağan, Kül Tigin ve Tonyukuk için dikilen abidelerin, Göktürk alfabesiyle yazılan ilk metinler olduğu görülmektedir. Göktürk alfabesini, Uygurlar da az da olsa kullanmıştır. Daha sonra kullanıldığı saha daralarak kullanımını onuncu asra kadar devam edebilmiştir.¹³

Uygur alfabesi, Türklerin kullandığı ikinci genel ve milli alfabedir. Bu alfabe sekizinci asırda Göktürlere ait hakimiyeti sonlandıran Uygurlar tarafından kullanılmaya başlanarak İslamiyet'ten önce en geniş sahada kullanılmış olan Türk alfabesi olmuştur.

Uygur alfabesi; Soğd alfabesinin geliştirilmesi suretiyle bazı ilavelerin ve değişikliklerin gerçekleştirilmesiyle meydana getirilen bir alfabe durumundadır. 18 işaretin oluşturduğu Uygur alfabesinin sağdan sola doğru yazıldığı görülmektedir. Harfler genel olarak birbirlerine bitişik karakterde olup bu alfabe yazmak kolay ama okumak zordur.¹⁴

Uygurlar, Soğdakilardan almış oldukları alfabeyle beraber Göktürk alfabesini de kullanmak durumunda kalmışlardır. Genellikle Uygur alfabesi kullanmış olan Uygurlar, bu yazı ile çok fazla eser ortaya çıkarmışlardır. Bunların çoğu bu yüzyıl başında yazılan bazı büyük eserler içerisinde de yer almaktadır.¹⁵ İslamiyet sonrasında ise bu yazının önemini yitirdiği bilinmektedir.

Bunların dışında Hıristiyan Uygurların kullandığı Süryani yazısı vardır ki bu yazı türü Türkler tarafından en az kullanılmış olan yazıdır. Süryani yazısından türeyen Mani yazısı, Türk Manilerinin kullandığı çok fazla süslü bir yazı türüdür. Budist Uygurların kullandığı Brahmi ve Tibet yazısı ise Türkler tarafından kullanılan diğer yazı türleridir.¹⁶

---

¹¹ İsmail Doğan, "Milli Alfabemiz Göktürk (Runik) Yazısı Doğu Avrupa ile Kuzey Kafkasya'daki Örnekleri ve Yeni Buluntular" **Atatürk'ün Harf Devrimi ve Türk Dünyasına Yansımaları Sempozyumu (27 Ekim 1998): Bildiriler**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon, 1999, s. 81.

¹² Ergin, **a.g.e.**, s. 259.

¹³ Selahattin Ortaç, **Harf İnkılabı Halkın Eğitime Hizmet Edenler**, Ankara, 1985, s. 28.

¹⁴ Ergin, **a.g.e.**, s. 260.

¹⁵ Ahmet B. Ercilasun, "Tarih Boyunca Türk Dilinin Kullanılışı", **Tarih Boyunca Türk Dili Bilgi Şöleni**, Karaman, 1997, s. 56.

¹⁶ Fuat Bozkurt, **Türklerin Dili**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1999, ss. 100-101.

1.2. İslamiyet'ten Sonra Kullanılan Alfabeler

Türkler, üçüncü olarak Arap harflerinin meydana getirdiği Türk alfabesini kullanmışlardır. Türklerin İslam dinine girdikten sonra (takriben onuncu asır) kullanmaya başladığı bu alfabe, neredeyse bin yıl Türk dünyasında kullanılmaya devam etmiştir.¹⁷

Arap harflerinin oluşturduğu Türk alfabesinin gelişimi, klasik bir yazıya dönüşmesi ve zorunluluklardan dolayı sonraları bu yazıda bazı değişikliklerin oluşması, çok uzun bir sürede gerçekleşmiştir.

Anadolu'daki uzun metinlerin ortaya çıkmasından evvel, Arap harflerinin Doğudaki Türkçede kullanılmış olduğu görünmektedir. Doğu Türkçesindeki Arap alfabesinin kullanımının yanında Uygur alfabesi de kullanılmakta idi.¹⁸ Bundan dolayı bu alfabe, Uygur alfabesinin geleneğine uydurulmak durumunda kalmıştır. Bununla beraber Arap alfabesi, Uygur alfabesine ait bir çeviri yazısı şeklinde kabul edilmektedir. Bu yazıdaki Arapça ve Farsça kelimelere ait yazım değişmemiştir. Türkçe kelimelerin içinde ise Uygur alfabesine ait dizge kullanılmıştır. Buradaki ikili yazı dizgesinin daha sonra Anadolu'da da olduğu bilinmektedir.¹⁹

Türklerin İslam diniyle tanışması sonrasında, Orta Asya Devletleri'nin, Büyük Selçuklunun, Anadolu Selçuklularının ve beyliklerinin, Mısır'ın, Suriye'nin, Altınordu'nun (Kıpçak) ve son olarak Osmanlı İmparatorluğunun hâkimi olduğu büyük ülkelerde yüzyıllarca Arap alfabesini kullanmışlardır. Kuruluş tarihinden yıkılış zamanına dek Osmanlı Devleti'nde ise Arap alfabesinin oldukça mühim bir yere sahip olduğu görülmektedir.²⁰

Türkler, Müslüman olduktan sonra Türk yazı ve kültür dilinin de tarımsal havzadan biraz daha batı tarafına Balasagun ve Kaşgar adı verilen merkezlere kaydığı bilinmektedir. Bu dönemden sonra Müslüman Türkler, edebi eserleri de oluşturmaya başlamışlardır. 10. yüzyıl, Türklerin Müslüman olduğu asırdır. Fakat 11. Yüzyıl, Türklerin hâlâ Uygur yazısını kullandığı asır durumundadır. Yani Arap yazısının henüz yaygınlaşmaması söz konusudur. Kaşgarlı Mahmut'a ait Divân-ü Lügati't Türk isimli eserde Uygur yazısının Türklerin yazısı olduğu ifade edilmektedir. Arap alfabesinin, 12. Yüzyıl civarında Türklerin arasında yaygın hale gelmeye başladığı bilinmektedir. Karahanlılar dönemi, Kutadgu Bilig, Atabet'ül Hakayık,

---

¹⁷ Ortaç, a.g.e., s. 28.

¹⁸ Günay Karaağaç, "Türkçenin Komşularıyla İlişkilerine Genel Bir Bakış", **Atatürk'ün Harf Devrimi ve Türk Dünyasına Yansımaları Sempozyumu (27 Ekim 1998) : Bildiriler**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon, 1999, s.50.

¹⁹ Mustafa Canpolat, "Arap yazılı Türk Alfabesinin Gelişmesi", **Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu**, TTK Yay. Ankara: 1991, s. 49.

²⁰ M. Şakir Ülkütaşır, **Atatürk ve Harf Devrimi**, T.D.K. Yay., Ankara, 1981, s.18.

Ahmet Yesevi'ye ait şiirler gibi ilk büyük İslami eserlerin meydana geldiği dönemdir.²¹

Arap alfabesinin kabulüyle Türkçede Arap ve Fars dillerinin etkileri görünmeye başlamaktadır.²² Sami dilleri içerisinde yer alan Arap dilinde vokalin gösterildiği harf bulunmamaktadır. Arap alfabesi içindeki harflerin tümü, baş, orta ve sonda değişik biçimlerde yer almaktadır.²³ Tabiatıyla Doğu Türkçesindeki yazımda görülmekte olan ikili yazı dizgesi, Osmanlı Türkçesindeki yazımda da görülür. Bu durum, Arapça ve Farsçaya ait sözlere ait yazımda bu dillere sadık kalındığını göstermektedir. Fakat Türkçe sözlerin yepyeni bir yazım biçimiyle ortaya çıktığı görülmektedir.²⁴

18. yüzyılın ortalarına dek Türk dünyasında çoğunlukla Arap alfabesinin kullanıldığı bilinmektedir.²⁵ Var olan belgelere göre, Türk dünyasındaki büyük bir bölümün en uzun süreyle kullanmış oldukları alfabenin Arap alfabesi olduğu görülmektedir. Fakat bir başka gerçek ise Türk boylarından bazılarının Arap alfabesinin yerine diğer alfabelerden bazılarını tercih etmiş olmalarıdır.²⁶

15-19. asırlarda, Arapça ve Farsça Türkçeye girerek onu etkilemiş, bu durum ise Osmanlı Devleti'ndeki bürokratik çevre ve münevver-sanat çevresinin dilini yansıtmakta olan "Osmanlıca"yı ortaya çıkarmıştır. Bilhassa 15. ve 16. yüzyıllar sonrasında bürokrasideki gelişimi ve belirginleşmeyi sağlamıştır. Saray ve çevresi, yaşantı, kültür, dil ve beğeni olarak halktan kopuk durumda idi. Kırsalda, kahvehanelerde, askeriyelerde ise okuma yazma bilmeyen kalabalık bir halk grubu bulunmaktaydı. Tekkelerin çevresindeki tarikat mensupları ise kültür birikimlerinin yetersizliğine rağmen, halk ile bütünleşmiş bir durum sergilemekte idiler.

Toplumda var olan bu sınıflaşma, Türk dili ve yazımında da farklı durumların ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Sarayda ve çevresinde Türkçeden, Arapçadan ve Farsçadan oluşan Osmanlıca, karma bir yazı dili olarak ortaya çıkmıştır. Yazı diliyle konuşma dilinin arasındaki farkların çok büyük olması Osmanlıcanın en önemli özelliklerindendi.²⁷

Yazı dili, halk arasında konuşma dili olarak kullanılamıyordu. Dilin bu imkânsızlığı, asırlardan beri yaşanan tecrübeden de anlaşılmakta idi.²⁸

Türk dilinde Arap alfabesindeki harflerin kullanımı, bazı sorunları da ortaya

²¹ Ercilasun , **a.g.m.** , s. 58.

²² Afet İnan ,**Türkiye Cumhuriyet ve Türk Devrimi**, T.T.K. Yay., Ankara, 1998, s. 182.

²³ Ağâh Sırrı Levend, "Arap Alfabesi Türkçeye Niçin Uymaz ?", **Türk Dili**, C. III, S, 27, Aralık 1953, ss. 116-117.

²⁴ Canpolat, **a.g.m.**,s. 50.

²⁵ Bilgehan A. Gökdağ , "Alfabe ve Siyaset", **Atatürk'ün Harf Devrimi ve Türk Dünyasına Yansımaları Sempozyumu (27 Ekim 1998): Bildiriler**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon , 1999, s.21.

²⁶ Pala, **a.g.m.**, s. 253.

²⁷ Muhittin Bilgin, **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002, s. 15.

²⁸ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, Kemer Yay., İstanbul, 1970, s. 114.

çıkarmıştır. Arap alfabesinin harfleri ve imla kurallarının Türkçeye uymadığı ortada idi. Türkçe, Türk dilindeki bütün seslerin gösterebildiği, söylendiği gibi yazılabildiği yazıldığı gibi okunabildiği bir alfabeye ihtiyaç duymakta idi.²⁹

1.3. Türkçenin Latin Alfabesi ile Yazımının İlk Denemeleri

Türk dilini bilmeyen çoğu birey, Latin harfleri ile Türkçenin yazılmasının ilk defa 1 Kasım 1928 tarihinde yasalaşmış harf inkılâbı sonrasında gerçekleştiğini sanmaktadır. Halbuki Türkçe, Avrupalılar tarafından yazı inkılabının asırlar öncesinde, Latin alfabesi ile yazılmaya başlanmıştır. Zamanla bu uygulama Batıda Türkçe grameri içinde bir geleneğe dönüşmüştür.³⁰

Misyoner, seyyah ve diplomatlarca dinsel, siyasi ve askeri amaçlarla Latin harfleri ile Türkçe yazıların yazıldığı bilinmektedir. Bilimsel eserlerdeki yazılış amacında dahi siyasi menfaatler mühim bir yer tutmaktadır. Bunun sebebi, o dönemdeki Avrupa'nın Doğu'daki zenginliklere sahip olma düşüncesi, kısaca Şark Meselesi'dir.³¹

Türkçe, Latin harfleri ile batıda ilk defa 1303'te yazılmaya başlanmıştır. Hıristiyan misyonerler, Kıpçak Türkçesini Latin alfabesi ile yazdıktan sonra Codex Cumanicus (Kuman El yazmaları) isimli bir eser ortaya çıkmıştır.³² Hıristiyanlığın yayılmasının kolaylaştırılması amacıyla gündelik hayatta kullanılmakta olan 2500 kelimeyi içeren bir sözlüktür. Bu eserde Dilbilgisiyle ilgili kurallar, İncil çevirileri, Katolik ilahilere dair çeviriler ve Türk atasözlerinin bazıları yer almaktadır. Codex'te Latin alfabesi kullanıldığından dolayı seslerin belirlenmesi çok kolay bir durumdur. Ağzın özellikleriyle sese ait düzen belirgindir.³³

Türkiye'ye ait Türkçenin Latin Alfabesi ile yazılması ise ilk olarak 1533'te gerçekleşmiştir. Floransa'nın "İstanbul elçisinin yazmanlığında" yer alan Filippo Argenti'nin 'Regola del Parlare Turcho' isimli eseridir. Fakat bu eser 1938 yılında tanıtılmıştır. 1611 yılında İtalyan Rietro Ferraguta, 'Gramatica Turca' isimli grameri yazmıştır. Fakat basılmayarak yazma olarak kalmıştır. Basılan ilk Türkçe sözlük, bir Alman papazı tarafından yazılan Hieronmus Megisel'in 'Instituonum Linguae Turcicae Libri Guatuor' isimli yapıttır. 1612 yılında yayını gerçekleşmiştir.

Megisel'in grameri sonrasında Avrupa'da XVII. yüzyılda beş tane Türkçeye dair gramer daha yayınlanmıştır. Bu dönemlerde Türkiye'de yedi sene yaşamış olan Macar

²⁹ Ömer Asım Aksoy, **Atatürk ve Dil Devrimi**, MEB Yay., Ankara, 1963, s. 15.

³⁰ Talât Tekin, "Avrupalılar ve Türkçenin Latin Harfleriyle Yazımı", **Türk Dili: Çeviri Sorunları Özel Sayısı**, C. 38, S. 322, Temmuz 1978, s.590.

³¹ Pala, **a.g.m.**, s. 254.

³² Tekin, **a.g.m.**, s. 590.

³³ Bozkurt, **a.g.e.**, ss. 278-279.

diplomat Jakab Nagy de Harsany'ye ait eser, Türkçenin Latin harfleriyle yazılışı yönünden çok mühim bir eser durumundadır. 1672 yılında Köln'de yayınlanan Colloquia familiaria Turcico-Latina isimli bu kitap Türkçe Latince konuşmayla ilgili bir eserdir.

Batı'da yapılan Türkçe faaliyetlerinin temeli kabul edilebilecek bir yapıtı da Leh kökenli Fr de Mesgnien Meninski yazmıştır. Yapıt, Linguarum Orientalium, Turcicaei Arabicae, Persicae, Institutiones adıyla 1680'de basımı yapılmış bir eserdir. Osmanlı Türkçesine dair bir gramerdir. Türkçede ilk defa akademik bir çeviri yazıyla yazılmıştır.

Türk dilinin Latin alfabesi ile Avrupa'daki yazılışı XVIII. ve XIX. asırlarda yayımı yapılan Türkçe gramer eserlerinde daha kurallı ve daha düzenlidir. 20. asırda ise yayımlanmış olan iki gramerle Türkçe dilinin Latin alfabesi ile yazımı tamamıyla akademik özellik kazanmıştır. Bu eserler, Macar Türkolog Gyula Németh'in Turkische Grammatik isimli 1916 yılında yayımı gerçekleştirilen gramerle Fransız Türkolog J. Deny'ye ait olan Grammaire de la Langue Turque isimli 1921 yılında Paris'te yayımı yapılan gramerdir. Bu gramerlerin birincisi I. Dünya Savaşı esnasında Türk ordusunda görev yapan Alman askerler için hazırlanmıştır. Bu Türkçe gramer, Atatürk tarafından beğenilmiş ve bazı kelimeler kolay biçimde okunabilmiştir. Atatürk'ün incelediği bu eser 1928'de gerçekleştireceği harf inkılâbıyla ilgili fikirlerine etki etmiştir.

Avrupalı bilim adamları Türkçeyi yüzyıllarca evvel Latin alfabesi ile yazmışlardır. Bundan dolayı Avrupalılara harf inkılâbındaki bilimsel öncüler denilmesi doğru bir tanımlama olmaktadır.³⁴ Osmanlının sınırlarında da Latin harflerine dair yazım denemelerinin gerçekleştirildiği bilinmektedir. Ülke içinde hiç olmazsa Latin harflerini bilmek bir gereksinim idi. Fatih tarafından yazılan Grek ve Latin dilindeki mektuplarla Şehzade Cem tarafından Sultan Bayezid'e Venedik'teki durumu aktarmak amacıyla göndermiş olduğu raporlar, Latin harfleri kullanılarak yazılan Türkçe metinlerdir. Latin alfabesi ile yazılmış olan Türkçe yazımlara çok fazla örnek bulunması mümkündür. İbrahim-i Müteferrika matbaası tarafından basılan ilk kitapların biri de Latin alfabesi ile yazılan Türkçe bir eserdir. Fransızlar XVIII. asrın başları itibariyle Osmanlı'nın içinde bulunmuş olduğu şartlardan faydalanarak İstanbul'da bulunan elçilerine Latin harflerinden oluşan bir matbaa sağlayıp kültürel olarak Osmanlı devletine etki etme çabası içinde olmuşlardır. Bu çabada başarı da sağlamışlardır. Bu matbaanın bastığı kitap Osmanlı Askeri Okulları öğrencilerine (Mühendishane-i Bahri Hümayun ve Berri Hümayun) ders olarak okutulmuştur.³⁵

³⁴ Pala, **a.g.m.** , s. 257 , Talat Tekin, **a.g.m.**, ss. 592-593.

³⁵ Pala, **a.g.m.** , s. 257.

Defterdar Burnu'ndaki bir sahil sarayının sahibi olan III. Selim'in kız kardeşi Hatice Sultan (1768-1822) dahi Latin harflerini kullananlardandır. Saraydaki tamirat ve bahçenin düzenlenmesi amacıyla vazifelendirilen A. I. Melling, ilk iş olarak Hatice Sultandan Latin harflerinin kullanılması yoluyla yazılmış bir mektup almıştır. Burada yazılanlara bakıldığında sultanın Latin harflerini öğrenme isteği ve fikirleri görülmektedir.

Latin harfleri, yarı resmi olarak telgraf haberleşmeciliğinde uygulanmıştır. Kırım Savaşı sırasında İngilizler tarafından yapılan yardımla Varna-Edirne- İstanbul hattında bir telgraf şebekesi kurulmuştur. Ancak telgraf makinesinin sadece Latin harfleri ile çalışması ve görevli memurların da Fransızca'yı bilmemesi üzerine pratik bir çözüm olarak Latin harfleri ile Türkçenin yazılması kararlaştırılmıştır. Edirne'de Telgraf memuru Mustafa Efendi'nin hemen ilk günde (16 Ağustos 1855) Lâtin harflerine dayanan bir Türk alfabe hazırladığı ve kullandığı bilinmektedir. Basit olan bu alfabe Harf İnkılâbı'na dek Türk telgrafçılığında temel dayanak olarak kabul edilmektedir. Uluslararası posta ve telgraf anlaşmalarına ait merkezlerin adlarının Latin harfleri ile yazılışını zorunlu kılması, devlet işlerinin bir kısmı Latin harfleriyle yürütülmüştür.

Aynı dönemlerde J. W. Redhouse'ye ait meşhur "A Turkish and English Lexicon" isimli sözlükte Türkçede kullanılmakta olan yabancı kökenli tüm kelimelerin Latin harfleri ile yazıldığı ve bu sözlüğün İstanbul'da 1890'da basıldığı bilinmektedir.³⁶

---

³⁶Faik Reşit Unat, "Latin Alfabesinden Türk Alfabesine", **Türk Dili**, , C.II, S.23, Ağustos 1953, ss. 722-723; Pala, **a.g.m.**, s. 258.

2. OSMANLI DEVLETİ'NDE HARF TARTIŞMALARI

2.1. Tanzimat Dönemi Harf Tartışmaları

Osmanlı İmparatorluğu ile başlayarak Türkiye Cumhuriyetiyle süren batılılaşma hareketleriyle Harf Devriminin yapılması, yakın bir ilişkiyi barındırmaktadır. Batılılaşma, başladığı zaman ve anlamı itibariyle kesin bir bilgi içermemektedir. Fakat batıyı inceledikten sonra Osmanlılar için yararlı olan yenilikleri alma fikri XVIII. asırda tamamen ortaya çıkmaktadır. Bu asır, batılılaşma hareketlerine dair bir başlangıç şeklinde görülmektedir.³⁷

Batılılaşmayla ilgili hareketlerin yoğun biçimde görüldüğü II. Mahmut devrinde; II. Mahmut tarafından 14 Mart 1827 tarihinde Askeri Hekimlik Okulu'ndaki açılışta gerçekleştirilen söylevde Osmanlıca ve Arapçanın akademik açıdan yeterli olmadığını belirtilmesi ve bu okulun eğitiminin Fransızca yapılacağına söylenmesi o dönemde dahi Arapça harflerin eğitimde elverişli olmadığını göstergesidir.³⁸

Tanzimat dönemi ve sonrasında batı kaynaklı yeni fikirlerin, gazeteler, dergiler ve kitapların aracılığıyla topluma aktarılıp, aydınlar ile halkın arasında bir iletişimin bina edilme çabalarının çok fazla olduğu görülmektedir.³⁹ Osmanlı, 1839'daki Tanzimat'la beraber Batıya yönelme sonucunda yeni gereksinimlerle karşılaşmıştır. Osmanlıcanın ıslahatının da bu gereksinimlerden biri şeklinde görülmesi ve bir dil davasının ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Şinasi'nin başlattığı bu hareket çeşitli dalgalanmalar ile beraber 1910'lu yıllara dek sürmüştür. Hedef, yazı dilinin sadeleştirilmesi ve Osmanlıcanın daha anlaşılır hale getirilmesiydi. Ancak temelde Türkçenin hakim kılınmasını sağlayan bir yenilik olmadığından çalışmalar neticesinde Osmanlıca kısmen sadeleşmiştir. Bu yönüyle Tanzimat devri, arayışa ve denemeye dair bir dönem olmanın ötesine geçememiştir. Tanzimat döneminde "Tasfiyecilik" adı verilen Osmanlıcadaki tüm Arapça ve Farsça sözcüklerin dilden çıkarılması fikrinden kaynaklanmış olan hareketin varlığı görülmektedir.⁴⁰ Alfabeyle ilgili eleştiriler de Tanzimat'la birlikte başlamaktadır. Bu sorun ilk defa Münif Efendi tarafından işlenerek kendisi konuya ilişkin fikirlerini bir konferans ile açıklamıştır.⁴¹

Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim bakanlığı yapan Münif Paşa'ya ait bu konferans

³⁷ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C. VI, TTK Yay., Ankara , 1978, ss. 272-273.

³⁸ M. Rauf İnan, "Atatürkçülüğün Belirgesi", **Türk Dili** , C. 38, S.322, Temmuz 1978, s. 528.

³⁹ A. Cevat Eren, "Tanzimat" Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C.XI, Milli Eğitim Yay., İstanbul,1970, ss. 709-765.

⁴⁰ Zeynep Korkmaz, "Atatürk'ün "Türkiye Cumhuriyeti'nin Temeli Kültürdür" Sözü Üzerine Kısa bir Değerlendirme", **Milli Kültür**, C. III, S. 39,Nisan 1983, s. 5.

⁴¹ Levend, **a.g.e.**, s. 153.

Mecmua-ı Fünun adlı dergide yayınlanmıştır.⁴² Paşa bu makalede Latin harflerine dayanan yazıyla ilgili şunları belirtmektedir: “Avrupalı yazarlara ait yazılarda okuma ve yazmaya dair zorluklar bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra her birey imkânlar ölçüsünde eğitim gördüğü için, altı yedi yaşlarındaki çocuklar rahatça okuma-yazma öğrenebilmektedir. Kadınından erkeğine, işçisinden hizmetçisine kadar her fert derdini doğru ve düzgün bir biçimde yazabilmektedir.” Ayrıca Münif Paşa, okunması ve yazılması kolay olan Latin alfabesinin yararlarını belirtmenin yanında, dilimizde bulunan sözcüklerin de ayrı harfler ile (hurûf-ı munfasıla) bitişirmeksizin yazılmasını tercih ettiğini belirtmektedir.⁴³ Böylelikle Arapça ve Farsça kökenli sözcükler haricindeki Türkçe kelimelerin ünlü olanlarının tam olarak yazılması denenmişse bile bir netice elde edilememiştir. Çünkü burada en mühim sorun olarak ünlü kelimelere çok yer vermeyen Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin doğru okunarak yazılması görülmüştür.⁴⁴

Kullanılmakta olan alfabeyi ıslah etmek amacıyla çağdaş Azeri edebiyatında öncü ve Azeri tiyatrosunun da kurucusu olarak kabul edilen Mirza Fethali Ahuntzade'nin (1812-1878) de girişimleri olmuştur. O, Arap alfabesinin Müslüman halkların geri kalma nedenlerinden biri olduğunu; Arap harfleri ile yazılmakta olan sözcüklerde sesli harfler gösterilemediği için sözcüklerin birçok biçimlerde okunabildiklerini belirtmektedir. Sistemdeki kargaşalığın ve zorluğun ortadan kaldırılması amacıyla Ahuntzade iki şey teklif etmektedir. İlk olarak Arap harflerinde yer alan noktaların kaldırılmasını, ikinci olarak ise sesli harflerde uygun işaretlerin kullanılmasını teklif etmektedir. Ahuntzade bu hususta bir proje bile hazırlayıp Tiflis'ten İstanbul'a gelmiştir. Fakat yaptığı teklif, siyasi, dini ve toplumsal koşullardan dolayı onaylanmamıştır. Buna benzeyen iki girişim daha gerçekleşse de kabul edilmemiştir.⁴⁵ 1869'da gazete yazarı Melkum Han ile Londra'da yaşayan Namık Kemal arasında İstanbul'daki Ruzname-i Ceride-i Havadis ile Terakki gazetelerinde Arapça harflerin ıslah edilmesi ve Latince harflerin okuma yazmayı kolay hale getirdiğine dair tartışmalar olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan 1878 Osmanlı-Rus savaşındaki yenilgi sonrası azınlıkların arasında milli duygular canlanmaya başlamıştır. Mesela Arnavutlar, Arapça harfler yerine kendilerine özel bir alfabeyi kullanmaya başlamışlardır. Bu ve diğer nedenlerden ötürü özellikle Arap harflerinin ıslahı ve Latin harflerinin Türkçeye uyumu için Namık Kemal fikirler

⁴² Meral Alpay, **Harf Devriminin Kütüphanelere Yansıması**, İ.Ü. Ede. Fak. Yay., İstanbul, 1976, s. 2.

⁴³ Ülkütaşır, **a.g.e.**, s. 18.

⁴⁴ Sadettin Buluç, “Osmanlılar Devrinde Alfabe Tartışmaları”, **Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu**, TTK Yay. Ankara, 1991, s. 46.

⁴⁵ Hikmet Dizdaroğlu, “Mirza Fethali Ahuntzade ve Alfabe Meselesi”, **Türk Dili**, C. I, S.8, Mayıs 1952, s. 460.

geliştirmiştir.⁴⁶

1869 yılında İbrahim Şinasi'nin, 1884 yılındaysa Ebuzziya Tevfik'in basım için kullanılmakta olan Arap harflerini ıslah ettikleri ve Ebuzziya'nın 519 adet olan harfi ve işareti 110 adete indirdiği görülmektedir.⁴⁷ Yenilikçiliğe dair teşebbüsleri olan Ali Suavi Bey de Arap alfabesiyle ilgili ıslah tartışmalarına katılarak Arap alfabesinde değişikliğe karşı olduğunu fakat ıslah edilmesine gereksinim olduğunu belirtmektedir.

1894'te Feraizcizade Mehmet Şakir Efendi, eserinde Arapça alfabeye Türkçede bulunan seslileri gösterebilecek harfleri eklemeyi teklif etmiştir. Yine II. Abdülhamid zamanında Kamus-ı Türki adlı eserin yazarı, Şemsettin Sami de Arap alfabesine ilişkin fikirlerini ortaya koymaktadır. O dönemde Arapça harfler tekrar ele alınsa da düzenlemeler yeterli olmamıştır. Buna göre bir harfteki üstün ve esreler yani a ve e, ı ve i sesini veren semboller birbirinden iki değişik işaret ile ayırt edilmiş, öbür yandan ise vav harfinin ö, o, u, ü değerleri için harfin üzerine bir, iki, üç nokta gibi hususi işaretlerin konulmasıyla bunlara farklı adlar verilmiştir.⁴⁸

Aynı dönemde Arap yazısındaki yetersizlikten dolayı, alfabenin üzerinde düzenleme ve düzeltme yoluna gidilmesi hususu tartışmaya açılmıştır. Latin harflerini savunma fikri ise zayıf kalarak rağbet görmemiştir. Arap harflerini düzeltme yöntemi genel olarak tercih edilmiştir. Fakat zaman içinde bunun yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır. Hedef, okur-yazar sayısını arttırarak yeni fikirlerin geniş halk kitlelerine yayılmasıydı. Bundan dolayı alfabenin yanı sıra Osmanlıcanın sadeleştirilmesi ile imla problemleri de tartışılmıştır.⁴⁹ Ancak yazının zorluğu bu yöntemlerle de bertaraf edilememiştir.

2.2. Meşrutiyet Dönemi Alfabe Tartışmaları

2.2.1. Ayrışık Harfle Yazmayı Savunanlar (Islahatçılar ve Huruf-u Munfasılacılar)

1908'deki İkinci Meşrutiyetten kısa bir süre sonrasında harfin ve yazımının düzeltilmesi ve düzenlenmesi amacı ile hususi ve resmi girişimlerin gerçekleştirildiği bilinmektedir. Eğitim Müdürü Şükrü Bey'in döneminde "sarf" (kelime bilgisi), "imlâ" ve

⁴⁶ Fevziye Abdullah Tansel, "Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri (1862-1884)", *Belleten*, C. XVII, , S. 65-68, 1953, s. 223.

⁴⁷ Ülkütaşır, *a.g.e.*, ss. 20-21.

⁴⁸ *A.g.e.*

⁴⁹ Abdülkadir Karahan, "Yeni Alfabe Kabulünün Milli Kültürümüz Bakımından Önemi ve Sonuçları", *Harf İnkılâbı Sempozyumu*, İ.Ü. Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enst. Yayını, İstanbul, 1983, s. 8.

“lügat” Encümenleriyle Islahat-ı İlmiye Encümeni (Bilimsel Terimler Kurulu) adlı dört encümen kurularak yazımda düzen ve kolaylıkların aranması için çalışmalar yapılmıştır. Bunun dışında resmi özellikteki bu kurumlarca birer “sarf” ve “imlâ” bildirilerinin de basımı yapılmıştır. Bunların arasında 1914’te kurulmuş olan Islahat-ı İlmiye Encümeni’nden Babanzade Naim, İsmail Hakkı, Ziya Gökalp, Rıza Tevfik (Bölükbaşı) ve gibi dönemin meşhur isimleri de yer almaktaydı.

Bu resmi kuruluşlar haricinde “Islah-ı Huruf Cemiyeti” gibi hususi derneklerin de kurulduğu görülmektedir. Aynı dönemde yazım probleminin çözülmesi için yalnızca Latince harflerin kabulünün zorunluluğu büyük bir cesaret ile ortaya koyulmuştur. Ancak bu husustaki tavsiyeler ve izah edilen fikirler, tutuculuk şeklinde değerlendirilip adeta aforoza tabi tutulmuştur. Halen kullanılmakta olan Arapça harflerin ıslah edilmesine ilişkin girişimler arasında, kelimelerin “hurûf-ı munfasıla” adı verilen ayrı harfler ile yazılması biçimi de düşünülerek az da olsa uygulanmıştır. Bu yazım biçimine en çok destek veren Dr. Milaslı Hakkı Bey’dir.

Yazımın ıslah edilme fikri, ülkedeki tüm münevverleri ilgilendiren bir husus haline gelmiştir. Bu husustaki fikirler temelde iki grupta toplanabilmektedir. Bunların ilki Arapça ve Farsça sözcüklerin yazılışını, kendi dillerinde tutarak yalnızca Türkçe olan sözcüklerin yazılışında bir düzenlemeye gidilmesidir. Bu gruptakilerin hedefi Türkçe kelimelerde, Arapçada olduğu gibi üstün, esre, ötre olmadığından, Türkçe sözcüklerin yazılışında (Elif, vav he, ye) gibi sesli harflerin kullanılmasının sağlanmasıdır.

İkinci gruptakilerin görüşleri ise Arapça ve Farsça sözcüklerin yazılışının da Türkçe sözcüklerle beraber aynı kurala bağlanmasıdır. Onlar Latin harflerinin kabulüne karşı çıkmaktadırlar. Bazı işaretlerin kullanılması ve sesli harflerin çoğaltılmasının yazımla ilgili problemleri çözebileceğini ileri sürerek uygulamışlardır. Harfleri yan yana tek tek yazmayı çözüm olarak teklif etmişlerdir. Bu düşünceyi savunan aydınlardan, İsmail Hakkı, Dr. Milaslı İsmail Hakkı, Cihangirli M. Şinasi gelmekteydi. Tanin gazetesinde de aynı husus tartışılmaktaydı. 24 Ağustos 1913 tarihindeki nüshada bu gazete yeni teklifler sunmaktadır. Buna göre dört şekilde okunan “vav” harfinin farklı biçimlerde yazılması ye, kef, elif harflerine ise bazı işaretlerin koyulmasıydı. Tanin gazetesi bu harfleri döktürmek suretiyle okuyucularını alıştırmak amacıyla her sayısında bu yeni harflerin kullanılmasıyla yazılan kısa yazılar koymuştur. Fakat bu kısa yazıların yazılması bir süre sonra sona ermiştir.⁵⁰

Ayrıışık harfler ile yazım faaliyetleri ordunun içerisinde de yapılmaya çalışılmıştır. I.

---

⁵⁰Ülkütaşır, a.g.e.,ss. 22-26.

Dünya Savaşı öncesinde Enver Paşa yazımla ilgili bu tarzı biraz tehdit altında yürütmek istemiş olsa da başarısız olmuştur. “Ordu Elifbası”, “Hatt-ı Cedid”, “Enver Paşa Yazısı” şeklinde isimlendirilen ayırık harfler ile Milli Savunma Bakanlığınca askerlik ile ilgili minik kitaplar basılarak yayımlandığı gibi bir takım resmi genelgeler de yazılarak orduya gönderilmiştir.

Yapılmış olan yenilikle ilgili girişimler bir netice vermemiştir. Zira bu tavsiyeler öğrenmede kolaylık sağlamadığı gibi mantıklı bir özellik de taşıyordu. Özetle, eskilerin isteği yazıya az da olsa yenilik sağlamaktı. Ancak yenilikle ilgili girişimler yararlı ve pozitif bir netice vermedi. Böylece yeniliğe ilişkin girişimler zayıflayarak yok olmuştur.

2.2.2. Latin Harflerini Savunanlar

II. Meşrutiyet zamanında, harflerin ayrı yazılarak ıslah edilme girişimlerinin karşısında, Dr. Abdullah Cevdet (İctihad dergisinin sahibi), Hüseyin Cahit Yalçın (yazar), Kılıçzade Hakkı (İtikadât-ı Batıya İlan-ı Harb isimli kitabın yazarı), Celal Nuri İleri (gazeteci), gibi aydınlar Latince harflere dayalı bir Türk alfabesinin oluşturulması hususunda oldukça cesur yayımlar yapmışlardır.⁵¹ O dönemde bu konuda yazıların yazılması ve yayımlanması için oldukça cesur olmak gerekiyordu. Bir yanda Arapça harflerin kutsallığına olan boş inanç diğer taraftan Latin harfleri kabul edildiğinde, eski İslam bilimlerinin ve kültürümüzün yok olacağına, eskiyle bağlarımızın tamamıyla kopacağına dair düşünce bulunmakta idi.

Devrin padişahlarından II. Abdülhamit, resmi dilin Arapça olmasını isterken bir taraftan da Latin harflerinin alınması gerektiğini düşünmektedir. “*Halkın büyük bir bölümünün okuma yazmayı bilmiyor olmasında şaşmamak gerekir. Zira bizim yazımızın esrarına alışılması zordur. Latin alfabesinin alınmasıyla belki halkımızın işi kolaylaşacaktır.*” biçimindeki sözleri de II. Abdülhamid’in duruma akılcı yaklaştığının göstergesidir.⁵²

Alfabeyle ilgili tartışmalara katılan bir diğer kişi de Hüseyin Cahit olmuştur. Onun Tanin gazetesinde çıkan “Arnavut Hurufatı” isimli makalesi özetle şu şekildedir: Günümüzde kullanılan harfler Türklük ve Müslümanlıkla alakalı değildir. Türkler alfabelerini bırakarak bunları daha sonra kabul etmiştir. Şu an kullanılan Arapça harfler Peygamber döneminde kullanılmamaktaydı. Buna göre Arnavutların gereksinimlerine uygun harflerin kabul edilmesinde serbest bırakılması gerekmektedir. Arnavutlar, Latin alfabesini kabul ettiğinde çok geçmeden okuma yazmayı öğrenip Türkleri geride bırakacaktır. Hüseyin Cahit’in makalesinin

⁵¹ Celal Nuri, Tarih-i İstikbal, C. II, İstanbul, 1912, s. 165-166’dan atfen Ülkütaşır, a.g.e., ss. 28-29.

⁵² Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, TTK Yay., Ankara, 1983, s. 65.

devamında Türklerin de Latince harfleri kabulünün yerinde olacağı yazılmaktadır.⁵³

Arnavutluk, Latin harflerini kabul ettiğinde Osmanlı aydınlarının arasında fikir ayrılığı ortaya çıkmıştır. Bazısı dinsel nedenlerden dolayı karşı çıkar iken bazıları da bunun herhangi dinsel bir sakıncasının olmayacağını ifade ederek savunmuştur.⁵⁴ Bütün bu gelişmelerden dolayı Sinop Mebusu Hasan Fehmi Efendi, Osmanlı Mebusa Meclisi'ne bir önerge vermiştir. Şeyhülislamlık da Latince harflerin kabul edilip bunlar ile İslami okullarda eğitim yapılmasına da asla müsaade etmemiştir. Hatta Arapça harflerin var olan biçimlerinden başka bir biçimde bile kullanımına müsaade edilmemiştir.⁵⁵

Türkiye, Avrupa halklarını mukayese ederek Latin alfabesini tartışırken, Rusya'nın idaresindeki Türkler ise kendilerini Rus bilimi ve tekniğiyle mukayese ediyorlardı. Fakat Rusların kullanmış olduğu Kril alfabesi halkların Hıristiyanlaştırılmak suretiyle Ruslaştırılması işlevini yapan Rus kilisesine ait alfabeydi. Bundan dolayı aydınların arasında Latin alfabesinin kabul edilmesi seçenek olarak gösterilmiştir. Latin Alfabesi düşüncesi bu nedenle İstanbul'dan evvel Kafkas Müslümanlarının arasında daha fazla kabul görmüştür.⁵⁶ Azerbaycan hükümetinin 22 Temmuz 1922 tarihinde Latin esasına dayalı yazıyı kabul etmesi, bizdeki bu problemin tekrar canlanması ve gündeme gelmesine yol açmıştır. Aralarında Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Hüseyin Cahit (Yalçın)in de olduğu İstanbul gazetecilerinin üyeleri 12 Eylül 1922'de İzmir'e giderek Atatürk ile görüşme yapmışlardır. Hüseyin Cahit'in "Neden Latin yazısını kabul etmiyoruz?" sorusuna karşılık Atatürk: "Henüz zamanı gelmedi" biçiminde yanıt vermiştir. Atatürk'e ait bu cevap, düşünüp acele edilmeden harf inkılâbının gerçekleştirilmesi yöntemini seçtiğinin göstergesidir.⁵⁷ Alfabeye ilgili tartışmalar Cumhuriyet devrine dek sürmüştür. Cumhuriyet devrinde de tartışmaların aynı şekilde devam ettiği görülmektedir.

---

⁵³ Hüseyin Cahit, "Arnavut Hurufatı", **Tanin** , 7 Ocak 1910.

⁵⁴ Muhammed Erat, "Osmanlı'da Alfabe Tartışmaları", **Türkler**, C. XV, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 160.

⁵⁵Ülkütaşır, **a.g.e.**, s. 32.

⁵⁶ Mustafa Öner, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Dil Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme", **Atatürk'ün Harf Devrimi ve Türk Dünyasına Yansımaları Sempozyumu, 27 Ekim 1998: Bildiriler**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon ,1999, s. 14.

⁵⁷Ülkütaşır, **a.g.e.**,ss. 28-42.

3. MİLLİ MÜCADELE SONRASI HARF TARTIŞMALARI

Yeni Türkiye'yi meydana getiren Kemalist Devrim, ulusçuluğu, batıcılığı ve laikliği kendine temel almakta idi. Batılılaşma amacı ile yapılmış olan devrimlerden hiçbirisi aniden akla gelip uygulanan düşünceler olmayıp bu fikirler Mustafa Kemal'in gençlik dönemlerinden beri uygulanmasını şiddet ile arzuladığı tasarılar olup topyekûn ve ödünsüz bir programa dayanmakta idi.⁵⁸ Gerçekleştireceği inkılaplardaki zamanlama, başarının tesadüfe bırakılmaması için çok mühimdi. Türkiye açısından 1922 senesi savaşın zafer ile sonuçlanıp saltanatın kaldırılmış olduğu yıl olmuştur. 1923 ise, Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulacağı yıl olacaktı. Harf Devrimi'nin yapılması içinse, Mustafa Kemal, henüz zamanının gelmediğini düşünmekteydi.

Alfabenin dinin peşinden gideceğine dair söz⁵⁹, yazı devriminin öncesinde Türkiye'de devrim karşıtı olmanın gerekçesiydi. Aslında Osmanlı'daki dini milletlerin hepsinin ayrı birer yazıları mevcuttur. Müslümanlar Arapçayı, Katoliklerle Protestanlar Latinceyi, Ortodoks Yunan ise Kiril alfabesini kullanıyordu. Aynı şekilde Museviler ve Gregoryenlerin de kendilerine ait yazıları bulunmakta idi. Alfabenin din ile olan ilişkisi o kadar kuvvetliydi ki, tarihte bazı halkların yeni bir dini kabul etmeleri veya dinlerini koruyup adillerini değiştirmeleri durumunda, o dindeki kutsal metinlerde özgün alfabe kullanılmaya devam ediliyordu. Karaman Rumları (Türkler), Ortodoks Hıristiyanlığını benimsemelerine ve Türkçeyi konuşuyor olmalarına rağmen, Yunan Alfabesini kullanmaya devam etmişlerdir.⁶⁰

Osmanlıda da, Kuran Arap harfleri ile yazıldığı ve Müslümanlar tarafından bu yazı kutsal sayıldığı için harf meselesi dini sahaya çekiliyordu. İmparatorluğu oluşturan milletlerin çoğunluğunun Müslüman olması ve Arapça harfleri kullanmasıysa konunun siyasal tarafını meydana getiriyordu. Bundan dolayı alfabe konusu her gündeme geldiğinde, hemen dinin karşısında bulunduğu veya imparatorlukta dağılmaya yol açacağı gibi endişeler gündeme geliyordu.

Hâlbuki Kuran-ı Kerim'in yazıldığı harfler İslam'ın çok öncesinde Arabistan'ın güney tarafında, Yemen'de ikamet eden Nebatlılarca kullanılmaktaydı. Ticaretle uğraşan Hicazlı Araplardan Şam'a ve çevresine gidenler Nebatlılardan Nesih yazısını, Irak'a gidenlerse Kufi adı verilen köşeli harf yazısını öğrenmişlerdir. Kufi yazısına ait ilk biçim Süryaniler tarafından

⁵⁸ Levent Köker, **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, İstanbul, İletişim Yay., 1995, s. 234.

⁵⁹ Ömer Demircan, **İletişim ve Dil Devrimi**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2001, s. 108.

⁶⁰ Mete Tuncay, **İkna (İnandırma) Yerine Tecebbür (Zorlama)**, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Kemalizm**, İstanbul, İletişim Yay., 2004, s. 93.

İncil'in yazımında uzun süre kullanıldığı gibi, Kuran'ın ve diğer dini kitapların yazımında da kullanılmıştır. Sonraki yüzyıllarda kufiden ve nesihden sülüs, ta'lik, reyhani gibi yeni yazıların da türetildiği görülmektedir. Yani Kuran'ın yazılmış olduğu bu yazı İslâm öncesinde putperest Araplar tarafından da bilinmekte olup Araplar bu yazılar vasıtasıyla Lat, Menat, Uzza ve Hübel gibi putlarına şiirlerle övgüler göndermekte idiler.⁶¹

Bununla birlikte Kur'an, yazılı sayfalar şeklinde değil, vahiy yolu ile Hz. Muhammet'e gönderilmiştir. Peygambere indirilen ayetleri, yakınında bulunan insanlar ezberliyor veya dönemin yazı gereçleri niteliğindeki yapraklara, kemiklere, ceylan derisine, kuru ağaç üzerine kufi yazısıyla yazılıyordu ki, bu alfabenin Arap Alfabesinden farkı 16 harften oluşması ve okunmasının da oldukça zor olmasıydı.⁶²

Meşhur tarihçilerden İbn-i Haldun *Mukaddime* isimli eserinde, Arap yazısının İslam'ın ilk dönemlerinde iyi ve güzel bir hale gelemediğini, bunun sebebinin ise Arap kavmindeki göçebelik ve ilkel yaşam sürülmesinden dolayı, sanat ve beceriden uzak kalması olduğunu yazmaktadır. Bunun dışında sahabeler tarafından kopyalanan Mushaf'ların sağlam olmayan bir yöntemle yazılmış olduğunu, bu durumun ise yazı uzmanları tarafından saptandığını örnekler vererek kaydetmektedir.⁶³

İslamiyet'teki düşünce tarzı sorgulamadan kabul etmek olduğundan yazı da her zaman kutsal kabul edilmiştir. Aslında kutsal olan yazı değil anlamdır. Avrupa'da skolastik düşünce olarak kabul edilen bu durum Rönesans ve reform hareketleri sayesinde aşılmış ve Batı aydınlanmasını gerçekleştirerek medeniyet sayfasında modern seviyeye ulaşırken Osmanlı Devleti farkına varmadan bir gerileme sürecine girmiştir. Yine onu içine düştüğü bu durumdan Batı'yı tanımış olan aydınlar çıkarmaya çalışmıştır. Orduda modernleşmeye gidilerek gerileme sürecinin aşılabileceğini düşünen Osmanlı ilim adamları orduyu yenilerken yabancı dil eğitiminin farkına varmışlar ve yine ilk yabancı dil dersleri orduda verilmeye başlanmıştır. Bunu tıbbiye mektebi izlemiştir. Aydınlanma sürecindeki ilk belirtiler asker ve doktorlar arasında olmuştur. Asker olan Mustafa Kemal'in de bu hareketin dışında kalması imkânsızdır.

---

⁶¹ Bahriye Üçok, "Yazı Devrimi - Kur'an Harfleri ve Atatürk Devrimlerine Karşı Çıktışlar", **Türk Dili**, S. 23, s. 830.

⁶² Tahir Nejat Gencan, "Arap yazısı ve Türkçe", **Ulusal Kültür**, Ekim 1978, S. 2, s. 13.

⁶³ Üçok, **a.g.e.**, ss. 828- 830.

4. GAZİ MUSTAFA KEMAL ve LATİN HARFLERİ

Harp okulundaki öğrencilik yıllarında, arkadaşları ile beraber devletin durumuyla ilgili kaygılar taşıyan Mustafa Kemal, ülkenin geleceğine dair planlar yaparak ve bunları bazen etrafındaki arkadaşlarıyla paylaşmakta idi. İlk planlamalar sonrasında, harf devriminin yapılacağı açık ve net idi. Nitekim Arif Necip Kaskatı, *Türk Yurdu* Dergisinde yazılar yazan Bulgar Türkolog İvan Manolof tarafından kendisine harf inkılâbının Kemalizm'in tacı olduğunu söylediğini belirtmektedir.⁶⁴

13 Mayıs 1914 tarihinde Mustafa Kemal'in Sofya'daki Madam Corinne'e göndermiş olduğu Fransızca mektupta, Fransız imlası temelli ve Latin harflerini kullanmak suretiyle Türkçe bir not eklediği bilinmektedir.⁶⁵

I. Dünya Savaşı esnasında Dilaçar, Macar Türkolog Gy. Nemeth'e ait Almanca ve Arapça olarak yazılan, ordu içindeki Alman askerlerce kullanılan bir kitabın Mustafa Kemal'e gönderildiğini bildirmektedir. Transkripsiyonu bulunan Türkçe dil kitaplarına ait seriden bu kitap hemze, ayın ve uzatma işaretleriyle Yunanca harfler yüzünden Mustafa Kemal tarafından yadırganıp beğenilmemiştir. O, milli bir alfabe düşüncesi içinde idi.⁶⁶

Ayrıca, Mazhar Müfit Kansu, 7-8 Temmuz 1919 tarihinde Erzurum kongresi biter bitmez kendisine Mustafa Kemal'in not ettirdiği maddeleri şöyle sıralamaktadır:

- 1- *Hükümetin şekli Cumhuriyet olacaktır.*
- 2- *Padişahla ve hanedanla ilgili işlemler zamanı geldiğinde yapılacaktır.*
- 3- *Tesettür kaldırılacaktır.*
- 4- *Fes kaldırılıp, medeni milletler gibi şapkanın giyilmesi sağlanacaktır.*
- 5- *Latin harflerinin kabulü gerçekleşecektir.*⁶⁷

Bunun dışında, 1922'nin Haziranında batı cephesinde, Halide Edip'le ve Adnan Bey'le gecenin saat 3'üne dek Türkiye'nin geleceği ve Batılılaşmasıyla ilgili sohbet ederken Latince harflerin kabulü gereğinden de söz ederek bu amaçla ciddi tedbirlerin gerektiğini belirtmiştir.⁶⁸

1923'te İzmir'de gazeteciler ile yapmış olduğu bir görüşmede Hüseyin Cahit: "*Neden Latin yazısını almıyoruz?*" şeklindeki soruyu yöneltince, Mustafa Kemal: "*Zamanı henüz gelmemiştir*" cevabını vermiştir. Ona göre Hüseyin Cahit, zamansız bir işin yapılmasını

⁶⁴ Arif Necip Kaskatı, "Atatürk'ün Selanik'teki Hulyaları", *Cumhuriyet*, 19.8.1948, s. 4.

⁶⁵ Zeynep Korkmaz, *Atatürk ve Türk Dili - Belgeler*, Ankara, 1992, TDK, s. 6.

⁶⁶ Agop Dilaçar, "Alfabemizin 30.Yıldönümü", *Türk Dili*, Ağustos 1958, C. VII, S. 83, s. 536.

⁶⁷ Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk' le Beraber*, Ankara, TTK, 1988, C. I, s. 132.

⁶⁸ Halide Edip Adivar, *Türk'ün Ateşle İmtihani*, İstanbul, 1962, s. 264.

istemekte idi.⁶⁹

1927’de bir Musevi vatandaşa ait vasiyet gereğince Manisa iline bir hastanenin yaptırılması hususunda Mustafa Kemal’le görüşen Amerikalı avukat Mr. Winn, Türklerle yakınlığının ifadesini belirtmek için Türkçeyi kısa sürede öğreneceğini belirtince, Mustafa Kemal: “*Arap harfleri ile Türkçenin öğrenilmesi kolay değildir. Bir sene daha bekleyiniz. Önümüzdeki sene yazı devrimini yaparak Latince harfleri getireceğim. Böylece Türkçeyi daha hızlı ve kolay öğrenebilirsiniz.*” şeklinde cevap vermiştir.⁷⁰

Mustafa Kemal’e ait harf değişimi hususundaki bu düşüncenin nasıl eskiye dayalı olduğunun kanıtı olan bu örnekler sonrasında yazı devrimi aşamasına tekrar dönmek gerekir.

Cumhuriyetin ilan edilmesinden, 8/9 Ağustos 1928’e dek geçen sürede Harf Devrimine ilişkin resmi bir açıklamanın yapılmadığı görülmektedir. Neyi ne zaman yapacağı hususunda mükemmel bir öngörünün ve zekânın sahibi olan Mustafa Kemal, bu süreçte bazen yemeklerde, bazen toplantılar esnasında konuyu açmak suretiyle çevresindekileri tartışmaya dâhil etmiş, çevresini ve halkını devrime hazırlama gayreti içinde olmuştur.

---

⁶⁹ Falih Rıfkı Atay, “Yeni Yazı”, **Türk Dili**, 1958, C.II, S. 23, s. 718.

⁷⁰Rekin Ertem, **Elifbeden Alfabe**, Dergah Yayınları, İstanbul 1991, s.178.

5. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE HARF KONUSUNDA YAPILAN İLK TARTIŞMALAR

Harflerin değiştirilmesiyle ilgili konu 1924 yılından itibaren TBMM’de tartışılmaya başlanmıştır. 25 Şubat 1924 tarihli bütçe görüşmeleri sırasında eğitimle ilgili konuya geçildiğinde İzmir milletvekili Şükrü Saraçoğlu yaptığı konuşmada çok büyük fedakârlıklar yapılmasına karşın halkın okuma yazma oranının çok düşük olduğunu söylemiş, bunun sebebini de doğrudan harflere dayandırarak ilk tepkileri çekmiştir. Mecliste bu konuşma üzerine karşıt gruplardan gelen yanıtlarla tartışmaların başladığı görülmektedir. Şükrü Saraçoğlu kendini eleştirenlere yönelik olarak “*Ne için tuğyan ediyorsunuz? Eğer Arap’ın hükmettiği herhangi bir âdeti Türk âdetine denk gelmezse bunu mutlaka bize cebren mi kabul ettireceksiniz?*” diyerek konuşmasına devam etmiştir.⁷¹

Şükrü Saraçoğlu aldığı bütün tepkilere rağmen sözlerini, “*Avrupa’nın Hıristiyan egemenliğinde bulunan bölgelerinde okuma yasaklanmıştı. Okuma papazların ve prenslerin tekelindeydi. Prensler, papazlar ve kanunlarla, jandarmalar halkı okutmamak için uğraşıyorlardı. Buna rağmen bütün halk okudu. Bizim ülkemizde dinimiz bizim okumamızı emretmektedir. Hocamız, hacımız, zabitimiz, geleneklerimiz ve ahlakımız, yasalarımız ve her şey okuyunuz diyor. Biz bütçemizin dörtte birini ayırıyoruz, buna rağmen yine okuyup yazma bilmiyoruz. Buna sebep doğrudan doğruya harflerdir. Maarif Vekâleti bu hususta ne düşündüğünü ve pek az bir zaman zarfında ne yapabileceğini söylemek mecburiyetindedir.*”⁷² diyerek sürdürür ve milletimizin içinde bulunduğu durumdan yola çıkarak bir durum tespiti yapar ve yazı değişikliği konusundaki ihtiyaçtan yana tavrını ortaya koyar.

Zamanın Milli Eğitim Bakanı olan Vasıf Çınar, meclisteki bu tartışmaların yarattığı kritik durum hakkında şunları söylemektedir: “*Koridorda idim, Millet Meclisinde büyük bir gürültü koptu. Ne oluyor diye içeri girdiğim zaman Saraçoğlu’nu kürsüde gördüm, sarıklı milletvekilleri ona yalnız söz söyletmemeye çalışmakta kalmıyorlar, yalnız bağırıyorlar ona hücum etmeye hazırlanmışa benziyorlardı. Necati ve bazı arkadaşlarla beraber var kuvvetimizle devam diye bağırmaya başladık, Saraçoğlu’na taarruz olmasın diye kürsünün etrafını da tuttuk.*”⁷³ Bu arada tüm bu olup bitenlere şahit olan Vasıf Çınar, algı yoklaması yapmak için öğretmenler arasında bir anket yaptırma gereksinimi duyar ve sonucunda

⁷¹TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, İçtima Senesi: I, C.5/1, 25.2.1340, s. 336.

⁷²TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, İçtima Senesi: I, C.5/1, 25.2.1340, s. 335.

⁷³Mehmet Emin Erişirgil, “Bir Tarih, Bir Teklif”, *Türk Dili*, 1952, C. I, S. 4, s.223.

öğretmen camiasının %96'lık bir oranla Latin harflerini kabul etmek istemediği ortaya çıkar.⁷⁴

Bu tepkilerin tümü, harf değişikliğinin karşısında hala belli bir direncin devam ettiğini göstermektedir. Bu durumda devrim karşıtı görüşlerin ve eylemlerin önlenmesi amacıyla yapılması gerekli öncelikli yenilikler bulunmaktadır. Nitekim 3 Mart 1924 tarihinde Hilafetle Efka ve Şer'îye Vekâleti kaldırılmıştır. Okulların hepsinin denetimi Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir. 1925 yılında kılık kıyafet değişikliği getirilerek tekke ve zaviyeler kapatılmıştır. Bir sonraki sene 1926'da Medeni Kanun yürürlüğe girmiştir. Aynı senede kabul edilmiş olan Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun ile ilk ve orta öğrenime dair esaslar saptanarak çağdaş eğitime ve öğretime uygun biçimde dersler tekrar düzenlenmiştir. Bu uygulamaların tümü, Harf Devriminin kolaylaşmasına yardımcı olmuştur. Asıl ciddi yardım ise, Takrir-i Sükûn Yasası'nın kabulüyle sağlanmıştır. 1925'te patlak verip genişleyen gerici isyanlar üzerine 4 Mart 1925'te 578 sayılı kanun (Dirlik ve Düzeni Yerleştirme Yasası) kabul edilerek hükümete iki yıl süre ile çok geniş bir yetki verilmiştir. Yasanın süresi dolduğunda 2 Mart 1927 tarih ve 979 sayılı yasayla iki sene daha uzatılmıştır. Böylelikle Yeni Türk Harflerine dair yasa, yürürlükte olan Takrir-i Sükûn Yasası ile kabul edilecektir.

Bu yenilik hareketlerinin yazı değişikliğine doğru gidilen süreçte gerçekleştirilmesi, devrimin önünü açmakla beraber zamanlamanın bu şekilde tasarlanması, Mustafa Kemal Atatürk'ün dil konusundaki çalışmalarını planlı ve akılcı bir şekilde yürüttüğünün de belirtisidir. Yeni Türk harflerinin kabulü, dil devriminin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Tahsin Yücel bu konuda "*Yazı devriminin dil devriminden önce başlatılması, gerçekten derin bir sezginin, gerçekten derin bir dil duygusunun belirtisidir.*" diyerek, Atatürk'ün değişiklik sayesinde Türkçenin mükemmelliğini ortaya çıkardığını söylemiştir. Yeni harfler sayesinde ulusumuz cahillik ve geri kalmışlıktan çabucak kurtulacaktır.⁷⁵

1925 yılında Milli Eğitim Bakanı olarak atanan Mustafa Necati'nin isteği ile kabul edilen "Maarif Teşkilatına Dair Kanun" ile Milli Eğitim teşkilatının içinde Milli Talim ve Terbiye Heyeti ile Türk Dili Heyeti isminde iki kurum oluşturulmuştur. Türk Dili Heyeti, imla ve gramere ait kurullarla ilgili incelemeler yapmak ve gerekli görülen değişiklikleri tespit edip uygulamakla görevlendirilmiştir. Talim ve Terbiye Heyeti, hemen kurulmuş olmasına ve her sene Maarifin bütçesine bu heyete yönelik ödenek konulmuş olmasına rağmen, Dil Heyeti bir türlü kurulamamıştır. Buna sebep Harf Devrimine duyulan ihtiyaçtır. Çünkü harf devrimi gerçekleşmeden imla kurullarında bir birlik ve bütünlük sağlanamayacaktır.

⁷⁴İlhan Başgöz – Howard E. Wilson, **Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk**, Ankara, Dost Yay., 1973, s.116.

⁷⁵Tahsin Yücel, **Dil Devrimi ve Sonuçları**, TDK Yay., 1981, s.34.

Cumhuriyet Halk Fırkasına ait yayın organları bile Latince harfler lehinde yazılanları basmayarak sahiplerine iade etmekte idiler. Başbakan İsmet İnönü kararsız idi. Eğitim Bakanlığı'na ait Talim Terbiye Heyeti Dairesi dahi Latin harflerinin taraftarı değildi.⁷⁶ Akşam ve Cumhuriyet Gazeteleri bir tarafa, basının tümü mali kaygılardan dolayı Latin Alfabesinin karşısında yer alıyordu. İstanbul Üniversitesi Ural-Altay Dillerinin hocası Alman kökenli Prof. Giese'nin asistanı Ahmet Cevat Emre'ye ait Harf Devrimi hususundaki iki makalenin yayımlanmasında bile oldukça zorluklar yaşanmıştır.⁷⁷

Münevverler bile Latin harflerinin karşındaydılar. Üniversite hocalarının Latin harflerinin kabulü durumunda protesto edeceklerine, bir tek satır dahi yazmayacaklarına ve kalemlerini söylemleri bulunmaktadır.⁷⁸

Ancak bu hususta az da olsa birtakım adımlar atılarak 1927 yılında Maarif Vekâletince gönderilmiş olan bir yazıya göre İstanbul Üniversitesi ve orta dereceli okullarda matematik, fizik, kimya gibi fen dersleri formüllerinin artık Latin harfleri ile yazılmasını istemektedir.⁷⁹ 1927'nin sonlarında Hükümet, Latin harflerini alınması kararını vermiştir. Hükümet, bu husustaki kararlılığıyla Harf Devrimine ilişkin faaliyetlerin hızlanmasına sebep olmuştur.

---

⁷⁶ Başgöz- Wilson, **a.g.e.** , ss. 116- 119.

⁷⁷ Ahmet Cevat Emre, **Türkçe Sarf ve Nahiv Eski Lisan-i Osmani Sarf ve Nahiv**, TDK Yay., Ankara 2000, ss. 318-319.

⁷⁸ Başgöz- Wilson, **a.g.e.** , s. 117.

⁷⁹ Feridun Ergin, **Kemal Atatürk**, Yaşar Eğitim Vakfı Yay., 1978, s. 175.

6. YAZI DEVRİMİ ÖNCESİNDE HARF DEĞİŞİKLİĞİ KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALARIN HIZLANMASI

Dönemin adalet bakanlığını yapan Mahmut Esat Bozkurt, Türk Ocakları Merkez ve Hars Heyetlerinin onuruna 1928 yılının 8 Ocak'ında vermiş olduğu bir yemekte: “*Mensubiyetiyle yegâne şeref duyduğum ırkımın günün birinde güzel dilini Latin harfleri ile ifade ettiğini görmeyi hararet ile istediğimi söylemekten men-i nefis edemem*”⁸⁰ şeklinde konuşarak, hükümet tarafından yeni senede yazı devriminin gerçekleştireceğini işaret etmektedir.

Daha sonra 8 Mart 1928 tarihinde, bu defa Ankara Türk Ocağı'nda Hars Heyetine ait bir toplantıda yer alan Başbakan İsmet İnönü, dil çalışmalarında bulunan bilim adamları ile harf meselesinin üzerinde konuşup onların Latin harfleriyle ilgili konuda fikirlerini yoklamıştır.⁸¹

“Türkiye Devleti'nin dini İslam'dır” maddesi 10 Nisan 1928'de Anayasanın dışına çıkarılmış laiklik yolunda son adım da atılmıştır. Sıra yazı devrimine geldiğinde, Balıkesir Milletvekili Sadık (Deniz), Çorum Milletvekili Mustafa (Cantekin), Kocaeli Milletvekili Reşit Safvet (Atabinen), ve Erzincan Milletvekili Saffet (Arıkan), ve arkadaşları Latin rakamlarını kabul ettirmek amacıyla 8 Mayıs 1928 tarihinde, TBMM'ye kanun tekliflerini sunmuşlardır.

Kanun teklifinin gerekçesi şu şekilde ifade edilmiştir:

“*Medeniyet dünyası ile içtimai ve iktisadi münasebetleri ayrılmaz bir vaziyete gelmiş olan Türkiye'mizde beynelmilel rakam ve şekillerinin kabulü ve kullanılması artık bir mecburiyet olmuş ve aslında bu rakamlar bugün mekteplerimizde öğretilip uygulanmakta bulunmuş olduğundan kanun teklifinin kabulünü arz ve teklif ederiz*”⁸²

Bu kanun teklifinden sonraki günlerde mecliste yazı değişikliğinin lehine konuşmalar yapılmaya ve niçin bir an evvel kanunu kabul edip uygulamaya geçilmediğine dair sorular sorulmaya başlanmıştır. 20 Mayıs 1928'deki görüşmelerde Kastamonu milletvekili Hasan Fehmi Bey'in şu sorusu dikkat çekicidir:

“*Bir müddet evvel beynelmilel tarihi kabul etmiştik. Bilmem o gün neden bu beynelmilel rakamları kabul etmedik? Bugün beynelmilel rakamları kabul ediyoruz, reyimizi vereceğiz. Acaba hükümetimiz beynelmilel harflerin kabulünde ne mahzur görüyor? Bu cihet hakkında hükümet izahat versin*”⁸³

Aynı şekilde söz alan Bitlis milletvekili Muhittin Nami Bey de, medeniyet yolunda

⁸⁰ Unat, a.g.m., s. 727.

⁸¹ A.g.m.

⁸² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre III, İçtima Senesi I, C. IV, 20.05.1928, s.201.

⁸³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre III, İçtima Senesi I, C. IV, 20.05.1928, s.204.

ilerlemek için hükümetin yazı değişikliğini ne zaman kabul edeceğini merakla sormuştur. Şükrü Saraçoğlu ise, içinde bulunulan dönemin sosyal havasını hatırlatıp bazı devrimlerin kabulü esnasında yaşanan zorlukları emsal göstererek harfler konusunda daha hassas yaklaşılması gerektiğini, bu konudaki çalışmaların henüz tamamlanmadığını, tamamlandığı takdirde bir gün bile beklenilmeyeceğini söylemiştir. Ayrıca Eğitim Bakanı Mustafa Necati de sorunun çözümü için zamana ihtiyaç olduğundan bahsederek encümen çalışmalarının sonucunu bekleyip ondan sonra harekete geçileceğini söylemiş ve artık bu değişikliği hayata geçirmenin hükümet üzerindeki en büyük sorumluluk olduğunu dile getirmiştir.⁸⁴

Mustafa Kemal'e ait Büyük Söylev'de belirtildiği gibi, uygulamanın bazı safhalara ayrılması, hadiselerden ve hadiselerin akışından faydalanarak millete ait duygu ve düşüncelerin hazırlanması ve basamak basamak ilerleyip hedefe ulaşma çalışmaları⁸⁵ başarılı olmuştur.

Nihayet Mecliste harf meselesi, rahatça tartışılabilir duruma gelmiş, hatta alfabenin değişmesi için neden beklenildiğine dair sorular sorulmaya başlanmıştır. Kurtuluş Savaşından başarı ile çıkmış bir ulus olarak, hem ekonomi hem de kültür açısından bağımsızlığa kavuşan bir ülke olma isteği ve kararlılığı, birtakım yenilikleri devam ettirmeyi gerektirmektedir. Eğitimin hızla halk kitlelerine yayılması ve daha sonra yetişecek aydınların varlığıyla medeni uygarlık seviyesine ulaşılması mümkün olacaktır. Ülkenin şimdiye kadar gerilemesinin nedenlerinin başında olan cehalet ile savaşılması, ancak insanlara kolay şekilde okuma yazmanın öğretileceği bir alfabeye mümkün olabilecektir.

---

⁸⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre III, İctima Senesi I, C. IV, 20.05.1928, ss.204-206.

⁸⁵ Kemal Atatürk, **Nutuk**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2004, s.10.

7. YAZI DEVRİMİNİN GEREKÇELERİ

7.1. Arap Harflerinin Türkçeye Uygulanışında Karşılaşılan Zorluklar

Arap harfleri ile Türkçeyi yazma çabası Osmanlıca denilen dil sistemini oluştururken, birçok sıkıntıyı da beraberinde getirmiştir. Çünkü Türkçede her harfin bir görevi vardır ve bir kelime söylendiği zaman, söylenildiği gibi yazılır ve okunur. İşte bu sebeple Arap harfleri ile Türkçe kelimeler yazmaya çalışmak oldukça güçtür.

Türkçe her şeyden önce sesli harf temeline dayanan bir dildir. Buna karşılık Arapçada sadece bir tane sesli harf vardır ve diğer sessiz harfler sesli harf vazifesini üstlenirler. Mesela ‘v’ harfi, sessiz olduğu halde ‘u, ü, o, ö’ seslerini karşılar. Aynı şekilde ‘y’ de, ‘ı’ ve ‘i’ ye karşılık gelmektedir. Bu durum okuyuş sırasında bu harflerin, hangi sesli harfi temsil ettiği noktasında sıkıntı yaratmaktadır. Yine bu sesliler, okuyuş esnasında birbirinin yerine de geçebilir ve hangi kelimenin okunacağı konusunda bilinmezlik yaratabilir. Ya da en kötüsü, tamamen sessiz harflerden meydana gelen bir kelimenin okunuşudur.

İşte tüm bu sorunlar Türkçenin, sesli harf temeline dayanan bir dil olması ve Arap harflerinin bu noktada yetersiz kalmasıdır. Bu karışıklığı gidermek için her ne kadar ‘hareke’ adı verilen belli birtakım işaretler konulsa da Türkçenin söyleyiş ve güzelliğini sağlayamaz.

Arapçada bazı harflerin yazımı birbirine çok benzediğinden ufak dikkatsizlikler sonucu Türkçe kelimelerin okuyuş esnasında birbirine karıştırılması çok muhtemeldir.

Hem Arapçada bir harf, çok değişik şekillerde gösterilebilir. Yine sesli harflerin birbirinin yerini tutması gibi sessizler de birbirinin yerine kullanılabilir. Tüm bu ince nüansları ancak uzun yıllar eğitim görmüş kişiler fark edebilir. Ki, onların bile yanlışlık yapması muhtemeldir.

Bu noktaya kadarki sıkıntıların hepsi okuma yazma seviyesinde iken, asıl büyük sorun imlâdadır. Asıl Türkçe olan kelimeler ile Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin imla kuralları farklıdır. Osmanlı Türkçesi Arapça ve Farsça kelimelerden teşekkül etmiş bir dildir. Bu sebeple imlâda geçerli olan kural, bu kelimelerin orijinal yazılışlarını bilmektir. Doğru yazıp okumak için kelimelerin hangi dilden olduğunu bilmek gerekir.⁸⁶

Netice itibarıyla Arap harfleri, Türkçenin ses ve biçim özellikleriyle uyuşmamaktadır. Osmanlıca gibi Arap, Fars ve Türk dillerinden oluşmuş bir yapay dilin yalnızca okunması ve imlâsı zor değil, öğrenmesi ve öğretilmesi de zordur. Bu sebeple uzun yıllar boyunca Türk

⁸⁶ Hayati Develi, **Osmanlı Türkçesi Kılavuzu**, İstanbul, 2005, s.171.

çocuğunun kolayca okuyup yazmasını engellediği söylenebilir.

7.2. Okur Yazar Oranında Artış Sağlamak

Yazıda kullanılmakta olan harflerin vazifesi, bir kelimenin söylenildiği gibi yazılmasını, yazılan kelimenin ise doğru biçimde okunmasının sağlanmasıdır. Arap harfleriyle Türkçe sözcüklerde bunu sağlamak zordur. Osmanlı Türkçesinde çok fazla Arapça ve Farsça sözcük kullanılmış olup, imlanın asıl kuralı bu sözcüklerin orijinal yazılışlarının değiştirilmemesidir. Bundan dolayı doğru yazarak okumak için sözcüklerin hangi dile ait olduğunun bilinmesi gerekmektedir.⁸⁷ Bu noktada Arapça harflerin Türkçeye uyumsuz olmasından kaynaklanarak ortaya çıkan gerekçelerin ilki okur-yazar oranındaki düşüklüktür. Harf devriminin yapılmasındaki temel unsurun bu olduğu söylenebilir.

Çocukların uzun süre mahalle mekteplerine gittikleri halde Arap harflerini okumayı beceremedikleri bilinmektedir. Yazılış ve okunuşu öğrenilmiş olan bir harfin başka zaman tamamıyla değişik bir yazılışla veya okunuşla öğrencinin önüne gelmesi, öğrenciler tarafından kelimelerin birer klişe olarak öğrenilmesine yol açmakta idi. Çocukların daha evvel görmedikleri bir sözcük ile karşılaşmaları durumunda bu kelimeyi okuyup yazmaları zor idi. Bu zorluğu yenmek amacıyla harflerin çocuklara bazı nesnelere benzetilerek öğretildiği görülmektedir.⁸⁸

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Osmanlıcadaki en kötü tarafın yabancı kurallar olduğunu ve “hüküm” isminin “hâkim” diye bir ismi, faile; “mahkeme” diye bir ismi, mekâna dönüştürmesinin, Türkçeyi öğrenmeye başlayan çocuğun kafasında birer düğüm oluşturduğunu belirtmektedir.⁸⁹ Yeni harfler ile bu zorluğun ortadan kaldırılarak bu değişikliğin öğrencilere iki sene kazandırdığı tespit edilmiştir.⁹⁰

Sultan Abdülhamit de “*bunca masraf yapıldığı halde afif, müstakim ve malumatlı olarak mekteplerden çıkan gençlerimizin sayısı Hıristiyan mekteplerinden çıkanlara nisbetle aşağı bulunuyor.*”⁹¹ tespitinde bulunarak, konuyu geniş biçimde incelemeye aldırmıştır. Abdülhamit, Osmanlıda okuma yazmaya dair oranın düşüklüğünün ve gazetelerin ulaşım sistemi yetersizliği sebebiyle ülkeye ait uzak köşelere götürülemediğinin fakında idi. Bundan dolayı vilayet yönetimi yeniden tanzim edildiğinde, her vilayetteki merkezde bir gazetenin

⁸⁷ Develi, **a.g.e.**, s. 171.

⁸⁸ Yücel, **a.g.e.**, s. 36.

⁸⁹ Mustafa Baydar, “Zoraki Diplomatin Dedikleri”, **Cumhuriyet**, 15.12.1970, s. 4.

⁹⁰ Paul Dumont, **Mustafa Kemal, Çağdaş Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Zeki Çelikkol, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1983, s. 146.

⁹¹ Sultan II. Abdülhamid Han, **Devlet Memleket Görüşlerim**, İstanbul, Çığır Yay., 1976, s. 29.

çıkarılması öngörülmüştür. Her yerde Türkçeye ya da o vilayetteki halkın konuşmuş olduğu dile göre, iki dilde vilayet gazeteleri intizamlı biçimde çıkmaya başlamıştır. Buna ilk örnek Mithat Paşa tarafından Tuna vilayetinde çıkardığı Türkçe ve Bulgarca *Duna* gazetesidir.⁹²

Osmanlı Türkçesinde sözcüklerin sayısı o kadar artmıştı ki, düşüncelerin ve duyguların karmaşık yöntemlerle, ağdalı şekilde anlatılması bir yetenek ve üstünlük şeklinde değerlendirilmiştir. Hâlbuki kelimelere ait gerçek anlam kaybolmakta, ortaya anlaşılması zor ifadeler çıkmaktaydı. Neticede, halkın anlam veremediği bu ifadeler için boşu boşuna gayret ve zaman harcanmakta idi.

Yazı diliyle konuşma dilinin arasında bulunan bu kopukluğu Mustafa Kemal, Harf Devrimi ile kapatmış, okullarda çocukların kendilerine ait ana dillerini okuyup öğrenmelerini sağlamıştır. O dönemde yetişkinlerin de bu devrime destek verdikleri bilinmektedir. Dönemin ünlü meddahlarından Mahmut Karındaş bile, yazı ve konuşma dili arasındaki ayrımı nükteli bir şarkıyla dile getirerek devrimin ne kadar zorunlu olduğuna dikkat çekmiştir.

Dil bilimi uzmanı Muharrem Ergin, Latin Alfabesinin sekiz sesli harf ile Türk diline en uyumlu alfabe olduğunu, geçmişte var olan alfabelerin hepsinden daha mükemmel olduğunu ve Türkçe sözcüklerde hiçbir karmaşaya sebep olmadığını ifade etmektedir.⁹³

Harf Devrimini önemli kılan unsur Türkçeyi kendine uyumlu bir yazı sistemine kavuşturmasıdır. Gerçek şu ki yeni alfabe, yani yeni yazı Türkçe açısından tam anlamıyla biçilmiş kaftan durumundadır.⁹⁴ Bu değişim o kadar mühim ve faydalıdır ki, seneler sonrasında mühim bir yazar ve devlet adamına “*ben öyle alıştım ki artık eski harfler ile yazı yazamıyorum. Zaten zamanında musahhihler düzeltir idi benim ‘ha’ları ‘hı’ları*”⁹⁵ sözlerini söyletmiştir.

Problem sadece alfabedeki zorluktan dolayı okuryazar sayısındaki azlık olmamakta, Arap harfleri ile kitap ve gazete basımındaki zorluk ve pahalılık olmasındadır. Zira Arap harfleri ile bir yazıyı yazabilmek için 612 biçimin var olduğu harf kasasının bulunması gerekmektedir.⁹⁶ Bundan dolayı yeni bilgilerin ve fikirlerin halka ulaşmasındaki matbuat ile ilgili bu engel vatandaşı okumaktan uzak tutmaktadır. Arapça Alfabeyle ait bir tertip kasasına ilişkin alanla 70 biçimden meydana gelen Latin harflerine ait tertip kasasına ilişkin alan, aynı olmamakta ve bu durumla ilişkili biçimde dizgi işinin kolaylaşarak masrafta azalma olacağı da aşikâr olmaktadır. Bunun tersine bir yazıya ait dizgide kullanılacak harflerin sayısı, sesli harfleri kullanmaktan dolayı artmaktadır. Yazının kaplayacak olduğu alanın çoğalmasına

⁹² Selma Ulus, “Yerel Basınımız”, **Marmara İletişim Dergisi**, S. 3, İstanbul, Temmuz 1993, s.78.

⁹³ Muharrem Ergin, “Türkçeye En Uygun Alfabe”, **Türk Dili**, Şubat 1954, S. 29, s. 311.

⁹⁴ Muharrem Ergin, “Atatürk ve Harf Devrimi”, **Türk Kültürü**, Kasım 1963, S. 13, s. 83.

⁹⁵ Mustafa Baydar, “Zoraki Diplomatın Dedikleri”, **Cumhuriyet**, 13.12.1970, s. 4.

⁹⁶ Eyüp Eriş, “Abece Devriminin Yarar ve Sonuçlarına Değın Genel Bir İrdeleme”, **Ulusal Kültür**, Ekim 1978, S.2, s. 87.

neden olacak bu durumun çok önemi bulunmamaktadır. Nitekim Niyazi Berkes, yeni harflerin matbaacılıkta yol açacağı zorluklardan dolayı endişelenen birtakım çevrelere, bu durumun önemli bir problem olmadığını, zira o zamanlarda dahi Osmanlıca ile basılan kitapların bir duvarlık rafın doldurulamayacak kadar az olduğunu belirtmektedir.⁹⁷

Ülkedeki okuryazar oranındaki düşüklük, Osmanlı Devletinin milli eğitimi ihmal etmesine köy ve kentlerde yeterli derecede okul açmamasına bağlanmış olsa da aslında köylerde dini görevleri yerine getirmek amacıyla mutlaka bir cami ve bu camide görev yapan bir hoca bulunmaktaydı. Bu hocaların çoğu dini eğitim verirken çocuklara okumayı da öğretmeye çalışıyorlardı. Ancak bu çabanın ne kadar başarıya ulaştığı düşündürücüdür.

Bu sorunların tümü, yeni Türk Alfabesiyle giderilmek suretiyle Türkçedeki okunduğu gibi yazılma özelliğiyle sağlanmıştır. Böylelikle bu dili bilmeyen yabancıların dahi Türkçe Alfabeye yazılan bir yazının doğru okunabildiği gözlenmiştir. Bundaki doğal yansıma ise okuryazara ait sayının çoğalması olacaktır.

7.3. Batılılaşma Sürecine Hız Kazandırmak

Harf Devrimindeki pratik tarafların yanında sembolik yönden de anlamlı olması önem taşımaktadır. Devrimlerin tümünde olduğu gibi, Türkçedeki Devrim de geçmişteki bağları bir manada koparma gereğini hissediyordu. Hilafetin ve saltanatın kaldırılması siyasi manada dönüşümlerin olması gerekmekte idi. Zira geçmişteki zihniyet kültür normlarındaki derinliklerde saklı idi. Alfabeye, dile, tarihe ve benzeri öğelere asırların birikimi sonucunda toplumda yer etmekte ve böyle kültürel normlar kaldığı müddet de geçmişin sorgulanması o denli zor bir uğraşa dönüşmektedir. Harf İnkılâbı, bu sahada bir kopuşu, bir kırılma noktasını simgelemektedir.⁹⁸

Yazının değişmesiyle hurafelerin ve batıl inançların yok olacağı, ortaçağ anlayışının (skolâstik düşünce) yıkılmaya yüz tutacağı düşünülmüştür.⁹⁹ Bunun dışında Türkçeye kişilik kazandırılarak Doğu kültüründen uzaklaşılması, uygar Batıyla ilişkilerin sıklaştırılması ve uygarlaşma aşamasını hızlandırmaktadır.¹⁰⁰ Temelde gaye, dogmalara dayalı olmayan rasyonel bir eğitim yolunun açılmasıdır.

Her yönü ile görsel bir imaja sahip olan XX. asra Türkiye'nin katılması sembolik manada kılık kıyafet devrimi ile gerçekleşmiştir. Fotoğrafın yaygın hale gelmesinin mühim

⁹⁷ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2002, s. 265.

⁹⁸ Zafer Toprak, "Cumhuriyetin Kilit Taşı: Harf Devrimi", **Toplumsal Tarih**, S. 118, Ekim 2003, s. 68.

⁹⁹ Eriş, **a.g.e.**, s. 86.

¹⁰⁰ Eser Gürson, "50.Yılında Harf Devriminin Maddi Temelleri", **Ulusal Kültür**, Ekim 1978, S. 2, s. 77.

role sahip olduğu bu dönemde Türkiye yeni görsel sanat anlayışlarına sahip değildir. Osmanlı Devletinde, resim sanatına İslam dininin etkisi ile önem verilmesine de yazının hemen hemen bütün görsel etkinliklerde ağırlıklı unsur olduğu görülmektedir. Bundan dolayı Osmanlının güzel sanatlarında hat sanatına ayrı bir önem verilmektedir. Cumhuriyet döneminin yeni Türkiye’inde Batı uygulamalarından resim, heykel ve benzer görsel sanatlar ise henüz başlangıç aşamasındadır. Cumhuriyetin, dünyanın neredeyse tamamında gözlemlenen bu dönüşüme güçlü bir değişim ile katkıda bulunduğu görülmektedir. Görsellikteki en kuvvetli ifadesi alfabe olduğundan, harf devriminin yapılması gerekmektedir.¹⁰¹

Kendine özgü güzelliğinin dışında, Türkçeyi yazmak amacıyla Arapça Farsça karışımı bir alfabenin kullanılması yönünde söylenebilecek bir şey bulunmamaktadır. Elif de dahil, tümünü sessiz harflerin oluşturduğu, veya harflerden bazıları Türkçede bulunmayan sesleri temsil eden bu alfabe, Osmanlıcayla yapılmakta olan telgraf haberleşmesi için de zorluk ortaya çıkmaktadır. Neticede alfabe değişikliği gerekmekte olup böylelikle Türkiye’nin Müslüman Doğuyla olan bağları koparılarak gerek ülke içerisinde, gerekse Batı dünyası ile olan iletişim kolay hale gelecektir. Dolayısıyla bu değişim sözcük seviyesinde, Türkçe bir bilgisayar konuşma sentesayzırı için gerçeğe dönüşmüş bir rüyadır.¹⁰²

Mühim gerçeklerden biri de şudur: Osmanlıca yüzyıllarca bu toplumda yazı dili şeklinde kalmasına rağmen, halk çoğunlukla bu yazı dili ile hiç bir bağlantı kuramamış; fakat kökü çok derinlerde olan bir sözlü uygarlığı devam ettirmiştir. Türkçenin bir kültür diline dönüşmesi için sözlü uygarlığın yerini yazılı uygarlık alması gerekmektedir. Tahsin Yücel, Türklere ait bu sözlü kültürün yaratmış olduğu evrensel değerlerin diğer kültürlerle ait değerlerden aşağı kalmadığına, Osmanlı yazısının tamamının bir Dede Korkut veya Yunus Emre gibi dolu ve derin tek bir sanatçı bile çıkaramadığına göre bu durumun gocunulacak bir yanının da olmadığını vurgulamaktadır.¹⁰³

Bunun dışında gündemde laikliğin olması Harf Devriminin gerçekleşmesini de mecburi hale getirmektedir. Din ile devletin işleri ayrışır iken din ile bütünleşen bir yazı çeşidinin de değişime uğraması gerekmektedir.¹⁰⁴ Dinin siyasi alandan dışarıya itilmesiyle beraber din adamlarının kullanmış olduğu dil de geriletecektir. Mustafa Kemal laikliği kabullenmiş bir toplum meydana getirilmeden Batılılaşmanın ve demokratikleşmenin imkansız olduğunu bilmektedir.

---

¹⁰¹ Toprak, **a.g.m.**, s. 68.

¹⁰² Geoffrey Lewis, **Trajik Başarı- Türk Dil Reformu**, Çev. Mehmet Fatih Uslu, İstanbul, Gelenek Yay.,2004, s. 54.

¹⁰³ Yücel, **a.g.e.**, s. 158.

¹⁰⁴ Toprak, **a.g.m.**, s. 70.

Uygarlıktaki yön Batı, yöntem ise Batılılaşma olduğundan dolayı, yabancı bir kültüre dayalı olan Arap Alfabetinin ve gerek maddi gerekse de manevi dünyadaki hadiseleri dinsel temellere dayandıran tüm dünya görüşlerinin terk edilmesi, uzun süren gayretlere rağmen kazanılamayan okuryazarlığın milli bir düzenlemeyle sağlanması, böylelikle asırlarca sözlü kültür aşamasında tutularak sömürülmekte olan halkın yazılı kültür aşamasına ulaştırılması gereği kaynaklarda belirtilmektedir. Verilen bu bilgilere göre her yurttaşın aydın durumuna geleceğinin kaçınılmaz olacağı anlaşılmaktadır.

BÖLÜM II

YAZI DEVRİMİ ve UYGULANIŞI

Harf devrimi konusunda yapılan inkılâplar cumhuriyetin ilanı ile birlikte hız kazanmış ve çoklu yeniliklere gidilmiştir. Çünkü cumhuriyet ile birlikte başta eğitim olmak üzere; kültürel, siyasal, ekonomik ve sanayi alanlarında değişiklikler yapılmış ve toplum dinamikleri yeniden dizayn edilmeye başlanmıştır.

1. ALFABE SEÇİMİ KONUSUNDAKİ ÇEŞİTLİ ÖNERİLER

Diller; yaşayan birer canlıdır. Her zamanda sürekli bir değişim geçirerek ilerleme göstermektedir. Türkçe de Arapça ve Farşçadan büyük oranda etkilenmiş; ve birçok kelimeye zemin oluşturmuştur.

Osmanlı'nın çöküşe başlaması ile birlikte genel olarak batıya yönelim olmuş ve yeni dünya düzenine ayak uydurmak için bazı ıslahat hareketleri yapılmıştır. Özellikle Tanzimat devrinin getirdiği yenilikler içinde batı kültürü benimsenmiş hatta birçok aydın tarafından Osmanlı edebiyatı ve diline şiddetle karşı çıkmıştır. Servet-i Fünun ve meşrutiyet dönemleri içinde de bilimsel edebiyat çevre Osmanlıcaya karşı mesafeli durarak yeni arayışlara girmişlerdir. Osmanlıcanın çok ağır ve karışık bir dil olduğu ve mümkün oldukça sadeleşme yapılması gerektiği Şinasi, Muallim Naci ve Ahmet Cevdet Paşa gibi edebiyatçılar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Fakat Cumhuriyet'in ilanına kadar bu konuda somut bir adım atılamamıştır. Yeni yüzyılın milliyetler dönemi olması ve Türk toplumunda yerleşmeye başlayan milliyetçilik şuuru ile birlikte hızla Türkçeleşme akını başlamıştır.¹⁰⁵

Cumhuriyetin ilk yıllarında okuma yazma oranının düşük olması halkın devletin konuştuğu dili anlayamamasındandı. Bu noktada Mustafa Kemal dilin milli olması gerektiğini düşünmüş ve Samsun'da öğretmenlere hitaben yaptığı 22.11.1924 tarihindeki konuşmasında;

“Efendiler Mili terbiyenin ne demek olduğunu bilmekte artık bir kargaşa tarzı kalmamalıdır. Bir de milli terbiye esas olduktan sonra onun lisanını usulünü vasıtalarını da milli yapmak zarureti gayri kabili münakaşadır (tartışması dahi olanaksızdır)” sözleriyle konunun hassasiyetine dikkat çekmiş, Milli bir dil yaratmak amacıyla 1928 yılından itibaren çalışmalara hız kazandırmıştır.

¹⁰⁵ Ayşe Önder Aktaş, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi. Beşinci Baskı, Ankara, 2004, s. 339.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti cumhuriyetin ilanından harf devriminin yapıldığı 1928 yılına dek Arap alfabesini kullandığından eğitim alanındaki yapılan tüm yeniliklere rağmen okuma yazma oranı istenilen seviyede olmamıştır. Çünkü halkın kullanmakta olduğu yazı her şeyden önce öğrenmesi ve kullanması güç ve anlam bakımından da zor olan Osmanlıcaydı.

19. yy'da Çarlık Rusya'sından köken alan öneriler ciddi boyutlara ulaşmıştır. Zira Türkçenin Arap harfleriyle yazımı oldukça karışık ve gerçeklikten uzaktır. Bu durumdan Tanzimatçılar başta olmak üzere birçok aydın şikayetçiydi.¹⁰⁶

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra kalkınma tek taraflı ya da sadece bir alana bağımlı olmamalıydı. Aydın kesim bu durumun değişmesinin en önemli faktörün eğitimden geçtiğini vurguladılar. Çünkü; Anadolu'da okuma yazma oranı % 7 dolayındaydı.¹⁰⁷

Okuryazarlık oranı yükseltildiği takdirde aydınlanma gerçekleşecekti Bunun için de okuma yazma seferberliği başlatıldı.¹⁰⁸ Eğitim ve kültür seviyesinin temeli okuryazarlıktan geçtiği halde bu, tek başına yeterli değildir. Bu yüzden ki harf devrimi okuma yazma seferberliğiyle birlikte halkı eğitime yönündeki çalışmaları örgütlemelidir.¹⁰⁹

Atatürk'ün eğitim konusundaki en önemli önceliği cehaleti ortadan kaldırarak muasır medeniyetler seviyesine yükselmektir. Bu amaçla özenli çalışmalardan sonra 1 Kasım 1928' de Millet Meclisinin açılış konuşmasında şöyle diyordu:¹¹⁰

“Değerli ve sevgili arkadaşlarım! Her şeyden önce, gelişimin ilk yapıtaşı olan soruna değinmek isterim. Büyük Türk ulusu cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve soylu diline uyan böyle bir araç ile sıyrılabilir. Bu okuma-yazma aracı ancak Lâtin kökünden olan Türk alfabesidir.”

1928'den itibaren Latin kökenli Türk alfabesinin kullanılmaya başlanması 70 yıl gibi uzun süren bir sürecin neticesiydi. Atatürk bu yüzden yazı devrimi ile ilgili söylenen her şeyi dikkatle takip etmiş ve eğitim seferberliği için gerçek bir Türk aydını olarak hep en önde olmuştur.¹¹¹

Osmanlıcaya karşı olan tepkiler sadece yönetim bazında değil aynı zamanda alfabe sistemi konusunda da olmuştur. Arap alfabesinin tarihi 11. yy'a kadar uzanmaktadır. Bundan

¹⁰⁶ İlber Ortaylı, Tarihsel ve Toplumsal Nedenleriyle Harf Devrimi, **Atatürk Dönemi'nin Ekonomik ve Toplumsal Tarihi İle İlgili Sorunlar Sempozyumu**, İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi Mezunları Derneği Yayını, İstanbul,1977, s. 409.

¹⁰⁷ Bekir Özgen, **Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri**, Dikili Belediyesi Kültür Yay., İzmir 1993. s.34.

¹⁰⁸ Özgen, **a.g.e.** , s.34

¹⁰⁹ Uygur Kocabaşoğlu, Harf Devriminin Eğitim ve Kültür Yaşamımız Üzerindeki Kimi Etkilerine Değın Gözlemler, **Harf Devriminin 50.Yılı Sempozyumu**, TTK, Ankara 1981, s. 113.

¹¹⁰ Özgen, **a.g.e.** , s.35.

¹¹¹ Yeşim Büyükkakalın, **Harf Devrimi'nin Eğitim-Kültür Yaşamımıza Etkileri ve Millet Mektepleri**, Genelkurmay Basımevi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay.,1991ss. 174-175.

dolayı Arapça-Farsça kelimeler Türkçeyi istila etmiş ve kendi özünden oldukça uzaklaştırmışlardır. Tanzimat ve Islahatçılar tarafından Türkçenin yapısında değişiklik ve düzenlemeler yapılmış ancak bu yeterli olmamıştır.¹¹²

Alfabe değişikliği, Cumhuriyet döneminde ilk kez İzmir İktisat kongresinde ortaya çıkmış ancak reddedilmiştir. Sonraları Şükrü Saraçoğlu bu konudan mecliste tekrar bahsetmesine rağmen yine sonuçsuz kalmıştır. 3 Mart 1924'te "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" sayesinde eğitim öğretimde birlik oluşturmak amacıyla dil birliğinin kurulması, bunun için de Latin harflerinin kabulünün zorunlu olduğu vurgulanmıştır. Daha sonra hicri takvim yerine miladi takvim kullanılarak uluslararası takvim ve saat benimsenmiş ve 26 Aralık 1925'te kabul edilmiştir. Ticarete Türkçenin kullanılması 1926 yılında çıkarılan bir kanunla öngörülmüştür. Ayrıca ticaret hayatındaki yanlışlık ve karışıklıkları engellemek için tatil kabul edilen Cuma günü, Pazar günü ile değiştirilmiştir. Sokak adları 1927 yılında çıkarılan bir kanunla Türkçeleştirilmiştir. En son olarak ise Arap rakamları bırakılarak Latin rakamları kullanılması 20 Mayıs 1928 tarihinde kabul edilmiştir.¹¹³

Cumhuriyet, inkılâplar yolundaki çalışmalarını hızla yürütürken, Oğuz Name'yi Latin harflerini Türkçeye uygulayarak 1928'de İskenderiye'de bastırıp hayatiyet kazandıran kişilerden biri de Paris'te oturan Dr. Rıza Nur'dur.¹¹⁴

---

¹¹²Aktaş, a.g.e.,s. 343.

¹¹³A.g.e.

¹¹⁴Ülkütaşır, a.g.e., s.60.

2. DİL ENCÜMENİNİN TEKRAR KURULMASI ve ÇALIŞMALARI

Yazı; genç Cumhuriyetin devrimlerinin yerine getirilmesi noktasında öndeki engellerin başında gelmektedir. Aslında yoğun tartışmalar ile geçen Osmanlıcanın ağırlığından kurtulmak oldukça zor olmuştur. Atatürk uzun zamandır yazının değiştirilmesi gerektiğini düşünmektedir fakat henüz zamanının gelmediğinin de farkındadır. Önce "Alfabe Komisyonu" kurularak durum analizi yapılmış ve "Dil Encümeni" eklenmiştir.

Önceleri 1926'da Maarif Vekâletinin bütçesi hakkında görüşmeler yapılırken bir dil heyeti kurulmuştur ama etkin bir çalışma gerçekleştirememiştir. Devam eden süreçte Latin harfleri konusunda çeşitli tasarılar, görüşler ortaya atılıp, harfler konusundaki çalışmalar hız kazanmaya başlayınca heyetin işlerlik kazanması gerekliliği ortaya çıktı. Böylece Mayıs 1928'de Dil Encümeni tekrar kurulmuş ve bu ön hazırlık sürecinden sonra inkılabı gerçekleştirme vakti gelmişti. Atatürk'ün de talimatı ve Bakanlar Kurulu kararıyla Encümen ilk toplantısını resmi olarak 26 Haziran 1928'de yaparak çalışmalarına başladı.

Dil Encümeni'nin –bazısı Mustafa Kemal tarafından seçilen- üyeleri arasında Ruşen Eşref Üneydin (Afyon Milletvekili), Fazıl Ahmet Aykaç (Galatasaray Lisesi Edebiyat Öğretmeni), Falih Rıfki Atay (Bolu Milletvekili), Ahmet Cevat Emre(İstanbul Üniversitesi Eski Diler Öğretmeni), Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Manisa Milletvekili), Ragıp Hulusi Özdem (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dil Kürsüsü Öğretmeni), Mehmet Emin Erişirgil (Maarif Vekaleti Talim Terbiye Dairesi Başkanı), Mehmet İhsan Sungu(Maarif Vekaleti Talim Terbiye Daire Üyesi), İbrahim Grandi (Hariciyecisi) gibi; öğretmen, yazar, politikacı ve diplomatlardan oluşan kişiler yer almaktaydı.

Encümen, 26 Haziran'daki ilk toplantısında çalışmalarını, Alfabe ve Gramer Komisyonu olmak üzere ikiye ayrılarak devam ettirme kararı almış ve yeni harflerin tespit çalışmalarına başlamıştır. Oluşturulacak harflerin Türk'ün kimliğine uygun olması, milli bir özellik taşıması, harflerin ses değerlerinin korunması ve işaretli harflerin el verdiğince az kullanılacak olması başlıca şartlardandı.¹¹⁵

Alfabe komisyonu uzun ve emek verici çalışmaları ile alfabemize son şeklini vermeye çalışırken gazeteler ve yabancı birimler tarafından çeşitli spekülasyon haberleri yayılmaktaydı. Alman Büyükelçiliğinin ülkelerine gönderdiği 1928 Temmuz'una ait yazıda birkaç Latin ve Macar harfi hariç Alman alfabesinin kabul edildiği söylenmekteydi.¹¹⁶ Neticede komisyon, birçok Avrupa ülkesinin alfabe sistemini inceleyerek bir rapor oluşturmuş ve ekinde de bir

¹¹⁵ Falih Rıfki Atay, **Milliyet**, 22.09.1928. s.1.

¹¹⁶ Nevzat Gözaydın, "Alman Belgelerinde Harf Devrimi", **Tarih ve Toplum**, Kasım 1994, S. 131, s.262.

alfabe ortaya koymuştur. Üyelerden İbrahim Grandi tarafından hazırlanan ‘Alfabe Raporu’ sekiz maddeden oluşmaktaydı ve şu noktalara temas etmekteydi:

- Türkçedeki ses miktarı ve nitelikleri
- Latin harflerinin ses özellikleri
- Avrupa’da kullanılmakta olan Latin esaslı alfabelerdeki harfler (Latin, İspanyol, Fransız, Rumen, Portekiz, İtalyan, Alman, Fin İngiliz, Fransız, İsveç, Macar, Çekoslovak, Polonez, Hırvat, Azerbaycan, Arnavut ve diğer Sovyet birliğindeki Türkler)
- Bu alfabelerdeki harflerin yazılışları ve ses değerleri.
- Türk alfabesini oluşturan harflerin diğer dillerdeki karşılıkları.
- Çeşitli alfabelerdeki işaretli ve çift harfler, Latin alfabesine eklenmiş harfler.
- Kabul edilmesi düşünülen yeni harflerin her açıdan Türkçeye uygunluk göstermesi.¹¹⁷

Komisyonun hazırladığı raporda sunduğu ilk alfabe, 29 harften oluşmakta ve içerisinde ‘ğ, ö, ü’ harfleri yer almıyorken ‘q, w, x’ harfleri yer almaktaydı.¹¹⁸

Bu encümenin asıl hedefi Latin kökenli olmasına karşın Türkçenin söyleyiş özelliğini bozmayan, ses kurallarına uygun milli bir abece meydana getirmektir. Titiz ve dikkatli çalışmalar sonucunda bir tasarı hazırlayan encümenin meydana getirdiği alfabede Arap alfabesindeki harfler ve Avrupa dillerinin yazımında görülen yan yana gelmiş (ikili, üçlü, dörtlü) sessiz harf dizimleri yer almamıştır. “ç, c, s, j, ğ” gibi ünsüz harfler ise yabancı dillerden alınmış olsa bile, ses özelliği bakımından Türkçeye göre uyarlanmıştır. Dil encümeni hazırlık çalışmaları sırasında karşılaştığı zorluklarda Atatürk’e danışılmış, O da bu güçlükleri kıvrak zekâsı ve keskin görüşü ile açıklığa kavuşturmuştur.¹¹⁹

Latin esaslı yeni Türk alfabesi kabul edilene dek Atatürk her bir noktayı en ince ayrıntısına kadar düşünmüş; çağdaş bir toplum meydana getirmek için her yol denenmiştir.¹²⁰ Atatürk’ün devrimlerindeki başarısının en önemli sırrı da değişiklikleri yeri ve zamanı geldikçe yapmasıdır. Örneğin Latin harflerinin kabulünden M. Müfit Kansu’ya, Erzurum Kongresi’nin yapıldığı yıllarda bahsetmiştir. Ancak harf devrimi çok sonraki yıllarda ilan edilmiştir.¹²¹

---

¹¹⁷Ülkütaşır, a.g.e. , s.61.

¹¹⁸ A.g.e.

¹¹⁹Dilaçar, a.g.m., s.540.

¹²⁰Aktaş, a.g.e. , s. 344.

¹²¹ A.g.e.

Bütün bu çabalardan sonra okuma yazma oranı % 7'lerden %91.8'lere çıkarak oldukça başarılı bir noktaya ulaşmıştır.¹²²

3. ATATÜRK'ÜN SARAYBURNU KONUŞMASI (GÜLHANE SÖYLEVİ)

Dil Encümeniyle birlikte yapılan çalışmalar sonrasında elde edilen bulgular Mustafa Kemal Atatürk'ü heyecanlandırmış ve bunu CHP'nin Sarayburnu Parkında, 9 Ağustos 1928'de akşam saatlerinde düzenlediği eğlencede halkıyla paylaşarak ilk mutlu haberi şu cümleleriyle vermiştir:

"-Sevgili Kardeşlerim;

Huzurunuzda ne kadar bahtiyar olduğumu izah edemem. Duygularımı tek tek kelimelerle ifade edeceğim: Memnunum, mütehasşısım, mesudum. Bu vaziyetin bana ilham ettiği hissiyatı huzurunuzda ufak notlar halinde tespit ettim. Bunları içinizden bir vatandaşa okutacağım."

Mustafa Kemal Paşa, tuttuğu kâğıdı yanındaki birine uzatır. O genç, yeni Türk harfleriyle yazılan notları birden okuyamayıp şaşırınca geri alıp sözlerine tekrar devam eder:

"Vatandaşlar, bu notlarım asıl, hakiki Türk kelimeleri, Türk harfleriyle yazılmıştır. Kardeşiniz bunu derhal okumaya teşebbüs etti; birdenbire okuyamadı. Biraz çalıştıktan sonra şüphesiz okuyabilir. İsterim ki bunu hepimiz beş-on gün içinde öğrenesiniz."

Arkadaşlar, bizim ahenkdar, zengin lisanımız, yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulundurarak, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak, bunu anlamak mecburiyetindediniz. Anladığınızın âsarına yakın zamanda bütün kâinat şahit olacaktır. Buna kat'iyetle eminim. Yeni Türk alfabesiyle yazdığım bu notları bir arkadaşına okutacağım, dinleyiniz."

Falih Rıfki'ya uzattığı metnin kalan bölümünü okutturduktan sonra yine sözlerine devam eder:

"Vatandaşlar, Arkadaşlar!

Çok söz, uzun söz bir şey için söylenir, hakikati anlamayanları hakikate getirmek için... Ben bu devirleri geçirdim, şimdi sözden ziyade iş zamanıdır. Artık benim için, hepimiz için çok söz söylemeye ihtiyaç kalmadı kanaatindeyim. Bundan sonra bizim için faaliyet, hareket ve yürümek lâzımdır. Çok işler yapılmıştır, amma, bugün yapmaya mecbur olduğumuz son değil,

---

¹²² Aktaş, a.g.e. , s.346.

*lâkin çok lüzumlu bir iş daha vardır: Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu, vatanperverlik ve milletperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu okuma-yazma bilir, yüzde doksanı bilmez nevidendir. Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir. Fakat milletin yüzde sekseni okuma-yazma bilmiyorsa, bu hata bizde değildir. Türk'ün seciyesini anlamayarak, kafasını birtakım zincirlerle saranlardadır. Artık mazinin hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataların tashih olunmasında bütün vatandaşların faaliyetini isterim. En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk heyet-i içtimaiyesi yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz, yazısı ile, kafası ile bütün âlem-i medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir."*¹²³

Atatürk; Harf İnkılâbından çok önce her fırsatta harf devrimi ile ilgili olarak görüşlerini açıklamış ve toplumu bilgilendirmeye çalışmıştır. Hatta eğlencelerde bile halka bilgilendirmeler yapmış hem aydınları hem de halkı en ince detaya kadar bilgilendirmiştir.¹²⁴

Bu süreçte Atatürk; yazıyı ya da dili birbirinden ayırmamış her ikisinin birbirinin ayrılmaz parçası olduğunu vurgulamıştır. Atatürk; Türkçenin zengin, renkli uyumlu ve güzel bir dil olduğunu belirterek uygarlığa büyük katkı sağlayacağını ifade etmiştir.

Atatürk'e göre Türkçe, zengin ve uyumlu bir dildir. Türk dili geliştikçe uygarlığa katkı sağlayacaktır. Bu da ancak gericiilikten kurtulduğu takdirde olacaktır. Türk milleti, cehaletin zincirini kırıp özgür düşündükçe çok daha ilerilere gidip uygar dünyada yerini alacaktır. Meseleyi; buna olan inancıyla ifade etmiştir.¹²⁵

---

¹²³M.K. Atatürk, "Türk Yazı İnkılâbı", **BTDD**, ss. 40-41.

¹²⁴Burhan Paçacıoğlu, **Sivas Basınında Harf İnkılâbı**, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Önder Matbaacılık, Sivas 1990, s.36.

¹²⁵Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ocak Yayınları, Ankara 1997, s.118.

4. DOLMABAĞÇE KURULTAYI

“Latin harflerinin kabulü ve tarzını incelemek” amacıyla Dolmabahçe Sarayı’nda 26 Haziran’da bir komisyon kurulmuştur. Komisyon çalışmalarını hızlandırmak ve istenilen sonucu elde etmek için tartışmaları Atatürk’ün kendisi idare etmiştir.¹²⁶ Atatürk, Mehmet Emin, Falih Rıfki ve Ahmet Cevat Bey ile Temmuz ayının sonlarında Dolmabahçe’de bir araya geldiğinde, yapılan çalışmalarla ilgili olarak fikir alışverişinde bulunmuştur. Falih Rıfki’nin “on beş yıllık uzun, birde beş yıllık kısa süreli iki teklif var” sözüne karşılık Atatürk’ün, “Bu ya üç ayda olur, ya hiç olmaz” şeklinde cevap vermesiyle yeni alfabe altı hafta gibi kısa bir süre içinde tamamlanmış ve ilk defa Sarayburnu’nda 9 Ağustos 1928’deki verdiği söyleyle ilan etmiştir.

Kurulan dil komisyonlarına Mustafa Kemal Atatürk başkanlık etmiş ve bu komisyonların çalışmalarıyla alfabemiz son şeklini 6 Ağustos’ta almıştır. Dil encümeni olarak Gramer ve Elifba raporları hazırlanmış, yeni alfabe ile ilgili tüm teknik hazırlıklar yapılmıştır.¹²⁷ Yapılan çalışmaların sonunda 25-29 Ağustos 1928 tarihleri içerisinde Nurettin Artam tarafından Dolmabahçe Sarayında “Harf İnkılâbının Misak-ı Millisi” Kabul edilen noktalar tespit edilmiştir. Benimsenen tutum kati ve nettir. Bu duruma göre "Milleti cehaletten kurtarmak için kendi diline uymayan Arap harflerini terk edip Latin esasında Türk harflerini kabul etmekten başka çare yoktur. Komisyonun teklif ettiği alfabe, Türk alfabesidir. Katidir. Türk milletinin bütün ihtiyaçlarını temine kâfidir. Harf ve imlâ kaideleri lisanın ıslahını, inkişafını ve millî zevki takip ederek tekâmül edecektir. Muhakkaktır ki yeni harflerle lisan ve imlâyâ yeni şeklini vermek için komisyonun projesi en kısa ve en amelîdir".¹²⁸

Harf devriminin fiilen uygulanması Atatürk’ün 8 Ağustos’ta Sarayburnu’nda yapmış olduğu konuşma ile başlamış, Dolmabahçe sarayına yerleştirilen kara tahta ile de ilk defa İbrahim Necmi Dilmen tarafından 11 Ağustos 1928’de alfabe dersleri verilmeye başlanmıştır. Mustafa Kemal ilk defa yeni harfler ile ilgili konuşmasını ise 23 Ağustos’ta Tekirdağ’da yapmış, iki gün sonraki Ankara Muallimler kongresinde ise yeni harfleri öğretmek için and içilmiştir. 29 Eylül’de Yeni Harfler Marşı bestelenirken “Türkçe Gazete” adı ile 1 Ekim’de yeni alfabe ile yazılan bir gazete çıkarılmaya başlanmıştır. Öğretmenler 2-10 Ekim tarihleri içerisinde sınava tabi tutulurken sına sonunda başarısız olanların %5 gibi düşük bir oranda

¹²⁶ Bernard Lewis, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1996, s.276

¹²⁷ Yasemin Doğaner, “Elifba’dan Alfabe Yeni Türk Harfleri”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C. 2, S. 4, Ankara, 2005, s.34.

¹²⁸ **Dil Devriminin 30 Yılı**, TDK Tanıtma Yay., Ankara, 1962, s. 17.

kaldığı tespit edilmiştir. Son olarak da Atatürk, Meclis’i 1 Kasım 1928'deki konuşmasıyla açarken Latin alfabesinden esinlenerek oluşturulan Türk harflerinin kabulünü müjdelemiştir.¹²⁹

5. YENİ TÜRK ALFABESİNİN KULLANILMAYA BAŞLANMASI

Atatürk’ün bizzat okuma yazma seferberliğine katılıp yurt gezilerine çıkması ve hemen hemen yüzde doksanı okuryazar olmayan bir millete, yeni Türk harflerini öğretmeye çalışarak öğretmenlik yapması¹³⁰ yazı devrimi yolundaki çalışmaları teşvik etmiştir. Bu etkinin yarattığı sonuçla Ekim 1928’de yeni Türk harfleri resmi kurumlarda gittikçe kullanılmaya başlanmıştır. İki ay gibi kısa bir süre içerisinde de Atatürk’ün kesin ve kararlı tutumuyla etkileyici neticeler ortaya çıkmıştır. Sarayburnu konuşmasından sonra yeni harflerin öğretimine yönelik ilk dersler 11 Ağustos 1928 günü Dolmabahçe Sarayında başlatılmış, yeni harflerin şekilleri ve hangi sesi karşıladıkları örneklerle anlatılmıştır. Bu dersler İstanbul Erkek Öğretmen Okulu, İstanbul Radyosu ve Darülfünun gibi o dönemdeki birçok kurumda tekrar tekrar yapılmıştır.¹³¹

O dönemde Çankaya Köşkü Kütüphanecisi sıfatıyla Atatürk’ün her daim yanında bulunup harf ve dil çalışmalarına yakından tanıklık etmiş olan Nuri Ulusu’nun sarayda verilen yazı derslerine dair şu anısı, o dönemde yaşanan heyecan ve ele alınan işin ciddiyeti açısından dikkate değerdir:

“Bir yaz gecesi Dolmabahçe Sarayında müthiş bir davet vardı. Diplomat, milletvekili, gazeteci ticaret mensubu ve yabancı elçilik mensupları kalabalık bir topluluk davet edilmişti. Davet sebebi yeni Türk harfleri ile ilgiliydi. Ben gündüzden büyük salonun bir köşesinde bizim meşhur karatahtamızı, tebeşir ve silgimizi hazır etmiş önüne de perde çekerek kapatmıştım. Davet, masalarda tüm görkemiyle sürerken bir zaman sonra Atatürk’ün talimatıyla misafirler yavaş yavaş büyük salona doğru yönlendirildiler. Herkes ne olduğunu bilmeden salonu doldurmaya başlamış, en son kişi de geldiğinde Atatürk, oturduğu koltuktan kalktı, aniden ciddileşti, yüzü gerildi ve davetlilere dönerek, ‘Şimdi tarihi bir olaya tanıklık edeceksiniz.’ dedi ve hazırladığım bölüme gelip perdenin ipini çekmesiyle koca karatahta ve yanında ben ortada kalıverdik. Tebeşiri eline alıp ‘Latin alfabesinin ilk harfi bu!’ diye bağırarak A harfini tahtaya yazdı. Arkasından da B C D diye devam edip bunu tüm davetlilere de tekrar ettiriyordu. Sadece

¹²⁹Aydın Taneri, “Atatürk ve Harf İnkılabı”, **Milli Kültür**, S.63 Aralık, 1988, ss. 52-53.

¹³⁰Gustov Adolf Sonnenhol, **Günümüzde Atatürk Kültür Devrimi ve Gelişim, Mustafa Kemal Atatürk 1881-1981**, Çev. Murat Ünlü, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1997, s.61.

¹³¹Aynur Taşdemir, “Harf Devrimi ve Halk Mecmuası Yüksek Lisans Tezi”, **Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 2006, s.51.

Atatürk'ün sesi ve harfler duyuluyordu. Sonra imtihan başladı. Tüm misafirleri tahtaya davet ediyor Latin harfleriyle adlarını yazmalarını istiyordu. Yazamayan olursa bana işaret ediyor ve ben hemen yazınca sesini çıkarmadan kinayeli gülerek devam ettiriyordu. Müthiş bir manzaraydı, adeta herkesi hipnotize etmişti, salonun tek hâkimiydi. Saatler sonra tahta başına gelerek tebeşiri elinden bırakıp tanıtımını bitirdi. Misafirler tekrar yerlerine dönerlerken bir yabancı misafir, 'Bizim burada ne işimiz var?' gibisinden bir laf edince Atatürk gülerek, 'Yahu bu adam bir tarihe tanıklık ediyor, farkında değil.' diye verdiği cevabı hiç unutamam. İşte ben de bu tarihe tanıklık etmişim. Hem de Atatürk'ümün yanı başında, yardımcı bir aktör gibi. Bu harf ve alfabe tanıtımı dalga dalga her yöne dağılmıştı. O, alfabe seferberliğini başlatmıştı.'¹³²

Türk ulusunun, uygar uluslararasıında olmasını sağlamak ve kolaylaştırmak isteyen Atatürk, Türk yazı devrimini gerçekleştirmeyi gerekli görmüştür. Bu devrim sayesinde Türk ulusu çağdaş uygarlık seviyesine giden yolda ilerleyip hatta bu seviyenin de üstüne çıkmayı hedeflerken bir yandan da yeni Türk harflerinin kabulü ile millileşip milli kültür bilinci oluşturulacaktır.

TBMM'nin 1 Kasım 1928'deki açılış konuşmasını yaptıktan sonra Atatürk, yurt gezilerine çıkmış ve "Baş Öğretmen" sıfatıyla bu gezilerinde devamlı olarak yeni Türk yazısını öğretmeye çalışmış, etrafındakilere yardım ederek gelecekte yapacağı dil devriminin esaslarını oluşturan hedefleriyle Türk halkını hazırlamayı amaçlamıştır.¹³³

Arap harfleri 23 Aralık 1931 tarihinde Bakanlar Kurulunun kararıyla kullanımdan kaldırılmıştır. Bu tarihten sonra Arap harfleriyle eğitim öğretim yapılması yasaklanmıştır.¹³⁴

---

¹³² Mustafa Kemal Ulusu, **Atatürk'ün Yanı Başında**, İstek Yay., İstanbul, 2018, ss.77-79.

¹³³ **Kadro1932**, C. 1, Yayına Haz. Cem Alpar, Kalite Matbaası, Ankara, 1978, s. 44.

¹³⁴ Cengiz Dönmez, **Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları**, Gazi Kitabevi Ankara, 2009, s. 356.

6. İSMET İNÖNÜ'NÜN YENİ HARFLERE YÖNELİK TUTUMU

Alfabe değişikliğiyle ilgili olarak Hatıralar adlı eserinde İsmet İnönü'nün Atatürk ile yapmış olduğu konuşma şu şekilde anlatılmaktadır:¹³⁵

"Harf İnkılâbı ilân edilmeden iki sene evvel Atatürk'e söyledim:

- Bu kolay değildir. Sen Harp zamanı karargâhta çalıştın mı?

- Hayır, dedi.

- Ben bilirim dedim. Bunu tecrübe ettim. Bütün devlet muamelâtı her şey bozulacak. Herkes iki yazı kullanacak. Kabul edildi diye kendisini mecbur hissedecek, yeni harfleri kullanacak, bir de asıl işidir, kıymetli işidir diye eski harfleri kullanacak. Başa çıkamayız iyi düşün.

Atatürk'e bunları söyledim ve benim ikazım cesaretini kırdı. Harf İnkılâbını iki sene sürükledi. Resmi beyanlarında, grupta, partide yaptığı konuşmalarda, yeni harfleri düşünüyörüz, diyordu."

Anlaşıldığı üzere İnönü, yazı devrimi konusunda şüpheli bir yaklaşıma sahiptir. Başbakan İsmet İnönü, İstanbul Darülfünunu ve bir kısım gazete yazarlarına göre okuma ve yazmada çekilen zorluk devlet hayatını tamamıyla sekteye uğratabilecek kadar bir inkılâbı gerektirmemektedir. Ayrıca medeniyetlerin ileride veya geri kalmış olması yazılarının kolay okunup yazılmasıyla alakalı değildir. Dolayısıyla yıllardır kullanmakta olduğumuz alfabe ile yazmaya pekâlâ devam edilebilir. Eğer yazı değişirse birçok önemli düşünür ve yazar bir anda cahil duruma düşüp zorluk çekecek ve yüzlerce yıllık oluşan edebi birikim ve eserlerimiz önemini yitirecekken böyle bir değişime ne gerek vardır?¹³⁶

Şüphesiz İsmet İnönü, yazı değişikliğine dair duyduğu endişelerinde bir noktaya kadar haklı idi. Başbakan olarak sorumluluk sahibiydi ve böylesine köklü bir değişiklik devletin bütün kurumlarından geriye dönüşü olmayan bir sistem çarkının işlemesine sebep olacaktı. Ve en ufak bir sıkıntıda yola nasıl devam edileceği soruları akıllara takılmaktaydı.¹³⁷ Bu noktadan hareketle yazı değişikliğinin bir an önce amacına ulaşması ve ordunun yeni harfleri bir an evvel öğrenmesi gerekliydi. Şayet bir savaş çıkması durumunda ordu hâlâ yeni harfleri öğrenmemişse tekrar eski yazıya dönecek ve devrim amacına ulaşamayacaktı. Bu hassas durum sebebiyle bütün ordu mensupları yeni harfleri öğrenmek için kara tahta başına

¹³⁵ İsmet İnönü, **Hatıralar**, C. II, Ankara 1987, ss. 221-222.

¹³⁶ Ahmet Cevat Emre, **İki Neslin Tarihi, Mustafa Kemal Neler Yaptı**, İstanbul Nurgök Matbaası, 1960, s.318.

¹³⁷ Emre, **a.g.e.**, ss.317-318.

geçtiler.¹³⁸

O sıralarda İsmet İnönü, Atatürk'ün yaratmak istediği ideali kavrayamamış olmalı ki, sonradan yazı değişikliğiyle ilgili görüşlerini Hatıralar'da şöyle dile getirmektedir:

*"Harf İnkılâbı bir okuma-yazma kolaylığına bağlanamaz. Okuma yazma kolaylığı, Enver Paşa'yı tahrik eden sebeptir. Ama Harf İnkılâbının bizde tesiri ve büyük faydası, kültür değişmesini kolaylaştırmasıdır. İster istemez Arap kültüründen koştuk. Arap kültürünün ve Arap dilinin tesiri hakkında yeni nesiller bizim kadar fikir edinemezler. Bir misal olarak söylemek isterim. Benim çocukluğumda kültür sahibi adamlar Türk dilinin kıfayetsizliğinden, eksikliğinden meyis olarak bahsederlerdi ve bunun için cemiyet içinde, hem Türk diye bir millet olarak, Arap'tan ayrılığı kaldırmalıydık, hem de sağlam bir dile kavuşmak maksadıyla Arapçayı kabul etmeliydik derlerdi. Yani vaktiyle devleti kurarken ve Türk dilini yaparken Arap dilini kabul etmek doğru olacaktı, görüşünü hararetle savunurlardı. Anadolu'da ilk Türk devletini kuranların hepsi Türk Beyi olarak devlet başına geçmişler ve milli hususiyetlerini muhafaza etmişlerdir. Sonra Osmanlılar devrinde, edebiyat vesilesiyle dil ihtiyacı genişledikçe sanatı Arap dili üzerinde işlemek hevesi milli kültürü zayıflatmıştır. Bizim devrimizde Latin harflerine geçmek Türk dilini ve milli kültürünü kurtarmak için esaslı bir etken olmuştur."*¹³⁹

İsmet Paşa'nın düşüncelerinin zaman içerisinde gittikçe yeni harflerden yana arttığı 4 Eylül tarihinde kültürel işlerin ele alınıp düzenlenmesine yönelik genelgeyi dâhiliye vekâleti aracılığı ile valiliklere göndermesinden anlaşılmaktadır.¹⁴⁰ Ayrıca Atatürk'ün başöğretmen sıfatıyla başlattığı harf devrimi çalışmalarına öğretmen olarak da katılıp Malatya'ya gitmesi yeni harflere yönelik geçirdiği değişimin göstergelerinden biridir. Bu değişimi Malatya'da yaptığı konuşmada kendi ifadeleriyle dile getirmektedir:

*"İstikbalde bugünkü nesle gurur verecek muhterem bir teşebbüse girmiş bulunuyoruz. Teşebbüs, Türk Milleti içinde bila istisna herkese okuyup yazmayı öğretmek teşebbüsüdür. Bu denli yararlı ve güçlü bir önlemin, niçin bugüne değin geri bırakıldığını geleceğin eleştirmenlerine anlatmak kolay olmayacaktır. Ama ben onlara diyeceğim ki, insanlar göreneğe o denli bağlıdırlar ki, görenekten ayrılıp, yararlı ve kesin bir karara varabilmek için Türk Devleti'nin Gazi gibi türlü deneyimler ve sıkıntılar içinde, ulusun yaşam savaşı ve gücünün özü gibi yetişmiş ve Devlet Başkanı olsa bile köy köy dolaşıp abece öğretmenliğini yapacak ölçüde çalışkan, kararlı ve özverili bir başkanın gelmesi gerekirdi."*¹⁴¹

¹³⁸ Naşit Hakkı Uluğ, **Üç Büyük Devrim, Eğitimin Birleştirilmesi, Şapka ve Giyimin Değiştirilmesi, Türk Harflerinin Kabulü**, Ak Yayıncılık, İstanbul, 1973, s. 184.

¹³⁹ İnönü, **a.g.e.**, ss. 222-224.

¹⁴⁰ Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam**, C. III, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999, s.304.

¹⁴¹ Ahmet Merdivenci, **Türk Yazı Devrimi**, İstanbul, Hilal Matbaacılık, 1980, s.57.

Başlarda yeni harflere karşı aksi tutum sergilemiş olsa da İsmet İnönü sonradan mecliste yaptığı konuşmasında, yeni Türk harflerinin kabulünü gerekli görmüş ve bu uğurda yapılacak çalışmalarda görevin sadece öğretmenleri değil; her bir aydın ve vatandaşı ilgilendirdiğini söylemiştir.

“Hiçbir kanun layihası müzakere olunduğu anda cidden uygulanacağına ve büyük sonuçlar vereceğine bu kadar yakın emniyet vermemiştir. Yani hiçbir kanunun müzakeresi anında memlekette candan kabul olunacağına, cidden uygulanacağına, feyizli neticeler vereceğine bu andan daha ziyade kani olmak mümkün değildir. Sebebi açıktır. Çünkü böyle bütün bir milletin hayatında, fikri ve manevi yaşayışına tesir edecek olan esaslı ıslah bütün millet içinde her köşede esaslı olarak işlenmedikçe teşebbüs edilmek çok cesaret ister. Teşebbüslerimizle memleketin her tarafında ne kadar esaslı bir ihtiyaca temas ettiğimizi açık olarak gördünüz.

*Bu harfler için millette gördüğümüz hüsnü kabul başlıca şu noktayı izah eder ki, o da milletin bir an önce okuyup yazmak, cehaletten kurtulmak için taşıdığı arzu derin, geniş ve samimidir. Demek millet, hepimiz böyle bir anahtarı çoktan beri beklemekte idik... Hükümet bütün memlekette millet mektepleri halinde işinde, tarlasında, fabrikasında çalışan vatandaşların ayaklarının ucuna getirilen kolaylıkla öğretecek muallimlerle, kolay tedarik olunacak vasıtalarla bu yeni alfabeden tamamıyla istifade etmeleri için bütün mesaisini sarf edecektir. Bu mücadeleyi başarıyla neticelendirmek için vazife sadece muallimlerin değildir. Memurlarımız ve bu memleketin bütün münevver evlatları bu sene, gelecek sene ve birkaç sene içinde bu alfabe ile vatandaşların tamamen okuyup yazması için ellerinden geleni yapacaklardır”.*¹⁴²

İsmet İnönü'nün, devrimin üzerinden 25 yıl geçtikten sonra yazı değişikliğiyle alakalı olarak yapmış olduğu tespitler dikkat çekicidir. Yazı devriminin, Atatürk devrimleri içerisinde karar aşamasında en çok düşünülen devrim olması, devrimin başarıya ulaşmasında basının önemli bir rol üstlendiği, devlet dairelerinde yeni yazı uygulamasının hemen başlatılması, Türkçenin ve milletimizin yeni harfler sayesinde bağımsızlaşması ve yepyeni bir kültür âlemi içine girmesi devrime dair dile getirdiği noktalar. Ayrıca Ortaçağ'ı geride bırakarak 20. yy'ın uygar medeniyetleri arasına girmede en etkili yöntemin yeni harfler olduğunu da söyleyerek yazı devrimine yönelik tutumunu ortaya koymuştur.¹⁴³

¹⁴² TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, C. 5, 1.11.1928, s.8

¹⁴³ İsmet İnönü, “Yeni Türk Harflerinin Yıldönümü”, *Dünya*, 9.08.1953, s.1.

7. ATATÜRK'ÜN YURT GEZİLERİ ve BAŞÖĞRETMENLİĞİ

Türk halkını harf devrimi konusunda bilgilendirmek, bu yolla halkın ilgisini çekmek ve desteğini almak amacıyla yurt gezilerine çıkan Atatürk, değişik tarihlerde Çanakkale, Gelibolu, Eceabat, Mudanya, Tekirdağ, Bursa, Samsun, Amasya, Sinop, Tokat, Turhal, Sivas, Şarkışla ve Kayseri gibi birçok şehre gitmiştir. Buralarda halka yönelik konuşmalar yaparak, dersler vermiştir.

“Yeni Türk Alfabeti”, “Yeni Türk Yazısı ile Kıraât ve Halk Dershanelerine Mahsus Türk Alfabeti” kitapçıklarının ilk baskıları 24 Ağustos 1928’de tamamlanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa 23 Ağustos - 20 Eylül tarihleri içerisinde, çeşitli illere geziler düzenlemiş, bu illerde "Başöğretmen" sıfatıyla halka okuma yazma dersleri verirken yeni yazıda gerek duyulmayan göstergeleri kaldırmış, resmi yazı ile bunları başbakanlığa bildirmiştir.

İbrahim Necmi (Dilmen) tarafından 26 Ağustos'ta aralarında Mustafa Kemal Paşa'nın da bulunduğu bir toplantıda, yeni Türk alfabesi hakkında İstanbul'da bulunan milletvekillerine bilgi verilmiş, devlet basımevinde basılan alfabeden dağıtılmıştır. Türkiye Muallimler Birliği Kongresi'nde Milli Eğitim Bakanının yaptığı konuşmanın konusu, Yeni Türk Harfleridir. İstanbul Belediyesi memurları ağustos ayı bitmeden yeni Türk harflerini kendiliklerinden öğrenmişler, açılması kararlaştırılan kursa gerek kalmamıştır. İstanbul Ticaret Odasının 17 Ağustos'ta çıkan ilanına göre de ticari imzaların yeni harflere göre düzenlenmesi ve yazışmaların yeni harflerle yapılmasını bildiren kararlar alınmıştır.

Dolmabahçe Sarayı'nda 28 Ağustos'ta, aydınların toplanarak yeni harfler hakkında konuşma yaptıkları bir esnada İsmet Paşa, "Kabul edilen harfler Fransız harfleri değildir. Türk harfleri, Türk alfabesidir. Yeni alfabe bilimseldir ve Türk milletinin alfabesidir. Türklerin ihtiyaçlarına yeter" der ve sonra da oy birliği ile kabul edilen, "Milleti bilgisizlikten kurtarmak için, kendi diline uymayan Arap harflerini bırakıp, Latin esasından Türk harflerini kabul etmekten başka çare yoktur." kararını İbrahim Necmi'ye yazdırır.¹⁴⁴

Böylelikle ağustos ayı, yeni Türk harfleri açısından pek çok yol alınmış olarak sona ermişti.

Eylül ayında da ülkenin her yerinde açılan kurslar devam ederken, iş yerleri levhalarını, İstanbul kaynaklı gazeteler de başlıklarını değiştirmişlerdi. Milletvekilleri kendi seçim bölgelerinde yeni alfabe ile ilgili açıklamalar yapmaya başlamışlardı. Halk dersaneleri 9

¹⁴⁴ Nihat Sami Özerdim, **Yazı Devriminin Öyküsü**, TDK Yay., Ankara, 1978, ss. 28-29.

Eylül'de ders vermeye başlamıştı. İsmet İnönü, *"Bir öğretmen olarak gidiyorum"* dediği Malatya'da yeni harflerle okuma yazma işinin çok kolay olduğuna değinerek şunları dile getirmiştir: *"Bu kadar hayırlı ve kudretli bir tedbirin, niçin bugüne kadar geri bırakıldığını, istikbal münekkitlerine anlatmak kolay olmayacaktır. Fakat ben onlara diyeceğim ki; insanlar geleneğe o kadar bağlıdır ki, görenekten ayrılıp ve kat'i bir karara varabilmek için, Türk Devleti'nin Büyük Gazi gibi, türlü tecrübeler ve badireler içinde milletinin hayatıyet ve kudretinin özü gibi yetişmek ve devlet reisi olduğu halde, köy köy dolaşıp alfabe hocalığı edecek kadar çalışkan, azimli ve fedakâr bir reisi gelmek lâzımdı."*¹⁴⁵

Öğretmenlere kursa tabi tutulacakları ve sonrasında sınavdan geçirilecekleri, başarılı olanlara belge verileceği, başarısız olanların ise 15 gün içerisinde yeniden sınava tabi tutulacağı başarısızlığın devam etmesi durumunda ise meslekten men edilecekleri açıklanmıştı. Şayet yeni harfleri öğrenemezler ise muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri için de aynı durum söz konusuydu.¹⁴⁶

Atatürk'ün yapmış olduğu bu yurt gezileri sayesinde halkın nabzı tutulmuş, gelen sorulara yanıtlar aranmış, eleştiriler dikkate alınarak kusursuz bir dil ve devrim yaratılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu geziler sırasında halkın sıklıkla fikrinin alınması, halka yönelik eylemler yapılması harf devriminin demokratik yönünü de ortaya koymasından önemlidir.

---

¹⁴⁵ Mustafa Albayrak. "Yeni Türk Alfabesinin Kabulü Öncesinde Türk Kamuoyunda Bazı Tartışmalar ve Millet Mekteplerinin Açılması 1862-1928", **Atatürk Yolu**, Ankara, Kasım 1989, s. 485.

¹⁴⁶ Özerdim, **a.g.e.**, s. 27.

8. YENİ TÜRK HARFLERİ KANUNUNUN KABULÜ ve YAZI DEVRİMİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ

Atatürk'ün yarattığı Cumhuriyet Türkiye'sinde yeniliklerin takipçisi ve uygulayıcısı olunmuştur. Ulaşılmak istenen çağdaş medeniyet seviyesine ise ancak eğitim yolu ile halkın bilgi seviyesini yükselterek yapılacağı biliniyordu. Bunun da tek yolu harf devrimiydi. Bu zorunlu yolun gerekçelerini Gülhane Söylevinde “ Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim güzel, ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulundurarak anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bunu anlamak mecburiyetindeyiz.” şeklindeki sözleriyle ortaya koymuştur.

Bu açıklamaların ardından hareket yeni bir ruh kazanmış, daha gerçekçi ve sağlam atılımlar yaşanmaya başlanmıştır. Kurulan Dil Encümeninin yaptığı kurultay çalışmaları, Atatürk'ün bizzat yurt gezileri ile halka yeni harfleri tanıtması, birçok aydın ve öğretmenin okuma yazma seferberliğine katılarak yaptığı çalışmalar neticesinde nihayet alfabe değişikliğini bir kanun ile resmi olarak kabul edip yurt genelinde uygulanması aşamasına gelinmiştir.

1 Kasım 1928'de TBMM'nin III. Dönem ikinci içtima yılının açılışında Mustafa Kemal Paşa, alfabe konusunu dile getirerek yaptığı konuşmasında şöyle demiştir:

“Aziz arkadaşlarım; her şeyden evvel her inkılâbın ilk yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıttan evvel büyük Türk milletine onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lâzımdır. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk Alfabesidir. Basit bir tecrübe Latin esasından Türk harflerinin, Türk diline ne kadar uygun olduğunu şehirde ve köyde yaşlı ilerlemiş Türk evlatlârının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır. Büyük Millet Meclisi'nin kararı ile Türk harflerinin kat'iyet ve kanuniyet kazanması, bu memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit olacaktır (Bravo sesleri, alkışlar). Aziz arkadaşlarım, yüksek ve ebedî yadigârınızla Büyük Türk Milleti yeni bir nûr âlemine girecektir”¹⁴⁷

Söylediği bu sözler ile Atatürk harf konusundaki sorunu ve Latin esasından alınacak olan yeni Türk alfabesinin milletimiz için ne denli önemli olduğu açıklanmıştır.

Kanun teklifi görüşme esnasındayken kürsüye gelen Başbakan İsmet (İnönü) şu sözleri

¹⁴⁷Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, Türk İnkılap Tarih Enstitüsü Yay., Ankara Üniversitesi, 1997, ss.377-378.

ile devrime olan inancını dile getirmiştir:

*“Türk Harfleri Kanunu Lâyihası mevzuu üzerinde söyleyeceklerim açık ve kısadır. Büyük Reisi Cumhuriyet Hazretleri'nin işaret buyurdıkları gibi Türk harfleri ile büyük Türk Milleti yeni bir nûr âlemine girecektir. Biz buna samimiyetle ve vicdanî bir itimatla inanıyoruz. Teşebbüs esasen milleti cehaletten kurtarma teşebbüsüdür. Tecrübelerimizle memleketin her tarafında yakından gördük ki; Türk Alfabesi ile bu milletin okuma yazma mücadelesine girmesi her tarafta büyük bir açılma, büyük bir kolaylık vermiştir...”*¹⁴⁸

Bu konuşmaların ardından kanun teklifi komisyon kararı ile oylamaya sunulmuş ve kanun, Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun adı ile 1 Kasım 1928 Perşembe günü 1353 kanun numarası ile oybirliği içinde kabul edilmiştir. İki gün sonra 3 Kasım 1928 tarihinde de 1030 sayılı Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe girmiştir.

Bu kanunun kabul edilme sebepleri ve yürütülmesine yönelik açıklamalar ise şöyledir:

Türk dili biçim ve ses yapısına uymayan Arap harfleriyle yazılıyordu. Türk halkı fonetik açıdan telaffuz edemediği harflerle konuşmak ve yazmak zorunda bırakılmıştı. Yazılıştaki aynı fakat okuyuşta farklı anlamlar ortaya koyan kelimelerin varlığı da okuyup yazma öğrenimini olumsuz etkiliyordu. Bu inceliklere vakıf olabilmek için de Arap ve Acem dil kurallarını çok iyi bilmek gerekiyordu, ki bu da herkesin üstesinden gelebileceği bir şey değildi. Eski harf sistemi var olmaya devam ettikçe Türk halkı, çok daha uzun seneler okuyup yazma eğitiminden uzak kalacaktı. Tüm bunlara ilaveten Arap harflerinin Türk matbaacılığını ilerletmekten alıkoymas ve telgraf gibi güncel iletişim yollarından uzak tuttuğu düşünülürse yeni Türk harflerinin acilen kabul edilmesinin ne kadar zorunlu olduğu ortaya çıkar. Ayrıca hükümetin çalışma programında yer alan ve Maarif Vekâletince yürütülen yeni harfleri öğrenme çalışmalarında Türk halkının kısa zamanda gösterdiği başarı dikkate değerdir. Çünkü yeni harfler dilimizin bünyesiyle uygunluk içindedir. Bu sebeple kısa sürede edinilen deneyimler sayesinde lisanın yazılıştaki ikiliği bir an önce kaldırmak ve devletin bütün kurumlarında en geç Ocak 1929'a dek yeni harfleri kullanmaya geçilmelidir. Ancak yine de yeni harflere geçiş süreci için hükümet tarafından bir müddet süre daha tanınarak halkın, kurumların ve iş yerlerinin yeni harflere uyumu ve yeni harfleri benimsemesi teşvik edilmiştir.

Ve nihayet okuma yazmanın tüm Türk halkına kolaylıkla uygulanması ve dilimizin geleceğini başarıya ulaştıracak olan yeni Türk harflerinin ortaya çıkaracağı olumlu sonuçlara dayanılarak hükümet yeni Türk harfleri kanununun maddelerini teklif etmiştir.¹⁴⁹

Madde 1, Türkçeyi yazmak için bundan böyle Latin esasından alınan ve merbut

¹⁴⁸TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: III, C. V, Sene II, 1.11. 1928, ss.7-8.

¹⁴⁹TBMM Zabıt Ceridesi, C. 5, TBMM Basımevi Ankara,1928, ss.9-11.

cetvelde gösterildiği üzere yeni Türk harflerinin kullanılması gerektirdiğini ortaya koyar.

2. maddede bu kanunun kabul edildiği tarihten itibaren bütün devlet dairelerinde, özel kurum ve kuruluşlarda bile yeni Türk harfleri ile uygulamaya geçilmesinin zorunluluğu dile getirilmiştir.

On bir maddeden oluşan bu kanunun bundan sonraki maddeleri kanunun devlet iş ve işleyişinde, bireylerin resmi ve özel yaşamında yeni harflere uyum sağlamak için tanınan süre zarfından bahsetmektedir. 10. maddede kanunun yayım tarihinden itibaren geçerli olduğu 11. maddede ise kanunun yürütücülerinin İcra Vekilleri Heyetinden oluştuğu dile getirilmiştir.¹⁵⁰

1353 sayılı yasayla yürürlüğe giren *Yeni Türk Alfabesi*'ni meydana getiren 29 harfin sırası, büyük ve küçük şekilleri, el yazısı ve kitap örnekleri yasaya eklenmiş listede verilmiştir ve bugün kullandığımız hâldedir:

“a, b, c, ç, d, e, f, g, ğ, h, ı, i, j, k, l, m, n, o, ö, p, r, s, ş, t, u, ü, v, y, z.”

Bütün devlet dairelerinde ve özel kurumlarda, 1 Ocak 1929'a kadar yeni Türk harfleri kabul edilecekti. Eski yazı ile dilekçeler 1 Haziran 1929'a kadar kabul görecekti. Gazete, dergi, reklam ve benzeri baskılar, 1 Aralık 1928'den itibaren yeni harflerle çıkarılacaktı. Gazeteler son kez 30 Kasım'da eski harflerle yayımlandı. 1 Ocak 1929'dan itibaren bütün kitaplar yeni harflerle basıldı. Eski harfler steno kabilinden 1 Haziran 1929'a kadar kullanılabilirdi. 1 Haziran 1930'dan sonra da resmi kurumlarda kullanılmakta olan defter, talimatname, kitap, cetvel vs. rafa kaldırılacaktı.

5 Kasım 1928 günü meclise 1354 ve 1355 sayılı olmak üzere iki yasa tasarısı daha sunulmuştur. Yasalar yazı devriminin ekonomik süreciyle ilgilidir. Bu iki yasa tasarısı 8 Kasım'da görüşülerek kabul edilmiştir.¹⁵¹ 1354 sayılı yasa (1928 Sene-i Maliyesi Maarif Vekâleti Bütçesine Tahsisatı Fevkalade İtasına ve Muhtelif Devair Bütçelerine Mevzu Tahsisattan Bazılarının İmhasına Dair) ile çeşitli dairelerin ve bakanlıkların bütçelerinden kesintiler yapılarak Milli Eğitim Bakanlığına 400.000 liralık bir ödenek veriliyordu. 1355 sayılı yasayla da (1928 Sene-i Maliyesi Rüsumat Bütçesine Tahsisatı Fevkalade Vazına Dair) basımevlerine yeni Türk harfleri gümrük resmi karşılığında ithal edilecek yeni harflere istinaden 200.000 lira ödenek veriliyordu.¹⁵² Anlaşıldığı üzere yazı devrimi çok kısıtlı bir bütçeyle gerçekleştirilmiştir. Ve devrimin gerçekleştirilmesi aşamalar halinde planlanmıştır.

¹⁵⁰TBMM Kanunlar Mecmuası, C. 7, TBMM Matbaası, Ankara 1929, s.1-2., **Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, Tarih: 02.10.1928, Dosya: M94, Fon Kodu: 230.0.0.0, Yer No: 149.56.8.

¹⁵¹TBMM Zabıt Ceridesi, Devre III, İçtima Senesi 1, C. 5, 8.11.1928, ss.19-21.

¹⁵²Resmi Gazete, 13.11.1928, S. 1039.

Gazete ve dergi gibi süreli yayınların yazımı ilk aşamada, kitapların ikinci, resmi evrakların üçüncü ve mahkeme zabıtlarının ise dördüncü aşamada yapılacaktır.¹⁵³ Harf yasası incelendiğinde Arap harfleriyle yazılmış bir yayını okumak ya da yazmak yasaklanmamıştır. Bilakis eski harfli kitapların basımı yasaklanmış ama kitaplar kaldırılmamıştır. Özellikle resmi kurum ve kuruluşlarda başvuru niteliği taşıması açısından muhafaza edilmeye devam edilmiştir. Yeni harflerle basılmış kitaplara duyulan ihtiyacın artması düşüncesi ile eski harfli basılmış kitaplar öğretimde yasaklanmıştır.

Ordu, harf devrimine var gücüyle destek verdi. Bu arada bütün memurlar kursa tabi tutuldu. Bankalar, şirketler, dernekler işlemleri 1 Ocak 1929'a dek yeni harflere dönüştürüldü. Eski harflerle matbu kitaplarla eğitim yasaklandı. Arap harflerinin kullanımını gerektiren Arapça ve Farsça dersleri okullardan kaldırıldı. 13 Kasım gazeteleri Sarayburnu'nda yeni harflerle söylevini verdiği yere bir anıt dikileceğini ve altında "Türkiye Reiscumhuru Gazi Mustafa Kemal Hazretleri Türk milletini kurtaran harf inkılâbını 10 Ağustos 1928 tarihinde burada ihda etti" sözcüklerinin yer alacağını bildiriyordu. Ancak bu anıt gerçekleşmedi.¹⁵⁴

TBMM, yeni alfabe yasasının kabulünden sonra Sivas milletvekili Rahmi Bey'in önerisi üzerine Mustafa Kemal Atatürk'e altın bir levha üzerine kabartma şeklinde yazılmış yeni Türk abecesini vermeyi kararlaştırmıştı. Bundaki amaç alfabe değişikliğinde öncülüğü ve öğretmenliği üstlenen cumhurbaşkanına teşekkür etmek olduğu kadar devrimin taşıdığı öneme de dikkat çekmekti. Zaten bu sebeple de 1353 sayılı kanun 1961 yılından itibaren T.C. Anayasalarının İnkılâp Kanunları denilen devrim yasaları arasına alınmıştır.¹⁵⁵

---

¹⁵³ **Milliyet**, 8.09.1928, s.1.

¹⁵⁴Toprak, **a.g.m.**,ss. 68-73.

¹⁵⁵Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi III Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1. Bölüm) 1923-1938**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995, ss.209-210.

9. YENİ TÜRK ALFABESİYLE OKUMA YAZMA SEFERBERLİĞİNİ YÜRÜTEN UYGULAYICI KURUMLAR

1927 senesinde ülkemizde okuryazarlık oranı erkeklerde %13, kadınlarda %4'tür. Bu rakamların nüfusun geneline oranı ise %8.16'dır. Bu oranın da %5-6'sı kadarı eski alfabeyle okuyup yazan Türklere ait, kalan kısmı ise gayri Müslim ve diğer dillere aitti. Şehirdeki okuma yazma oranı %30, köylerde ise %6 civarındaydı.¹⁵⁶

Yazı inkılâbının gerçekleşmesinden sonra halkta yeni harflerle okumak yazmak için büyük bir istek oluşmuştur. Oluşan bu istek sonucunda var olan kurumlar yetersiz kalınca hükümet kanalıyla Millet Mektepleri Talimatnamesi çıkarılmıştır.

Ülkedeki cahillik oranının düşürmek ve okuryazarlık oranını arttırmak amacı ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bakanlık kademesinde Halk Eğitim bölümü oluşturulmuş ve ilk kez 1927 yılında Halk Dersaneleri faaliyete geçirilmiştir. İşte, bu dersaneler yazı devriminden sonra yeniden yapılandırılarak Millet Mektepleri adı altında kurumlaştırılmıştır.¹⁵⁷

İsmet Paşa'nın 8 Kasım 1928'deki konuşuyla ilgili şu açıklaması dikkat çekicidir:

"Türk harflerinin bütün vatandaşlara kapılarının önünde ve işlerinin başında öğretilmesi için daha bu yıl içinde Millet Mekteplerinin teşkilatını kuracağız." diyerek tasarladıkları hedefleri şu şekilde ortaya koymuştur." Bu teşkilat, şehir ve köy bütün yurdu kaplayacak, vatandaşların işlerinin, maiyetlerinin en uygun zamanlarında ve yanlarında ya iki aylık veya dört aylık kurslar açılacak, şehirde ve köyde mektepler, belirli toplanma yerlerinde de, gelmeye zamanları olmayan vatandaşlar için seyyar öğretmen teşkilâtı yapılacak, devletin en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün memurları, Millet Mektepleri teşkilâtının ihtiyacına göre çalışacaklardır. Cumhurbaşkanımız Hazretleri, Millet Mektepleri teşkilâtının genel başkanlığını ve başöğretmenliğini kabul buyurmuşlardır."¹⁵⁸

Millet Mektepleri ile ilgili olarak hükümetin hazırladığı kararname Resmi Gazetede Kasım 1928'de yayınlanıp yürürlüğe girmiştir. Buna göre Millet Mekteplerinin amacı millete en kolay yoldan okuyup yazmayı öğretmek, hızla okuryazar oranını yükseltmektir.

Derslerin Millet Mekteplerinde 1 Ocak 1929 gününden itibaren başlayacağı dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey tarafından emredilmiştir. Bu sebeple 2 Aralık 1928 günü valiliklere bir genelge gönderilmiştir. Buna göre belirlenen tarihe kadar her öğretmen için millet mektebine ait bir dersane kurulacağı, bir kursluk dönemde başarısız olanların diğer

¹⁵⁶Başgöz- Howard, **a.g.e.**, ss. 117-145.

¹⁵⁷Sadık Sarısamam, "Taşrada Harf İnkılâbı'nın Uygulanışı (Afyonkarahisar Örneği)". **AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (Atatürk Özel Sayısı), C. 8, S. 3, Afyon, 2006, s. 119.

¹⁵⁸Mustafa Albayrak, "Millet Mektepleri (1928-1935)", **A.Ü. D.T.C.F., Mezuniyet Tezi**, Ankara – 1978, s.38.

kursa katılacakları, öğretmeni tek olan köylerde ise A ve B olmak üzere iki dersane açılacağı bilgileri verilmiştir. Ayrıca tüm bunlara ait sayısal bilgilerin ve ortaya çıkan sorunların 10 Ocak 1929'da bakanlığa bildirilmesi istenmiştir.¹⁵⁹

9.1. Millet Mektepleri

Okuryazarlık oranını yükseltmek, en hızlı ve kolay yoldan okuma yazma eğitimini her vatandaşa vermek amacıyla kurulan Millet Mektepleri harf devriminin gerçekleşmesi yolundaki süreçte ne kadar sistematik çalışıldığının göstergesidir. Bu devrimin gerçekleşmesi için yapılması gereken ne varsa yapılmış ve Millet Mektepleri ile okuma yazma eğitiminde azımsanmayacak ölçüde başarı sağlanmıştır. Yazı devriminin tamamlayıcısı olarak görülen Millet Mekteplerinin başöğretmenliğini üstlenen Mustafa Kemal Atatürk, bu okullar sayesinde ülkenin her köşesinde çok büyük çapta eğitim başarısı sağlamıştır.

9.1.1. Millet Mektepleri Talimatnamesi

Yazı devriminin ilanından sonra kurumlaşan Millet Mektepleri hemen bir talimatname çıkararak faaliyetlerine başlamıştır. Millet Mektepleri Talimatnamesinin 24 Kasım 1928'de işleyişe girmesinden sonra bu talimatname çoğaltılarak ilgili kurumlara gönderilmiştir. Valilik, kaymakamlık ve milli eğitim müdürlükleri tarafından talimatnamedeki maddeler okuyup yorumlanarak işleyişe konmuştur. Şûra-yı Devlet'e bakanlık tarafından sunulan talimatname, 8 Kasım 1928'de hükümet gündeminde ele alınmıştır. 11 Kasım 1928'de ise hükümet ve cumhurbaşkanının da onaylamasıyla Resmi Gazete'de 24 Kasım 1928 tarihinde yayımlanmıştır.¹⁶⁰ Daha da geliştirilecek olan bu talimatname 1929 yılında yeni bir talimat yayınlacaktır. Talimatnamedeki ilk madde, amaçlanan hedefle ilgilidir :

“Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Türk dilinin ferdî ve umûmî, hususî ve resmî bilcümle muharrerâtta Türk harfleriyle tesbiti kanunen kabul edilmiş olmasından bu kanuna müsteniden tatbikat tavuzûh ve vechâiresi için yeni Türk harflerinin kısa zamanda ve kolay surette her ferde okuyup yazabilmek imkânını bahşeden mahiyetinden Türk milletini azamî surette istifade ettirmek ve büyük halk kitlelerini sür'atle okuryazar bir hâle getirmek maksadiyle Millet Mektebi Teşkilâtı yapılmıştır”. Bu madde 1929'da şu şekilde değişmiştir:

¹⁵⁹ “Millet Mektepleri Teşkili Hakkında Valiliklere Yapılan Tamim” **Maarif Vekâleti Mecmuası**, s. 17, 1929, ss. 89-90.

¹⁶⁰ **Resmî Gazete**, 24 Kasım 1928, Millet Mektepleri Teşkilatı Talimatnamesi, 1928.

“Türkiye halkını okuyup yazmaya muktedir bir hâle getirmek ve ona hayat ve maişetin istilzam ettiği ana bilgileri kazandırmak maksadiyle Millet Mektepleri Teşkilâtı vücuda getirilmiştir.”
161

Yönetmeliğin ilk maddesinde yer alan; "Türkiye halkını okuyup yazmayı başarabilen bir duruma getirmek, ana bilgileri kazandırmak" sözünde Millet Mekteplerinin hangi amaca hizmet ettiği belirtilmektedir.

9.1.2. Millet Mekteplerinin Örgütsel Yapısı

Yönetmelik gereği A adı altında ve B adı altındaki dersaneler ve köy yatı dersaneleri ile halk okuma odalarından oluşan Millet Mekteplerinin genel başkanlığını Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa yürütmektedir. Yaş aralığı on altı ile kırk beş arasında değişen her bir yurttaşın Millet Mektebine devamı ya da sınav yoluyla dışarıdan belge alması zorunluluk kabul edilmiştir. Okulsuz ve öğretmensiz köyler için ise "Seyyar Talim Heyetleri" oluşturulmuştur.¹⁶²

İki bölümden oluşan Millet Mekteplerinin, ikinci talimat maddesinde bu bölümler şu şekilde açıklanmıştır:

“A. Tahsil çağını geçirmiş olup ne eski Arap ve ne de Türk harflerini bilmeyen vatandaşların Türk harfleriyle okuyup yazmayı öğrenmelerine mahsus olmak üzere dört aylık bir devreyi ihtiva eder.

B. Eski Arap harfleriyle okuyup yazan ancak Türk harflerini bilmeyen vatandaşların Türk harfleriyle okuyup yazmayı öğrenmelerine mahsus olmak üzere iki aylık bir devreyi ihtiva eder”.

Madde üçte; *“Her Türk vatandaşı, kadın ve erkek bu teşkilâtın azasıdır”.*

Madde dördte ise, *“Bu teşkilâtın reis-i umûmiliğini ve Millet Mekteplerinin başmuallimliğini Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri kabul buyurmuşlardır” ifadeleri yer almaktadır.*¹⁶³

Bu açıklamalar doğrultusunda valinin başkanlık edeceği “Millet Mektebi Vilayet Heyeti” kurulmuştur. Bu heyetin üyeleri şunlardan oluşmaktadır: Savcı, Sağlık Müdürü,

¹⁶¹ Millet Mektepleri Talimatnamesi, 1929.

¹⁶² M. Nuri Kodamanoğlu, *Türkiye'de Eğitim (1923-1960)*, Ankara, 1964, ss. 30-31.

¹⁶³ Mustafa Albayrak, “Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)”, *ATAM Dergisi*, 29 (10), 1994, ss. 471-472.

Defterdar, Jandarma Kumandanı, Başmühendis, Polis Müdürü, Muhasebe-i Hususiye Müdürü, il meclisi üyelerinden bir kişi, Halk Fırkası İl Başkanı, Belediye Başkanı ve Milli Eğitim Müdürü. Genel Sekreterlik görevi Milli Eğitim Müdürü'ndedir. Bu heyet ilçede “*Millet Mektebi İlçe Heyeti*”, nahiyede “*Millet Mektepleri Nahiyeye Heyeti*” adı altında olup yürütücü başkanlığı kaymakam ve nahiyeye müdürü tarafından yapılmaktadır. Aynı zamanda bu görev köyde muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yerine getirilmektedir.¹⁶⁴

Yayımlanan ve işleyişe konulan talimatnameler gereği Millet Mektepleri temelde “sabit, özel ve seyyar millet mektepleri” olmak üzere üç türde örgütlenmiştir. Ayrıca bunlara ek olarak Köy Yatı Dersaneleri ile Halk Okuma Odaları Örgütü de kurulmuştur.¹⁶⁵

9.1.3. Millet Mekteplerinin Ders İçerikleri

“Alfabe” isimli kitap, yeni Türk harfleriyle yapılacak öğretim programına uygun biçimde hazırlanarak Millet Mekteplerinin bu alandaki ilkini oluşturmuştur. İçeriği resimli olan Alfabe’de Mustafa Kemal Atatürk’ün öğrencilere yönelik hitabesi de bulunmaktadır. Kıraat (Okuma) Kitabı ve Yurt Bilgisi Kitabı okutulan diğer önemli kitaplardan olup; Yurt ve Sağlık Bilgisi, Hesap ve Ölçüler, Okuma, Yazma dersleri ise okutulan diğer derslerdir.¹⁶⁶ Tüm bunlara ek olarak 1 Ekim 1928’de Mehmet Zekeriya Bey’in yeni Türk abecesini öğretmek için çıkarmış olduğu Türkçe Gazete adını taşıyan bir gazete de eğitim faaliyetlerine katkıda bulunmuştur. Bu gazete yeni Türk harfleriyle çıkan ilk gazetedir ve 25. Sayısından itibaren çocuk gazetesi hüviyetini kazanmıştır. Ayrıca Millet Mekteplerinin yayın organı olma görevini üstlenen Halk Mecmuası da Maarif Vekâleti tarafından haftada bir çıkartılarak halkın okuma yazma bilgisini canlı tutmak işini üstlenmiştir.¹⁶⁷

9.1.4. Millet Mektepleri Gelir ve Giderleri

Devletin genel bütçesi ile il özel bütçelerinden eğitim öğretim için ayrılan ödenekler, halkın topladığı bağışlar, belediyelerin desteği, çeşitli kurum ve kuruluşlardan alınan para yardımları ile devamsızlık yapanlardan alınan ceza paraları ve hatta “Gazi Hitabesi Plağı”ndan

¹⁶⁴Sarısaman, **a.g.m.**, ss. 118-119.

¹⁶⁵ Mustafa Şahin, “Bir Halk Eğitim Çalışması Olarak Millet Mektepleri”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, C. 1, S. 2, İzmir, 1992, s.216.

¹⁶⁶ Neriman Tongul, “Türk Harf İnkılabı”, **Atatürk Yolu Dergisi**, A.Ü. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, S.33-34, Mayıs-Kasım 2004, Ankara, s.127.

¹⁶⁷ Fahri Kılıç, “Yeni Türk Alfabesinin Yaygın Eğitim Yoluyla Öğretilmesi”, **Atatürk Yolu Dergisi**, A.Ü. İnkılâp Tarihi Enstitüsü, S. 61, 2017, s.217.

sağlanan paralar Millet Mekteplerinin gelir kaynakları arasında sayılabilir.

Mekteplerin fiziksel donanım ve ihtiyaçları için harcanan para ve eğitim öğretimi ve denetlemeyi gerçekleştiren personele verilen maaş harcamaları Millet Mekteplerinin en önemli giderleri arasında yer almıştır.¹⁶⁸

9.1.5. Millet Mekteplerinin Sönüşü

Millet Mekteplerinin ilk açılış yılları olan 1928-1929 dönemindeki coşku devam etmemiş, uygulamalar esnasında birtakım aksaklıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Hatta bu aksaklıkların önlenmesi için “Teftiş Heyetinin Umumi Raporu” adıyla bir muhtıra oluşturulmuştur ve Milli Eğitim Bakanlığına iletilmiştir.

Devam eden öğrenci sayısındaki azalma ve devamsızlık yapanların polise bildirilmesi, eski harflerle eğitim öğretim yapılmaya devam edilmesi gibi problemler tespit edilmeye başlanmıştır. Hatta bazı gayri Müslim ve Müslüman Türk vatandaşlarının yeni harfler yerine Fransızca gibi yabancı dillere özenip tercih etmesi halkın çoğunluğunun tepkilerine yol açmıştır.

Millet Mekteplerinin açıldığı ilk yıl halkın büyük ilgisi ve coşkusu sayesinde modern bir toplum yaratma hedefine ulaşılabileceği düşüncesi hız kazanmıştır. Ancak ne var ki sonraki yıllarda Millet Mekteplerine olan ilgi giderek azalmıştır. Bunun sebepleri arasında toplum içindeki bazı kesimlerin Mustafa Kemal Atatürk’ün devrimlerine olan tepkisi ve 1929 yılındaki dünya ekonomik krizinin yarattığı etkiler gösterilebilir.¹⁶⁹

9.2. Halk Okuma Odaları

1930 yılında okuyup yazabilen vatandaşlara yeni bilgiler öğretmek, yararlı uygulamalar yapmalarına imkân sağlamak için Halk Okuma Odaları açılmıştır.¹⁷⁰ Millet Mekteplerine alternatif olarak hizmet eden bu okuma odaları 1933 yılına dek 778 adet açılarak faaliyet göstermiştir. Bu rakamın 119 tanesi kentte, 659 tanesi ise köylerde çalışmalarını

¹⁶⁸Albayrak,**a.g.m.**, ss.471-472.

¹⁶⁹ Saime Yüceer, “Türkiye'nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Mektepleri”, **Atatürkçü Bakış**, Cilt 1, S. 1, 2002, ss.29-31.

¹⁷⁰Sadiye Tutsak, **İzmir’de Eğitim ve Eğitimciler(1850-1950)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 395.

sürdürmüştür.¹⁷¹

9.3. Halkevleri

Halkevleri Cumhuriyet rejiminin Türk halkı tarafından benimsenmesi ve ilelebet yaşatılması için gerçekleştirilen aşamalardan biridir.¹⁷² Yeni alfabeyi öğretmek ve yazı devrimini yaygınlaştırmak amacıyla 1 Ocak 1929'da açılan Millet Mektepleri sayesinde azımsanmayacak sayıda yetişkin vatandaş okuryazar belgesi almıştır. Ancak uygar medeniyetlerin seviyesine erişmek ve hatta onları da geride bırakmak için sadece okuryazar olmak yeterli değildi. Aydınlanmanın gereklerinden olan hür düşünce sisteminin geliştirilmesi, tarih bilinç ve bilgisine sahip nesiller yetiştirilmesi, sanatın yaygınlaştırılması, kitap okumanın özendirilmesi gibi çalışmaların da yapılması gerekliydi. Bu amaçla 19 Şubat 1932'de Halkevleri kurulmuştur.

Böylelikle herkes bu aydınlanma kurumunda bilgi sahibi olacak ve öğrendiklerini etrafındakilere öğretecekti. İşte bu noktada Halkevleri, Türk aydınlanma devriminin meydana gelmesinde etkin bir görev üstlenmiştir.

Halkevleri fikir bazında Türk Ocaklarının kapatılması üzerine kurulmuştur. Bununla beraber ocakların kapatılması için birçok sebep sayılabilir. Türk Ocaklarının bazı devrimlere karşı duyarsız kaldığı düşünülmüştür. Özellikle yazı devriminin uygulanmasında İzmir Türk Ocağının çok fazla sorumluluk üstlenmediği, bu yaklaşımın da o zamanlar İzmir basınında tepkili haberlerin yer almasına sebep olduğu düşünülmektedir.¹⁷³ 10 Nisan 1931'deki olağanüstü kongresinde kendi kendisini fesh eden Türk Ocakları CHF'ye katılma kararı almıştır. Bu kararın alınmasında Atatürk ya da hükümetin etkili olduğu düşünülmektedir.¹⁷⁴

Halkevlerinin yetişkin eğitimi yolu ile toplumun millileşmesine ve milli amaçlar doğrultusunda gelişmesine hizmet edeceği düşünülmüştür. Bu amaçla alanında uzman birçok kişi konuyla ilgili araştırmalar yapmak üzere Avrupa'ya gönderilmiştir.¹⁷⁵ Avrupa'ya giden isimlerden Vildan Aşır (Savaşır) Çekoslovakya'ya giderken, Selim Sırrı (Tarcan) da İsveç'e

¹⁷¹ Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, "Maarif Halk Okuma Odaları ve Umum Kütüphaneler İstatistiği (1933-1934)", İstanbul, 1935, s.22.

¹⁷² E. Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yay., İstanbul 2006, s. 282.

¹⁷³ Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", **Atatürk Yolu Dergisi**, A. Ü. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, C.6, S.23, Ankara 1999, s.264.

¹⁷⁴ Sina Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul 2013, s.205.

¹⁷⁵ Yavuz Özdemir, Elif Aktaş, "Halkevleri 1932'den 1951'e", **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 45, Erzurum 2011, s.245.

gitmiştir. Bu kişiler çalışma yaptıkları yerler hakkındaki bilgileri rapor haline getirerek ülkemize yollamışlardır.¹⁷⁶ Yollanan raporlar doğrultusunda ciddi çalışmalar yapılarak önemli adımlar atılmıştır. Bununla alakalı olarak dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey, “Uzak yakın birçok memleketin mümasil kültür ve gençlik teşekkülleri tetkik edilmiş, fakat hiçbirisi taklit olunmamıştır.”¹⁷⁷ açıklamasını yaparken başka bir söyleminde de Halkevlerinin oluşmasında Türk Ocakları’ndan faydalandığını dile getirmiştir.

Atatürk devrimlerinin milli bir kültür bilinci yaratma ve bu bilinci halkın zihninde yerleştirme çabası, Halkevlerinin gayesi olmuş ve bu uğurda toplumun her kademesinden bütün vatandaşların çaba gösterdiği, çalıştığı merkezler haline gelmiştir.

9.4. Ulus Okulları

Millet Mekteplerinin Kuruluş yılındaki gücü ve etkisi 1936 yılına gelindiğinde belirgin biçimde azalmış ve bundan sonrasında ise Ulus Okulları adı ile faaliyet gösterse de ilk zamanlardaki etkisi kalmamıştır.

Ulus Okulları adı ile devam eden Millet Mektepleri Hakkında bir değerlendirme yapmak gerekirse okuryazarlık oranının ülkemizdeki yükselişini incelemek gerekir.

1927 yılında kadın nüfusunda %4, erkek nüfusunda %17.4'lük oran 1935 yılında kadın nüfusunda %4'ten %10.5'e; erkek nüfusunda ise %17.4'ten %29.3'e yükselmiştir. Ülkenin genelindeki oran ise 1927 yılından 1935'e kadar %10.7'den %19.9'a yükselmiştir.¹⁷⁸

Yazı devrimi ile 1928 yılında okur yazar kişi sayısının azaldığı düşünülse de akabinde başlayan okuma yazma seferberliği ve Millet Mekteplerinin etkin çalışmaları sayesinde %19.9'a çıkan oran, devrim ve yarattığı kurumların başarısı kabul edilmelidir. Bu bağlamda 1936 yılına dek 1.240.210 kişinin yeni harflerle okuma yazma öğrendiği Millet Mektepleri, büyük bir başarıya imza atmıştır.¹⁷⁹

¹⁷⁶Anıl Çeçen, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2000, ss. 81-82.

¹⁷⁷ Neşe Gürallar Yeşilkaya, **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İletişim Yay., 2003.s. 70.

¹⁷⁸**Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişimin 50 Yılı**, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, ss.79-459.

¹⁷⁹**İstatistik Umum Müdürlüğü**, Kültür İstatistikleri 1935-1936, 1937, ss.4-5.

10. YAZI DEVRİMİNİN EĞİTİM ÖĞRETİM HAYATI ÜZERİNE ETKİLERİ

Harf Devriminin ilânının arkasından bunu yayma ve geliştirme yolundaki en önemli kurumlardan olan Millet Mektepleri ile birlikte okuma ve yazmayı öğretme yolunda büyük bir başarı sağlanmıştır. Böylelikle asırlardır süren cehaleti yok etmeye yönelik atılan adımlar sonuç göstermiş ve ülkemiz çabuk öğrenilen yeni yazı sistemi ile medeniyet yolunda çağdaşlığa doğru hızla ilerlemiştir.

Yazı devriminin uygulama esnasında çok uç noktalara giden çalışmalar yapılmamıştır. Bunun hakkında Osman Ergin'in, İstanbul kütüphaneleriyle ilgili açıklamalar yaparken ileri sürdüğü görüşler dikkate değerdir:

“Harf İnkılâbı sırasında bu kütüphanelerin muhtevisyatını Beyazıt meydanına yığıp yakılmasını teklif ve tavsiye eden ve o kafa ile Bulgaristan'a satılan tarihi evraka bir nazire yapmak isteyen fakat aynı zamanda münevver ve mütefekkir geçinen bazı muharrirlere rast gelindiye de şükranla kaydedeyim ki Cumhuriyet hükümeti kütüphanelerle içindeki yazma eserler hakkında reva görülmek istenen bu vandalizme karşı çok hassas davranarak onları muhafazaya itina etmekte bulunmuştur.”¹⁸⁰

Görüldüğü üzere Harf Devriminin yapılmasındaki gaye eskiyi ortadan kaldırmak değil, ülkenin bir an önce çağdaşlaşması ve milli bir kimliğe sahip olmasıdır.

Yazı Devriminin sonuçları hakkında bir değerlendirme yapılmak istenirse şu yargılara varılabilir:

-Yazı devrimi kesin olarak başarılı olmuştur ve bu devrim sonraki süreçlerde yapılması düşünülen eğitim ve kültür irfanı yolundaki değişiklikler için ön hazırlık olmuştur.

-İlk kez Türk tarihi ve Türkçe üzerine çalışmalar yapılmış ve böylelikle ulusumuzun milli bir kimlik kazanmasında önemli bir adım atılmıştır.

10.1. Eğitim Öğretime Katkısı

Tanzimat'a dek Osmanlı Türkiyesi'nde medrese ve mahalle mektebi olmak üzere iki tür okul vardı. Ortaöğretime ait okullar 19. yy'ın sonlarına doğru açılmış, 1869'dan sonra da rüştiyeler ortaokullara çevrilmiştir. Lise olarak ise sadece Galatasaray Sultani İdadisi vardır. Bununla beraber Osmanlı Devleti zamanında okullarda yürütülen eğitim politikaları

¹⁸⁰Osman Nuri Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi 1-2**, Eser Matbaası, İstanbul, 1977, s. 249.

çoğunlukla dine dayanmaktaydı. İlkokullarda ilmihal (din dersi), Kuran-ı Kerim, Kısas-ı Enbiya (peygamberler tarihi), Osmanlıca, Arapça ve Farsça, hüsnuhat, coğrafya, hesap; rüştiyelerde ulum-i diniye (din bilgileri), hüsnuhat, coğrafya, Arapça, Farsça, Osmanlıca, Fransızca, hesap, hendese(geometri), tarih, resim; liselerde ise rüştiyedeki derslere ek olarak malumat-ı feniye dersleri vardır.¹⁸¹ Anlaşıldığı üzere dil ve din ağırlıklı derslerin çokça olduğu okullarda öğrencilerin yaş kategorisi de göz önüne alındığında derslerin oldukça zorlayıcı olduğu söylenebilir.

Osmanlı Devletinde 1895 yılına gelindiğinde toplamda 55 lisenin var olduğu görülmektedir. Yirmisi, yedi yıl; otuz beşi beş yıl eğitim veren bu liselerde okuyan öğrenci sayısı 6.831'dir . Bu dönemdeki öğretmen okulu sayısı da on dört adet olup öğretmen aday sayısı da 277 kişidir.¹⁸² Yine bu dönemde cami hocalarının namaz surelerini, dini bilgileri ve Arapçayı öğrettiği sıbyan mektebi adı verilen okulların ise sayısı 20.000 civarındaydı. İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra okullaşma oranında artış olduğu gözlemlenmiştir.

Cumhuriyet döneminde ise eğitim anlayışının oluşmasında ülkemize çağrılan eğitim uzmanı ve bilim adamlarının katkısı çok olmuştur. Pragmatist felsefe ve eğitim kuramının kurucusu John Dewey, 1924 yılında ülkemize gelerek bir maarif raporu hazırlar. Buna göre yaygın eğitimi gerçekleştirmek için öğretmen sayısını arttırmak ve böylece öğretmenliği meslek hâline getirmek, köyü esas alan iş eğitimini yapmak, planlama ve yönetim kadrolarının eğitimine odaklanmak gereklidir. Yine 1925'te Almanya'dan çağrılan Kühne, yeni harflerin kabul edilmesi gerektiğini söyleyerek küçük sanayi ve tarım için iş eğitimine önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Belçika'dan 1927 yılında gelen Omar Buyse ise teknik eğitimi içeren ayrıntılı bir rapor hazırlamıştır. Tüm bu bilirkişilerin hazırladığı görüşler doğrultusunda Cumhuriyet döneminin eğitim anlayışının temelinde pragmatizm (faydacılık) ile aydınlanmacı felsefenin pozitivizmi etkin rol oynamıştır.¹⁸³

Okuma ve yazma öğrenimi yeni harfler sayesinde sorun olmaktan çıkmıştır. Bu sebeple ülke genelinde başta devlet olmak üzere basın organlarının da etkin rol oynamasıyla eğitim çalışmaları yaygınlaştırılmış ve her yaştan halkın eğitilmesi sağlanmıştır. Yazı Devriminin eğitim öğretim hayatına getirmiş olduğu ilerlemeyi değerlendirmek için aşağıdaki tablolara bakmak yerinde olacaktır:

---

¹⁸¹Hasan Ali Yücel, **Türkiye'de Orta Öğretim**, İstanbul Devlet Basımevi, 1938, ss.148-173.

¹⁸²Yücel, **a.g.e.** , s.11.

¹⁸³Gürsen Topses, "Cumhuriyet Dönemi Eğitiminin Gelişimi", **75 Yılda Eğitim**, İstanbul, Tarih Vakfı Yay. , 1999, ss.13-14.

Tablo 1 : 1927-1933 Yılları Arasında İlkokullardaki Durum

Eğitim Yılı	İlkokul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1927-1928	6.042	15.194	461.985
1928-1929	6.599	15.718	477.569
1932-1933	6.733	15.064	567.963

Orta öğrenimde ise durum şöyledir:

Tablo 2 : 1927-1933 Yılları Arasında Ortaöğretimdeki Durum.

Eğitim Yılı	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1927-1928	138	2083	31.031
1928-1929	143	2394	35.513
1932-1933	228	4130	50.546

1927-1928 eğitim yılında yükseköğretimde olan okul sayısı 12, öğretmen 451, öğrenci 4.282 iken, 1932-1933 eğitim yılında ise yükseköğretim yapan okul sayısı aynı kalırken öğretmen sayısı 502, öğrenci sayısı ise 5.497'ye yükselmiştir.¹⁸⁴

Bu istatistiklerden de anlaşıldığı üzere yazı devrimi öncesine göre artış gösteren bu sayılarda kurulan yeni cumhuriyetin eğitime verdiği önemin yanı sıra yeni Türk harflerinin etkisi vardır. En büyük artış orta öğretimde gerçekleşmiş; okul, öğretmen ve devam eden öğrenci sayısında belirgin bir artış olmuştur. Öğrenimi kolay olan yeni Türk harflerinin kabul edilmesiyle yazı ve konuşma dilinin herkesçe anlaşılır olmasını sağlama amacı, Ulus okullarının açılması ve her çocuğun eğitim öğretim görme zorunluluğu ile halkın eğitilmesi amaçlanmıştır. Bu da ulus bilincinin gelişmesini sağlamıştır.¹⁸⁵

Türk milletinin daima çağdaş medeniyetler arasında yerini almasını isteyen Atatürk, bu amaçla yeni Türk harflerinin öğrenilmesini gerekli görmüştür. Alfabe değişikliği ile milletimize sadece çağdaşlığa giden yol açılmayacak aynı zamanda millet olarak kültürel değerlerimizin daha ön plana çıktığı milliyetçi bir anlayışla kendi kültürümüz oluşacaktır.

İşte bu nedenle Türk kültür hayatını yeni bir döneme sokan ve evrenselliğe götüren adımların ilki ve en önemlisi Türk Yazı Devrimi ile atılmıştır.

¹⁸⁴ Maarif İstatistiği, No:31, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, İstanbul, ss. 2-3.

¹⁸⁵ Suna Kili, Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2000, s.196.

10.2. Basın-Yayın ve Kütüphanelere Katkısı

XI. yüzyılın başlarından itibaren Türklerin İslâmiyet'i kabul etmesiyle Arap harflerinin kullanımı Türkler arasında yaygınlaşmış, hemen Türkçeye uyarlanmıştır. Bu uyarlanış imlâ kurallarında birçok aşamadan geçmiş olsa da Arap harfleriyle Türkçe yazmak hep sıkıntılı bir durum yaratmıştır. Çünkü Arapçanın ses dizimi, Türkçenin ses dizimine uygun değildir. Arap yazısı kolay okunup yazılamamakta ve hatta farklı manaların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu durum basın ve yayın hayatına da yansımış, yaşanan zorluklar alfabenin ıslahı ya da değiştirilmesi düşüncesini ortaya çıkarmıştır.

Basının da desteği ile 9 Ağustos 1928 tarihinden itibaren, yeni yazının kabul görmesi, eğitim öğretim hayatına kazandırılması için büyük çapta çalışmalar başlatılmıştır.

Okuma ve yazma öğrenimi yeni harfler sayesinde zor olmaktan çıktığı için devletin desteği ve gazetelerin de yardımıyla birçok insan okuryazar hâle getirilmiştir.

Bu doğrultuda hareket eden Halkevlerinin çıkardığı yayınlar çok önemli bir rol üstlenmiştir. Her şeyden öte o dönemde çıkarılan Halkevleri yayınları edebiyat, folklor, tarih vb. konulara ilişkin dönemsel içerikleriyle günümüzdeki bilimsel çalışmalara da kaynaklık etmesi açısından önemlidir. Ayrıca bu yayın çalışmaları çoğu önemli kişi için de eğitim ve kültür açısından okul vazifesi yapmış sayılabilir.

Dergi, broşür ve kitap türlerinden oluşan yayınlar içerisinde dergiler, hem nitelik hem de nicelik açısından önem arz etmekteydi.

1940 yılındaki Halkevleri Talimatnamesi, Halkevlerinin kendi yayınlarını çıkartmalarını yasaklıyordu.¹⁸⁶ Hâl böyle olunca özel matbaalar kanalıyla yayımlanan yayınlar, basım yayın işlerinin gelişmesine sebep olmuştur.

O dönemde yayımlanan dergilerin en önemli görevlerinden biri inkılâpları ve düşünce sistemini iletmektir. Halkevleri tarafından 1933 Şubat'ı ile 1950 Ağustos'u arasında çıkarılan Ülkü dergisi, dönemin önemli dergilerindendir. Çünkü CHF'nin ideolojik yaklaşımlarını açıklayan yazılar yayımlaması itibariyle önemlidir.¹⁸⁷ Derginin her dönemdeki yayın amacı değişkenlik göstermiştir. Recep Peker döneminde modern bir ülke olma yolundaki gelişmeleri desteklerken Peker'den sonraki beş yıllık süreçte dergini editörlüğünü yapan Fuat Köprülü zamanında ise öğretici ve tarihsel bir nitelikte yayın hayatını sürdürmüştür. Sonraki süreçte ise Ahmet Kutsi Tecer tarafından editörlüğü yürütülen dergi, sanat ve edebiyat konularını da

¹⁸⁶ CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, Ankara,1940, ss.7-8.

¹⁸⁷ Tefik Çavdar, "Halkevleri", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. 4, İletişim Yay.1983, s. 882.

kapsayarak daha zengin içerikli bir hâle gelmiştir.¹⁸⁸

Ülkü dergisi o dönemde eğitim ve kültür anlayışı açısından çok önemli bir yere sahipti. Cumhuriyet Halk Partisinin yayınladığı bir tezkerede Ülkü'nün "Türkiye'nin en bilimsel, en değerli ve en halkçı dergisi olacağı" Halkevlerine ve onun çalışma kollarına duyurulmuştur. Bu derginin görevi Cumhuriyet ideolojisini, ilkelerini halka bilimsel bir üslupla yayarken uzun vadede insanların bu düşünüşe olan inancını pekiştirmektir. Bu sebeple Halkevlerinin yayınladığı öteki dergilere emsal gösterilmiş ve derginin halkı tamamıyla kucaklayarak yön vermesi, yetenekli gençleri ise yazmaya teşvik etmesi gibi sorumluluklar üstlenmesi beklenmiştir. Ünlü bir siyaset adamı olan Hulusi Köymen ve önemli bir yazar olan Yaşar Kemal, bu dergilerin yetiştirdiği isimlerdir.¹⁸⁹

Yayımlandığı süre boyunca düzenli şekilde sayısı çıkarılmış olan Ülkü dergisi, faydalı bilgilerin ve devrimci görüşlerin yayılmasında (arka kapağında yer alan reklamlar bile propaganda içermiştir.) öncülük etmiş, diğer dergilere ve yayınlara rehber olmuştur.¹⁹⁰

Günlük hayatın içinden meseleleri konu alan sosyoloji, antropoloji ve mizah gibi meseleleri gündemine alan dergiler hazırlanarak yayınlanmış ve halka dağıtılmıştır.¹⁹¹ Bu yenilikler sadece toplum için yapılmamıştır. Örneğin öğretmenler de yazmaya teşvik edilmiş, kendi buldukları çevrelerde küçük yazılar yazarak halkı kültür ve edebiyata yaklaştırmak için girişimlerde bulunmuşlardır. Öğretmenlerin yazdıkları yazılar halkevleri dergilerinde yayınlanmaya başlanmıştır.¹⁹²

---

¹⁸⁸ Özdemir- Aktaş, **a.g.m.** , s.254.

¹⁸⁹ **A.g.m.**

¹⁹⁰ Şerafettin Zeyrek, **Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951)**, Anı Yay., Ankara, 2006, ss. 82-83.

¹⁹¹ Halil İnalçık, **Atatürk ve Demokratik Türkiye**, Kırmızı Yay., İstanbul 2007, ss. 185-186.

¹⁹² Cemil Koçak, **Geçmişiniz İtinayla Temizlenir**, İletişim Yay., İstanbul, 2009, ss. 377-378.

BÖLÜM III

YAZI DEVRİMİ ve KAMUOYUNA YANSIMALARI

1. HALKIN YAZI DEVRİMİNE KARŞI İLGİSİ

Gazi Mustafa Kemal'in, Sarayburnu konuşmasının ardından yeni yazının kabul edilecek olması Türk halkı arasında büyük bir heyecan yaratmış ve topyekûn bir seferberlikle yeni yazıyı öğrenme süreci başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, yeni Türk harflerini tanıtmak ve öğretmek için çıktığı yurt gezisinde bu gerçeğe yakından tanıklık etmiştir. Yine bu gezilerinden biri olan Mudanya'ya yaptığı bir ziyaret esnasında Mudanyalılar, yeni Türk harfleriyle yazılmış bir pankart açarak Mustafa Kemal'i karşılamışlardır. Açılan pankartta *“Mudanyalılar Büyük Gazi'lerinden şömendöfer hattının Karaköy'e kadar temdidini arz ve istirahat ederler.”*¹⁹³ şeklindeki isteklerini yeni yazıyı öğrenmiş olarak iletmışlerdir.

Bu dönemde basında sürekli halkın okuma yazma isteğini vurgulayan gazete başlıkları yer almıştır. Milliyet Gazetesindeki bu başlıklardan birkaçı şöyledir:

*“Türk milletinin kendi harfleri için ilan ettiği seferberlik bütün heyecan ve harareti ile devam ediyor. Birkaç günlük tecrübe ümidin fevkinde neticeler verdi.”*¹⁹⁴

*“Halkın kolaylıkla okuyup yazmasını arzu ve yeni Türk harflerinin kolaylıkla öğrenilmesini, öğretilmesini teşvik buyuran Gazi Hazretlerinin Anadolu seyahatleri her yerde şevk ve sürur ile takip olunmaktadır.”*¹⁹⁵

*“Bu farka dikkat ediniz. Dün hiç okuma yazma bilmiyordu fakat bugün okuyamayanlara hayret ediyor.”*¹⁹⁶

Halk yeni harflerle öğrenmeye o kadar isteklidir ki eski harflerden ötürü karşılaşılan bazı telaffuz sorunlarını (ka ve ke ile ga ve ge'nin söyleyişi), yeni harflerin giderip gideremeyeceğine yönelik duydukları endişeleri bir telgraf çekerek Mustafa Kemal Paşa'ya iletmışlerdir. Halktan birkaç esnafın çekmiş olduğu bu telgrafa Mustafa Kemal Paşa'nın vermiş olduğu yanıt Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinin 29 Eylül 1928 tarihindeki sayısında şöyle yer alır:

---

¹⁹³Ülkütaşır, a.g.e., s. 98s

¹⁹⁴Milliyet, 21.08.1928.

¹⁹⁵Milliyet, 21.09.1928.

¹⁹⁶Milliyet, 25.09.1928.

“Gemlik’te gazozcu Haydar, tuhafiyeci Yahya, zahireci İsmail, Bekir Ali, Adil ve Hüseyin, zürradan Ethem, zeytinci Mustafa, Sait, bakkal Osman ve Halit efendilere,

Cevap:

Okuma ve yazmayı bir haftada öğrenmek gayretini gösterdiğinizden memnun oldum, tebrik ederim. Arabi ve Farisi kelimelerde (k) ve (g) nin önlerine (h) gelmesi meselesiyle zihinlerinizi işgal ve teşviş etmeyiniz. Tespit edilmekte olan lügat bunu arzunuz veçhile halledecektir efendim.

Reisicumhur

Gazi Mustafa Kemal”¹⁹⁷

İngiltere Büyükelçiliğinde görevli Mr. Troutbeck ve Mr. Malet Anadolu’da geçirdikleri bir inceleme gezisinin sonuçlarını İngiltere Dışişlerine şöyle iletmişlerdir:

“Uzak köylerdeki okullara giden erkek çocukları, oradan geçen gezgincilere A B C’ yi ne kadar iyi bildiklerini göstermek için gurur duyuyorlar. Mersin’de bir hoca, bu gâvur yazısına karşı sessizce mırıldanmakla birlikte kendi kızına hem Latin harfleri, hem de İngilizce öğrenmesini salık veriyor, aynı şeyleri kendisi de öğrenmeye çalışıyor. Bu örnekler önemsiz olabilirler, ama yeni alfabe her ilçede ve her sınıf halk arasında yayılıyor, gerçi bunun yayılması derinliğine değil, genişliğine oluyor.”¹⁹⁸

Resmi olarak yeni Türk abecesinin kabulü olan 1 Kasım 1928 tarihine dek böyle tatminkâr gelişmeler meydana gelirken Millet Mekteplerinin 1 Ocak 1929’da faaliyete geçmesiyle daha da hız kazanmıştır. Bu devrimin kendine özgü bir iletisi, ana fikri vardır. “Öğrenen ötekine öğretsin.” ana fikriyle bu işin başarıya ulaştığını söylemek mümkündür. Okuma yazmayı Millet Mekteplerinde öğrenen her birey kendi ailesinde yakın çevresinde öğretmenlik vazifesini üstlenmiştir.¹⁹⁹ 1928 senesinin yaz ve son bahar mevsimi, devrimin yarattığı coşkuyla âdeta bir açık hava okulu olmuş, “ bilenler bilmeyenlere öğretsin” kaidesiyle her bir vatandaşın yeni harfleri öğrenmesine imkân kılınmıştır.²⁰⁰

Ancak, Millet Mekteplerine ilk yıl gösterilen yoğun ilginin, yedi yıllık süreçte giderek azaldığı görülmüştür. 1928 – 1929 döneminde Türkiye’de toplam 20.489 adet dersane açılmışken, ilerleyen yıllarda bu sayı giderek azalmıştır. 1929 – 1930 döneminde 12.907, 1930

¹⁹⁷ Atatürk’ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, C.IV, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1993, s. 591.

¹⁹⁸ Salahi R. Sonyel, “İngiliz Gizli Belgelerinde Türk Yazı Devrimi”, *Türk Dili*, Kasım 1979, S. 328, s.292.

¹⁹⁹ Necdet Sakoğlu, “Harf Devriminin 60. Yıldönümü Anısına Dört Belge”, *Tarih ve Toplum*, 1988, S. 58, s.26.

²⁰⁰ Ceyhun Atuf Kansu, *Cumhuriyet Bayrağı Altında*, İstanbul, Varlık Yayınevi, 1973, s.63.

– 1931 döneminde 5.915, 1932 – 1933 döneminde 5.107, 1933 – 1934 yılları arasında da 2.683 Millet Mektebi dershanesi açılmıştır.²⁰¹

1928 – 1929 arasında hizmet veren A dershanesi 17.531 adettir. Bu sayının 11.432 tanesi köy dershanesidir. Bu dönemde köyde hizmet veren dershanelerin ilk yılki oranı %65'tir. Beş yıl sonra bu oran %69'a çıkmıştır.²⁰² Bu yıllarda nüfusun çoğunluğunun kırsal alanda olduğu düşünülürse oran yüksek sayılmayabilir. Ama Türkiye'nin tamamını "cahillikten kurtarmak hedefi" için; orandaki bu artış ciddi bir gelişme olarak kabul edilmelidir.

Millet Mektepleri uygulamasının yoğun olduğu 1928 – 1935 arası dönemde, toplam 2.235.222 vatandaş okuma yazma öğrenmek için Millet Mekteplerine kayıt yaptırmıştır. 1.197.537 vatandaş ise aynı dönemde dershanelere devam ederek, yapılan sınavlarda başarılı olmuş, yeni Türk harfleri ile okuyup yazabildiklerini ispatlayarak mezuniyet belgesi almaya hak kazanmışlardır.²⁰³ Bu duruma göre, Millet Mekteplerine okuma yazma öğrenmek için başvuranların yüzde 54'ü başarılı olmuştur. Bu oran çeşitli nedenlerin etkisiyle sayısal olarak düşük bir seviyeyi gösterse de, öğrenim gören herkese belge verilmediğinin de bir kanıtıdır.

İstatistik Umum Müdürlüğünün Kültür İstatistikleri (1935 – 1936) ne göre, 1928 – 1936 döneminde Millet Mekteplerine devam edenlerin toplamı 2.546.051, başarı gösterenlerin sayısı 1.240.210, özel öğrenim görenlerle birlikte yeni yazıyı öğrenenlerin genel toplamı ise 1.394.484 kişidir.²⁰⁴

Millet Mekteplerinin faaliyetleri sonunda; Türkiye'deki okuma yazma oranı Cumhuriyet Tarihinin hiç bir döneminde 1929 – 1935 yılları arasındaki artış hızına ulaşamamıştır.

Kadınlarda 1927 yılında %4, erkeklere % 17.4 olan okuma yazma oranı; 1935 yılında kadınlarda %10.5'e, erkeklerde %29.3'e yükselmiştir. Ülke ortalaması ise 1927'den 1935'e dek %10.7'den % 19.9'a çıkmıştır. Yeni Türk harflerinin kabulüyle 1928'de okur yazar oranının % 0'a düştüğü göz önüne alınırsa bu dönemde yürütülen okuma yazma seferberliği ve Millet Mekteplerinin desteği ile 1935'e dek yürütülen eğitim çalışmaları ile %19.9'a yükselen oran büyük bir başarı kabul edilmelidir.²⁰⁵

²⁰¹ *Cumhuriyet*, 1-2 Kasım 1930.

²⁰² *Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü (B.İ.U.M.) (1934)*, "Maarif: 1928 – 1934 Millet Mektepleri Faaliyet İstatistiği", İstanbul, s.50.

²⁰³ *Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Maarif İstatistiği*, İstanbul, 1934, ss. 70-71.

²⁰⁴ *Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Maarif İstatistiği*, İstanbul, 1937, ss. 4-5.

²⁰⁵ Uygur Kocabaşoğlu, "Harf Devriminin Eğitim ve Kültür Yaşamımız Üzerindeki Kimi Etkilerine Dair Gözlemler", *Harf Devriminin 50.Yılı Sempozyumu*, Ankara, 1991, ss. 113-121.

2. YENİ TÜRK HARFLERİNİN KABULÜNE YÖNELİK HOŞNUTSUZLUK ve ELEŞTİRİLER

Tanzimat döneminde başlayan harf tartışmaları, Meşrutiyet döneminde hızlanmış ve Cumhuriyet döneminde sonuçlanmış olsa da var olan alfabenin kullanılmaya devam edilmesi düşüncesi hep savunulmuştur. Bu düşüncüyü savunanların ortak çıkış noktaları şunlardır:²⁰⁶

1. Her şeyden önce Arap harfleri kullanılsa da Türkçenin ses yapısına uydurularak kullanılmaktadır. Dilimizin Sami dil grubundan olmaması Arap harflerinin kullanılmamasını gerektirmez. Çünkü Farsça da Sami dil grubundan değildir ama Arap harfleri Farsçada kullanılmaktadır.

2. Batı medeniyetine adapte olmak için yapılan çalışmalarda yazı alanındaki yeniliğe gerek olmadığı düşünülmektedir. Yazı alanında yapılan değişikliğin bir değerinin olmadığını söylemişler ve buna örnek olarak da Japonları göstermişlerdir. Dolayısıyla Latin harfleri ve inkılâp arasındaki ilişkinin var olmadığını ileri sürmüşlerdir.

3. Geri kalmışlığı ekonomik gelişmelere bağlamışlar; okul ve öğretmen olmadığı sürece yazı değişikliği ile bir gelişme sağlanamayacağını ileri sürmüşlerdir.

Harfler konusunda ilk görüş “Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye”deki bir konferansta Münif Paşa tarafından ortaya atılmıştır. Münif Paşa, Arap harflerinin ele alınarak yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur. Arap harflerinin yazılış ve okunuşunda yaşanan sıkıntılar dilimizde anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple harflere işaretler eklenmeli ve harfler birbirinden ayrı yazılmalı ve mutlaka sesli harfler olmalıdır. Münif Paşa'nın bu yöndeki düşünceleri zaman içerisinde rağbet görmüş ve Meşrutiyet dönemindeki basın gündeminde sıkça yer almıştır. Özellikle edebi konulardaki mecmualarda, bu yöndeki görüşler çokça tartışılmıştır.²⁰⁷

Meşrutiyet döneminde ise Arap harflerinin yeniden düzenlenmesi, Türkçeye uygun hale getirilmesi düşüncesinde olanlar tamamen eskiye bağlı kalmamakla birlikte yeniliği de bir çırpıda benimseyecek kişiler olamamışlardır. Çünkü onlara göre bu durum kolaylıkla halledilecek basit bir mesele değildir. Milletın kültür ve irfanını derinden etkilediği için bu işe girişmeden önce derinlemesine düşünülmelidir.²⁰⁸

Hayat, Milli Mecmua ve İctihat gibi yayın organlarında dönemin fikir adamlarınca bu

²⁰⁶Avni Başman, “Latin Harfleri Meselesi”, **Hayat**, C.I, S.5, 30 Kânunuevvel 1926, s.3.

²⁰⁷Muhammed Sarı - Hatice Gedik, “Türkiye’de Harf Devrimi Öncesinde Basına Yansıyan Görüşler’ **Turkish Studies- International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/7 Summer 2014**, Ankara , ss. 485-505

²⁰⁸Ali Haydar, “Arap ve Latin Harfleri”, **Milli Mecmua**, C.I, S.12, 10 Nisan 1340,s.186.

konu epeyce tartışılmıştır. Bunlardan biri olan Satı Bey, 'Elifba Meselesi' isimli yazısında alfabe sorununu çözmek için yeni bir alfabe gereksinim olduğu yönündeki düşüncelerin giderek arttığından söz etmiştir. Alfabe değişikliğini savunanlar, bu dönemde gelişmenin önündeki tek engelin Arap harfleri olduğunu söylerler. Çünkü onlara göre yabancı ülkelerde bilimsel öğretiler için harcanan süre, bizde okuma yazma öğretmekle geçmektedir.²⁰⁹ İşte, Satı Bey yazısında bu fikirlere şiddetle karşı çıkmıştır. Ona göre Japon alfabesi bizimkine nazaran çok daha zor olmasına karşın Japonlar, medeniyet yolunda gelişme göstermişlerdir. Eğer alfabe gelişmek için engel oluştursaydı Japonlar da gelişemezdi.

Tarih boyunca büyük bir geçmişe ve edebi kültüre sahip bir milletin alfabesini değiştirdiği görülmemiştir. Ayrıca alfabemizdeki güçlük ve eksiklikler, basit düzenlemelerle giderilebilir.²¹⁰

Yine aynı fikirde olan Ali Seydi de alfabe değişikliğini isteyenlerin, buna neden olarak alfabenin Arapça ve Farsça karışımı bir alfabe olduğunu söylemeleridir. Ona göre bu, doğru değildir. Biz otuz iki harf kullanmaktayken Farsçada yirmi üç, Arapçada yirmi sekiz harf vardır. Demek ki biz bu alfabeği kendi dil yapımıza uygun hale getirmişiz. Hem dünya üzerinde harfleri tamamen kendine ait bir alfabeğe sahip ülke yoktur.²¹¹

Harf meselesi Tanzimat, Meşrutiyet ile İttihat ve Terakkili yıllar dâhil olmak üzere basında en çok yer alan konudur. Bu sorunun çözümü üzerine yabancı kişiler de inceleme ve raporlarıyla katkıda bulunmuşlardır. Bunlardan biri olan Almanya Büyükelçisi Kühlmann, 27 Şubat 1917' de yapmış olduğu tespitleri şöyle aktarmıştır:

*"Eğitimle ilgili deneyime sahip olduklarını düşünen Türk gazetecileri, alfabe değişikliği ile ilgili görüşlerinin tam ve doğru olarak anlaşılması halinde, Latin harflerinin faydalarının fazlasıyla takdir edileceğini düşünüyorlar. Böyle bir yeniliğe karşı geniş çevrelerden gelecek tepkileri küçümsüyorlar. Bu yeniliğin gerek halk içinde gerekse devlet içinde kültürel ve siyasi açıdan meydana getireceği köklü sonuçlarını dikkate almıyorlar"*²¹²

Osmanlı Devletinin ardından kurulan yeni Türkiye Cumhuriyetinde de Latin harfleri konusu sık sık gündemi meşgul etmiştir. Hatta devrimin yasalaşmasına kısa bir süre kala, yazı değişikliğine karşı çıkanlar Mustafa Kemal Atatürk'ün yapmak istediği devrimi önemsiz göstermek ve onu gözden düşürmek amacıyla karalama politikasına girişmişlerdir. Basında

²⁰⁹ Sarı – Gedik, **a.g.m.** , s.489.

²¹⁰ Satı Bey, "Elifba Meselesi" **İçtihad**, 11 Nisan 1329, nu: 61, s.1327-1329.

²¹¹ Ali Seydi, **Latin Hurufu Lisanımızda Kabil-i Tatbik midir?**, İkdam Matbaası, İstanbul 1340, s.9.

²¹² Ramazan Çalık - Ali Galip Baltaoğlu, "Alman Kaynaklarında Türk Harf İnkılabı ve Yankıları (Elçilik Raporları - Basın ve Diğer Kaynaklar)", **Atatürk Yolu Dergisi**, A.Ü. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, S.27-28, Mayıs-Kasım 2001, ss.263-283.

Gazi Hazretlerinin tıpkı Arnavutluk'ta olduğu gibi krallık ilan edeceğine dair haberler yer almaya başlamıştır. Buna karşılık Siirt vekili Mahmut Bey'in "Adi, Çok Adi Bir Yalan ve İftira" başlıklı yazısıyla verdiği cevap dikkat çekicidir:²¹³

"Bugün Mustafa Kemal'in ruhunda hakim olan hırs ve kuvvet; ne makam ve Saltanat sevdasıdır, ne de şöhret ve şeref hevesidir. Onun istihdaf ettiği gaye, en vasi demokrasi prensiplerinden mülhem olan siyasi ve içtimai inkılâbımızın kat'i zaferini temin etmek, bu vasıta ile aziz milletini, irfan, san'at ve umumi medeniyet nokta-i nazarından en yüksek milletlerin seviyesine çıkarmaktır.

Gazi hazretlerine bu kadar küçük emel atfedener, her şeyden evvel onun şahsiyetini, idealini ve icraatını tetkik etmeli idiler. Pek yakın bir tarihte Türkiye'de Cumhuriyet teessüs etmeden evvel kendisine teklif olunan Saltanat ve Hilafet makamlarını katiyen reddetmesi onun idealist olduğu kadar realist olduğunu göstermiyor mu? O, bütün bu makamları reddetti çünkü O'nun kanaatine göre Millet iradesine istinad etmeyen bir hâkimiyet ve makam her ne nam ve şekil altında olursa olsun tamamen merdûttir."

Yeni Türk Harflerinin Kabulü esnasında meclis başkanı olan Kazım Özalp, Mustafa Kemal'in kendi balkonundan konuşmalarını dinlediği milletvekillerinin baş hareketlerine bakarak önlerindeki kâğıtlara, yazdıklarını kontrol ettiğini anlatır. Yeni yazıya alışmakta zorluk çeken bazı milletvekilleri eski Türkçeyi sözcük sözcük soldan sağa yazarak önlerindeki yazının eski Türkçe olduğunu belli etmemeye çalışıyorlardı. Ancak yine de sözcükleri karıştırıp okuduğunu şaşırıyorlardı.²¹⁴

4 Mart 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresinde de harf değişikliğine yönelik bir önerge sunulmuş; ancak kongrenin içeriği ile ilgili olmaması sebebiyle reddedilmiştir. Bu esnada Kazım Karabekir, Latin harflerinin kabulünün yabancıların yönlendirmesiyle istendiğine dair bir açıklama yapmıştır. Ona göre, yabancı kaynaklı güçler yazımızın okunmaz ve güç olduğunu ileri sürerek bizi Latin alfabesini kabul etmeye mecbur bırakmaktadırlar. Eğer bu gerçekleşirse kütüphanelerde yer alan yazılı birçok kaynak yok olacaktır. Bizim güzel dilimizi terennüm edecek hiçbir Latin harfimiz yoktur. Karabekir, yabancılarla mesleği gereği uzun süre bir arada çalıştığını ve çalışma esnasında aynı sayfayı yazmak gerektiğinde kendisinin on sayfayı yazıp bitirirken onların daha bir sayfayı yazmakla meşgul olduğunu söyleyerek dilimizin ne kadar hür ve kolay yazılıp öğrenildiğine dikkat çekmiştir. En basit bir köylü çocuğuna bile bir ila üç ay arasında değişkenlik gösteren bir zaman diliminde kendi harufatımızı öğretmek gazete okur vaziyete getirebildiğimiz örneğini vermiştir. Latin

²¹³ Milliyet, 10.09.1928.

²¹⁴ Kazım Özalp – Teoman Özalp, *Atatürk'ten Anılar*, İş Bankası Yay., İstanbul, 1992, s.42.

alfabesinin kabulü memleketimizi, kültürümüzü yok oluşa sürükler. Böyle zararlı fikirleri içimizden atalım ki bütün İslam âleminin tepkisini çekmeyelim, diyerek Latin alfabesine karşı olan tutumunu sergilemiştir.²¹⁵ Karabekir, kongre sonrası 5 Mart 1923'te Hâkimiyet-i Milliye gazetesine verdiği demeçte Latin abecesinin kabul edildiği gün ülkemizin alt üst olacağı ve yabancıların biz Türkleri Hıristiyan olmakla suçlayacaklarına dair düşüncelerini ileri sürmüştür. Onun gibi daha birçok aydın kişi de alfabe değişikliğine o dönemde karşı çıkmaktadır. Mesela İbrahim Alaattin Gövsa, daha önce dünyada buna benzer bir olay yaşanmadığını söyleyerek duyduğu kuşkusunu dile getirirken Mehmet Fuat Köprülü de yazı değişikliğiyle Batı medeniyetinin yakından takip edilmeyeceğini savunmuştur.²¹⁶ Bu yöndeki eleştiriler, dönemin gazete ve mecmularında da başka birçok kişi tarafından ele alınmaktadır.

Bunlardan birisi olan Türk eğitimcisi Yahudi Asıllı Avram Galanti (Bodrumlu) Bey, Falih Rıfkı'ya Latin harfleri konusundaki kaygılarını şöyle aktarmıştır:²¹⁷

1. Türkçenin yetersizliğinden dolayı eğer Latin harfleri kabul olunur ise, ülkede tam olarak bir bilgin yetiştirilemez. Hem bilimsel açıdan Türkçe çok yetersizdir. Bundan dolayı Arapça, Farsça ve Acemceden kelimeler alınmalıdır.

2. Falih Rıfkı tarafından ifade edilen “yeni harflerle Arap ve Acem terimlerini yazabiliriz” düşüncesi, oldukça eksik ve yetersiz bir açıklamadır. Çünkü Arapça ve Farsçada bulunup, Latin harfleri içerisinde yer almayan harfler bulunmaktadır. Bu harfler kullanılarak yazılan terimlerin yazımı da yanlış olacaktır.

3. “Edebiyat, şiir gibi en güçlü duygular için yeterli olan bir dil, bilimsel terimler için yeterli değil midir?” ifadesi yanlış bir ifadedir. Çünkü bilimsel ifadeler çok fazladır ve giderek de artmaktadır. Bu sebeple bunu, sadece alt yapısı güçlü bir dil yerine getirebilir. O zaman kullanılan Türkçe buna yeterli değildir.

4. Binlerce eserin Türkçeye çevirisinden bahsedilmektedir. Bu, oldukça zor ve imkânsız bir durumdur. Ayrıca Arapçada kullanılan bazı harfler Türkçede yoktur. Bu durumda mevcut harflerle yeni eserler çevirmek mümkün olmayacaktır.

5. Yeni gelecek olan nesil binlerce yıllık kökenlerinden, yaptıklarından, ürettikleri eserlerden haberdar olmayacaklardır.

7. Arap alfabesi gelişmemize engel teşkil etmemektedir.

Anlaşıldığı üzere Latin harfleri konusundaki tartışma, çok eskilere dayandığından birbirine zıt iki görüş ortaya çıkmıştır. Latin harflerinin kabulünü isteyenler; Türkçenin kolay

²¹⁵ A. Gündüz Ökçün, **Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir, Haberler –Belgeler-Yorumlar**, Sermaye Piyasası Kurumu, Ankara, 1997, ss. 266-267.

²¹⁶Turan, **a.g.e.** , s.205.

²¹⁷Avram Galanti, “Latin Harflerine Dair”, **Çağlayan**, C.I, S.14, 1 Mayıs 1926, ss.12-13.

ve çabuk öğrenilmesi için bunu zorunlu görmüşlerdir. Hem onlar açısından Batı medeniyetinden bizi uzakta tutan en önemli neden Latin harfleridir. Latin alfabesinin kabulüne karşı çıkanlar ise bunu gerçekleştirmenin mümkün olamayacağını savunmuşlardır. Çünkü yazı ile milli kültür arasında yakın bir ilişki vardır ve bu nedenle Latin harfleri kabul edildiğinde milletin kültürel geçmişiyle bağları kopacaktır. Hem var olan bütün kitap, evrak ve belgeleri yeni yazıya geçirmek de imkânsızdır. Bir süre sonra da yalnızca Latin alfabesiyle okuyup yazan bir kesim olacak ve geçmişimizle bağlantımız kesilecektir. Tüm bu sebeplerden ötürü bu konu, aceleyle ele alınmamalı, kademeli bir şekilde süreç içerisinde yenileşme gerçekleştirilmelidir.²¹⁸

Bu tartışmalar yeni Türk harfleri yasa olarak kabul edildikten sonra da devam etmiştir. Yazı devriminden önce Arap harflerinin Türkçe için yeterli olmadığı yönündeki eleştiriler yeni Türk yazısı için de yapılmıştır. Hem bu yöndeki eleştirileri yapanlar arasında yazı devrimini şiddetle savunanlar da vardır.

“Alfabemizdeki Eksik Harfler” başlıklı yazısında Naci Kasım Açikel, yeni alfabemizdeki ş ve ç harflerini altına nokta koyarak nasıl eksik sesleri tamamladıysak kalın okunan k, uzun okunan g ve yef şeklinde okunan ğ seslerinin de hâlâ eksik kaldığını açıklayarak, bu seslerin tamamlanması gerektiğini söylemiştir. Türkçenin tam manasıyla ifade edilmesi için ayn ve hemzeyi de karşılayacak harflerin alfabede olmasının gerekliliği üzerinde durmuştur.²¹⁹

Nurullah Ataç da bu konuyu destekleyen sözler söylemesine karşın eksikliklerine rağmen yeni Türk harflerinin Arap harflerinden üstün olduğunu ve dilin gelişmesi yolunda önemli adımların atılmasına olanak sağladığını da ifade etmiştir.²²⁰

“Beğeniyor muyum bugünkü yazımızı? O başka... Arapçanın kaf'ıyla kef'ini, sin'iyile sat'ını, hemze'sini, ayın'ını göstermiyormuş, ona seviniyorum, daha iyi göstermemesi, bizim sesimiz değil ki bizim yazımızda gösterilsin! Ne var ki bizim seslerimizi de göstermiyor. Genizden çıkardığımız “n” yi göstermiyor, eskiden Arap yazısınının hı' sıyla gösterdiğimiz sesi göstermiyor, bizim iki türlü “e” miz vardır, birini gösteriyor. Buna gönlüm katlanmıyor.”²²¹

Yazı devriminin hayata geçirilişinde her daim Mustafa Kemal Atatürk'ün yakınında olan Falih Rıfkı Atay bile, c ve j seslerinin yarattığı ikileme örnekler vererek yeni yazıyı eleştirmiştir.

“Yeni alfabede, Latin yazısı dünyanın ortaklaşa değerlerini değiştiren acayipliklerin

²¹⁸ Necmeddin Sadak, “Latin Hurufu Meselesi”, **Akşam**, 11 Mart 1926, s.1.

²¹⁹ Naci Kasım Açikel, **Türk Alfabesinin Islahı**, İstanbul, Maarif Matbaası, 1939, ss.12-22.

²²⁰ Nurullah Ataç, “Yeni Yazı”, **Ulus**, 10.08.1953, s.2.

²²¹ Nurullah Ataç, **Diyelim Söz Arasında**, İstanbul, Varlık Yay., 1970, s.194.

kalmasına hala esef duymaktayım. Bunun başlıcası “c” harfidir. Türkçede “j” sesi yoktur. Yabancı dillerden alınma kelimelerde bu ses “c”ye değişmiştir. Candarma, curnal gibi... Ejderha ile ecnebi kelimeleri pek farklı söylenir. Bir teklif “c” sesi için “j”yi almak ve “c” harfini de “ç” sesi için bırakmak “ç” yi “ş” karşılığı kullanmaktı. Herhalde bugünkü bazı aykırılıklardan kurtulabilirdik...”²²²

Latin alfabesinin Türkçeye uygulanış biçiminde ortaya çıkan en önemli sıkıntı M. Mermi adıyla Cumhuriyet gazetesinde de dile getirilmiştir. Ona göre Latin harfleri kabul edilerek Türkçemiz için yeni bir dönem başlamış, halkın konuştuğu dil canlı ve işlek hâle gelmiştir. Bu, Türklük adına gurur vericidir. Ancak tüm bu olumlu gelişmelere rağmen dikkatli olunmalıdır. Yeni harfleri dilimize uyarlarken dilimizi yabancı dillerin etkisine de sokmamalıyız. M. Mermi, “*Türkçemizde bulunmayan ‘j’ harfini neden bollaştıralım? Türkçe sözcükler alınırken Türkçemizin yapısını düşünmeliyiz. Türkçeyi kendi yapısı içinde zenginleştirmeliyiz.*” diyerek Türkçenin her türlü etkiden arınmış olarak kendini geliştireceğine inanmaktadır.²²³

Dönemin önemli yazarlarından Peyami Safa, Arap harfleri ile yazılmış edebi eserlerin yeni yazıya çevrilememesinden duyduğu endişe ile nesiller arasında doldurulamaz bir kopukluk oluşacağını dile getirmiştir.²²⁴

Ömer Asım Aksoy ise olaya çok değişik açıdan bakarak tüm bu harf eksikliklerine rağmen bunun Türkçeye yararının dokunacağını öne sürmüştür. Ona göre yabancı kelimelerin söyleyişleri Türkçenin ses yapısına uygun olarak bozuluyorsa buna üzülmemeli tam aksine sevinmeliydik. Çünkü yabancı kelimeleri kendi sesleriyle yazamıyorsak bu, dilimizin yetersiz olduğu anlamına gelmez. Bu gerekçeyle de alfabeyle ses eklemek gereksizdir.²²⁵

Yeni Türk yazısını henüz tam manasıyla benimseyemeyenler arasında Orhan Seyfi Orhon, Yahya Kemal Beyatlı, Falih Rıfki Atay, Ahmet Emin Yalman, Hasan Ali Yücel, Hüseyin Cahit Yalçın gibi isimler vardı. Bunlar günlüklerini hâlâ eski harflerle yazmaktaydılar.²²⁶ Ayrıca dönemin birçok öğretim üyesi, şair ve yazarı da Latin harflerine karşı çıkmaktaydı. Anlaşıldığı üzere memnuniyetsizlik halktan ziyade okuryazar kesimden gelmekteydi. Okuryazar olan kesime eski alışkanlıklarını bir anda bırakmak zor geliyordu. Burada en dikkat çekici yan ise yazı devrimi sayesinde okuma yazma bilmeyen kesim ile

²²² Falih Rıfki Atay, **Çankaya**, İstanbul, Pozitif Yay., 2004, s. 478.

²²³ M. Nermi, “Türkçemiz ve İstilahatlar”, **Cumhuriyet**, 18.12.1928.

²²⁴ Peyami Safa, “Arap Harfleri”, **Türk Düşüncesi**, Ağustos 1959, C. II, S. 8, ss.1-2.

²²⁵ Ömer Asım Aksoy, “Söyleyiş Bozukluğu ve Alfabemiz”, **Türk Dili**, C. VIII, 1 Ekim 1958, S. 85, s.6.

²²⁶ Orhan Seyfi Orhon, “Harf İnkılabı”, **Son Havadis**, 19.04.1969, s.3.

okuryazar kesimin bir anda aynı noktaya gelmiş olmasıdır.²²⁷

Gazete tirajlarının düşmesi, tarihsel süreçteki edebi eser yoksunluğu, istenilen okuryazar oranının yıllar içerisinde hedeflenen düzeye ulaşamaması, yeni harflerin Türkçenin ses yapısına tam manasıyla oturmaması, harf komisyonundaki çalışmaların akademik camia tarafından bilirkişilerce yapılmaması, yapılan bütün inkılâpların yazı devrimine geçiş için zemin hazırlaması ve böylece Müslüman kesimin tepkisinin çekilmemesi, geçmiş ve gelecek kuşaklar arasındaki kopukluk, eski eserlerin ve belgelerin okunmasının güçlüğü... ve buna dair daha birçok eleştiri yazı devriminin öncesinde ve sonrasında uzun yıllar tartışılmaya devam etmiştir. Günümüzde bile bu tartışmaların çıkış noktaları güncelliğini korumaktadır.

---

²²⁷ Taşdemir, **a.g.t.** , s.74.

3. YAZI DEVRİMİNİN BASINA YANSIMALARI

Cumhuriyetin, onun kazanımlarının ve bütün inkılâpların güvencesi olan yazı devrimi dilden eğitime, tarihten siyasete, ekonomiden basın yayına kadar sosyal hayatın her alanında çok olumlu etkiler bırakmıştır.²²⁸ Dil sadece insanlar arasındaki anlaşmayı sağlamakla kalmamış bir milletin öz benliği ve öz kimliği haline gelmiştir”.²²⁹

Yazı devrimi gündeme geldiği ve hız kazandığı andan itibaren birçok gazete yazı devrimini yasanın kabulünden çok önceleri desteklemiş, yeni harflerle deneme haber yazıları yayımlayarak yeni yazının çabuk öğrenilmesini sağlamış, böylelikle bu devrimin bir anlamda en iyi okulları olmuşlardır. Arap harfleriyle basım zor olduğundan yeni Türk harflerine geçişi destekleyen Türk basını bu konuda eğitim seferberliği bile başlatmıştır. 1928 Ağustos’undan başlayarak yeni harfleri tanıtan haberler yapmışlar; hatta Cumhuriyet gazetesi yeni harfleri kitap halinde basarak satışını gerçekleştirmiştir.²³⁰ Farsça tamlamalar yerine Türkçe kullanımın gerekliliği, eski kelimeler yerine kullanılacak yeni kelimeler, yazım kuralları ve noktalama konusundaki bilgilendirmeler ile yeni yazının öğrenim aşamasında ortaya çıkabilecek her türlü karışıklık dile getirilmiş, halkımız bu yönde aydınlatılmaya çalışılmıştır. Atatürk’ün yurt gezileriyle başladığı öğretmenlik vazifesi bu süreçte gazeteler kanalıyla da devam etmiştir. Hatta Büyük Millet Meclisi Kazım Paşa’nın Vakit gazetesine devrimle alakalı çalışmalarından ötürü sunduğu bir teşekkür yazısı da gazetede yayımlanmıştır.²³¹(Ek 1)

İzmir basınında ise dönemin önemli basın organlarından olan Hizmet, Ahenk ve Anadolu gazeteleri de devrimin yakından takipçisi olmuşlar ve gün gün devrime yönelik haberleri sütunlarına taşımışlardır. 4 Kasım 1928 tarihli Anadolu gazetesinde yer alan “Yeni harfleri çabuk öğrenin! Bir cahil gibi kalmak istemiyorsanız derhal bir alfabe satın alıp yeni harfleri öğrenmek zorundasınız.” şeklindeki uyarı mahiyetindeki yazıları iki ay sonraki 2 Ocak 1929 tarihli Hizmet gazetesinde “Türk milleti bahtiyar olsun! 1929 senesi Türkiye’nin ilmi irfan senesidir.” manşetli yazılar takip etmiş ve devrimin mimarı Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e minnet ifadeleri yer almıştır. (Ek 2)

Daha sonraları Ulus adıyla çıkan Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, 2 Eylül 1928 günü başlığını, 20 Eylül günü de baş sayfa yeni harflerle basarken; 15 Eylül 1928 tarihinde Vakit

²²⁸ Dönmez, a.g.e., s.313.

²²⁹ M. Berk Balçık, “Milliyetçilik ve Dil Politikaları”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Tarihi*, C.4, İletişim Yay. İstanbul, 2003, s.777.

²³⁰ *Cumhuriyet*, 30.08.1928, s.2.

²³¹ *Vakit*, 1.12.1928.

gazetesi birkaç haberin başlığı ile logosunu yeni harflerle yayınlamıştır. Cumhuriyet gazetesi de 29 Eylül 1928 günü son sayfasını yeni harflerle yazdırmıştır. Ayrıca gazetelerde yeni harfler için günlük ders içerikleri de yer almıştır.²³²

*“Türk basın hayatında yeni bir dönemin açıldığı ve tüm gazetelerin Latin harfleriyle çıkmaya başladığı 1 Aralık gününü Cumhuriyet’in manşeti şöyledir: ,Türk matbuat hayatında tarihi bir gün: 1 Kanunuevvel 1928. Ertesi gün, ‘Dün Gazeteler Nasıl Okundu’ başlıklı haberde ise halkın gazetelere gösterdiği ilginin harf inkılabının istikbali için hayırlı olduğu belirtilmektedir.”*²³³

Türk basınında gazetelerin tamamının yeni Türk harfleriyle çıkmaya başladığı 1 Aralık 1928 gününde Cumhuriyet gazetesinin manşeti şöyle atılmıştır: *“Türk matbuat hayatında tarihi bir gün : Kanunuevvel 1928”* Yine aynı gün *“Yeni Yazı”* başlığıyla yazdığı yazısında Yunus Nadi, *“ (...) Bugün Türk dilindeki gazetemizi tamamen yeni harflerle dizilmiş görecekarilerimizin pek tabii olarak ilk bir şaşkınlık devri geçireceklerini pek âlâ tahmin ediyoruz. Şimdi bu satırlar üzerine eğilmiş nazarlar kelimeleri sanki bir şifre halleder gibi biraz ağırlıkla sökmekte olduklarını gözlerimizle görür gibi oluyoruz. Eskiden gazetenin herhangi bir sahife ve sütununda neler bulunduğunu bir lâhzada anlayıverir ve hangi haber veya makale bizi alâkadar etse şöyle bir süzmekle onu okuyup geçiverirdik. Yeni harflerin hakiki manası şudur: Hakikaten ve maddeten Avrupa’ya iltihak etmiş bir Türkiye. Bu vaziyetin manası çok büyük, çok uzun ve çok derindir. Yeni harfleri tamamen benimsemiş, tamamen kendine mal etmiş Türkiye’nin istikbalini o kadar parlak görüyoruz ki bu parlaklık karşısında adeta gözlerimiz kamaşıyor.”* diyerek yeni Türk harflerine karşı inancını ve hissiyatını dile getirmiştir.

Sadece Anadolu Ajansı’nın olduğu ve başka hiçbir haber alma mekanizmasının olmadığı bir ortam ve zamanda halkı bilgilendirmek yine gazetelere bağlıdır. Yeni Türk harflerinden sonra Türk basını bambaşka bir şekil alarak devrimin anlatılıp, uygulanmasında en önemli araç olmuştur²³⁴

Yeni Türk harflerine geçme dönemini, uyguladığı yayın politikasıyla başarılı bir şekilde ele alan Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, 29 Eylül 1928 günü ilk sayfasında *“Her sabah bu*

²³² Elif Asude Tunca, “Türk Harf Devriminin Halka Tanıtım Çalışmaları”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 2, S. 2, Ankara ,2006, s.117.

²³³ Ayla Acar, “Türkiye’de Latin Alfabesine Geçiş Süreci ve Gazeteler”, **İletişim Fakültesi Dergisi**, İ.Ü., S.41, 2011, ss.5-25.

²³⁴ Şeyda Özçelik, “Yeni Harflerin Kabulü ve Adana Basını’na Yansıması: “Yeni Adana” ve “Türk Sözü” Gazetesi”, **Turkish Studies International Periodical for the Language Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 8/7, Summer 2013, s.7.

parçaları dikkatle okuyunuz”²³⁵ söylemiyle “Kıraat Sütunları” nı yayımlamaya başlar. Bu sütunlarda dönemin ünlü yazar ve şairlerinin (Aka Gündüz, Mehmet Emin, Falih Rıfkı, Orhan Seyfi, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Hamdullah Suphi...vb) yazı ve şiirleri yayımlanmıştır.

Harf Devriminden sonra bunu toplumsal alanda duyurmak amacıyla basın-yayın organları epey emek sarf etmeye devam etmişlerdir. Devrimin halka tanıtılması, yayılması ve kullanıma özendirilmesi sürecinde basın gruplarının katkısı çok olmuştur. Şöyleki, 1926 tarihinde Akşam gazetesinde ülkenin aydınları tarafından Latin alfabesi hakkında yapılan ankete Necip Asım Yazıksız (Darülfünun Tarih ve Lisaniyet müderrisi), İbrahim Alaaddin Gövsa (pedagog- edebiyatçı), Ali Canip Yöntem (edebiyatçı), Veled Çelebi İzbudak (dilci) ve Halit Ziya Uşaklıgil katılarak Arap harflerini savunan yazılar yazarak²³⁶ devrimi eleştirirken, devrimin kabul edilmiş süreci yaklaştıkça basında yeni harflere yönelik daha çok olumlu haberler yer almaya başlamıştır.

Örneğin,1928’de İstanbul’da çıkan Vakit gazetesinde harf devrimine yönelik çok olumlu bir tutum sergilenmiş, devrimi destekleyen haberlere yer verilmiştir. Rutin aralıklarla çıkan “İmlâmızı Düzeltelim” başlıklı yazılarda yeni harflerle yazılan sözcüklerin yazım kuralı üzerinde durulmuştur. “*Hediye Kazanan Kâriyelerimizin İsimlerini Neşrediyoruz*” (Ek 3) başlıklı yazılarda ise yeni Türk harfleri ile yazıyı ilk öğrenen kişiler ödüllendirilerek isimleri yayımlanmıştır. “*Bakınız Göreceksiniz Neler Olacak*” (Ek 4) başlıklı yazıda ise 15 yaşından 45 yaşına kadar herkesin seferber olduğu herkesin okuyup yazacağına yönelik haberler yer almıştır. Her tarafta yüz binlerce dersane açılacağı ve bunların talebelerinin kadın erkek yüz binlerce vatandaşın olacağı belirtilmiştir.

Eski tabelaların değiştirilmesi ve yeni harflerle asılması gerektiğine yönelik kanun maddeleri ve devlet dairelerinde ocak ayından itibaren tüm yazışmaların ve mühürlerin bile yeni harflerle olacağı rutin aralıklarla dönemin basınında duyuru haberlerinde yer almıştır. Dini müesseseler müdürlüğünün de ramazan ayı için cami minarelerine çekilecek mahyaları yeni harflerle hazırlaması toplumun yeni yazıyı benimsemesine yönelik takındığı tutumun belirgin göstergelerindendir. (Ek 5)

Ders kitaplarının yeni harflerle basılmış hâli reklam edilmiştir. Yeni harfler üzerine bir müsabaka düzenlenmiş, hatta öyleki yeni harflerle yapılmış ilk mezar taşı bile haber konusu olmuştur. Tüm bu gelişmeler yeni harflerin toplum üzerindeki olumlu yansımalarına örnek teşkil edebilir. (Ek 6)

²³⁵ *Hâkimiyet-i Milliye*, 29 Eylül 1928.

²³⁶ Özçelik, a.g.m. , s.7.

Devlet dairelerinde resmi yazışmaların yeni harflerle yapıldığı, halkın ve çalışanların bu durumdan memnuniyetine yönelik haberler yer alırken beri taraftan eski yazının kutsiyetine yönelik muhalif tutumlar da yer yer görülmektedir. İzmir’de çıkan Hizmet Gazetesinde yazar Zeynel Besim’in Arapçada yer alan bazı kelimelerin, yeni harflerin kabulünden sonra ortaya çıkan anlam karışıklıklarını nasıl çözümlenebileceğine yönelik yazıları “İmlâ Meselesi” başlığı altında uzun süre gazetede yer almıştır. Ayrıca devlet dairelerinde bazı memurların hâlâ eski harfleri kullanarak muamele yaptıklarını “Resmi Kitabet” başlıklı yazısında eleştirmiş, bu tutumun derhal terk edilerek yeni yazının her alanda kullanılmasını dile getiren ifadeler kullanmıştır. (Ek 7)

“İcabı kavrayamamış bir kısım resmi vazife sahiplerinde garip bir zihniyet hüküm sürüyor. Bu tipteki adamlar için resmi muamelenin ve resmi yazışın adeta füsunlu bir kutsiyeti vardır. Kelimelerin üzerinde oynarlar, harften mânâ çıkarırlar. Arap harflerinin bırakılmasıyla beraber bu zihniyetin ve bu telakkinin ölmesi lazım gelirken hiç böyle olmadı ve iş eski tahrir tarzının yeni harflere intikalinden ibaret kaldı...”²³⁷

Harf devrimiyle birlikte okuma yazma çalışmalarının hız kazanması için, açılan Millet Mekteplerine ve çalışmalarına dair haberler dönemin basınında sıkça yer alan haberlerdendir. Özellikle Vakit gazetesi “Vakt’in Millet Mektepleri Sayıfası” başlıklı içeriğiyle okurlarına uzun süre okuma yazma dersleri konusunda yardımcı olmuştur. (Ek 8) Sadece Vakit’te değil İkdâm gazetesinde de Celal Nuri Bey tarafından okuma yazama dersleri verileceği duyurulmuştur.

“Karilerimize yeni Türk harflerini en çabuk ve en kolay surette öğretmek için kıymetli muharririmiz Celal Nuri Bey, gazetemizde Çarşamba gününden itibaren bir sütun mahsus açacak ve her gün muntazaman bu sütuna dersler yazacaktır. Kari, bu dersleri takip etmekle nihayet bir haftada Türk harflerini yazmayı okumayı tamamen öğrenmiş olacaktır. 29 harften ibaret yeni Türk alfabesinin, herkesin anlayacağı derece basit olan sırf kaideleri, bu derslerde misaller, temrinlerle ayrıca izah olunacaktır. Bu sütunun herkese faydalı olabilmesi için derslere karinin yeni harflere dair hiçbir şey bilmediği farz edilerek başlanacaktır.”²³⁸

Okuma yazmayı öğrenen kişilerin adları ve meslekleri günden güne gazete sütunlarında yer almaya devam etmiştir. Bununla birlikte devlet memurları için yeni harflerden sınav yapılarak başarı ve başarısızlık durumları ölçülmüş, başarısız olanlar kursa sevk edilmiştir.

---

²³⁷ Hizmet, Kasım 1928.

²³⁸ İkdâm, 21 Ağustos 1928.

Dönemin mizah gazetesi Akbaba’da bu durum dönemin çizerlerine konu olmuştur.²³⁹ (Ek 9)

Kimi zaman öğrenme işini zevkli kılmak için kıraat başlıkları altında fıkra şiir ve masallardan örnekler verilmiştir. Tabii bu örneklerde de ana fikir hep eski yazının zor ve okunma güçlüğü, yeni yazının ise okuyuş güzelliğidir. (Ek 10) Bu iş çok ciddiye alınmış, o dönemdeki gazetelerin birçoğunun ilk sayfaları hep bu amaç için yazılmış yazılardan oluşmuştur. “*Türkçe Oku, Türkçe Yaz!*”²⁴⁰ başlıklarıyla yapılan ikazlarla yeni harflerin bir an evvel öğrenilmesi teşvik edilmiştir. Uygarlık yolunda ilerlemenin tek yolunun okuyarak kendini geliştirmek olduğu vurgulanarak, medeni insanlar için çok okumanın önemi anlatılmış, zorluklar karşısında umutsuzluğa düşmeden çalışılması gerektiği söylenerek insanımıza moral verilmiştir. “*(...) Okuyamıyorum, okuyamam! Okuyamazsam kıyamet kopmaz ya, diyorlar. Evet öyle, sen okumazsan kıyamet kopmaz. Fakat bu harf inkılâbı sen okuyasın diye, senin çocukların, torunların okusunlar diye yapıldı. Bugün okumazsan yarın okumaya lüzum göreceksin, mecbur olacaksın. Atılan ok geri dönmediği gibi yapılan inkılâptan da geri dönülmez. Eski harflerle yeni hiçbir şey basılmayacak ki onları okumak ümidiyle bekleyeceksin. Hiçbir şey okumam, diyemezsin. Çünkü bu medeniyet ve irfan asrında insanın insanlığı okuyup yazmakla kaimdir. Medeniyet durmadan ziya süratiyle ilerliyor. Bir gün okumayan bir sene, bir ay okumayan bir asır geri kalmış demektir. Onun için okumak vazifendir. Medeni insansan okumadan duramazsın.; çünkü okumayan medeni olamaz. Bugün değilse yarın okumak ihtiyacını duyacaksın. Beyhude vakit kaybetme, nafile geri kalma. Küsmeye, çalış ve oku!*”²⁴¹

Zeynel Besim’in Ahenk gazetesinde yer alan “Bir Tavsiye” başlığı adı altındaki yazısında, okuma yazma işini öğrendikten sonra insanın elde edeceği kazanımlar ve bu uğurlu işe milletimizin sahip çıkarak ilerlemesi yolundaki düşünceleri şu sözlerle açıklanmıştır: “*Okuma zevkini tatmış olan zevata bilhassa tavsiye ederim, yeni harflere çok ama pek çok ehemmiyet versinler. Bu harfleri hiçbirimiz mükemmelen tanımıyoruz. Kolayca yazıyor fakat güç okuyoruz. Çaresi çok okumak, daima okumaktır. Okumanın zevkini tatmamış olanlara gelince, kendileri için bundan daha büyük fırsat olur mu? Milletın saadet-ü selameti hepimizin bu harflerle okuyup yazmamızı amirdir. Büyüklerimiz bu mühimmenin süratle tahakkuku için hummalı bir faaliyet içindedirler. Herkes bu muazzam harekette hissesine düşen vazifeyi kemal-i alakayla yapmalı ve her şeyden evvel yeni yazıda meleke iktisabına*

²³⁹ Akbaba 12 Kasım 1928.

²⁴⁰ Cumhuriyet, 20.12.1928.

²⁴¹ Cumhuriyet, 4 Aralık 1928.

çalışmalıdır.”²⁴²Yine Ahenk gazetesinden Mehmet Şevki, “*Arkadaş Çalış*” başlıklı yazısında “*Yeni harflerimizi şimdiden öğrenmeye çalış, geri kalma! Büyük Gazi’nin en büyük saadet ve terakki armağanlarından biri de yeni harflerdir. Türkçemizde güzel bir darb-ı mesel vardır: Arda kalan yaya kalır, derler. Yaya kalıp sıkıntı çekmemek, üzülmemek için yeni harfleri çabuk çabuk öğren, Büyük Gazi’nin gösterdiği büyük yolda yürü! Bu yolun sonu selamet ve saadettir.*”²⁴³diyerek harf devriminin millete sunduğu refah ve aydınlanmaya işaret etmiştir.

Harf Devrimi, iktisadi ve sosyal hayatı da derinden etkilemiştir. Eski yazı ile yazılmış olan her türlü evrak, tabela, mühür vs. geçersiz olacağından derhal bunların yeni harflerle olanları kullanılmaya başlanmıştır. Bu noktada matbaalara büyük rol düşmüştür. Matbaa ve daktilo reklamlarına gazetelerde sıkça rastlanmaktadır. Türk halkının yeni harflere olan ilgisi çok büyük olmuştur. Yasa daha çıkmamış olmasına rağmen insanlar gece derslerine devam ederek okuma yazmayı öğrenmek için büyük gayret sarf etmişlerdir. Ayrıca alfabe kitapçıklarının yok satması, okuma yazma bilenlerin özel kurs karşılığında alfabe eğitimi vermesi ve eski yazıdan yeni Türk yazısına çeviri işleri için gazetelerde ilanların yer alması da ticari hayatı renklendirmiştir.²⁴⁴(Ek 11)

Harf devrimi eğitim hayatından sosyal hayata kadar birçok alanda pek çok değişikliğe sebep olurken, gazeteler bu değişikliğin halkın zihninde yer etmesinde en büyük güçtür. İzmir’de çıkan Hizmet ve Ahenk gazetelerinde yeni Türk harflerinin tablosuna sıklıkla yer verilmiş hatta mektup zarflarının nasıl yazılacağına dair bilgilendirmeler yapılarak pulların basımının da yeni harflerle yapılacağına yönelik duyurular yapılmıştır.(Ek 12)

Türk halkı, harf devrimi kanunu çıkmadan çok önce yeni Türk harflerinin kabulüne yönelik tutumu benimsemiş ve yeni harfleri öğrenme yoluna gitmiştir. Okuma yazma kursları açılmış hatta gece dersleri bile konulmuştur. Bu sebeple gazeteler 1 Kasım 1928’den önceki baskılarında bazı sayfaları ya da başlıkları yeni Türk harfleriyle atarak halkı öğrenme konusunda teşvik etmiştir. Ahenk gazetesinin 19 Ağustos 1928 tarihli sayısında yer alan, maarif vekilimizin yeni muallimlere yönelik mektubunda şöyle denmektedir:

*“Aziz Meslektaş! Bütün memleket evlatlarını bir an evvel yeni harflerle okutarak Türkiye’de okuma yazma bilmeyen bir fert bırakmayacak kadar geniş bir azimle çalışmak mecburiyetindesin.”*²⁴⁵

---

²⁴²Ahenk, 15 Aralık 1928.

²⁴³Ahenk, 1928.

²⁴⁴Sarısaman, a.g.m. , s 107.

²⁴⁵ Zeki Arıkan, **İzmir Basımından Seçmeler 1923-1938**, C. 2, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., 2003, İzmir, s. 51.

Devrimin yasalaşmasından sonraki bir aylık süreçte ne kadar yol alındığına dair haberler yine Hizmet gazetesinde Zeynel Besim'in "Yeni Harfler" başlığı altındaki yazısında ele alınmıştır. Türk halkının konunun önemine vakıf olması ve sebatkâr biçimde çalışarak kısa sürede başarılı neticeler elde edilmesinden bahsedilirken yeni harflerin Türkçenin söyleyiş güzelliğini de ortaya çıkarmasından, ifade tarzına yeni bir ruh getirmesinden söz edilmiştir. Türk milletinin yeni harflere duyduğu heves ve bu konudaki istidadının ortaya çıkmasında yüce liderimiz Atatürk'ün emsalsiz bir lider olduğuna vurgu yapılmıştır. Yeni harfler bu memlekete ilim, irfan ve saadet getirmiştir. Yazının son cümlesi devrimin geleceğe yönelik halkta yarattığı güvencenin göstergesidir: "*İstikbalin parlaklığı şimdiden gözlerimizi kamaştırıyor.*"²⁴⁶

Millet mektepleri açıldıktan sonra ise halkın okuma yazma öğrenmeye olan ihtiyacı o kadar artmış ki mektepler kayıt alamayacak duruma gelmiştir. "Türkiye Okuyor" başlığı ile Vakit gazetesinde yer alan yazıda halkın büyük bir şevkle çalışmaya başlamasından ve yeni Türk harflerini öğrenmek için akın akın dersanelere koşturmasından ötürü derslik ihtiyacının kâfi gelmemesi sebebiyle başka yerlerde de mektepler açılacağı haber edilmiştir. Ayrıca bu durum sadece İstanbul'da değil Konya, Urfa ve Van gibi Anadolu'nun diğer kentlerinde de aynı ilgiyle karşılanmış; kadın, erkek bütün halk büyük bir istekle mekteplere devam etmiştir.²⁴⁷ Özellikle kadın okuyucu oranında hızla artış görülmektedir. İkdam gazetesinin 10 Ocak 1929 tarihli basımında "*Mektepler İnsan Almıyor*"(Ek 13) başlıklı yazısında İstanbul'da bir kadın vatandaşın yer olmayan dershaneye zorla girmesinden bahsedilmiş bu sebeple kadınlar için yeni dersaneler açılacağına yönelik kararların alındığı anlatılmıştır.²⁴⁸

Harf kanunu çıktıktan sonraki süreçte yeni Türk harflerinin öğrenilmesi ve halkın algılamasını kolaylaştırmak için toplumun her alanında lüzum görülen ölçülerde müdahaleler yapılmıştır. Mesela 15 Ocak 1929 tarihindeki İkdam gazetesinde "*Sinemalarda Yeni Harfler*"(Ek 14) başlıklı yazıda müsaadeye rağmen harflerin çabuk gösterildiğine değinilerek halkın bundan rahatsız olduğu, kolay okuyup anlayamadığı; buna karşılık filmin yavaş gösterilmesi, yazıların uzun tutulması ve büyük harflerle yazılması istendiği, uymayanlar hakkında cezai işlem yapılacağı haber edilmiştir.²⁴⁹ Bununla beraber, yeni yazının ordu çalışanları, halk ve öğrenciler tarafından daha kolay öğrenilmesi için 1928Eylül'ünde Harfler Marşı güftelenerek, Atatürk'ün isteği ile de o zamanlar Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının şefliğini yürüten Osman Zeki Üngör tarafından

---

²⁴⁶ **Hizmet**, Aralık 1928.

²⁴⁷ **Vakit**, 5-6 Ocak 1929.

²⁴⁸ **İkdam**, 10 Ocak 1929.

²⁴⁹ **İkdam**, 15 Ocak 1929.

bestelenmiştir. Nuri Ulusu'nun Hatıratı'nda Atatürk ve Alfabe Marşı'na dair izlenimler şöyle nakledilmektedir:

“... Zeki Bey'le çalışma odasına gittik, istediği şeyleri verdim ama meraktaydım. Zeki Bey'e, 'Hocam, Paşamız ne istedi, ne emretti?' diye sordum. Zeki Bey gülerek, 'Paşam Alfabe marşı bestelememi istedi. Bir hafta zaman istedim. Çalışıp, hazırlanıp geleceğim.' Deyince kulaklarıma inanamadım. Allah'ım, kimin aklına gelirdi bu Alfabe Marşı! Şaşırarak kendisini uğurladım. Akşam Paşa beni çağırtmış, hemen gittim. Kütüphanedeydi. 'Zeki Bey'i niye çağırttım biliyor musun Nuri?' dedi. 'Evet, Paşam Zeki Bey anlattı.' deyince 'Bak oğlum, en iyi öğrenme kulakla olur. Bu marşı Zeki Bey biliyorum çok iyi beseyecek ve ben de her yerde çaldıracağım.' dedi. Nitekim bir hafta sonra Zeki Bey geldi, Alfabe Marşı'nın notalarını hazırlamıştı. 'Aferin Zeki Bey, aferin, işte bu kadar güzel olur. Şimdi bir de bandoyla birkaç gün çalışıp tekrar gelin.' dedi. Birkaç gün sonra bando eşliğinde müthiş bir Alfabe Marşı çalmaya başladı. Atatürk birkaç kez peş peşe çaldırdı ve zevkle dinledi. Dinlerken aldığı keyif gözlerinden okunuyordu. Biz de aynı mutluluk ve keyfi onun birlikte yaşıyorduk. Bu marş günlerce Meclis bahçesinde, Kızılay Meydanı'nda her gün akşamüstleri ve geceleri bando eşliğiyle güm güm çalındı ve söylendi. 'İşlerinden çıkan, dolaşan halkın kulağına bu marşla alfabedeki harfleri sokacağız.' derdi.”²⁵⁰

Bu marş, Millet Mekteplerinin bayram havası içinde geçen coşkulu açılış gününde de icra olunmuştur.²⁵¹ Ayrıca 27 Eylül 1928'de Hâkimiyet-i Milliye gazetesi 29 Eylül 1928'de ise İkdam ve Cumhuriyet gazeteleri Alfabe Marşı'nı notalarıyla yayımlamıştır.

Yazı devrimi aslında sadece okuma yazma oranındaki yükselişe sebep olmamış Türk'e Türk kimliğini yeniden kazandırmıştır. Eğitimden sosyal ve iktisadi hayata, düşünüş tarzına kadar insanımızı derinden etkilemiştir. Okuyup yazabilen, içinde yaşadığı dünyayı algılayabilen bir halk kitlesi yaratmıştır. Her anlamda atıl durumda olan bir halkı medeni ülkeler seviyesine çıkarmayı amaç edinmiştir. Nitekim 1 Aralık 1928 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan “Yaşasın İnkılâp” başlıklı yazıda “... bu hareketi sadece bir şekilden diğer bir şekle geçmek gibi basit telakki edemeyiz. Biz harf inkılâbıyla şark zihniyetinden garp zihniyetine geçmeyi, atalet ve zulmet içinde geçen bir maziye ebediyen veda etmeyi düşünüyoruz.”²⁵²(Ek 15) derken bu durum açıkça hissedilmektedir. Yine 2 Kasım 1928 tarihli Milliyet gazetesinde “Türk Yazısı Kanunu” başlığı atılan yazıda “Yeni Türk yazısı içinde dilimiz özünü hapseden katı kabuğu kıracak ve geniş serbest asırlardan beri susadığı açık

²⁵⁰ Ulusu, a.g.e. , ss.70-71.

²⁵¹ Milliyet, 2 Ocak 1929.

²⁵² Milliyet, 1 Aralık 1928.

havaya kavuşacaktır. Mili hars, hür vicdan, hür düşünce Türk milletinin benliği inkişaf etmek için açık havaya muhtaçtı."²⁵³sözleri Türk'ün yeniden kimlik bulduğunun göstergesidir.

Okuma yazma oranının artması dil alanındaki çalışmaların da hız kazanmasına sebep olmuştur. İnkılâpla birlikte sadece Arap harfleri terk edilmemiş eski edebiyata da hoşça kal denilmiştir. Türkçenin söz varlığının yeni yazıyla daha iyi ortaya çıkacağı, kusursuz eserler verileceği iddia edilmiştir. Sadece eski yazıyla değil yeni yazıyla da iyi şiirler yazılabileceği ileri sürülmüştür. Hizmet gazetesinde "*Yeni Harflerle Şiir*" başlıklı yazıda "...Edebiyat öldü diyenler kabahati harflerde değil başka sebeplerde aramalıdırlar..."²⁵⁴ haberi buna örnektir.(Ek 16) Yine aynı gazetenin yazarı Zeynel Besim "*Eski Edebiyat*" başlıklı yazısında "... Zırvaları ile Arap harfleri ve Osmanlı düşünüşü ile topallaya topallaya da olsa yürüyüp gidiyordu. Fakat artık bu sistemin külliyen istifası lazım geliyor. Yeni harflerin yarattığı yeni düşünüş ve yeni anlatış tarzı bizden yeni bir edebiyat çıkışı istiyor. Bu noktaya gençlerimizin bilhassa nazarı dikkatini celbederim..."²⁵⁵ diyerek yeni Türk yazısının ifade gücünü savunmuştur. Yine aynı doğrultuda İkdâm'dan Celal Nuri Bey de yeni Türk yazısının büyük bir devrim olduğunu şu sözleriyle açıklamıştır : "*Neden imlâmız perişan? Neden herkes istediği gibi yazıyor? Neden Türk milleti irfanen ileri gitmedi? Bütün bu suallerin cevabı şu cümlede mündericdir: Arap harfleri Türk seslerini ifade edemiyor. Doğru bir imlâmız olması için irfan hayatına girmemiz için yeni alfabeyi kabulden başka çaremiz yoktu. İşte büyük ve feyyaz inkılap!*"²⁵⁶

Yeni Türk harflerinin kabul edilmesinden sonra Türkçenin söz varlığını geliştirmeye yabancı kelimelerin etkisinden kurtarmaya yönelik çalışmalar dil devriminin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Sonraki süreçte yabancı kökenli kelimelere Türkçe karşılıklar bulmaya çalışmak, arıtma ve tasfiye süreçleri harf devrimiyle başlayan etkinin geldiği noktalardır. Milliyet gazetesindeki "*Dil İnkılabı*" başlıklı yazıda "... Yeni harflerin kabul edilmesi üzerine Türkçemizin kazanacağı fayda yalnız okuyup yazmanın kolaylaşmasından ibaret değildir. Bundan sonra yazı yazarken lüzumsuz kelimeleri kullanmaktan da vazgeçeceğiz. Eski harflerle yazı yazarken bu cihetleri düşünmezdik. Halbuki güzel Türkçemizin tekamülüne mani olan kayıtları kaldıracamız. Bunun için de dil inkılabı artık başlamıştır. Bu inkılabı adım adım her Türk takip edecektir."²⁵⁷ ifadeleri içinde bulunulan durumu çok iyi özetlemektedir.(Ek17) Bir yıl sonraki 12 Mart 1929 tarihli Anadolu gazetesindeki Haydar Rüştü'nün "*Vatandaş Türkçe*

²⁵³ **Milliyet**, 2 Kasım 1928.

²⁵⁴ **Hizmet**, Aralık 1928.

²⁵⁵ **Hizmet**, Aralık 1928.

²⁵⁶ **İkdâm**, 21 Ağustos 1928.

²⁵⁷ **Milliyet** 24 Kasım 1928.

Yaz” başlıklı yazısındaki “*Türkçeyi pürüzsüz, güzel, sade, anlayışı ve anlatışı kolay bir dil haline getirmek için daha kestirme yollardan daha çabuk yürüyüşle gitmek lazımdır. İşte son günlerde Türkiye’imizde bu yolun yolculuğu başlamıştır.*”²⁵⁸ sözleri bu durumu destekler mahiyettedir. Yazı devrimi sayesinde dil devrimine doğru yönelen bu etkinin ilk belirtilerinden biri de Başbakan İsmet İnönü’nün 26 Eylül 1928’de çıkardığı genelge ile eski tamlamalar ve terkiplerden oluşan makam adlarının yeni yazıya uygun olarak düzenlenmesidir. Böylece eskiden “kalem-i mahsus” olarak adlandırılan kurum “Hususi Kalem”; “Müessesat-ı Diniye Müdiriyesi”, “Dini Müesseseler Müdürlüğü” şeklinde makam isimlerinde değişiklikler yapılarak dilde sadeleşmeye doğru adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu çalışmaların sonucunda yedi sayfadan oluşan rapor broşür olarak basılıp devlet kurumlarına dağıtılarak uygulanması sağlanmıştır.²⁵⁹

Yunus Nadi, Cumhuriyet’teki bir yazısında divan şairlerinden bir alıntı yaparak
“*Merhaba ey cami minayimeyni yakut renk*
Devri gelsin senden öğrensin si-pihri bir drenk
İnsaf edelim rast gele bir Türk bundan ne anlarsın? Buna mukabil bir de anı sanı belirsiz
bir Türk’ün şu türküsünü okuyunuz:

Çile bülbülün çile

Çi düşmüş gonca güle

Nazlı yârim gelizar

Yüzüme güle güle

Bu beyitlerde belki çile kelimesi üzerinde durursunuz. Fakat onun yüksek bağırarak demek olan çilemek çığlamaktan emir sigası olduğunu öğrenince bir daha bir daha bin defa daha hiç usanmaksızın ilelebet daima zevk ile tekrar edeceğinize şüphe yoktur. İşte güzel Türkçeye avdet budur. Ve işte arifesinde bulunduğumuz güzel ışıklı yeni inkılap budur.”²⁶⁰ sözleri harf inkılabının dil devrimine zemin hazırladığının en güzel göstergesidir. Yine dönemin mizah gazetesinde bu durum, “*Halis Türkçe yaşayan Türkçedir*”²⁶¹ ifadesiyle karikatürlere konu olmuştur. (Ek18)

“Latin Alfabesinden Türk Alfabesine” adlı yazısıyla Faik Reşit Unat, Türklerin manevi

²⁵⁸ Arıkan, **a.g.e.**, s. 198.

²⁵⁹ Doğaner, **a.g.m.**, s.36.

²⁶⁰ **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1929.

²⁶¹ **Akbaba**, 28 Şubat 1929.

varlığının ters ve yabancı etkileşimlerden uzak tutulmasında yeni harflerin katkısına dikkat çekerek:

“...Atatürk'ün küçük bir işaretiyle Türk dilinin kendisine olan ve her devrim hamlesinde olduğu gibi, Türk'ü Batı medeniyeti topluluğuna katan bir alfabeyi, benzeri olayların hiçbirinde görülmeyen bir kolaylık ve çabuklukla benimseyip kullanmak ve yaymak imkanını vermiştir”²⁶²diyerek düşüncelerini ifade etmiştir.

Harf inkılâbının zorluğuyla ilgili eleştiriler de yapılmıştır. Akşam gazetesinde yazdığı bir yazısında Necmettin Sadak, bu zorluğu şöyle açıklamıştır:

“Bir lisana bir tek kelime sokmak, kelimeyi herkese kabul ettirmek ne kadar zordur. Bir milletin lisanına yeni bir kelime sokmak bu derece zorsa, bir milletin harflerini, yazısını baştan aşağıya değiştirmenin ne muazzam bir iş olduğu anlaşılır. Türkiye'nin manzarasını değiştiren, Türk milletini terakki yoluna sevk eden tebeddüller arasında en fazla devamlı cehde ve gayrete, zamana lazım gösteren harf inkılâbıdır”²⁶³.

Cumhuriyet başyazarı Yunus Nadi, gazetenin Fransızca baskısında yer alan “*Les Caracteres Latins*” başlıklı, 10 Ağustos 1928 tarihli yazısında Latin alfabesine sanıldığı gibi çok çabuk geçilemeyeceği, öncelikle öğretmenleri eğiterek sonrasında bunu okulda yaygın eğitim yoluyla halka öğretmek gerektiğinden bahsetmiş, bunun da çok uzun bir zaman alacağını dile getirmiştir. 17 Ağustos 1928'de yazdığı yazısında ise dilimizin henüz yeni harfleri içeren elifbasını, dilbilgisi kurallarını, sözlüğünü yaratmamış olduğumuzdan yarın hemen uygulamaya geçeceğimizi düşünmenin acelecilikten başka bir şey olmadığını öne sürerek duyduğu endişeleri aktarmıştır.²⁶⁴ Bunun üzerine Mustafa Kemal Atatürk, yeni Türk harflerini kullanarak kendi el yazısıyla Cumhuriyet gazetesine bir mektup yazar ve şöyle der: “Yeni harfleri öğretmek ve öğrenmek için senelere ihtiyaç yoktur.”²⁶⁵

Türk gazeteleri yazı devriminin başladığı 8 Ağustos 1928'den itibaren devrime sahip çıkıp, yeni yazıyı öğretmek ve yaymak işini vazife belleyip çalışmalarına devam etmelerine karşın tüm gazetelerin 1 Aralık 1928 gününden sonra yeni yazıya geçerek basılmaya başlaması Türk basımını maddi bir krizle karşı karşıya getirmiştir. Teknik ihtiyaçlardan dolayı giderlerin artması, halkın yeni harfleri daha öğrenememiş vaziyette olması gazete tirajlarını düşürürken

²⁶² Hüseyin Yorulmaz, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Alfabe Tartışmaları*, Kitabevi Yay. İstanbul, 1995, s. 320.

²⁶³ Necmettin Sadık Sadak, “Gazi Baş Muallim”, *Akşam*, 14 Kasım 1928.

²⁶⁴ Ayla Acar, *a.g.m.*, s.11.

²⁶⁵ *Cumhuriyet*, 19 Ağustos 1928.

bazı gazeteleri kapanma noktasına getirmiştir. Aşağıda 1928 Aralık ayında İstanbul'daki önemli gazetelerin bir haftalık baskı ve satış durumları gösterilmiştir:²⁶⁶

Tablo 3 : 1 Aralık 1928 itibariyle İstanbul'daki Gazetelerin Tirajları

Gazeteler	1.12.1928		2.12.1928		7.12.1928	
	Basılan	Satılan	Basılan	Satılan	Basılan	Satılan
Cumhuriyet	11.500	9.000	12.000	9.650	7.000	5.730
Milliyet	10.000	8.500	10.000	8.620	8.000	5.250
İkdam	4.000	2.320	8.000	5.440	5.000	3.120
Vakit	7.000	5.500	7.000	5.440	4.000	2.780
Son Saat	6.000	3.420	3.000	2.670	2.500	1.500
Akşam	1.000	850	4.000	2.000	3.000	1.340

Genel olarak bir sarsıntı dönemi geçiren Türk basını bu noktada devletten maddi destek isteyerek sürece yardım etmeye devam etmişlerdir. Harf devriminden sonra Türkiye'nin konumunu içeren 19 Nisan 1932 tarihli Amerikan Büyükelçiliğinin raporuna göre gazete tirajları ciddi biçimde düşmüştü ve Türk hükümeti ülkenin önde gelen gazetelerine senelik sübvansiyonlar uyguluyor ve bu desteği gazetelerin Arap harfleriyle yayımlandığı yıllardaki tirajlarına ulaşıncaya dek devam ettirdiği söyleniyordu.²⁶⁷ Atatürk'ün devrimleri içerisinde ayrı bir önem arz eden yazı devriminin kabul görmesi için uğraşan basın organlarına destek olmayı şart gören hükümet, gazeteler için aylık ortalama 800 ila 2250, dergilere ise 50 ila 250 liralık yardımlar yaparak devrimin destekçisi ve yayıcısı olan basına sahip çıkmıştır.

²⁶⁶ Şimşir, a.g.e. , 226.

²⁶⁷ Rifat N. Bali, "Tek Parti Döneminde Gazete Tirajları", **Tarih ve Toplum**, Mayıs 2002, S. 221, s.19.

3 Aralık 1928'den sonra gazetelerin hükümetten istedikleri ve aldıkları yardımlar şöyledir:²⁶⁸

Tablo 4 : 3 Aralık 1928'den Sonra Gazetelere Yapılan Mali Yardım

Gazeteler	Talep Edilen Yardım	Alınan Yardım	Aylık Olarak
Cumhuriyet	10.000	2.250	Aylık
Milliyet	9.000	2.00	Aylık
İkdam	8.000	850	Aylık
Vakit	8.000	1.200	Aylık
Son Saat	7.500	800	Aylık
Akşam	7.500	1.100	Aylık
Karagöz	2.000	200	Aylık
Koroğlu	2.000	200	Aylık
Haftalık Mecmua	500	100	Aylık
Resimli Gazete	500	100	Aylık
Resimli Ay	300	100	Aylık
Akbaba	400	100	Aylık
Papağan	400	100	Aylık
Milli Mecmua	300	200	Aylık
İçtihat	300	50	Aylık
Üniversite Mecmuası	500	250	Aylık
TOPLAM	57.200	9.600	Aylık

Nitelik açısından Türk yazı devrimi, sadece bir yazı değişiminden ibaret değildir. Türk ulusu yazı devrimi sayesinde öncelikle ana dilinin niteliklerine uygun, basit bir şekilde öğrenilen bir alfabeye kavuşmuştur. İşte bu sebeple bu devrim, çok kısa bir sürede halk tarafından benimsenmiş ve başarıya ulaşmıştır. Cumhuriyet gazetesinin başyazarı Yunus Nadi'nin 10 yıl, Amerikan basınının (The New York Times, 1928) 15 yıllık bir süre içerisinde gerçekleşebilir dediği devrim, 1 Kasım 1928'de ilan edilmiş, akabinde Millet Mektepleri 1 Ocak 1929'da açılmış, 1929 Haziran'ından sonra ise Arap harflerinin kullanımı tamamen kaldırılmıştır. Düşünüş safhası çok eskilere dayanmasına rağmen kararı alıp uygulamaya geçilmesi hızlı ve etkili olmuştur. Burada Atatürk'ün sadece askeri değil siyasi zekâsının üstünlüğü de ortaya çıkmıştır. 12 Aralık 1928 tarihli Vakit gazetesinde "*Taymis Son Makalesinde Yine Harf İnkılâbımızdan Bahsediyor*" başlıklı yazıda "...Gazinin en büyük ve en

²⁶⁸ Şimşir, a.g.e., ss.227-228.

muazzam inkılâbı budur. Yeni alfabe yalnız çocukları okutmayı kolaylaştırmakla kalmayacak, Avrupalıları yeni Türkçeyi öğrenmeye teşvik edecektir. Gazi Çanakkale Harbinden beri ihraz etmekte olduğu askeri ve siyasi zaferlere yeni harflerle yeni bir zafer daha eklemiştir."²⁶⁹ ifadesi yazı devriminin yabancı ülkelerde yarattığı başarının sonucudur.(Ek19)

Türk harflerinin kabul edildikten sonra kısa sürede kabul görüp uygulamaya geçilmesi yabancı basında takdire şayan bir ilgi olarak kabul edilmiştir. Paris'te yayımlanan Ekselsiyor gazetesinin haberine göre "*Türkiye günden güne yenileşiyor, Gazi Harem'i ilga ile çıkardıktan sonra şimdi Türk dilinin ıslahı için uğraşılıyor, bir kalem darbesiyle eski elifbayı kaldırmış yerine yeni Türk harflerini ikame ettirerek yeni Türkiye'yi Avrupa'ya yaklaştırma yolunda bir adım daha atmış oluyor. Türklerin bugün kullandığı dil Arapça, Acemce ve eski Türkçeden oluşuyor ve bunu ancak tahsil görmüş Türklerle birkaç yabancı anlayabilir. Fakat Türkçeyi en zorlaştıran şey alfabesiydi. Bir mürettip bu suretle on iki sene çiraklık etmeye mecbur oluyordu.*"²⁷⁰denilerek yazı değişikliğinin Türk halkı için ne kadar mühim ve gerekli olduğunu belirtiyordu.

Bükreş'te ise Endependans Rumen gazetesinde Mustafa Kemal'in yaz tatiline rağmen kararlı çalışmaları sayesinde kurduğu Dil Encümeninin yeni harflerin uygulanmasında karşılaşılan sıkıntıları ortadan kaldırdığını, kendisinin şehir şehir dolaşarak yeni alfabeyi tahta başında halkına tanıttığı, kurslar ve halk dersaneleri açarak halkını okumaya teşvik ettiğini söyleyerek haberin sonunda şu cümleye yer veriyordu: "*Onun yorulmak bilmez çalışmasıyla Harf Devrimi hızla neticelenmiş olup, 1 Kasım 1928'den başlayarak bütün resmi yazışmaların bu harflerle yapılması kararlaştırılmıştır.*"²⁷¹

Harf devrimini, Atatürk'ün vatan ve millet sevgisini, Türk milletinin Atatürk'e olan bağlılık ve sevgisini öven yazılar İngiltere'deki Times ve Daily Mail gazetelerinde de konu olmuştur.²⁷²9 Aralık 1928 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan habere göre Daily Mail, Gazi'nin yarattığı devrimin önemine dikkat çekerek, devrimin yüzeysel olmayıp ne kadar derin olduğunu anlamak için İngiltere'de kullanılan yazının değiştirilmesi gerektiğini söyleyerek Arap harfleriyle Türkçenin uyuşmadığını dile getiriyordu. Nitekim İngiliz Heceyi Sadeleştirme Cemiyeti üyeleri, Mustafa Kemal'in başlatmış olduğu bu ideal yeniliğin millet açısından ne denli önemli olduğunu, 1 Mart 1929'da almış oldukları kararla şu şekilde belirtmişlerdir:

---

²⁶⁹ **Vakit**, 12 Aralık 1928.

²⁷⁰ Ülkütaşır, **a.g.e.**, s.124.

²⁷¹ **A.g.e.**

²⁷² **A.g.e.**

“Biz Glasgow Şubesi, Milli Alfabeği ıslah etmekte attığı makul ve cesur adımdan dolayı Türkiye Cumhuriyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal Hazretleriyle hükümetini tebrik eder ve terakki yolunda çocukların yakalarına dolaşan enkazı hâlâ muhafaza etmekte bulunan milletimizle diğer milletlere yol gösterdiğinden dolayı da teşekkür ederiz. Cemiyet, bu ıslahatın neticesinde Türk halkının kültür, ticaret ve uluslar arası ilişkilerde büyük ilerleme göstereceğini şimdiden umut dolu olarak görür.

Cemiyet Namına Patricia. F. E. Marley.”²⁷³

Reis-i Cumhur Hazretleri cemiyete şu cevabı göndermişlerdir:

“Aziz Efendiler! Türk alfabesinin sadeleştirilmesi hakkındaki tebrikinizi memnuniyetle aldım. Şurasını tecrübe ile zikredebeyim ki hece ve alfabe ıslahı hakikatken çocukları müşkülattan kurtararak onlara küçük yaşta muvaffakiyet lezzetini tattıran en müessir vasıtaadır. Yaşlı adamların sevinçleri ise daha aşikârdır. İnsanlar arasında kolay ve hevesli okumak vasıtasının temin edilmesi hem milli inkişafa hem de milletler arasında anlaşmaya çok hadimdir. Centilmen hareket ve hissiyatınız beni çok mütehasis etti. Teşekkürlerimi ve yolunuzda muvaffakiyet temennilerimi beyan ederim, aziz centilmen efendiler.

Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal”²⁷⁴(Ek 20)

“Türk Alfabeti” başlığıyla The Times gazetesi 7 Aralık 1928’de şunları aktarmaktaydı:

“Latin Alfabetinin benimsenmesini yalnızca salık vermekle yetinmeyen Gazi Mustafa Kemal, onun en etkili bir propagandacısı ve en yorulmaz bir öğreticisiydi. TBMM Latin harflerinin gazetelerde, kitaplarda ve ilanlarda kullanılmasını zorunlu kılacak yasa tasarısının on bir maddesini henüz kabul etmeden önce, okuryazar Türklerin büyük çoğunluğu yeni alfabeti öğrenmeye başlamışlardı. Ancak Latin Alfabetinin basın tarafından ve kamu ilanlarında kullanılması, daha sonra gösterdiği başarılı gelişmenin yalnızca bir aşamasıydı. 1 Haziran tarihinden itibaren yasa raporları, stenografi kayıtları, evlenme belgeleri ve bilançolar yasal olarak Latin harfleriyle yazılmaya başlayacaktır. Eski harfleri inatla kullanmakta ısrar eden ya da yeni alfabeti öğrenme gücünü yitirdiklerini öne süren kimselere ağır cezalar verileceği belirlenmiştir.”²⁷⁵

Gazi Mustafa Kemal’in, her yerde kara tahtayı meydanlara kurdurup halka yeni alfabe hakkında dersler verdiği, anlatıldığına göre Sivas’taki belediye başkanının oğlunun hatasız yazı

²⁷³ Atatürk’ün Bütün Eserleri 1927-1929, C. 22, Kaynak Yay., 2003, s.311.

²⁷⁴ Hizmet, 3 Mart 1929.

²⁷⁵ Taşdemir, a.g.t. , s.84.

yazdığı, Gazi'nin okuma yazma bilmeyen bir kasaba on dakikada kendi adını yazmayı öğrettiği ve ona şehirdeki diğer tüm kasaplara da bizzat yazı yazmasını öğretmeyi emrettiği, İngiliz diplomatik temsilcisi W.S. Edmonds'un 27 Eylül 1928'de İstanbul'dan İngiltere dış işlerine gönderdiği 437 sayılı yazıda yer almaktaydı.²⁷⁶

Yine İngiliz büyükelçisi Sir George Clerk'in 14 Şubat 1929'da İngiliz dış işlerine sunduğu 66 sayılı gizli yazıda şunlar yer almaktaydı: *“Türkiye Dış İşleri Bakanlığının yüksek yetkilileri bile kişisel notlarını halen eski harflerle yazarken ülkenin diğer şehirlerindeki hiçbir yabancı dil bilmeyen Erzurum veya Maraş valisi yazmanı için ya da Ulukışla ve Kozan'daki kaymakam ve yazmanı için ne söylenebilir? Hepsi de yeni dil sınavını geçmiş olabilirler ama bunu kolayca kullanmaları için aylar geçmesi gerekecek. Eski koşullar içindeyken bile Türk yönetim mekanizması ağır çalışır. İstanbul, Ankara ve birkaç şehir dışında kısa bir sürede büsbütün tıkanıp çalışamaz duruma gelmesi imkansız değildir. Şüphesiz, bu zor dönem geçecektir. Ama geçmeden önce yönetim için zor bir sınav olacaktır.”*²⁷⁷

Ancak bu zor dönem, Mustafa Kemal'in kararlı etkili yönetim süreci ve Türk halkının istidadı ile gerçekten de aşılmıştır. Hatta on dört ay sonra İngiliz büyükelçiliğinin İngiltere dış işlerine yazdığı 28 Nisan 1930 tarihli yazı, bunu kanıtlar niteliktedir: *“Yeni yazı görünüşte halkçı bir devrimdir. İleri görüşlüler, eski yazının ülkenin gelişmesine engel olduğuna inanıyorlar, eski günlerde pek güçlükle okuyan ya da okuma yazma bilmeyenler şimdi yazıyı kolay buluyor ve çocuklarının on yaşına basmadan önce kolayca okuyup yazabileceklerini görerek gurur duyuyorlar.”*²⁷⁸

Ülkemizde Latin harflerine geçiş süreci Batı basını tarafından yakından takip edilmiş, özellikle halkın ilgisi ve kısa sürede yeni harfleri benimsemesi beğeniyle karşılanmıştır. Bu beğeni ülkemizde yayımlanan gazetelere de konu olmuştur. 10 Eylül 1928'de çıkan Milliyet gazetesinde Türk Harf Devriminin ülke dışında yarattığı olumlu etkilerden bahsedilmiştir.²⁷⁹Türk Yazı Devrimi Macaristan, İspanya, Yugoslavya, Polonya, İskandinavya ve İtalya gibi daha birçok Avrupa ülkesinde de basına malzeme olmuş, devrimle ilgili genel bilgi içeriklerinin haricinde Atatürk'ü ve yarattığı Türkiye'yi öven ifadeler yer almıştır.

---

²⁷⁶ Sonyel, a.g.e. , s.292.

²⁷⁷ A.g.e.

²⁷⁸ A.g.e.

²⁷⁹Tunca, a.g.m., s. 119.

Amerikan basını özellikle ülkemizdeki elçilerinin oluşturduğu raporlar neticesinde harf devrimini, öncesi ve sonrasında yakından takip etmiş ve beğeni ile karşılamıştır. Çünkü Türk halkı kısa sürede yeni yazıyı benimsemiş ve öğrenmek için topyekun bir seferberliğe girişmiştir. Onların sandığının aksine ancak 15 yılda gerçekleşmesini uygun gördükleri bir devrimi, Türk halkı kısa sürede işlerliğe koymuştur. Bu itibarla Türklerin Amerika'daki saygınlığı Türk yazı devrimi ile artmış, bu devrim Türklerin ve Türkiye'nin tanıtımında önemli bir görev üstlenmiştir. “Atatürk'ün 8 Ağustos 1928 tarihli Sarayburnu söylevinin yankıları Amerikan basınına da yansımış, başta *The New York Times*'da olmak üzere söylevle ilgili kapsamlı yazılara yer verilmiştir.

The New York Times'ın 2 Eylül 1928 tarihli sayısında yayımlanan yazıda, alfabe değişikliğinin Mustafa Kemal'in tutkusu olduğu, Onun bu konuda da halkını yalnız bırakmadığı, bu devrimin Türkiye'nin batılılaşmasını tamamladığı, bunu başarmak için iddialı biçimde iki yıllık bir zaman öngörüldüğü yazılmıştır.”²⁸⁰

Sarayburnu nutkundan sonra geçen bir aylık süreçte ülkede yaşanan değişiklik ve buna dair oluşan heyecan ve coşku, o dönemki Amerikan büyükelçisinin (aynı zamanda Lozan Konferansında ABD'nin gözlemci heyet üyesidir) izlenimlerine hatıratında şöyle yansımıştır:

“

(17 Ağustos 1928)

Öğle yemeğinden sonra karımla birlikte elçiliğin yata ile Suadiye'ye gittik. Yolumuzun üzerinde bulunan Moda kıyısı donatılmış ve yıllık kürek yarışlarından ötürü Türk savaş gemileri ve sandallarla dolmuştu. Gazi'nin geniş yata üzerinde önceden Arap harfleri ile yazılmış “Ertuğrul” kelimesinin şimdi Latin harfleriyle yazılmış olduğu hemen dikkatimi çekti. Latin sayıları bir ay önce tramvay arabaları üzerinde görülmeye başlamıştı. Birkaç gün önce de adı Latin harfleriyle yazılmış bir Türk vapurunun evimizin önünden geçtiğini görmüştük. Ruşen Eşref Bey'in bana söylediğine göre Dolmabahçe'de yeni alfabeyi öğrenmek için her gün ders yapıyor, bu derslere Gazi de her zaman geliyormuş. Ruşen Eşref Bey yeni alfabenin, başlangıçta sanıldığından çok daha erken, bir ya da iki yıl içinde tutunacağına ve yerleşeceğine inanıyor. Fransızca olarak yayımlanmakta olan Milliyet Gazetesinde hemen her gün yeni harflerle Türkçe yazılar yayınlanmaya başlıyor, ilgiyi uyandırmak için her türlü çaba gösterilmekte. Son söylevlerinden birinde Gazi, Türk halkının yüzde sekseninin okuma yazma bilmediğinin bir rezalet olduğunu ve herkesin yeni alfabeyi öğrenme ve öğretmeyi bir vatan

---

²⁸⁰ Tunca, a.g.m., s.120.

görevi olarak ele alması gerektiğini söyledi.

(8 Eylül 1928)

Milletvekillerinin bir kısmı yeni harflerin kullanılmasına itiraz etmişlerdi. Gazi Dolmabahçe Sarayında 300 kişilik bir toplantı düzenledi. Karşı gelen milletvekillerini kürsüye çıkarttı, itirazlarını açıklattı. Sonra da İsmet Paşa aracılığıyla kendilerine haber salarak; itiraz davalarından vazgeçerlerse kendileri için daha iyi olacağını, söyledi. Böylece karşı koyma daha doğarken bastırıldı, yeniden gözden geçirilmiş olan Türk Dili tek adamca düzenlenerek dikte ettirildi.

(13 Eylül 1928)

Otomobil plakalarında Latin harflerini kullanan ilk elçilik biz olduk. Bütün elçilik plakalarına “U.S.A Amerika Sefareti 359” yazılmasını emrettim. Bunu Gazi hemen haber alabilsin diye Ruşen Eşref Bey’e göstermekten özel bir zevk duydum. Ertesi gün ilk gümrük beyannamemizi yeni harflerle yazdık. Kavas bunu gümrük memuruna götürünce, memur şöyle bir göz atmış ve Türkçeye çevirerek getirmesini istemiş. Fakat kendisine zaten bunun Türkçe olarak yazılmış bulunduğunu bildirince isteksiz bir şekilde beyannameyi kabul etmiş. Burası ilerlemeye gerçekten çok yetenekli bir ülke. Bir kararı gerçekleştireceklerinde hiç zaman kaybetmiyorlar, ikinci adım, hafta tatili olarak Cuma yerine Pazar gününün kabulü olacak eğer buna da Meclisin gelecek oturumunda karar verilecek olursa hiç şaşmayacağım. Pazar tatilinin kabul edilmesi Türkiye’nin şekil bakımından batılılaşmasının son adımı olacak. Yalnız bir adım atılmayacak: yani Kurani yeni harflerle yazmaya girişilmeyecek. Çünkü bu, benim kanımca çok tehlikeli bir iş olurdu. Saffet Bey’in söylediği gibi, bunun gereği de yoktur. Ülkedeki din unsuru birbiri arkasından karşılaştığı darbelere dayanmak zorunda bırakıldı, fakat Kuran’ın yazısını değiştirmek bu darbelerin en ağırı olacak.”²⁸¹

Bu izlenimler, Türk devriminin Amerika’da yaratacağı etkiler açısından dikkate değerdir.

30 Nisan 1928 tarihinde çıkan New York Times gazetesinde Türkiye’nin Atatürk’ün liderliğinde Batılılaşma yolunda olduğu, bu sebeple her geçen gün yeni bir girişim içerisinde gelişmekte olduğu anlatılırken “Türk çocukları ‘Elif’ ile başlayıp ‘Ye’ ile biten Arap alfabesi yerine

---

²⁸¹Joseph C. Grew, **Gazi ve İsmet Paşa, Çalkantılı Dönem**, Çev. M. Aşkın-N. Uğurlu, İstanbul, Örgün Yayınevi, 2005, ss.155-159.

'A' ile başlayıp 'Z' ile biten Latin alfabesini öğrenecekler" denmektedir.²⁸²

"Türkiye Kültür Savaşı Veriyor" başlıklı başka bir Amerikan gazetesinde ise Türk reformcularının Türkiye'yi ortaçağın son arta kalanlarından da uzaklaştırıp tamamıyla çağdaştırmayı amaçladığı anlatılmaktadır.²⁸³

Türk halkının yazı devrimini benimsemesinin ardından ileride adı Ulus Okulları olacak olan Millet Mekteplerinin açılması da Amerikan basınına olumlu yansımıştır. Amerika'nın önde gelen dergilerinden *The National Geographic Magazine*'in, 1929 tarihli Şubat sayısında yer alan, "Türkiye Okula Gidiyor" adlı yazıda, "Karatahta ve defter, postanelerin, karakolların, mağazaların dükkânların ve bankaların başlıca gereçleri durumuna geldi. (...) Yeni Türk alfabesinin benimsenmesi üzerine tüm bir ulus gündüz ve gece okullarına gidiyor"²⁸⁴ şeklindeki ifadeler yazı devriminin Amerikan basınındaki ulaştığı başarıyı sergilemektedir.

"The New York Times Gazetesi'nde, 3 Ocak 1929 tarihinde çıkan yazıda "Yeni yazı dilini öğrenmeleri için 16 ile 40 yaşları arasındaki herkesi Ulus Okulları'na çağırdılar. Dört ay içinde Türkiye'nin okur-yazar bir ülke olması planlandı. Eğitim alanında yiğitçe bir atılımdır bu. Biz, kendi beyaz çocuklarımız arasındaki okuryazarlık oranını yüz elli yılda yükseltebildik" denilmiştir."²⁸⁵

Amerikan basınında Türk devrimine karşı sergilenen tavır, epey ilgi çekici olmuştur. Devrim sürecini yakından takip etmiş ve olumlu eleştiri ve övgüleriyle süreci desteklemiş, hatta kendi ülkelerinin bile özeleştirisini yapmıştır.

Türk kütüphanecisi ve araştırmacısı Muzaffer Gökman, "30 Ağustos'a Doğru" adlı kitabında Amerika'ya yaptığı bir gezisinden bahseder. Bu gezide 1928 yılında Kayseri'de bulunan bir Amerikalı dostunun(Mr. Charleton) harf inkılâbına ilişkin düşünceleri şöyle aktarılmaktadır:

" Kayseri dolaylarında bulunuyordum. Gazi'nin Kayseri'den geçeceği haberi memlekete yayılmış. Gazi'nizi görmek için işi gücü bırakıp Kayseri'ye geldik. Kayseri adeta bir bayram havası yaşıyor. Türk misafirperverliği her yerde olduğu gibi yine kendini gösteriyor ve yabancı olmam dolayısıyla en ön sıralarda kendimi yüksekçe bir yerde buluyorum. Lokomotif yanaşiyor ve Gazi, ince uzun bastonu, pırıl pırıl parlayan gözleriyle vagonun inip vilayet büyüklerinin, en önde yer alanların ellerini sıkıyor, hatırlarını soruyor.

²⁸² Bilal Niyazi Şimşir, **Amerikan Belgelerinde Türk Yazı Devrimi**, TTK Yay., Ankara 1979, s.108.

²⁸³ Şimşir, **a.g.e.**, s.113.

²⁸⁴ **A.g.e.**

²⁸⁵ Tunca, **a.g.m.**, s. 121.

Türk'ün büyüğü, Gazi Paşa'nın iltifatına mazhar olmak herkesi inanılmaz derecede mutlu etmiş durumda. Bir ara birtakım emirler verilerek koşuşmaların arttığı gözleniyor. Ne olduğunu sormaya fırsat kalmadan bir anda kocaman bir yazı tahtası -yani karatahta- vagonlardan çıkarılıp getirilerek vagonlardan birine dayatılıyor. Mustafa Kemal çevresindekileri süzüyor ve 'Vali Bey, tahta başına gelir misiniz?' diyerek valiyi çağırıyor. Vali Bey, bir an tereddüt ediyor, çevresine bakıyor ve çevresindekiler de sıranın kendilerine geleceğinden telaş içinde. Tam bir imtihan heyecanı her yeri kaplamış durumda. Büyük imtihan başlamıştır. Öğretmeni de, mümeyyizi de Mustafa Kemal'dir. Vali'yi, komutan, belediye başkanı ve birçok kimseler izliyor. Başöğretmen gördüklerinden, işittiklerinden memnundur. Kısa bir konuşma yaparak harf devriminin zaruretini şu sözleriyle açıklıyor: 'Büyük Türk Milleti; cehaletten, az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir.' ²⁸⁶

Bu görüşme harf inkılâbından 32 yıl sonra yapılmıştır ve Mr. Charleton, Türk ulusunun kurtarıcısının, büyük bir devlet adamının halkını nasıl irşad ettiğini hâlâ heyecan ve hayranlık içerisinde anlatmaktadır.

Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda uğraşılması gereken onca devlet sorunu var iken eğitim konusu halledilmesi gereken en mühim sorun olarak kabul edilmiş ve Mustafa Kemal Atatürk'ün bizzat kendisi tarafından ele alınarak kesin ve cesur girişimlerle çözüme ulaşılmıştır. Ülkenin dört bir yanında açılan Millet Mektepleri ile okuma ve yazma seferberliğine geçilmiş; sınıf hâline getirilmesi mümkün olan her yerde kadın erkek, yaşlı genç, torun, baba, dede hep beraber dersleri izleyip büyük bir şevkle çalışarak okuryazarlık oranı yükseltilmişti. Hester D. Jenkins The New York Herald Tribune'de yazdığı yazısında yeni cumhuriyetin eğitim alanındaki gelişmelerinden şöyle bahsetmektedir:

"Gerçekten Atatürk, büyük bir öğretmendir. O, milletini eski Turanlı atalarına bağlayarak Arap nüfuz ve etkisinden de kurtarmıştır. Bu amaçla Türk dilini mükemmel ve muntazam bir milli dil hâline sokmak için çalışmıştır. Atatürk önce mikroskobik ve okunmaz bir dil olan Arap harflerinin yerine Latin alfabesini getirmiştir. Ve dünyanın en mükemmel fonetik dili olan Türkçenin sesleri bu yeni alfabeğe çok uygun gelmektedir. Bu amaçla o, kendisini bir öğretmen hâline getirerek birçok yeri dolaştı ve halk yığınlarına nasıl imza atacıklarını öğretti ki sonradan bunlar, talebe olarak mektep sıralarına da geldiler. Bu suretle dil, eskisinden çok fazla kolay bir hâle gelmiş ve ümmilik geniş bir ölçüde ortadan

²⁸⁶ Muzaffer Gökman, **30 Ağustos'a Doğru**, Eğitim-Öğrenci Yay. İstanbul 1976, ss. 148-151.

kalkmıştır. Halbuki ben, Türkçeyi ilk öğrenmeye çalıştığım sıralarda dilde, yığınlarla Arap ve Fars kelimeleri bulunur, hatta bir sayfalık Türk tarihinin yarısı bu kelimelerden ibaret olurdu ki bunlar burada kendi kaidelerini muhafaza ederlerdi.”²⁸⁷

Türkiye'nin günden güne modernleştiğini ifade eden Fransız gazetesi *Excelsior*, yeni Türk yazısının kabul edilmesiyle Türkiye'nin Avrupa'ya giderek daha da yaklaştığını belirtmiştir. “*Bükreş'te çıkan Independance Romaine gazetesinin İstanbul muhabiri, “Gazi ne vakit halk ile temas etmişlerse halkı şayan-ı hayret derece de teshirkar (büyüleyici) bir kudretle daima terakkiye (ileriye), medeniyete ve Avrupa irfanına teşvik etmek fırsatını kaçırmadığını, irticalen (doğaçlama) irad eyledikleri hararetili nutukları, ani hareketleri ve tarz-ı faaliyetleri hep Gazi'nin yeni Türkiye'yi asrileştirmek ve diğer medeni milletlerin üst mertebesine çıkarmak için ne samimi ve ateşli bir arzu beslediklerini gösterir” ifadeleriyle yazı devriminden ve Atatürk'ü yücelten yazılardan bahsetmişlerdir.*”²⁸⁸

Cumhuriyetin ilanından sonra girilen bir dizi inkılâp süreciyle Batı medeniyetine yaklaşma arzusu yavaş ve emin adımlarla ilerlemektedir. Yapılan her bir inkılâp diğerinin tamamlayıcısı olma niteliği taşımaktadır. Bunda da Mustafa Kemal'in zekası ve ileri görüşlülüğü rol oynamaktadır. Robert de Beuplan, 27 Şubat 1935 tarihli Vu mecmuasında şunları aktarmaktadır: “*Medreseler kapatıldıktan sonra kızlarla erkeklere özgü laik ve modern okullar çoğalmaya, maarif yayılmaya, genişlemeye başladı. Uluslararası rakamların kullanılması için 24 Mayıs 1928'de kabul edilen kanunla, Arap harfleri yerine Latin harfleri kullanılmasını emreden 3 Kasım 1928 tarihli kanunun bu yayılmaya çok faydası dokundu. Bu iki inkılâp birçok kolaylıklar getirdi. Eski harflerle yazı dizmek için evvelce bir matbaada 612 kasa harf ve sayı kullanılırken, yeni harfler kabul edildikten sonra yalnız 86 kasa yetmeye başladı. Bütün ulus kanunu büyük bir sevinçle karşıladı. Büyük küçük herkes her tarafta açılan halk okullarına giderek yeni harfleri öğrendi. Her defasında olduğu gibi Atatürk, bu sefer de bütün ülkeyi dolaşarak elinde bir tebeşir parçası olduğu halde, etrafına toplanan halka kara tahta başında ders verdi. Eskiden nüfusun yüzde beşi okuma yazma bilmezdi. Bugün ise iki milyondan fazla büyük adam okuma yazma öğrenmiştir.*”²⁸⁹

1. Dünya Savaşına Almanya tarafında giren ve Almanya mağlup olduğu için yenik sayılan Türklerin, savaş sonrasında uzun süre verdiği bağımsızlık mücadelesini de kazanmasıyla meydana getirdiği yeni cumhuriyette attıkları her adım Almanya tarafından takip edilmiştir. Dolayısıyla yazı devrimi boyunca da Almanya'nın elçilik raporlarıyla süreci

²⁸⁷Ö. Andaç Uğurlu, **Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye'si 1923-1938**, Örgün Yayınevi, İstanbul 2000, s.56.

²⁸⁸Tunca, **a.g.m.**, s. 119.

²⁸⁹Uğurlu, **a.g.e.**, ss.172-173.

yakından izlediği ve yönlendirme yapmak için fırsat beklediği söylenebilir. Savaştan yenik çıkan ve çok fazla bir yaptırımı olamayan Almanya için yazı devriminde Türklerin izleyeceği politika kendisine yakın olmalıdır. Devrim sürecinde Latin esaslı dillerden Fransızcadan çekinen Almanya, kendisinin doğrudan bir etkisi olmayacaksa hiç değilse kültürel yakınlığı olan Macaristan etkisi altında kalınmasını tercih etmiştir.

Ancak Dil Encümeninin yaptığı çalışmalar neticesinde Türk'ün öz kimliğine uygun sesleri ihtiva eden Latin esaslı bir alfabenin kabul edilmesiyle elçilik raporları etkisiz kalmışsa da Almanya Yeni Türk alfabetesini birçok açıdan kendi menfaatine uygun bulmuştur. Hatta Almanlar yeni Türk harfleriyle Kuran'ın tekrar basılacağı ve böylelikle İslam dininin özelliklerinin çok daha iyi öğrenileceği ve bu sebeple yazı devriminin dini reforma bile sebep olabileceği fikirlerini rapor etmişlerdir.²⁹⁰

Devrim sonrasında Alman büyükelçisinin hazırladığı raporda Tanzimat'tan günümüze dek uzanan bir alfabe meselesine sahip olan Türkiye, bu konuyla ilgili reformu hiç beklenmedik bir anda hızlıca ve başarılı bir şekilde gerçekleştirmiştir. Alfabe arama sürecindeki en önemli etken Bolşevik İhtilâli olmuştur. Böylelikle Çarlık Rusya'sının baskısı altından kurtulan Türkler, kendilerine uygun bir alfabe arayışına girişmişler ve Batılılaşma yolundaki en önemli adımlarını atmışlardır. Mustafa Kemal, bu süreci çok iyi yönetmiş, iç ve dıştaki dengeleri gözeterek devrim için uygun zaman ve koşulları dikkatle belirlemiştir. Yapılan uzun ve araştırıcı çalışmalar sonucunda dil komisyonu Türkler için en uygun olan seslerden oluşan ve en önemlisi de Almancaya yakın olan Doğu Avrupa ülkelerinin yazım şeklini esas alan bir alfabe seçilmiştir. Raporda özellikle gerçekleşmesi hayal olan bu devrim boyunca Atatürk'ün inanılması güç performansı anlatılmıştır.²⁹¹

Türkiye'de gerçekleşen harf devriminden birçok yabancı basın kuruluşunda coşku ve övgüyle bahsedilmiştir. Hatta öyleki bu devrimin Afrika ve Asya ülkelerine de örnek olacağı, zamanla o ülkelerde de Latin alfabetesinin işleyiş kazanacağı, Latin alfabetesinin özellikle, Türkiye'den Japonya'ya kadar yayılacağı yönünde yorumlar yer almıştır.²⁹²

Yeni Türk harfleri eski Osmanlı topraklarında yaşayan Türkler tarafından bile kabul görmüş ve kullanılmıştır. Ancak devrim yasası ülke sınırları için geçerli olduğundan onlar için

²⁹⁰ Çalık- Baltaoğlu, **a.g.m.** , ss.263-283.

²⁹¹ **A.g.m.**

²⁹² Tunca, **a.g.m.** , s. 118.

böyle bir yasal zorunluluk olmadığı halde gelişmeleri takip edip uygulamaya koymaları takdir edilecek ve bir o kadar da şaşılacak bir durumdur. Atatürk'ün yaratmış olduğu yeniliklerin yakından takipçisi olan Türk Öğretmenler Birliği, yeni Türk harflerinin Bulgaristan Türkleri tarafından kabul edilmesi yolunda etkili ve başarılı çalışmalar yapmış; yeni harflerle gazeteler çıkarıp kitaplar basarak Türk okullarında yeni yazıyla öğretim hayatına geçilmiştir. Ancak ne var ki askeri yönetimin yaratmış olduğu baskılar gazetelerin kapanmasına yol açmıştır. Yeni Türk Harfleri Yasası Türkiye’de kabul edildikten iki ay on bir gün sonra Bulgaristan Türkleri için de Türk harfleriyle öğretim yapma izni çıkartılmıştır. Kendi çabası ile “Türk Alfabeti” (Ek 21) isimli kitabını Bulgaristan’da çıkartan öğretmen A. Şükrü’ye Türkiye’den para yardımı da yapılmıştır.²⁹³

19 Ekim 1928 tarihli İkdam gazetesinde yer alan ve Lefkoşa Eğitim Dairesinin yayınlamış olduğu “Yeni eğitim yılında Türk ve Müslüman okullarında okutulacak kitaplar, Latin harfleri yani yeni Türk harfleri ile basılacağından tüm öğretmenlerin yeni eğitim yılına hazırlık döneminde bu harfleri öğrenmeleri ve öğrencileri de o yola hazırlamaları önemle duyurulur.” haberi ile de Kıbrıs Türkleri için de yeni Türk harfleri döneminin başladığı anlaşılmaktadır.

Yine Türkiye dışında yaşayan Türklerin çoğunlukta olduğu Arnavutluk’ta da yeni Türk yazısı ilgiyle karşılanmıştır. Bilindiği üzere Arnavutluk’ta Latin harflerine geçiş çok önceden kabul edilmişti. 1 Eylül 1928’de Arnavutluk Cumhurbaşkanı kendisini kral ilan etmesiyle iki ülke arasındaki ilişkiler zarar görmüş ve böylelikle Türk gazetelerinin Arnavutluk’a girişi yasaklanmış, hatta Türkiye hakkında olumlu haberler yapmak bile yasaklanmıştır.²⁹⁴

Sovyetler Birliği’ndeki Türk toplulukları içinse Latin alfabesinin kullanımı isteği 1926’daki Bakü Türkoloji Kongresinde ele alınmıştır. Hatta Azerbaycan ve Karaçay-Balkar bölgesinde Latin harfleri çok önceden kabul edilmiştir. Ancak Türk topluluklarının arasında Latin harflerinin asıl kabul dönemi 1928’deki Türk Yazı Devriminden sonraki sürece rastlamaktadır. 1928’de Özbekistan ve Nogaylar arasında, 1929’da Kırım’da, 1930’da Kafkasya’daki Kumuklar arasında Latin harfleri kullanıma geçmiştir.²⁹⁵ Ancak bu dönem çok kısa sürmüş ve Sovyetler Birliği’ndeki bütün topluluklarda tekrar Kiril alfabesine dönülmüştür. Yine de sürece bakıldığında Türkiye’deki yazı devrimin yaratmış olduğu coşku

²⁹³ Bilal Niyazi Şimşir, “Türk Harf Devriminin Türkiye Dışına Yayılması: Bulgaristan Türkleri Örneği”, **Harf Devriminin 50. Yıl Sempozyumu Bildiri Kitabı (2.Cilt)**, TTK Yayınevi, Ankara , 1981 s. 189.

²⁹⁴ Şimşir, **a.g.m.** , s.299.

²⁹⁵ İlber Ortaylı, “Türk Harf Devriminin Dış Ülkelerdeki Etkileri Üzerine”,**Harf Devriminin 50. Yıl Sempozyumu**, TTK Yay., Ankara,1981, ss.103-107.

ve başarının, Türkiye dışında yaşayan diğer tüm Türk topluluklarına yansıdığı görülmektedir.

Türk Yazı Devriminin basın organları bir yana, bir devlet adamı, özellikle Müslüman bir devlet adamı tarafından nasıl değerlendirildiği İran Hükümdarı Rıza Şah Pehlevi'nin şu sözleriyle daha net ortaya konacaktır:

“İran hükümdarı Rıza Şah Pehlevi, Atatürk'ü ziyaret etmek için Trabzon'dan Samsun'a kadar Yavuz zırhlısı ile gelmiş, Samsun'dan sonra trenle Ankara'ya giderken Amasya valisi ile görüşmüştür. Annesi Türk olduğu için Türkçe konuşan Şah sözlerini; 'Sizin inkılâplar çok mühim ama harf inkılâbı hepsinden mühim. Ne yazık ki biz bunu yapamadık. 'şeklinde bitirmiştir.’”²⁹⁶

Türkiye'yi yeniden kurmak gibi devasa bir işe kalkışan Mustafa Kemal Atatürk, ulusunu yeniden yapılandırmadaki başarısı ile tüm dünya ülkelerinin saygınlığını ve sevgisini kazanmıştır. Öyleki, 10 Kasım 1938'deki vefat haberi günlerce tüm dünya basınının gündeminde yer almıştır. Birçok gazete ve dergide onun girişmiş olduğu devrimler ve bu sayede ülkemizin kazanmış olduğu gelişmişlik seviyesinden bahsedilmiştir. Arkasında hep toplum desteği olan reformlarla milletini ve ülkesini hep bir adım daha ileriye taşıyan Atatürk için İngiltere'de çıkan 12 Kasım 1938 tarihli The Economist gazetesinde “ *Türkiye bir anda yaşamın her alanında sosyal bir devrime başladı. Köylülerden, askerlerden ve memurlardan oluşan bir millet ileri bir ekonomik hareketin sorumluluğunu aldı. Bu zamana kadar bu tür ekonomik faaliyetler ülkede azınlıklar ve yabancılar tarafından yürütülüyordu. Türk kadını özgürlüğüne kavuştu. Türk köylüsü eğitildi. Arap alfabesinin yerini Latin harfleri, Doğu tarzı giyim kuşamın yerini Batı tarzı kıyafetler aldı. Bu sırada ülke yoğun bir kara ve demiryolu sistemiyle örülürken, toprak tarım ve makineleriyle tanıştı. Peki şimdi ölen diktatörün yerine kim geçecek? Yarım kalan işi kim tamamlayacak?*”²⁹⁷ ifadeleri onun planlayıp önderliğini yaptığı devrimlerinin Türk milletine özgür, modern ve güvenli bir yaşam sağlaması gerçeğidir.

Türk Yazı Devrimini ele aldığı haberlerle öven ve Mustafa Kemal'i yücelten Batı basını, Mustafa Kemal Atatürk sayesinde Türklerin seçimini çağdaşlaşmadan yana koyarak Batı uygarlığına katılma hevesi içinde olduklarını yazıyorlardı. Çok uzun yıllar sürebilecek olan yazı değişikliğiyle Türklerin bin yıllık eski yazılarını bırakıp bir anda yeni Türk yazısını benimsemeleri onlar açısından çok şaşırtıcıydı. Daha da ilginç olan yanı ise alışkanlıkları terk etmek bu kadar zor iken Türklerin bunu büyük bir istek ve sevinçle karşılayıp

²⁹⁶Coşkun Üçok, “Arap Harflerini Kullanmayan Müslümanlar”, **Harf Devriminin 50.Yılı Sempozyumu**, TTK Yay. Ankara, 1981, s.101.

²⁹⁷ Nuri M. Çolakoğlu, **Kasım 1938 Dünya Basımında Atatürk**, Doğan Kitap, İstanbul 2008, s.88.

gerçekleştirmeleri idi. Tabi bunda kuşkusuz Yüce Önder'lerine olan bağlılık ve sevgilerinin payı büyüktü.

1 Kasım 1928 tarihinde ilan edilerek 3 Kasım'da 1353 numaralı kanunla uygulanmaya başlanan harf devrimi, Cumhuriyet başta olmak üzere bütün diğer devrimlerin güvencesidir. Çünkü devrimlerin hayatiyet kazanması ancak onun varlığını kabul edecek, onu benimseyecek bir halkın var olmasına bağlıdır. Bazı aydın çevreler her ne kadar yeni alfabenin İslam dünyasıyla bağlarımızı koparacağı böylelikle kültürümüzün binlerce yıllık birikimin yok olacağı endişesiyle karşı tutum sergilemiş olsalar da Atatürk kararlı duruşundan taviz vermeyerek en uygun zaman ve şartlar altında devrimi gerçekleştirmiştir. Çünkü harf devrimi çağdaşlaşma yolunda atılacak en önemli adımdır. Türk halkı da kısa zamanda devrimi benimsemiş ve medeniyet yolunda ilerleyen yeni Cumhuriyette okuma yazma seferberliği hız kazanmıştır.

SONUÇ

Arap alfabesinin kullanılması yönünde düşüncelerini söyleyen kişiler var olan sorunların alfabe değişiklikler yapılarak halledilebileceğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda yeni bir alfabe kabul edilmesi halinde de ortaya çıkabilecek sorunlara dikkat çekmişlerdir. Tarihsel geçmiş ve kültürel bağların koparılması, var olan yazılı kaynakların kullanılamaz hale gelmesi, okuma yazma bilen kişilerin bir anda cahil hale gelmesi gibi endişeler bunlar arasındadır. Düşüncelerini Latin harflerinin kullanılması yönünde belirtenler, Arap harflerinin Türk dilinin yapısına uygun olmadığını, bu sebeple okuyuş ve yazılışının zor ve zaman alıcı olduğunu savunmuşlardır. Özellikle Batılılaşma yolunda alfabenin önemli bir nokta olduğunu ve Batı medeniyetlerine ayak uydurabilmemiz için Latin harflerinin mutlaka kullanılması gerektiğini vurgulamışlardır. Tüm bu düşünceler tartışma ortamı yaratırken birtakım aydınlarımız ve devlet adamlarımız ise alfabe konusundaki fikirlerini süreç içerisinde değiştirmişlerdir.

Henüz kurulan ve daha genç sayılabilecek Cumhuriyetin modernleşmesi ve muasır medeniyetler seviyesine çıkması yolundaki en önemli adım Latin harflerinin kabul edilmesidir. Özellikle halkın genelinin okuma yazma bilmemesi ve öğrenilmesi yolunda ciddi girişimlerin daha önceki yıllarda yapılmamış olmasından dolayı bu inkılâp zorunlu hale gelmiştir. Ancak aynı zamanda okuma yazma oranının bu denli düşük olması inkılâbın yapılabilirliğini ve toplum tarafından kabul edilebilirliğini de artırmıştır. Eleştirilerin kültürel mirasın yok olacağı yönünde olması bugün bile tamamlanamadığı için kısmen haklılık payı bulunmaktadır. Aydınların öncülüğünde yapılan bu hareket, zaten son yıllarda halk ile eğitimin kopuk olması nedeni ile Latin harfleri devrimi, arada var olan zayıf bağı da tamamen koparmıştır. Bu devrimin en büyük sonucu ise; yeni neslin kendi köklerine yabancılaşarak kültürel miraslarından kopmayı beraberinde getirmiş olmasına karşın okuryazarlık oranını da kısa sürede muazzam bir seviyeye çıkarmış olmasıdır. Osmanlıcanın en büyük sıkıntısı konuşma dili ile yazı dili arasındaki büyük farklılığı bir türlü giderememiş olmasıydı. Atatürk'ün gerçekleştirmek istediği yazı devrimi, okuma ve yazmayı belli bir sınıfın hâkimiyetinden çıkarıp halka mal ederek yazı ve konuşma dili arasındaki ayrıma son noktayı koymaktır.

Şüphesiz basın, tüm bu sonuçların gerçekleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Basın inkılâpların sıkı takipçisi olarak, özellikle haber aşamasında yazı devrimini ve yaratacağı olumlu etkileri ele alarak halkımızın yeni alfabe konusunda bilgilenmesini sağlayıp neredeyse bu devrimin en güçlü tanıtıcısı olmuştur. Harf devrimi gerçekleşmeden önce basında çıkan

haberlerle bu devrimin ön hazırlığı yapılmış, inkılâp gerçekleştikten sonra ise yer alan bilgi içerikli haberlerle yeni harfler tanıtılmıştır. Medeni ülkeler seviyesine erişmenin gereklerinden biri olan okuryazarlık oranının yükseltilmesinde basın önemli bir rol oynayarak bu hedefin gerçekleşebileceği fikrini Türk ulusunun zihnine yerleştirmiştir. Böylelikle basın sayesinde cehaletin ortadan kaldırılmasında istenilen kamuoyu etkisi yaratılmış ve önemli bir adım atılmıştır.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV KAYNAKLARI

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), TBMM Kanunlar Mecmuası.

II. RESMİ YAYINLAR

CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi

Millet Mektepleri Talimatnamesi

Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü İstatistikleri (Kültür, Maarif, Halk Okuma Odaları ve Umum Kütüphaneler İstatistikleri)

Resmi Gazete

TBMM Zabıt Cerideleri

III. SÜRELİ YAYINLAR

A. Gazeteler

Ahenk

Anadolu

Cumhuriyet

Hakimiyet-i Milliye

Hizmet

İkdam

Milliyet

Tanin

Son Havadis

Ulus

Vakit

B. Dergiler

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Akbaba

Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi

Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi

ATAM Dergisi

Atatürkçü Bakış

Belgelerle Türk Tarihi Dergisi (BTDD)

Bellekten

Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi

Çağlayan

Dünya

Halk Mecmuası

İçtihad

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi

Maarif Vekâleti Mecmuası

Marmara İletişim Dergisi

Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

Milli Kültür

Milli Mecmua

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi

Tarih ve Toplum

Toplumsal Tarih

Türk Dili

Türk Düşüncesi

Türk Kültürü

Ulusal Kültür

IV. KİTAPLAR

AÇIKEL, Naci Kasım, **Türk Alfabesinin Islahı**, İstanbul, Maarif Matbaası, 1939.

ADIVAR, Halide Edip, **Türk'ün Ateşle İmtihanı**, İstanbul, 1962.

AKSOY , Ömer Asım, **Atatürk ve Dil Devrimi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara , 1963.

AKŞİN, Sina, **Kısa Türkiye Tarihi**, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul 2013.

AKTAŞ, A.Ö., **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Siyasal Kitabevi, Ankara,2004.

ALBAYRAK, Mustafa, “Millet Mektepleri 1928-1935, Mezuniyet Tezi” **A.Ü.D.T.C.F.**, Ankara, 1978.

Ali Seydi, **Latin Hurufu Lisanımızda Kabil-i Tatbik midir?**, İkdam Matbaası, İstanbul 1340.

ALPAY, Meral, **Harf Devriminin Kütüphanelere Yansıması**, İ. Ü. Ede. Fak. Yay. İstanbul,1976.

ARIKAN, Zeki, **İzmir Basınından Seçmeler 1923-1938**, C. 2, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir,2003.

ATAÇ, Nurullah, **Diyeğim Söz Arasında**, İstanbul, Varlık Yay., 1970.

Atatürk'ün Bütün Eserleri 1927-1929, C. 22, Kaynak Yay., 2003.

ATATÜRK, M. Kemal, **Nutuk**, Ankara, Atatürk Araştırma Mrk. 2004.

————— , **Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri**, C.IV, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1993.

————— , **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I**, Türk İnkılap tarihi Enstitüsü Yay., Ankara Üniversitesi, 1997.

ATAY, Falih Rıfkı, **Çankaya**, İstanbul, Pozitif Yay., 2004.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam**, C. III, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999.

BARTHOLT, W. **Türkistan**, Çev. Fuat Köprülü, İstanbul, 1940.

BAŞGÖZ, İlhan - WILSON, Howard, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk**, Ankara,1973.

BERKES, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, YKY, 2002.

BİLGİN, Muhittin, **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.

BOZKURT , Fuat, **Türklerin Dili**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara,1999.

BÜYÜKAKALIN, Y.,**Harf Devrimi'nin Eğitim-Kültür Yaşamımıza Etkileri ve Millet Mektepleri**, Genelkurmay Basımevi. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları,1991.

Celal Nuri, **Tarih-i İstikbal**, C. II, İstanbul, 1912.

ÇAVDAR, Tevfik, “Halkevleri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 4, İletişim Yay., İstanbul, 1983.

ÇEÇEN, Anıl, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2000.

ÇOLAKOĞLU, M. Nuri, **Kasım 1938 Dünya Basımında Atatürk**, Doğan Kitap, İstanbul 2008.

DEMİRCAN, Ömer, **İletişim ve Dil Devrimi**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2001.

DEVELİ, Hayati, **Osmanlı Türkçesi Kılavuzu**, İstanbul, 2005.

Dil Devriminin 30 Yılı, Ankara, 1962.

DÖNMEZ, Cengiz, **Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009.

DUMONT, Paul, **Mustafa Kemal, Çağdaş Türkiye'nin Doğuşu**, Çev: Zeki Çelikkol, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1983.

EMRE, Ahmet Cevat, **Türkçe Sarf ve Nahiv Eski Lisan-i Osmani Sarf ve Nahiv**, TDK Yayınları, Ankara 2000.

ERAT , Muhammed, **Türkler** , C. XV, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

EREN, A. Cevat, "Tanzimat" Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C. XI, Milli Eğitim Yay. İstanbul, 1970.

ERER, Tekin, **Türkiye'de Dil ve Yazı Hareketleri**, İkbal Kitabevi, İstanbul, 1973.

ERGİN, Feridun, **Kemal Atatürk**, Yaşar Eğitim Vakfı Yayınları, 1978.

ERGİN, Muharrem, **Türk Dünyası El Kitabı**, C. II, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1992.

ERGİN, O. Nuri, **Türkiye Maarif Tarihi 1-2**, İstanbul, Eser Matbaası, 1977.

ERGÜN, Mustafa, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ocak Yayınları, Ankara 1997.

ERTEM, Rekin, **Elifbeden Alfabeye**, Dergah Yayınları, İstanbul 1991.

GEORGEON, François, **Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)**, (Çev. Ali Berktaş), YKY, İstanbul, 2006.

GÖKALP, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, Kamer Yay. İstanbul, 1970.

GÖKMAN, Muzaffer, **30 Ağustos'a Doğru**, Eğitim-Öğrenci Yay. İstanbul 1976.

GÜRALLAR, Y. Neşe, **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İletişim Yay., İstanbul,2003.

GÜVENÇ, Bozkurt, **Türk Kimliği**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

İNÖNÜ, İsmet, **Hatıralar**, C. II, Ankara, 1987.

KANSU, Ceyhun Atuf, **Cumhuriyet Bayrağı Altında**, İstanbul, Varlık Yayınevi, 1973.

KANSU, Mazhar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk' le Beraber**, C. I, Ankara, TTK, 1988.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, C.VI, TTK Yay., Ankara, 1978.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, C.V, TTK Yay., Ankara, 1983.

KİLİ, Suna, **Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay.,2000.

KÖKER, Levent, **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, İstanbul, İletişim Yay., 1995.

KOÇAK, Cemil, **Geçmişiniz İtinayla Temizlenir**, İletişim Yay., İstanbul, 2009.

KODAMANOĞLU, M. Nuri, **Türkiye'de Eğitim (1923-1960)**, Ankara,1964.

KORKMAZ, Zeynep, **Atatürk ve Türk Dili - Belgeler**, TDK, Ankara, 1992.

LEVEND, Agah Sırrı, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, TTK Yay., Ankara, 1960.

LEWIS, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, TTK Yay., Ankara, 1996.

LEWIS, Geoffrey, **Trajik Başarı- Türk Dil Reformu**, Çev: Mehmet Fatih Uslu, İstanbul, Gelenek Yay., 2004.

MERDİVENCİ, Ahmet, **Türk Yazı Devrimi**, İstanbul, Hilal Matbaacılık, 1980.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, **Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri**, İstanbul, 1985.

İNAN , Afet ,**Türkiye Cumhuriyet ve Türk Devrimi**, TTK Yay., Ankara, 1998.

İNALCIK, Halil, **Atatürk ve Demokratik Türkiye**, Kırmızı Yay., İstanbul 2007.

ORTAÇ, Selahattin, **Harf İnkılabı Halkın Eğitimine Hizmet Edenler**, Ankara, 1985.

ÖKÇÜN, A.Gündüz, **Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir, Haberler –Belgeler-Yorumlar**, Sermaye Piyasası Kurumu, Ankara, 1997.

ÖZALP Kazım - ÖZALP Teoman, **Atatürk'ten Anılar**, İş Bankası Yay., İstanbul, 1992.

ÖZERDİM, Sami N, **Yazı Devri minin Öyküsü**, TDK Yayını, Ankara 1978.

ÖZGEN, Bekir (1993). **Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri**, İzmir Dikili Belediyesi Kültür Yay., 1993.

PAÇACIOĞLU, Burhan, **Sivas Basımında Harf İnkılâbı**, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Önder Matbaacılık, Sivas, 1990.

SONNENHOL, Gustov Adolf, **Günümüzde Atatürk Kültür Devrimi ve Gelişim, Mustafa Kemal Atatürk 1881-1981**, Çev. Murat Ünlü, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997.

Sultan II. Abdülhamid Han, **Devlet Memleket Görüşlerim**, İstanbul, Çığır Yayınları, 1976.

ŞİMŞİR, Bilal Niyazi, **Amerikan Belgelerinde Türk Yazı Devrimi**,TTK Yayınları , Ankara, 1979.

_____ , **Türk Yazı Devrimi**, Ankara, TTK Yay., 1992.

_____, **Türk Harf Devriminin Türkiye Dışına Yayılması: Bulgaristan Türkleri Örneği**, Ankara, 1981.

TAŞDEMİR, Aynur, “Harf Devrimi ve Halk Mecmuası Yüksek Lisans Tezi”, **Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 2006.

TUNCAY, Mete, **İkna (İnandırma) Yerine Tecebbür (Zorlama), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Kemalizm**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi III Yeni Türkiye’nin Oluşumu (1. Bölüm) 1923-1938**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995.

TUTSAK, Sadiye, **İzmir’de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973.

ÜĞURLU, Ö. Andaç, **Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye’si 1923-1938**, Örgün yayınevi, İstanbul 2000.

ULUĞ, Naşit Hakkı, **Üç Büyük Devrim, Eğitimin Birleştirilmesi, Şapka ve Giyimin Değiştirilmesi, Türk Harflerinin Kabulü**, Ak Yayıncılık, İstanbul, 1973.

ULUSU, Mustafa Kemal, **Atatürk’ün Yanı Başında**, İstek Yay., İstanbul, 2018.

ÜLKÜTAŞIR , M. Şakir, **Atatürk ve Harf Devrimi**, TDK Yay., Ankara, 1981.

ÜSTEL, Füsun, “**Türk Ocakları**”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, C. 4, Milliyetçilik, İletişim Yay, İstanbul 2002.

YALÇIN, Durmuş vd, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2006.

YORULMAZ, Hüseyin, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Alfabe Tartışmaları**, Kitabevi Yay. İstanbul, 1995.

YÜCEL, Hasan Ali, **Türkiye'de Orta Öğretim**, İstanbul Devlet Basımevi, 1938.

YÜCEL, Tahsin, **Dil Devrimi ve Sonuçları**, TDK Yayınları, 1981.

ZEYREK, Şerafettin, **Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951)**, Anı Yay. Ankara, 2006.

ZÜRCHER, E. Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yay., İstanbul 2006.

V. MAKALELER

ACAR, Ayla, Türkiye'de Latin Alfabesine Geçiş Süreci ve Gazeteler, **İletişim Fakültesi Dergisi**, İ.Ü. S. 41, 2011.

AKSOY, Ömer Asım, "Söyleyiş Bozukluğu ve Alfabemiz", **Türk Dili**, C. VIII, S. 85, 1 Ekim 1958.

ALBAYRAK, M., "Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)", **ATAM Dergisi**, 29 (10), 1994.

Ali Haydar, "Arap ve Latin Harfleri", **Milli Mecmua**, C.I, S.12,10 Nisan 1340.

ARIKAN, Zeki, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", **Atatürk Yolu Dergisi**, A. Ü. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, C.6, S.23, Ankara 1999.

ATAÇ, Nurullah, "Yeni Yazı", **Ulus**, 10.08.1953.

ATATÜRK, M.K., "Türk Yazı İnkılâbı", **BTTD**, İstanbul, 1985.

ATAY, Falih Rıfki, "Yeni Yazı", **Türk Dili**, Cilt :II, S. 23, 1958.

BALÇIK, M. Berk, “Milliyetçilik ve Dil Politikaları”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Tarihi**, C.4, İletişim Yay. İstanbul, 2003.

BALİ, Rıfat N., “Tek Parti Döneminde Gazete Tirajları”, **Tarih ve Toplum**, S. 221, Mayıs 2002.

BAŞMAN, Avni, “Latin Harfleri Meselesi”, **Hayat**, C.I, S.5, 30 Kânunuevvel 1926.

BAYDAR, Mustafa, “Zoraki Diplomatın Dedikleri”, **Cumhuriyet**, 13.12.1970.

BAYDAR, Mustafa, “Zoraki Diplomatın Dedikleri”, **Cumhuriyet**, 15.12.1970.

BULUÇ, Sadettin, “Osmanlılar Devrinde Alfabe Tartışmaları”, **Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu**, TTK Yay ., Ankara,1991.

CANPOLAT, Mustafa, “Arap yazılı Türk Alfabesinin Gelişmesi”, **Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu**, TTK Yay. Ankara,1991.

CUMAKUNOVA, Gülzura, “Atatürk’ün Harf Devrimi ve Kırgızistan’da Alfabe Meselesi” , **I. Uluslar arası Atatürk ve Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri (6-7 Ekim 2000)**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2001.

ÇALIK, Ramazan- BALTAOĞLU, Ali Galip, “Alman Kaynaklarında Türk Harf İnkılâbı ve Yankıları(Elçilik Raporları - Basın ve Diğer Kaynaklar)”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S.27-28, Mayıs-Kasım 2001.

DİLAÇAR, Agop, “Alfabemizin 30.Yıldönümü”, **Türk Dili**, C. VII, S. 83, Ağustos 1958.

DİZDAROĞLU, Hikmet, “Mirza Fethali Ahuntzade ve Alfabe Meselesi”, **Türk Dili**, C. I, S. 8, Mayıs 1952.

DOĞAN, İsmail, “Milli Alfabemiz Göktürk (Runik) Yazısı Doğu Avrupa ile Kuzey Kafkasya’daki Örnekleri ve Yeni Buluntular” **Atatürk’ün Harf Devrimi ve Türk Dünyasına Yansımaları Sempozyumu (27 Ekim 1998) Bildiriler**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon,1999.

DOĞANER Yasemin, “Elifba’dan Alfabe Yeni Türk Harfleri”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C. 2, S. 4, Ankara, 2005.

DÖNMEZ, Cengiz, “Atatürk ve Harf İnkılabı”. **ATAM Dergisi**, S.79 (27), (2011).

ERCİLASUN, Ahmet Bilge, “Tarih Boyunca Türk Dilinin Kullanılışı”, **Tarih Boyunca Türk Dili Bilgi Şöleni**, Karaman,1997.

ERGİN, Muharrem, “Türkçeye En uygun Alfabe”, **Türk Dili**, S. 29, Şubat 1954.

ERGİN, Muharrem, “Atatürk ve Harf Devrimi”, **Türk Kültürü**, S. 13, Kasım 1963.

ERİŞ, Eyüp, “Abece Devriminin Yarar ve Sonuçlarına Değın Genel Bir İrdeleme”, **Ulusal Kültür**, S. 2, Ekim1978.

GALANTİ, Avram “Latin Harflerine Dair”, **Çağlayan**, C.I, S.14, 1 Mayıs 1926.

GENCAN, Tahir Nejat, “Arap Yazısı ve Türkçe”, **Ulusal Kültür**, S. 2 Ekim, 1978.

GÖZAYDIN, Nevzat, “Alman Belgelerinde Harf Devrimi”, **Tarih ve Toplum**, S. 131, Kasım 1994.

GÜKDAĞ, Bilgehan A., “Alfabe ve Siyaset”, **Atatürk’ün Harf Devrimi ve Türk Dünyasına Yansımaları Sempozyumu (27 Ekim 1998) Bildiriler**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay. Trabzon,1999.

GÜRSON, Eser, “50.Yılında Harf Devriminin Maddi Temelleri”, **Ulusal Kültür**, S. 2, Ekim 1978.

Hüseyin Avni, “Latin Harfleri Meselesi”, **Hayat**, C.I, S.5, 30 Aralık 1926.

Hüseyin Cahit, “Arnavut Hurufatı”, **Tanin**, 7 Ocak 1910.

İNÖNÜ, İsmet, “Yeni Türk Harflerinin Yıldönümü”, **Dünya**, 9.08.1953.

KARAHAN, Abdülkadir, “Yeni Alfabe Kabulünün Milli Kültürümüz Bakımından Önemi ve Sonuçları”, **Harf İnkılâbı Sempozyumu**, İ.Ü. Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enst. Yayını, İstanbul, 1983.

KARAAĞAÇ , Günay, “Türkçenin Komşularıyla İlişkilerine Genel Bir Bakış”, **Atatürk’ün Harf Devrimi ve Türk Dünyasına Yansımaları Sempozyumu (27 Ekim 1998) Bildiriler**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon,1999.

KASKATI, Arif Necip, “Atatürk’ün Selanik’teki Hulyaları ”, **Cumhuriyet**, 19.8.1948.

KILIÇ, Fahri, “Yeni Türk Alfabesinin Yaygın Eğitim Yoluyla Öğretilmesi”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Ankara Üniversitesi İnkılâp Tarihi Enstitüsü, S. 61, 2017.

KOCABAŞOĞLU, Uygur, “Harf Devriminin Eğitim ve Kültür Yaşamımız Üzerindeki Kimi Etkilerine Dair Gözlemler”, **Harf Devriminin 50.Yılı Sempozyumu**, Ankara, 1991.

KORKMAZ, Zeynep, “Atatürk’ün “Türkiye Cumhuriyeti’nin Temeli Kültürdür” Sözü Üzerine Kısa bir Değerlendirme”, **Milli Kültür**, C. III, S. 39, Nisan 1983.

LEVEND, Ağâh Sırrı , “Arap Alfabesi Türkçeye Niçin Uymaz ?”, **Türk Dili**, C. III, S. 27, Aralık 1953.

İNAN, M. Rauf, “Atatürkçülüğün Belirgesi”, **Türk Dili**, C. 38, S.322, Temmuz 1978.

İNAN, M. Rauf , “Yazı Değişimi”, **Harf Devriminin 50.Yılı Sempozyumu**, Ankara, 1981.

M. NERMİ, “Türkçemiz ve İstılahatlar”, **Cumhuriyet**, 18.12.1928.

ORHON Orhan Seyfi, “Harf İnkılabı”, **Son Havadis**, 19.04.1969.

ORTAYLI, İlber, “Tarihsel ve Toplumsal Nedenleriyle Harf Devrimi”, **Atatürk Dönemi’nin Ekonomik ve Toplumsal Tarihi İle İlgili Sorunlar Sempozyumu**, İstanbul, 1977.

ORTAYLI, İlber, “Türk Harf Devriminin Dış Ülkelerdeki Etkileri Üzerine”, **Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu**, TTK Yay., Ankara,1981.

ÖNER, Mustafa, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Dil Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Atatürk’ün Harf Devrimi ve Türk Dünyasına Yansımaları Sempozyumu, 27 Ekim 1998 Bildiriler**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon,1999.

ÖZÇELİK, Şeyda “Yeni Harflerin Kabulü ve Adana Basını’na Yansıması: “Yeni Adana” ve “Türk Sözü” Gazetesi”, **Turkish Studies International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 8/7 Summer 2013.

ÖZDEMİR, Yavuz- AKTAŞ, Elif, Halkevleri 1932’den 1951’e, **Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 45, Erzurum 2011.

PALA, İskender, “Osmanlı Harfleri Döneminde Türk Dilinin Latin Harfleri ile İmlası ve Kullanımı”, **Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992 (26 Eylül- 1 Ekim)**, Ankara,1996.

SADAK, Necmeddin, Sadık, “Latin Hurufu Meselesi”, **Akşam**, 11 Mart 1926.

SADAK, Necmettin Sadık, “Gazi Baş Muallim”, **Akşam**, 14 Kasım 1928.

SAFA, Peyami, “Arap Harfleri”, **Türk Düşüncesi**, C. II, S. 8, Ağustos 1959.

SAKOĞLU, Necdet, “Harf Devriminin 60. Yıldönümü Anısına Dört Belge”, **Tarih ve Toplum**, S. 58, 1988.

SARI, Muhammed - GEDİK, Hatice, ‘Türkiye’de Harf Devrimi Öncesinde Basına Yansıyan Görüşler’ **Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 9/7 Summer, Ankara, 2014.

SARISAMAN, Sadık, “Taşrada Harf İnkılabının Uygulanışı (Afyonkarahisar Örneği)”, **AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 8, S. 3, Afyon, 2006.

Satı Bey, ”Elifba Meselesi”, **İçtihad**, No.61, 1 Nisan 1329.

SONYEL, Salahi R., “İngiliz Gizli Belgelerinde Türk Yazı Devrimi”, **Türk Dili**, S. 328, Kasım 1979.

SUNGU, İhsan, “Kültür İşlerimiz” , **Ülkü**, C.VIII, S.45, 1936.

ŞAHİN, Mustafa, “Bir Halk Eğitim Çalışması Olarak Millet Mektepleri”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, C. 1, S. 2, İzmir, 1992.

ŞİMŞİR, Bilal N., “Türk Harf Devriminin Türkiye Dışına Yayılması: Bulgaristan Türkleri Örneği”, **Harf Devriminin 50. Yıl Sempozyumu Bildiri Kitabı (2.Cilt)**, TTK Yayınevi, Ankara , 1981.

TANERİ, Aydın , “Atatürk ve Harf İnkılâbı”, **Milli Kültür**, S. 63, Aralık 1988.

TANSEL, Fevziye Abdullah, “Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri (1862-1884)”, **Bellekten**, C. XVII, , S. 65-68, 1953.

TEKİN, Talât, “Avrupalılar ve Türkçenin Latin Harfleriyle yazımı”, **Türk Dili**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, C .38, S. 322, Temmuz 1978.

TEKİN, Talat, “Tarih Boyunca Türkçenin Yazısı” , **Ulusal Kültür**, S.2, 1978.

TONGUL, Neriman, “Türk Harf İnkılabı”, **Atatürk Yolu Dergisi**, A.Ü. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, S.33-34, Ankara, Mayıs-Kasım 2004.

TOPRAK, Zafer, “Cumhuriyetin Kilit Taşı: Harf Devrimi”, **Toplumsal Tarih**, S.118, Ekim 2003.

TOPSES, Gürsen, “Cumhuriyet Dönemi Eğitiminin Gelişimi”, **75 Yılda Eğitim**, İstanbul, Tarih Vakfı Yay., 1999.

TUNCA, Elif Asude, “Türk Harf Devriminin Halka Tanıtım Çalışmaları”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.2, S. 2, Ankara , 2006.

ULUS, Selma, “Yerel Basınımız”, **Marmara İletişim Dergisi**, S. 3 İstanbul, Temmuz 1993.

ÜÇOK , Bahriye, “Yazı Devrimi - Kur’an harfleri ve Atatürk Devrimlerine Karşı Çıktışlar”, **Türk Dili**, S. 23.

ÜÇOK, Coşkun, “Arap Harflerini Kullanmayan Müslümanlar”, **Harf Devriminin 50.Yılı Sempozyumu**. TTK Yay., Ankara, 1981.

YÜCEER, Saime, “Türkiye'nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Mektepleri”, **Atatürkçü Bakış** , C. 1, S. 1, 2002.

EK 1: Vakit 1.12.1928, Vakit Gazetesinin yazı devrimine katkılarına dair.

ANADOLU

4 Ocak 1928

Yeni harflerimizi çabuk öğreniniz | kanun belki de yarın teligrafla tāmim edilecek ve derhal tatbik olunacaktır. Unutmayınız ki bütün gazetalar kanunuevvelden itibaren yeni harflerle çıkacaktır. Eyer yarın gazetasız kalmak, dünyada olup bitenlerden habersiz, bir cahil gibi hayat sürmek istemiyorsanız hemen yeni bir alfabe satın alarak yeni harflerimizi çabuk öğreniniz.

Mecma'atı

Bokunode اعتباراً بکی
هر فلرله یا یوجمه

معارف اخباراتی

بعضی صده کی امرک بو هفته کلمه سه انتظار اولوبور

فرانسز قاینه سنی صارصان بر اختلاف

معتدل و مفرط لک متقابل مساعده لر بر عمل ایدریدی

والی معاونی
فضل بک استانبول
والی معاونی اولدی

هلال امرک طور بالی فلاکتده لرینه معاوشی

زهبیلین بالونی
مقصده تحقیقات
پارسی سرورده ییت دکلمه

تبریکlere cevap

Ambarbeyat bayramının yıl dönümü münasebeti ile mütemmen şahi bey tarafından keşide olunan tebrik teligraflarına atidaki cevaplar gelmiştir:

İsmail vilayet mütemmedi Salih bey:

Reisimcubar

Şeyh M. Kemal

İsmail cumhuriyet halk fırkası mütemmedi Salih bey:

Re beylik bayramınının himmetinde tebrik ve himmetinde...

Salı 1929

1 Ocak 1929

5 kuruş

HİZMET

Müdürlük: Mehmet Talat

Abone: seneligi 1000 altın aylığı 600 kuruştur. İhtidam meşuresi alınmaz. Telefon: 3075

№ 1213

Çift günün gazetesi 25 kuruştur

1929 senesi inkılapçı Türkiye'nin ilmi irfan senesidir
Türk milleti bahtiyar olsun
 Bu gün sabah Türk vatanının ufuklarından
 Güneşle beraber bilginin nuru da doğdu
 Başımızdan hiç eksilme Altın başlı büyük Gazi
Yeni senemilletesaadet getirecektir

Acaba

Puankara çekiliyor mu

Paris, 30 (A.A.) — Parlamento azası tahsiatınm tezyidi me's'les'i hakkında hükümet erkani arasında zuhur

Afgan

Isyan can çekiyor

Ankara, 30 (A.A.) — Şehrimizdeki Afgan sefaretine gelen so haberlere nazaran Kâbilde ve Kâbil etrafında

Mektepler

Bu gün açılıyor

Evvelâ hanımların dersa neleri açılacaktır

icār

Kimlerden alınacak?

Lozan muahedesine tevfikân iskân edilen mübaddil ve muhacirlerden İzmir metruk mallar idaresine icar bedelli

DÜŞÜNÜLERİN

1929

Bu gün yeni senenin birinci gününü yaşıyoruz. Şu dakikada, arkada... 928 senesinin ilanı

EK 3: Vakıf, 1 Ocak 1929, Türk harfleri ile yazıyı ilk öğrenenler.

VAKIT 30 kântinuevel

rp heyeti

imizde tetkikat
ya geldi
mize 12 kişiden
göslav heyeti gel-
Türkiye ve Suriye-
eyahatı yapmakta-
ehri ali ticaret
rlerinden Mösyo
e riyaset ediyor.
nda Sırp olmak-
lacar şehri olan
sör mühendis,
den bazı zevat
dunuyor. Heyet
kile Suriyeye

Birkaede-
eçip Rus-
fakıyatlı

Türk harflerile yazıyı ilk öğrenenler

Hediye kazanan karilerimizin isimlerini neşrediyoruz

38— İstanbul birinci hukuk
azasından Tevfik Beyin ker-
mesi Zahide Hanım.

39— Paşabahçede Reşadiye
mahallesinde Çalılı Sokakta
N. 1 Fahir Halim Bey.

40— İstanbul ticaret ve
zahire borsası kimya labo-
ratvarı asistanı Ekrem Bey.

41— Beşiktaş, Yenimahalle
Bakkal Sokak N. 12 Rahmi
Bey.

22— Sabık Edirne posta ve

46— Ankara orta muallim
mektebi pedagoji şubesinde
Şazi Bey.

47— Beşiktaş Köyiçi Cad-
desinde Aile Pazarı sahibi
Hazim Bey.

48— Ankara san'atlar mek-
tebinde muallim Fahrettin
Bey.

49— Balıkesirde eczacı mu-
avini Mehmet Faik Bey.

50— İstanbul Şehremaneti
ihsaiyyat müdüriyeti mümeyyizi

Temay
Suhansa
Esasen
Yalncı

Ca

90 Tane

Müess
müdiri
etsiz
edilce

tel. 1970 (idare işleri) 1971 (yazı işleri) • telgraf alması VAKİT - Posta kutusu:

bakiniz göreceksiniz neler olacak

15 yaşından 45 yaşa kadar herkes seferber hepimiz okuyup yazacağız

Her tarafta yeniden binlerce dersane açılacak ve bunların talebesi kadın, erkek yüz binlerce Vatandaşımız olacaktır

Bütün Türk milletinin okumak ve yazmak gibi mühim ve hayati bir nimete mazhariyetin hedef ittihaz eden yüksek faaliyet pek yakında güzel neticelerini vermeye başlayacaktır. Dün Millet mektepleri talimatnamesini tatbika memur komisyon Vali beyin riyasetinde içtima ederek faaliyet programını çizmiştir. İctimaa bütün Vilâyet devairi rüesası işirak ve M. M. umumi kâtip lik yazifesini ifa etmiştir. İttihaz edilen mukarrerat şunlardır.

Bütün mahallât ihtiyar heyetleri (16) yaşından (45) yaşına kadar okuma, yazma bilen bilmiyen kadın, erkek bütün halkın isimlerini havi birer cetvel yaparak Polis diyen techhur edip gidiyordu. Son hadiseden sonra bu mezarlık ianesi meselesi hakkında da yüzler lazartacak sözler söylenmeye başlamıştır.

Bütün bu ahval göz önüne getirilince esbak Fransız malive

merkezlerine vereceklerdir. Okuma, yazma bilmiyen 16-45 yaşındaki halk dersanelere devam ile mükelleftirler.

Okuma, yazma bildiklerini iddia edenler Millet mekteplerinde imtihan edileceklerdir. Yalnız aile reisleri aileleri efradını okutup yazdırmayı deruhte ederlerse bunlar mekteplere gönderilmeyecek fakat ders senesi

nihayetinde imtihan edileceklerdir. Mekteplere devam etmiyenlere gelince, bunlar hükümet emirlerine riayet etmemek maddesi mucibince tecziye ediecektir.

Mevcut dersanelere devam edenler nihayetine kadar imtihan edilecekler muvaffak olanlara Millet mektebi şahadetnamesi verilecek muvaffak

Rusya ile ne münasebe
Londra, 17
Avam kamrasın
da Rusya ile münasebatın yenide tesisine dair iratılan sualler cevap veren şiddetli demıştir ki: «İngiltere ile münasebatın için ilk şartı şikâyet olunması faaliyetinden tı geçtiğini isap İngilterenin des

Sadık

Dünkü

Ankara

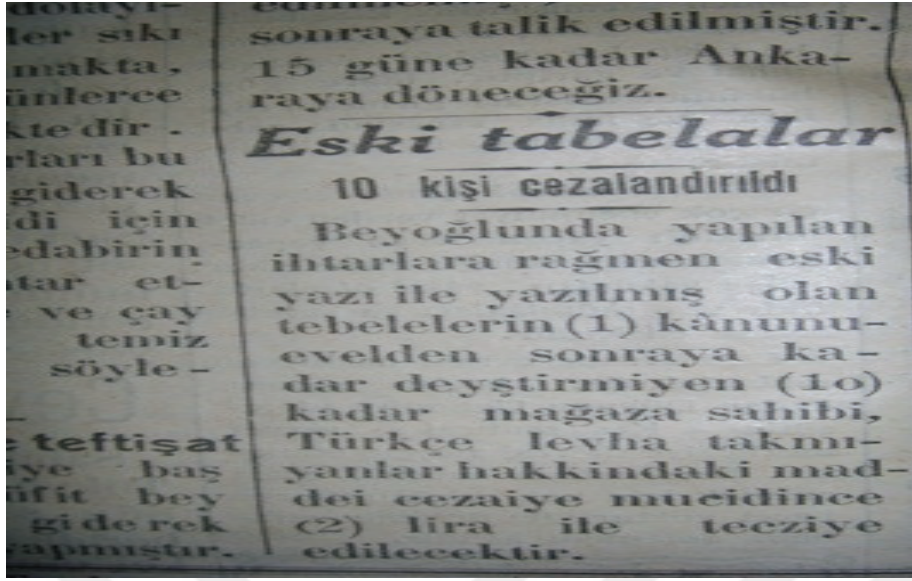
Seyrisefa müdürü
evdeki g
Ankara g
dullah B.
idareye ai
rin halli
haza birk
beri mev
deniz işle
meselesi i
şebbüsatta
da kuvve
meldir.

Sadık

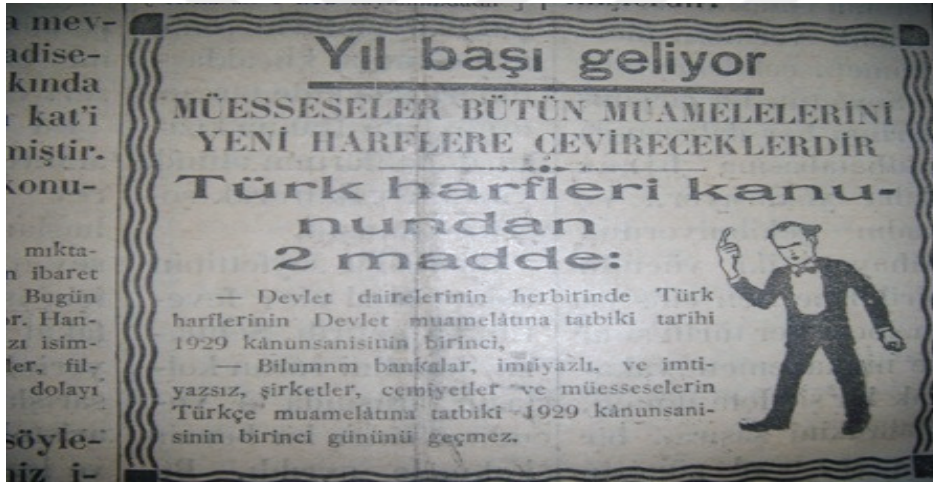
Günün

EK 5: Vakit, 25 Aralık 1928, Eski yazılı tabelalara ceza yaptırımı.

Vakit, 28 Aralık 1928, Devlet dairelerinde yeni harflere geçiş.

Vakit, 5 Mart 1929, Yeni yazının yaşamın her alanında hayat geçirilmesi.

Vakit Gazetesi, Ocak 1929, Yeni harfleri kullanan devlet memurları.

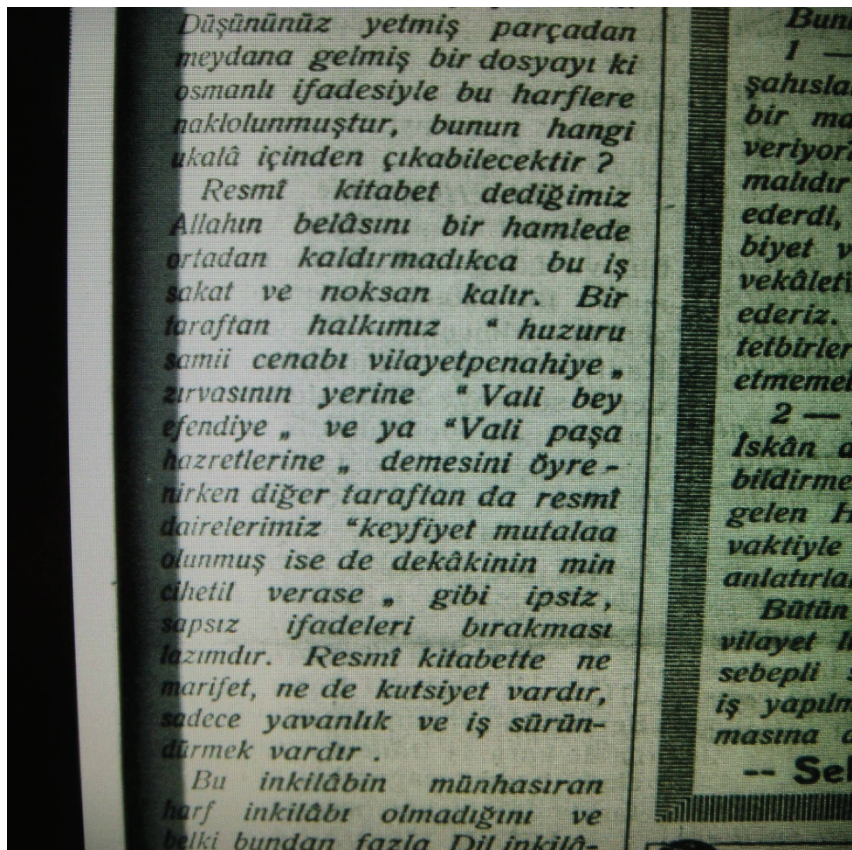

Vakit Gazetesi, 25 Aralık 1928, Yeni harflerle yurt bilgisi ders kitabı.

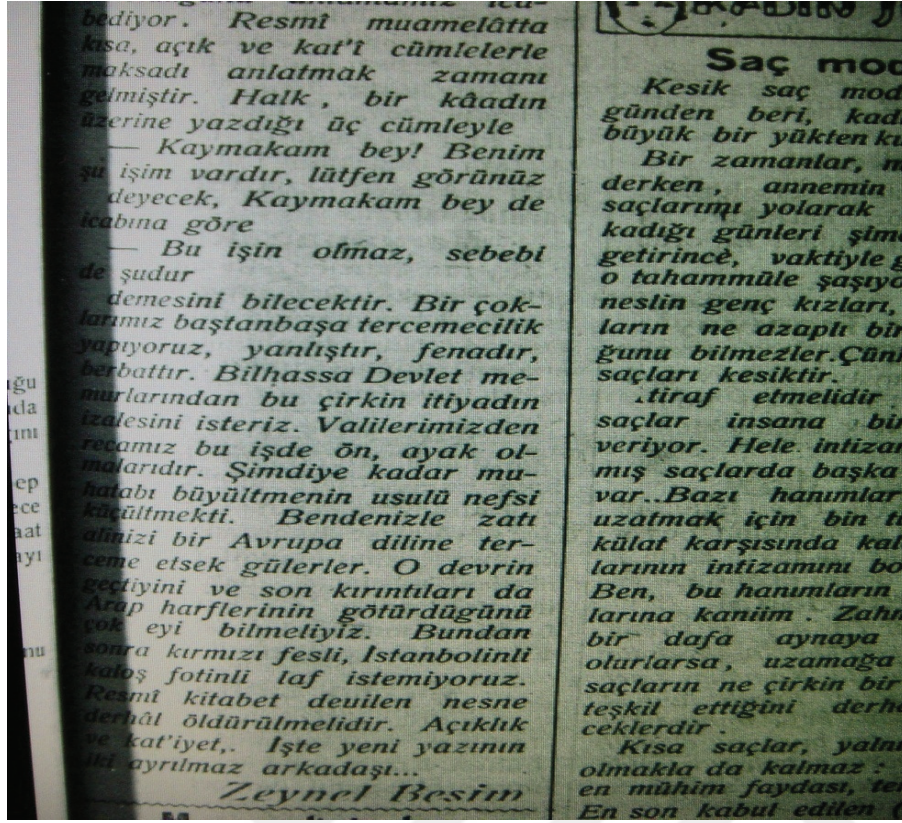

EK 7: Hizmet, 1928, Yazı değişikliğinin kurumlardaki yansımalarına dair “Resmi Kitabet” başlıklı makale.

EK 8:Vakit, 7 Ocak 1929, Vakit Gazetesinin düzenli olarak yayınladığı yazı ve imlâ dersleri.

VAKİT 7 Kırkuncu

(Vakit)ün millet mektepleri sayıfası

KIRAAT HALK ALFABESİ

Makemî
Mihâl Sadullah

Parayı veren düdüğü çalar

Bir gün Nasrettin Hoca pazara giderken mahalle çocukları önüne çıkmışlar:
- Hocaferdi, bize pazardan düdüğü getir, diye yalvarmışlar.
Hoca hepsine: peki! peki!.. cevabını vermiş. Çocuklardan biri:
- Hocaferdi, al şu parayı da bana da bir düdüğü getir, demiş.
Çocuklar akşam üstü Hocanın yolunu beklemişler. Hoca yanlarına yaklaşınca, bağırarak:
- Hocaferdi, hani düdüğümüzü? diye sormuşlar.
Nasrettin Hoca heybesinden bir düdüğü çıkarıp, kendisine para ile düdüğü ismarlayan çocuğa vermiş; öteki çocuklara da:
- Parayı veren düdüğü çalar, diyip evine doğru gitmiş.

Baba, aya bak!
Bebek kara bakar.
Bey araba arar.
Kaya yere bakar.

Baba, aya bakar
Bebek kara bakar
Bey araba arar
Kaya yere bakar

d d
4
Dede
At dereede.
Dede dereeye bakar.

At dereede.
Dede dereeye bakar

Foto vs zine ma makine
Vilâyet dâimî encümününden:
İdarî hususiyetlere riaca getirilen kitap ve müessesât Nâfirî Ekârif Sühiye ve Ziraata mühtâlık alfabesinin tabeye ve tevlidiyetini
2000 dersane
Millet mekteplerinde derslere muvazana dersten olunababilir.
Buğün bütün kurslarda yazma hâkimleri ders görülmektedir. Mübâre

Türk harflerile yazıyı ilk öğrenenler
Hediye kazanan karilerimizin

İmlâ müz Düzeltim
- Düşünce, dil ve yazma sanatlarındaki en büyük başarılarımızın kaynağıdır.

EK 9: Akbaba, 1928, Yeni harfleri öğrenmeye çalışan devlet memurları.

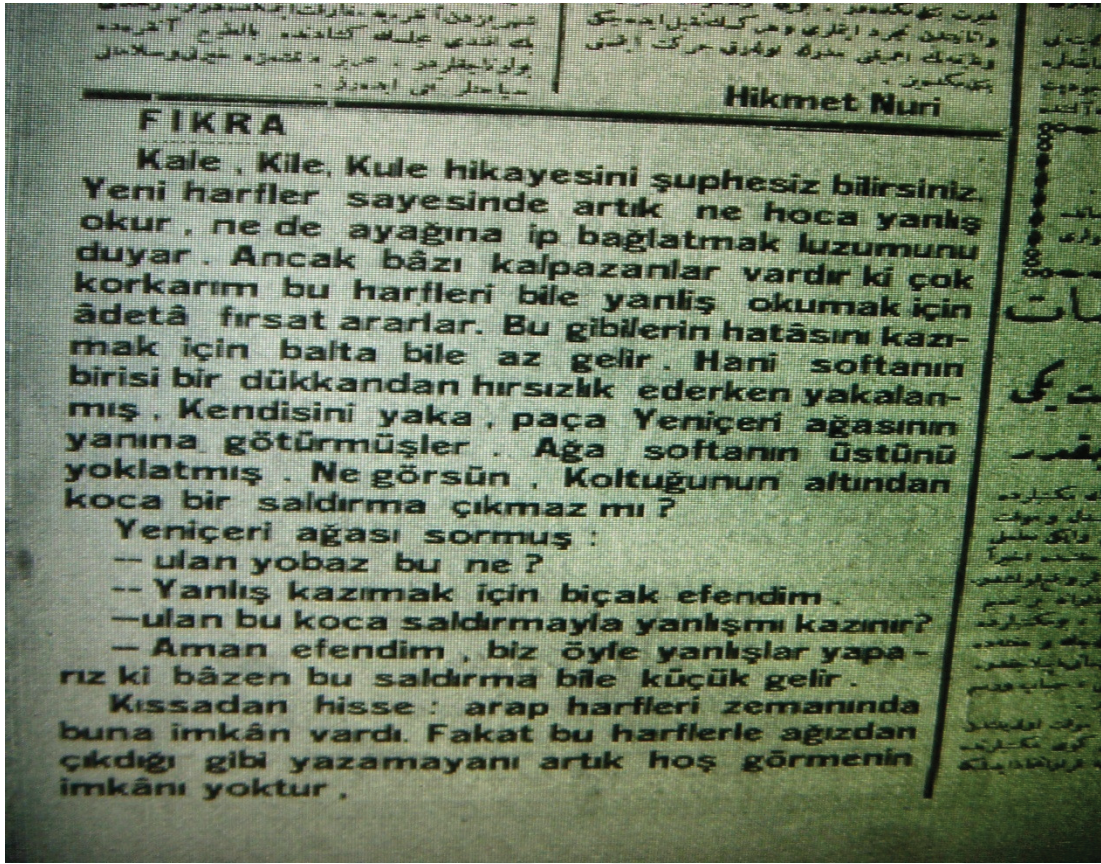

Akbaba, 1928.

EK 10: Hizmet, 28 Kasım 1928, Yeni harflere dair bir fıkra.

Ek 11: Vakit, 1 Ocak 1929, Yeni harflerin basılması- Millet Alfabeti.

Vakit, 14 Ocak 1929, Eski yazıdan yeni yazıya çeviriler - Yeni harfler tercüme dairesinde.

e- yihası İera vekileri
e- hey'etine takdim slun-
muştur.

Tercüme dairesi

Yeni harfler

Arap harflerle yazılı bilcümle kitap, makale, lâyhalar, istid'alar vesaire en doğru ve seri şekilde makine ile yeni harflere nakledilir.

Türkçeden Almanca, Fransızca ve bu lisanlardan Türkçeye tercümelere yapılır.

İstanbul Bahçekapı : Sadıkiye han 8-9 numaraya müracaat.
Telefon : İstanbul 3272

Rifat Necdet B.

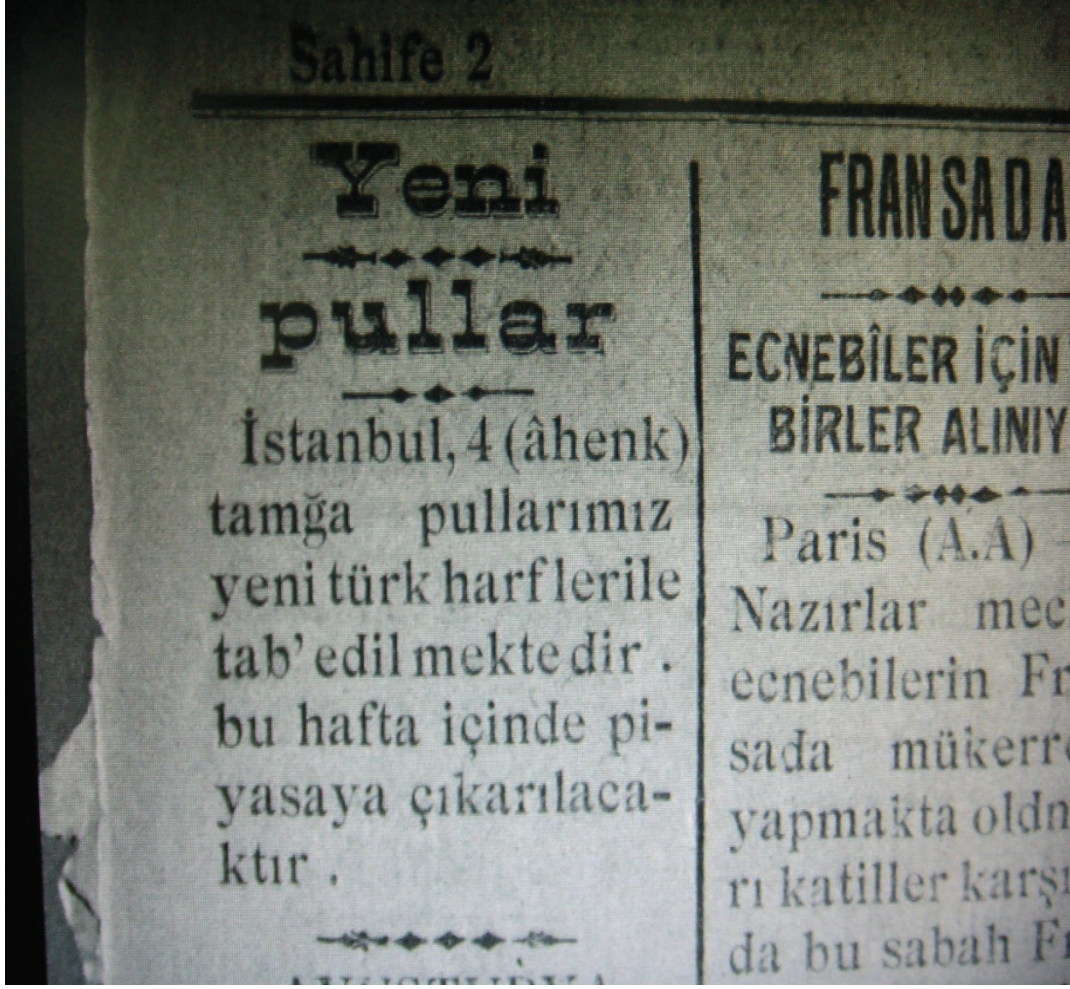
EK 12: Hizmet, 1928, Alfabe tablosu, mektup zarfları.

a	o	u	i	e	ü	ı	ö		
a	af	f	j	j	ö	ö	u	u	
b	l	g	g	k	k	p	p	ü	ü
c	c	ğ	ğ	l	l	r	r	v	v
ç	ç	h	h	m	m	s	s	ı	ı
d	d	i	i	n	n	ş	ş	y	y
e	e	ı	ı	o	o	t	t	z	z
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

Mektup zarflarının özeri nasıl yazılacaktır?

Ahmet bey	Pu	Mehmet ağa	Pu
Üzüm tığarı Yeni çarşı No: 14		İslamlar köyü muhtar	
<u>İzmir</u>			<u>Torbali</u>

EK 13: İkdam, 10 Ocak 1929, Halkı yeni harfleri öğrenmeye ilgisi- Mektepler İnsan Almıyor!

anın Rusya ve Ramanya
zamı şiddetle hükümetfer-
bildirilmiştir. Karadeniz
de de dehşetli fırtınalar
tedir.

muvasalat etmesi lâzım
enk bandıralı Helena,
altı Abana, Roda, Desta
Vinsten vapurlarından
tamamıştır.

efen Seyriselainin Kara-
bin müşkülâtla Hopa
a edebilmiştir.

et vapuru Ineboluyu tut-
e de muvafak olamamış
imana iltica etmek üzere

euberi limanımıza gelme-
en Kip, Vikhul isiminde-
emileri ile Emil Karyel
Alman, Laren isimindeki
Ombiriga namını taşıyan
ları henüz geleşmişler-

Karadenizden dün
adan kalkan Asya vapuru
tutamıyarak Armutluya
z.

MEKTEPLER İNSAN ALMIYOR!

DÜN BİR KADIN, YER OLMAYAN DERSHANEYE ZORLA GİRDİ

Istanbulda nakadar mektep açıldı,
kaç kişi okuyor?

Sir C
Bir kaç
giden İngiliz s
evelki gün har
rafından kabul
sefirinin bu s
etrafında şehri
yesinde şayı o
Sir Gore klark,
it ihtilâftan
uğrayan Türk-İ
nın müsbet bir
tavassutta bul
raya gitmiştir.

Cenupta hudut

Mardin mü
Resulayn civarın
kayı, halkı, ok

EK 14: İkdam, 15 Ocak 1929, Sinemalarda alt yazıların yeni harflerle yapılması.

SİNEMALARDA YENİ HARFLER MÜSAADEYE RAĞ- MEN HARFLER ÇA- BUKGÖSTERİLİYOR

Yeni harfların tatbikine başlanma-
sı üzerine 11,30 da kapanmak mecbu-
riyetinde olan sinemacıları 12 ye ka-
dar açık kalmalarına emanetçe müsa-
ede edilmişti: Halbuki, sinemalar evel-
ce 9,30 da sinemaya başlariken şimdi
10 da başlamaktadırlar. Bu itibarla
gene yazılar kısa yazılmakta ve çabuk
çevrilmektedir. Bunu nazarı dikkata
alan emanet, dün sinema müdüriyetle-
rine yeniden bir tamim gönderilmiş-
tir. Bu tamimde yazıların uzun ve bü-
yük harflerle yazılması filimin gayet
ağır çevrilmesini, bunun için de sine-
maya 9,30 nihayet 9,45 de başlanması
bildirilmiştir. Buna riayet etmeyen-
ler şiddetle teczive olunacaklardır.

EK 15: Milliyet, 1 Aralık 1928, Yaşasın İnkılâp!

Yeni harflerle şiir Edebiyat öldü diyenlere bir şaheser veriyoruz

Yeni harflerle -hakikî manasıyle- şiir yazılır mı, yazılmaz mı? İşte size bu sorunun cevabını verecek bir şaheser! Harfler hissiyatı ifadeye yarar birer aletten başka hiç bir şey olmadıkları cihetle heyecanı ve duygusu yüksek bir insana böyle mükemmelini değil, Çin harfleri verseniz sizi yine teshir etmenin yolunu bulacaktır. Tokadlızade Şekip beyfendi üstadımızın aşoğudaki şaheseri bu iddiamızın itiraz kabul etmez bir delilidir. Edebiyat öldü diyenler kabahatli harflerde değil; başka sebeplerde aramalıdır! !

Bir fahişeye

Masum iken nasılsa sukut ettin fakrile,
İffetsiz demek sana büyük bir bühtan gibi,
Hissedemem karşında küçük bir nefret bile
Görünsen de her zaman gözüme şeytan gibi.

Ey bir lokma ekmeğe ırzını satan kadın!
Muhakkarsın herkesçe kahbedir şimdi adın,
Mülevves kucaklarda çok bunaldın ağladın,
Muzir olmak hakkındır bu gün bir yılan gibi.

Bir eser de kalmamış evelki gururundan
İsteyince, gel, diyor, seni her güzel bulan
Tevahhuşun yok artık, fakat sende bir zaman
Erkeklerden kaçardın ürkek bir ceylan gibi.

Yüreğinde acılar, gözlerinde kanlı yaş,
Zilletlerle ararsın bir günlük bir arkadaşı,
Münkat ol da gayzına merhametten uzaklaş,
Saldır kimi görürsen yaralı kaplan gibi.

Evde hasta çocuğun süt bekler ağlıyarak,
Onu yaşatmak için gezersin sokak sokak,
Sevinirsin bulursan eğer yeni bir kucak
Fakat hâlâ ismetin ruhunda nihan gibi.

Her tavrın, her bakışın sefaletten bir nişan
Tükenmez elemelerin gülmenden bile ayan
O pürlerze, o solgun dudakları boyayan
Ciğerlerinden gelmiş bir kaç katra kan gibi

Tokadlı zade

Şekip

Necati Bey

Millet
mektepleri
FAALİYET,
TEŞKİLATLA
AÇILIYOR
Maarif Vekili dün
Am Ankaraya
gitti

Am Ankaraya gider gitmez
Millet mektepleri için
zırladığım talimatı
okum edeceğim»

haftadan beri şehrimizde
Maarif Vekili Necati B. dün
ekspresle Ankaraya avdet

DİL İNKİLABI

Hükümet, devlet dairelerinin isimlerini düzeltiyor

İsimler Türkçeleştirilmektedir. Terkipler, unvanların yerine sade, herkesin anlayacağı isimler konmuştur

Bütün resmî ve hususî dairelerin isimleri Türkçeleştirilmektedir. Dilimizin temiz bir Türkçe yeni bir hayat bulması için lüzumsuz yabancı kelimeleri çıkarmak zemani çoktan gelmiştir. Cumhuriyet hükümeti bu hususta lâzım gelen adımı atmıştır.

Terkipli unvanların yerine sade, herkesin anlayacağı isimler konmuştur.

Mesela bundan sonra «hudut ve seyahilli sıhhiye müdüriyeti umumiyesi» gibi zincirleme giden terkipli unvanların yerine bunun türkçesi konacaktır. Bundan başka birkaç kelimededen yapılan unvanların kısaca anlatılması için her kelimenin ilk harflerini yan yana koymak kâfi gelecektir.

Yeni harflerin kabul edilmesi üzerine türkçemizin kazanacağı fayda yalnız okuyup yazmanın kolaylaşmasından ibaret değildir.

Bundan sonra yazı yazarken lüzumsuz kelimeleri kullanmaktan da vazgeçeceğiz. Daima fikrimizi yazmaya mecburuz.

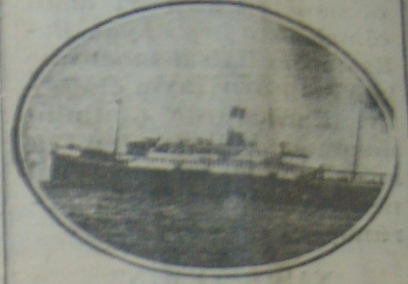
Eski harflerle yazı yazarken bu cihetleri düşünmezdik. Halbuki güzel türkçemizin tekâmülüne mani olan kayıtları kaldıracamız, Bunun için de dil inkılabı artık başlamıştır. Bu inkılâbı adım adım her Türk takip edecektir.

Bugünkü nühamızda iç saihfemizde göreceksiniz ki hükümet bütün devlet dairelerinin isimlerini tasfiye ediyor. Bunun için mükemmel bir cedvel hazırlanmıştır. Bu cedvel

Kar ve Fırtına

Soğuklar da başladı

Dün Konyaya ilk kar yağdı Reşit paşa vapuru da dalgaların tehacümünden boğazdan çıkamadı

Reşit paşa vapuru

Dört beş gündön beri devam etmekte olan fırtına biraz sükunet bulmuşken tekrar şiddetini artırmıştır. yıldız poyrazı fırtınasıyla beraber yağmur ve soğuklar da başladı. İlk kış haberini konya muhabirimizden aldık:

«Konya 23 T.S — Bugün şehrimize ilk kar yağdı.»

Havalar böyle gittiği takdirde, yakında bizde vilâyetlere İstanbulda kar yağdığını haber vereceğiz.

Karadenizde fırtına

Evvelki akşam Trabzona hareket eden Reşit paşa vapuru boğazdan çıkmış, fakat dalgaların tehacümüne mukavemet edemeyeceğini anlayarak avdet etmiştir.

Vukua gelen kazalar hakkında henüz resmî malûmat okunamamakla beraber, bir Leh, ve bir Yunan vaporunun battığı söylenmektedir. Elli tonluk bir gemi de karaya düşmüş, mürettebatı kurtarılmıştır.

Büyük dereye iltica eden vapurlar hareket edememektedirler.

Bu gün de yağmur var

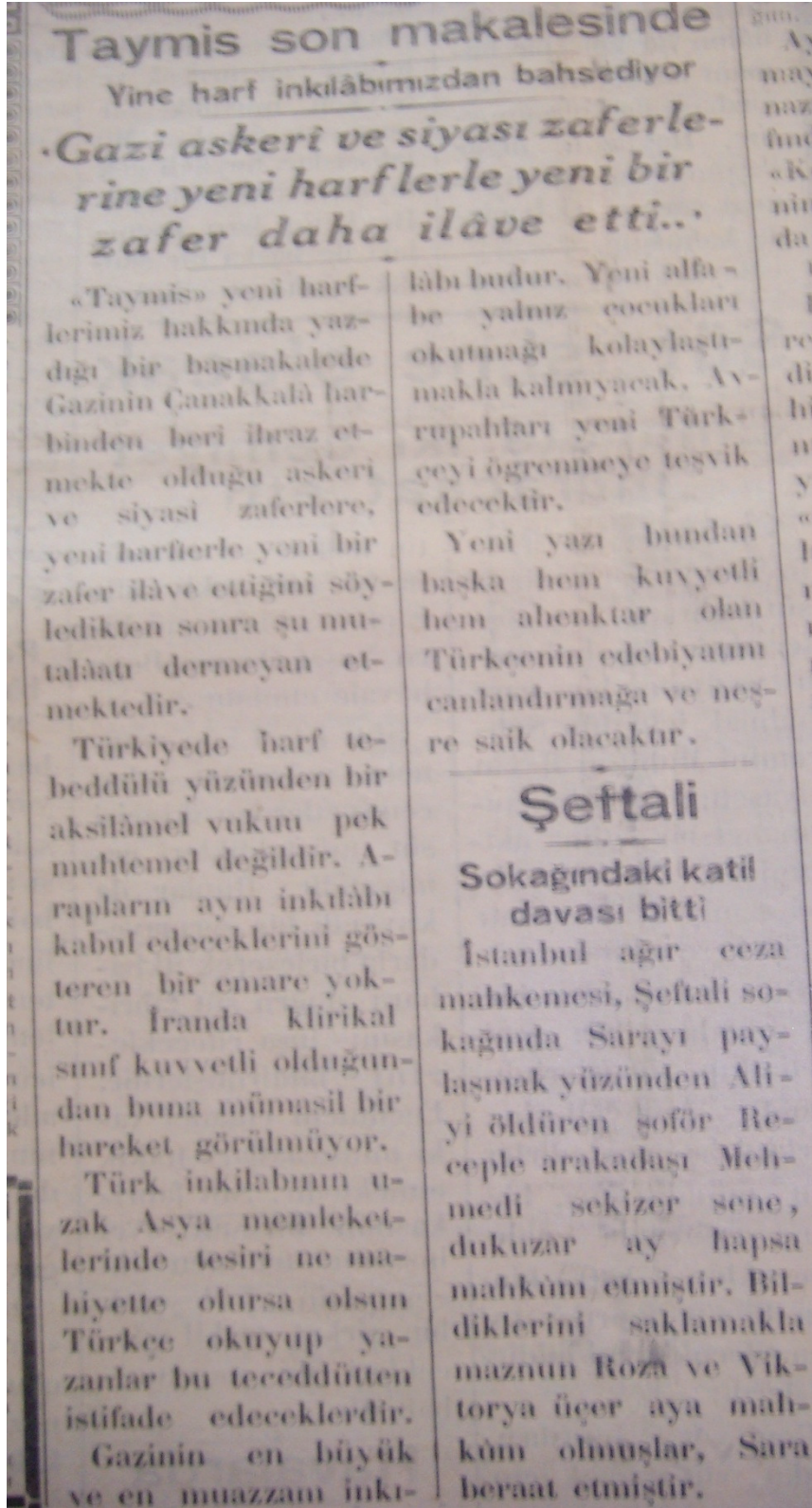
Rasateneden aldığımız malûmata göre: bu gün de hava kapalı olacak ve arasına yağmur yağacaktır.

Rüzgâr şimalden esecektir. Dün yağın yağmurun miktarı 30 mil

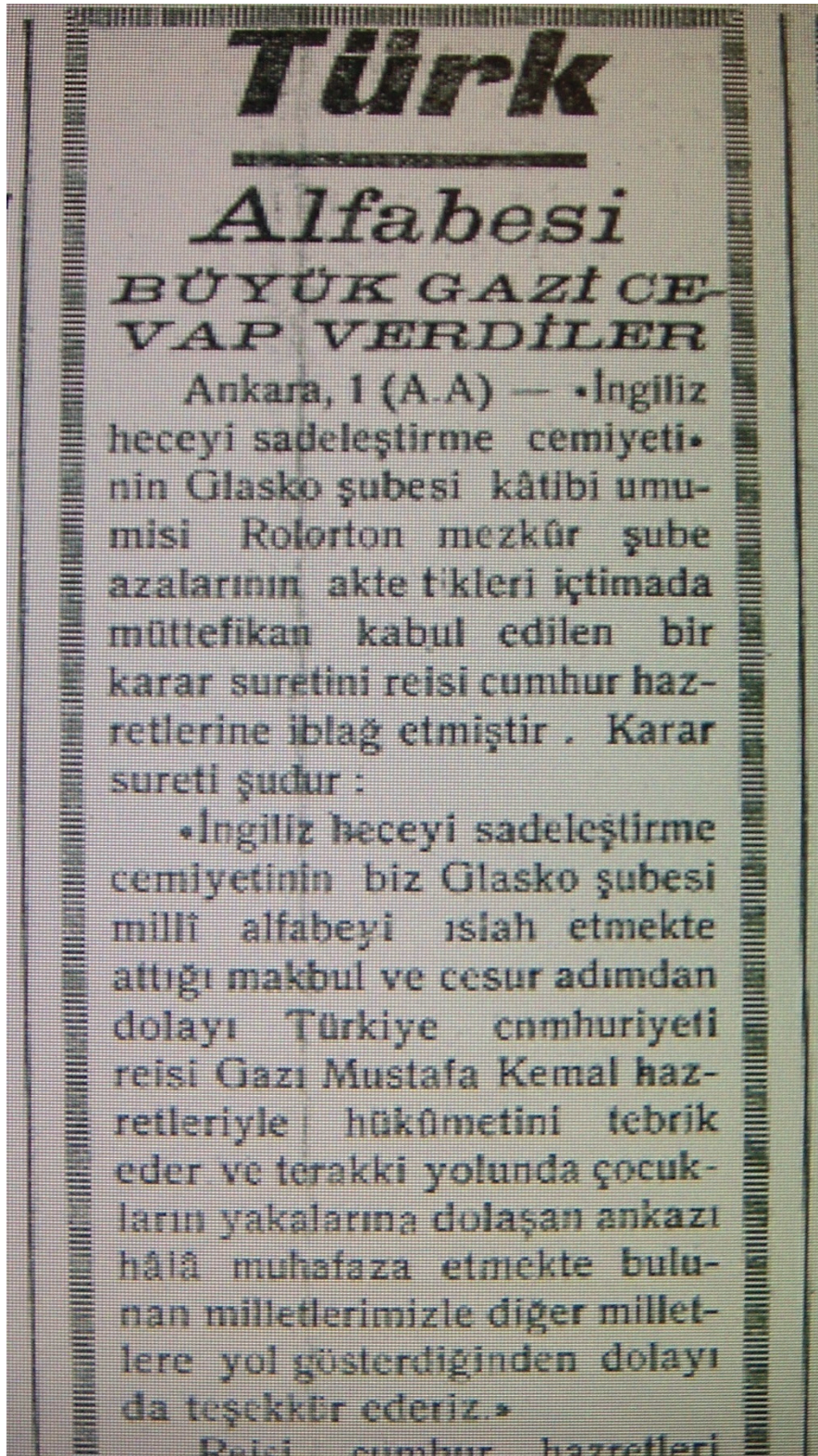
Ek 18: Akbaba, 28 Şubat 1929, Halis Türkçe yaşayan Türkçedir.

nan milletlerimizle diğer milletlere yol gösterdiğinden dolayı da teşekkür ederiz. »

Reisi cumhur hazretleri cemiyete şu cevabı göndermişlerdir :

Heceyi sadeleştirme cemiyeti

Glasko şubesi azalarına

Aziz efendiler!

Türk alfabesinin sadeleştirilmesi hakkındaki tebrikinizi memnuniyetle aldım. Şurasını tecrübe ile zikredebeyim ki hece ve alfabe ıslahı hakikatan çocukları müşkülâttan kurtararak onlara küçük yaşta muvaffakiyet lezzetini tattıran en müessir vasıfadır. Yaşlı adamların sevinçleri ise daha aşikârdır. İnsanlar arasında kolay ve hevesli okuma vasıfasının temin edilmesi, millî inkişafa, hem de milletler arasında anlaşmaya çok hadimdir. Centilmen hareket ve hissiyatınız beni çok mü'ehassis etti. Teşekkürlerimi ve yolunuzda muvaffakiyet temennilerimi beyan ederim aziz centilmen efendiler.

EK 21 : Bulgaristan Türkleri için çıkan Türk Alfabeti isimli kitap.

EK 23: Hizmet, 12 Aralık 1928, Sert ünsüz harflerin imlâ kurallarına dair.

q.f.h.k.p.s.s.t harfleri

Zamânları tahrif olgular -

تورکجه نده اکثر ایشته اسموشیرلده
شهرکی تهریف اولتورلر. قسط و تهریف
زمانلرک حوضته شامل اولوب یانکر مضارع
شکله ، روایت و شرطیهلرته منسردلر.
بولر نیایتلرته شمس لاحقسی ملاوسیه
تهریف اولتورلر .
هال اولهرق چیرکین ، انسان کلهلرله
بن ، سن ، او ، شپیر شتسیرلی آلام:

مضارع :

çirkin-im
çirkin-sin
çirkin-dir
insan-im
insan-sin
insan-dir

ben-im
sen-sin
o-dur

مکمل :

çirkin-dim
çirkin-din
çirkin-di
insan-dim
insan-din
insan-di

ben-dim
sen-din
o-Ydu o idi

روایت :

çirkin-mişim
çirkin-mişsin
çirkin-miş
insan-mişim
insan-mişsin

بکی تورک حروفلی خرمه نده کی دوسلری
تعییب ایچرک اوکره نین قورکمن دین بر چوقی
بیش - خراف و خیرلرک بکی حرفله یازلسی
آرزو ایچکده دیرلر . بو خرافلرک آرزولری
یرینه کتیرلرله ایچون استاتیولون سووت
تخصوسده حروفات جلب ایشدک . بارار
نسخه ستدن اعتباراً هر کون بیش تلفراقی
کوچک شیری بکی حروفله یازمیشز .
بر قسم قارتمنده بکی حرفله یازوق
یازوب و اولوق ایچود ته سورلرک چالیشوق
لازم کایدیکی سورمقده در . بولر ویریه - کیز
جوابده « چوق اولوب و چوق یازمق »
اوله چدر . هر هانکی بر یازی و چوق ویرشا
اون دئییه اولوقلر بر دغه اولوق آراستده
چوق بویوک فرق واردر . عراقلیر ساعت
لوتورق اولوبورلر . اون سطرلق بر یازی و
ایک اولوبوشده اون و اون اولوبوشده
بش دئیتمده اولوبانلر یک چوقدر .

tir و dir مسئلهسی

بو سنونوزده ایکی دغه ایضانات کافیه
ورمک بیلر دیکیزلرله قارتمن دین بئیلری
« dir » و « tir » مسئلهسی حقیقده منسل
ایضانات ایستکده دیرلر .
بر دغه دغا تکرار ایچمک ک اورتمده
tir و dir مسئلهسی ده اعظام ایچله
بر مسئله یوقدر . حد دئتمده « d » حرفله
« t » به انقلاب ایچمندن عبارت اولان بو
شکل ک زیادده « در » اعات خرمه کورو .
لکده در . سالیوکه « d » حرفی « dir » ،
« di » ، « den » کی لاحقلر دمه اکثر
« t » حرفه انقلاب ایچکده در .
« den » ، « di » ، « dir » لاحقلری برلرده
شکل اصلسی صافله ایچرک قوللاچیز
و برلرده « d » حرفلری « t » به قلب ایچرک
« ten » ، « ti » ، « tir » شکلده قوللاچیز ؟

EK 24: Hizmet, 13 Aralık 1928, Sesli ve sessiz harflerin imlâsına dair.

بو کوندن اعتباراً غرامه ره باشلا یورلر

یازدیغیمز در سارمنی تعقیب ایده قارتمن زغرامه رک

بو توره قاعده لرینی قویوقلر آ کدی بید عکاردر

sadali ve sadasiz harfler . isaretler

kemal kadri - کمال قدری	k	بکی تورک حروفاتی حقیقده دین ایچمیشله تعییب ایچدی قاعدهلر و بیلرک تهریفاتی اطرافنده ویردیگیز ایضاناتله بو کوندن اعتباراً غرامه باشلا دیمیز غرامه [صراف] دهاقولای ودها یابوق اکلایشله یوقدر . غرامه دین ایچیمی طرفدن ترتیب و تنظیم ایچمق اولدیقندن بوندکی اساسات تماماً کسب قطیبت ایچمیشدر .
timon lami - لیون لام	l	
mum MehMed - موم محمد	n	
nane nazif - نانه نظف	n	
paça Pâris - پاچه پاریس	p	
ramazan riza - رمضان ریزا	r	
süs sami - سوس سامی	s	
serref sevket - شرف شوکت	ş	
tut tarik - تاتوق طارق	t	
vur veli - وور ولی	v	
YaY Yusuf - یای یوسف	y	
az zeki - آز ذکی	z	

مختصر تورکجه غرامه

فونئیک [صوتیات]

1 سسلسلر و حروفلر
2 لایه نده ، [وسیلی قولاق ایچون
قراتی کوچ بعض ایچمه تلفظ قورقنی نظره
آلماق اوزره] سکن صدالی ، اون تلفوز
صدانیز وایکی یازم صدالی سس واره در . بو
سسلیکی آ نامه نده آشاغیده کی یازی دورلر
حرفله تعیل ایچیلر .

ka	al	alil	A
ka	al	hal	B
gez	es	emin	
		ayin	

Memleketin her tarafında Yeni harfler sur'atle teammüm etmektedir

Konya, 23 [a.a]- İktisat vekili Rahmi bey otomobil le şehrimize muvasalat itmiş hararetle istikbal edilmiştir. belediye tarafından vekil bey şerefine bir öğle ziyafeti verilmiştir.

Konya, 23 [e.a] - Meb'uslarımız yeni harfler hakkında halkı tenvir ve irşat için mülhakata çıkmışlardır. Aksaray meb,usları Besim Atalay ve Khazım beyler de yanlarına bazı Levazımı tedrisiye alarak aynı maksatla dairei intiha - biyelerine hareket etmişlerdir .

Emet, 23 [a.a] - Meb'uslarımız Niyâzi Asım bey yeni harfler hakkında konferanslar vermiştir. memurlar ve halk muntazaman kurslara devam etmektedirler .

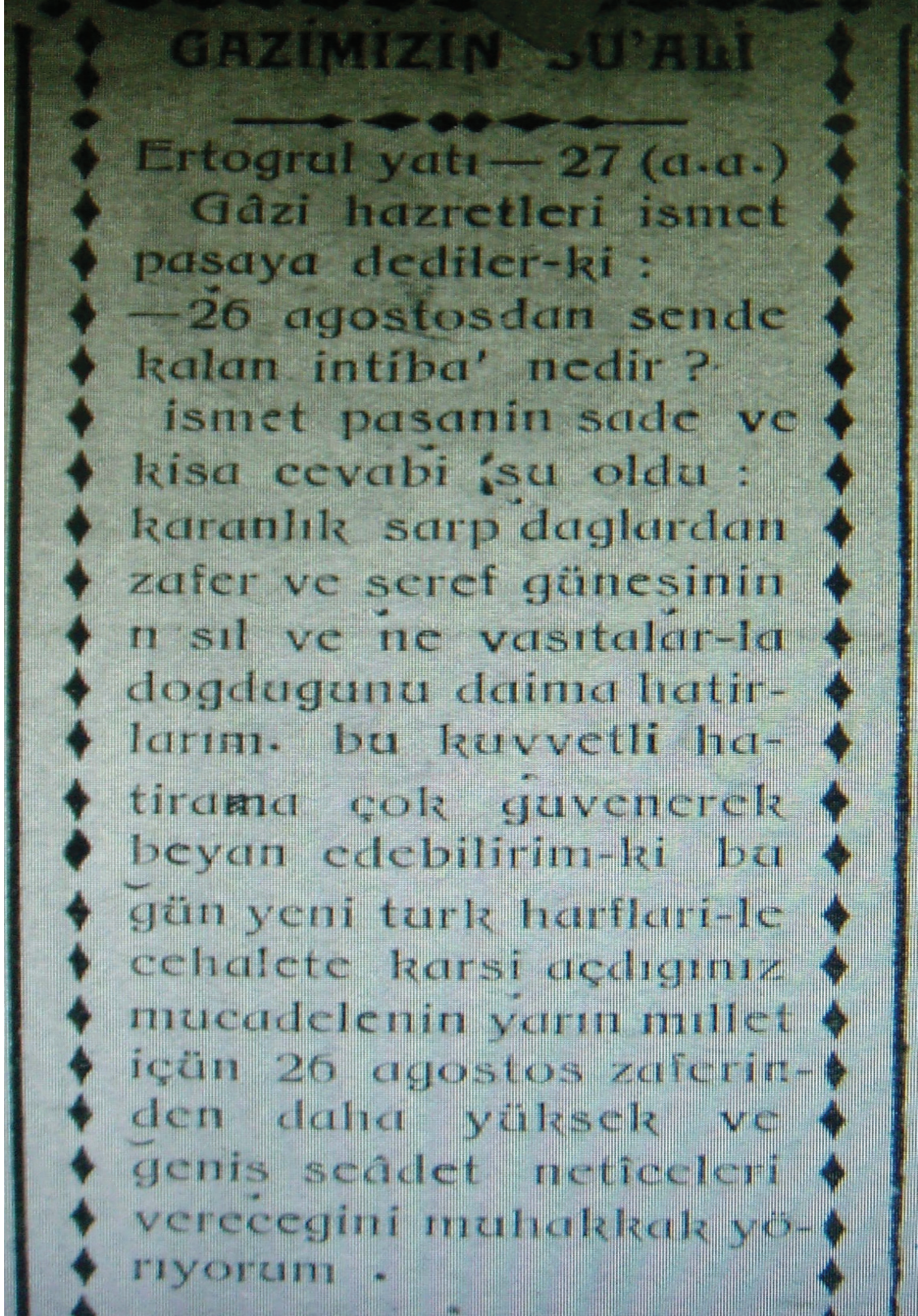
Ankara, 23 [a.a] — Maârif vekhâletinden tebligh olunuyor :

bâzı gazetelerde İmla lûgatı halinde kelimelerin yeni yazış tarzı gösterilmektedir. Dil hey'etince tertip edilmekte olan İmla lûgatı intişâra vaz' olunmadıkca bu gibi neşriyatın yapılmaması matbuâtımızdan rica olunur .

Mardin, 23 [a.a] - Şehrimizde yeni harflerin öğrenilmesi ve öğretilmesi hakkında faâliyetler şayan şukran bir derecededir. herkes kurslara devam etmekte, bir çokları hususi dersler almaktadır .

Ankara , 23 [a.a] - Dil encümeni azâsından Yâkup Kadri , Ahmet Cevat , Hikmet beyler bu gün şehrimize gelmişlerdir . encümen azâları öğleden soğra maârif vekilini ziyaret etmişlerdir . encümen yarın ictimâlarına başlayacaktır.

EK 27: Anadolu, 2 Aralık 1928, Gazetelerin yeni harflerle çıkmaya başlaması ve yazı devrimi.

Kânun Evvel Pazar 1928 Nushası 5 kuruştur N-425g Sene-18

ANADOLU

Bu gün Türkiye tarihinin en büyük dönüm noktasıdır. Bu gün girdiğimiz muazzam inkılabın dünyada bir eşi daha yoktur. Memlekete, vatana ve millete gelen bütün eyilikler gibi burada Gazinin dehasına borçluyuz. Yakın bir istikbalde Türkiyenin tarihini yazacak olanlar Gazi için şüphesiz bir çok sıfatlar kullanacaklardır, fakat biz yanılmadığımızdan emin olarak iddia ediyoruz ki Gazi'ye verilecek nihayetsiz isimler arasında onu en çok yükseltecek olanı şudur: Türk milletinin başmuallimi!

statistik konferansı

Türkiye murahhasının nutku HÜKÜMETİMİZ KONFERANSA MEMNUNİYETLE İSTIRAK ETMİŞTİR

Ceneve (AA) 28 - İstabil memleketin emniyetistik konferansının umumve müdafai milliyesine mi müzakerati esnasında Müşfik selami B. söz esrarından attedilebilecektir. İstatistiklerin nesri hususunda kaydi ihtirazi beyan etmiş ve birinci maddinin dördüncü fıkrası

Yeni meb'uslar

Celal sahir bey kazandı

Ankara: 30 [AA] - Münhal zonguldak meb'usluguna cumhuriyet halk fırkası namzedi Celal Sahir bey muttefikan intihap olunmuştur.

Ankara: 30 [AA] - El'aziz meb'usluguna cumhuriyet halk fırkası namzedi Fazil Ahmet bey muttefikan intihap edilmiştir.

Cuma günü

SON HAFTA KOŞULARI LAPILDI

Primrol - Nasip - Yıldız - gümüş ve Saba birinci geldiler

Cuma günü idareci hususiyet namına yapılan son hafta koşuları çok zevkli bir heyecan içinde geçti. Bir gün evvelki yağmurla koşular . Bu koşuya M. Binsin (kokato) ser yaver Atif Beyin (Primrol) İzmir Mep'usu Celal Beyin (kap grini) namierindeki ataların koşular . Bu kusu çok huysa

Kütahya Tavşanlı

demir yolu dün küsat olunacaktı

EK 28: Ahenk, 1928, Gazetelerde halkın yeni harfleri öğrenmesine teşvik.

ARKADAŞ ÇALIŞ !

arkadaş, yeni harflerimizi simdiden öğrenmeğe çalış, geri kalma ! büyük gazinin en büyük seadet ve terehki armağanlarından biri-de yeni harflerdir .

Türkeemizde güzel bir darb-i-mesel vardır : (arda kalan yaya kalır !) derler . yaya kalup sıkıntı çekmemek, üzülmemek için yeni harfleri çabuk çabuk öğren; büyük gazinin gösterdiği büyük yolda yürü, bu yolün sonu selamet ve seadet-dir .

Dar, çaprasık, dikenli, taşlı yollarda yürürken düşdün ; ellerin , yüzün , ayakların , vüعودun berelendi, yaralandı .

Dermansız kaldın, bir durlü umduğun seadete eremedin . bak şimdi, büyük qazi, sana geniş, emin yollar gösteriyor, vakit geçirmeden bu yollara gir, koş, ilerle....

Mehmed Sevki

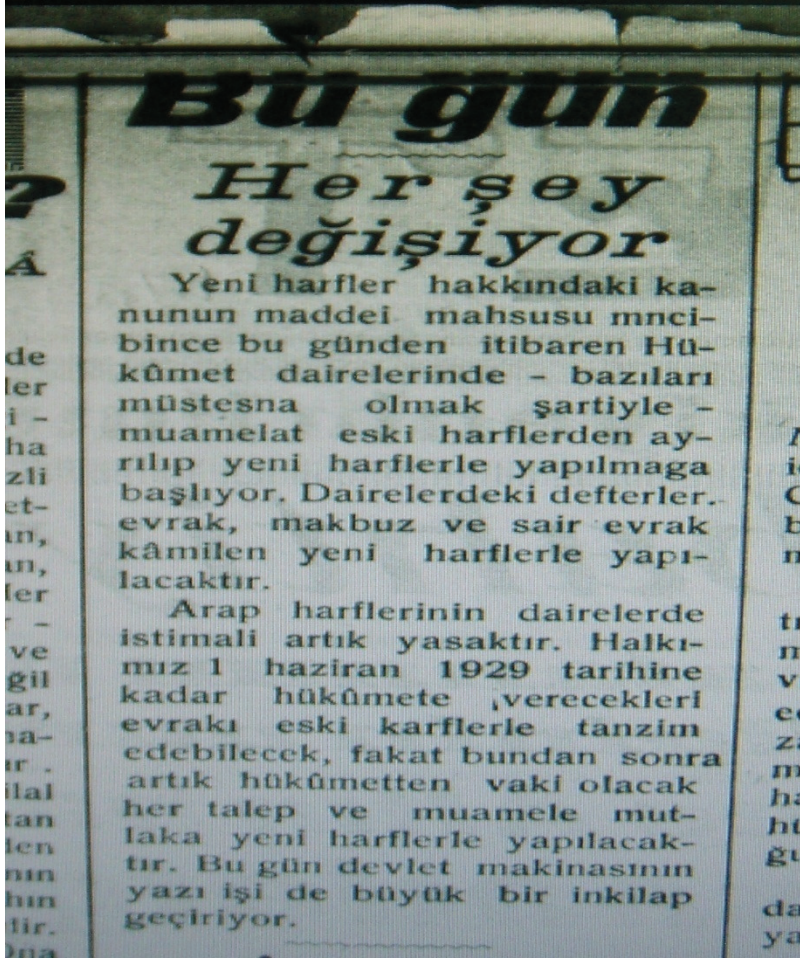
کتابچی درس

ikinci ders

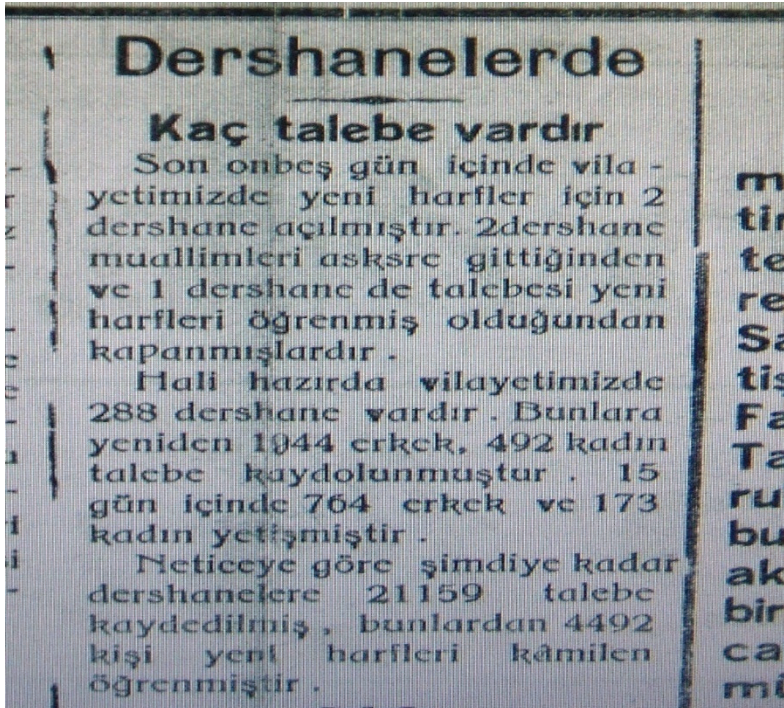
حروفك مدلى حالتده، حرتلفظ
بيله چك باهيتده قبول ايديان ،
سوزده صرمايه صدالي وصداسز
ؤمش اولديغيز (بكي تورك حرفلري)
چون . تهاديا عيني ستونده نشر
دورسلر قيصه جه دوام ايديله چكدر .
a , c , i , o ,
بارت اولان صدالي حرفلر بونلرك
صوكلرينه كان صداسزلري سس
وقوتد يررلر .
a) دن سوكر ا (k) كلسه
b) دن سوكر ا (a) كلسه
بو صوك مجا ايكي دفعه يازلسه
ولور كه بو صورتله (آ ق با)
ak ميدانه كلير .
صدالي حرفلر
a) ، (آ قدى) ده كي (آ)
â) ، (آمين) ده كي (آ)
e) ، (نهله مك) ده كي (نه)
î) ، (على) ده كي (شى)
i) ، (از مير) ده كي (نى)
l) ، (قالدني) ده كي (عى)
o) ، (صولاق) كله لار نده كي (او)
ö) ، (توتمك) ده كي (او)
ü) ، (دون) ده كي (او)

EK 29: Hizmet, 7 Ocak 1929, Devlet dairelerinde eski yazının kullanımdan kalkmasına dair.

EK 30: Hizmet, 3 Aralık 1928, Okuma yazma çalışmaları ve dersanelerdeki mevcut durum.

Münâkas,a

Yeni harfler eyi-dir . eski harfler fena-dır gibi bî sûd-ü bî lüzûm münâkas,alara hâlâ tesadûf edilmekde-dir. vatandaş,ların vazîfesi böyle mânâsız münâkas,alarla vakit geçirmek degil, bir an evvel yeni yazımızla okuyup yazmaga muvaffak olmak-tir . memlekette umûmi bir yazı sefer berliği var-dır . bu sefer berlikde her kesin uhdesine dâis,en vazîfe gâyenin mümkün olan sûr'atle istih-sâline çalısmak-tır . türkiyenin en mûnevver halkı garbî anadoluda yas,iyor. bu itibarla bizim muhîtimiz her taraftan evvel vazîfesini yapmaga hem me'mur hem mecbur-dur.

Muhîtimizde istanbuldan fazla Gazete çıkıyor . bu hal derece-i irfânımıza en büyük bir delil-dir.

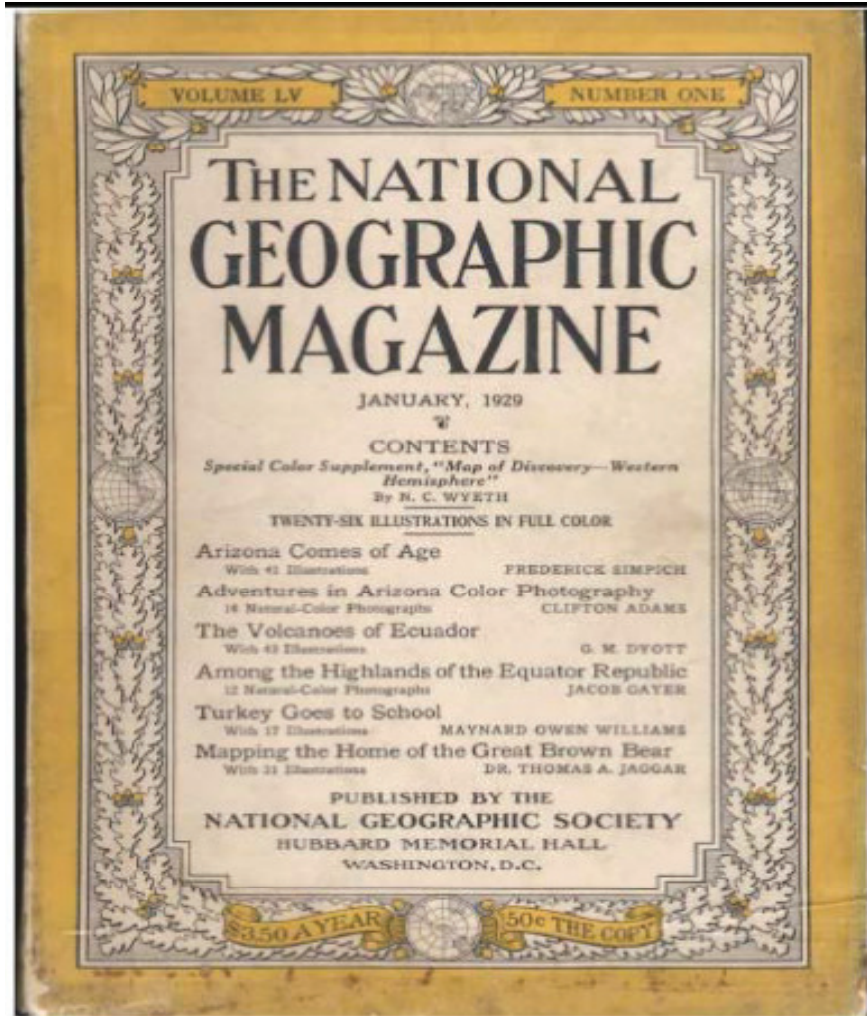
Yarın bütün matbuât yeni harflerle intis,ara bas,layınca çalısmayanlar çok zahmet çekecekler, kara câhil kalarak hâdisattan bî haber yas,amaga mahkhum olacaklar-dır.

Münâkas,a zemanı geçmiştir . azîz vatandaş,lar, Gâzinin emrine canla, bas,ta kos,alım.

Zeynel Besim

مامو
داخدا
ve-
ir
بکی تو
ر-بهده
ورمش
الله مشدک
وکاتی لغه
امانتلی
چادر .
علی الموم
بولوتوب
خبر آله
تدرین او
مقدر اول
قورسا
أور
ابدن مامو
اولدیغندن
کورواشد
برر درس
قورسا
قدم اعظم
ایکجه
ز نداد
ندده افرا
فعالیت
قوماندانی

بو کله
لر آلم،
اطا تدم .
مه مش
سار سینتیل
بو بوران
عاس .
بولاجقلر
اورغون
ساجه ی
ایتم .
شهنده
ند قالان
اقتصاداً
نون دنیا
ناباش
ون آندن
هه دکاری
ی درمان
آچیقجه
وره تانی
بیلیارله
به کندی
نومندوق
راسزلقدن
یناندقلری
نومندوق
نوز نهدام
نه قانیهام
انک انطق
نی فارسی به

IN LEISURE MOMENTS THIS SHOPKEEPER STUDIES HIS A-B-C'S

EK 33: Halk Mecmuası, 11 Şubat 1929, Gazi'nin Okuyan Milleti.

HALK 3381

ADRES
M. T. T. Heyeti
Maarif Vekâleti
ANKARA
İSTANBUL Şubesi :
DEVLET MATBAASI

SAYI: 1
YIL: 1

MAARİF VEKÂLETİ TARAFINDAN HALK İÇİN ÇIKARILIR HAFTALIK MECMUA
ANKARA, Pazartesi, 11 Şubat, 1929

3
KURUŞ

GAZİ'NİN OKUYAN MİLLETİ 0.443
35438(65)-74.35

Harf inkılabı Türk milletinin en büyük zaferlerindendir. Bu zaferi başaran da Büyük Kurtarıcı ve Rehber Gazi Mustafa Kemal Hz. dir. Onun emri ile açılan Millet Mekteplerinde bugün kadın, erkek 900,000 (dokuz-yüz-bin) Türk okumak, yazmak öğreniyor.

EK 34: Akbaba, 1 Aralık 1928, Türkler Arap harflerinin esaretinden kurtuldu.

Akbaba, 10 Ocak 1929, Beş sene içinde okuma yazma bilmeyen kalmayacak.

EK 35: Akbaba, 1 Kasım 1928, Harf kanununun kabul edilmesine dair karikatür.

Akbaba, 29 Ekim 1928, Atatürk Türk çocuğuna yeni harfleri öğretiyor.

